Anton Fabian a kol.

MANŽELSTVO A RODIČOVSTVO Z ASPEKTU SOCIÁLNEJ PRÁCE

Košice 2015

MANŽELSTVO A RODIČOVSTVO Z ASPEKTU SOCIÁLNEJ PRÁCE

© *Anton Fabian a kol.*

Publikácia je výstupom riešenia projektu KEGA 022KU-4/2013: Postoje k manželstvu a rodičovstvu. Sociologický prieskum ako východisková báza na vytvorenie komplexných multimediálnych učebných materiálov k predmetom Sociálna práca - Manželské a rodinné poradenstvo.

Recenzenti: prof. PhDr. František Hanobik, PhD.
doc. PhDr. Lenka Haburajová - Ilavská, PhD.

Vedecká rada monografie: prof. ThDr. JCDr. Anton Fabian, PhD.
prof. MUDr. PhDr. Peter Kalanin, PhD.
doc. PhDr. Ing. Lýdia Lešková, PhD.

Editori: prof. ThDr. JCDr. Anton Fabian, PhD.
Mgr. Peter Židó

Pre Teologickú fakultu Košice, Katolícku univerzitu v Ružomberku vydalo

© Michal Vaško – Vydavateľstvo, Prešov 2015

Vydanie prvé

Publikácia neprešla odbornou jazykovou redakciou.

Za obsah a formálnu úpravu jednotlivých príspevkov zodpovedajú autori.

ISBN 978-80-7165-978-5

OBSAH

ÚVOD 11

1 SITUÁCIA MANŽELSTVA A RODINY 13

Lýdia Lešková

1.1 MANŽELSTVO 15

1.1.1 Voľba vhodného partnera 16

1.1.2 Očakávania mužov a žien 17

1.1.3 Kohabitácia (nezáväzné spolubývanie) 18

1.1.4 Odsúvanie manželstva do neskoršieho veku 18

1.2 RODIČOVSTVO A REPRODUKČNÉ SPRÁVANIE 20

1.2.1 O právach a povinnostiach rodičov 20

1.2.2 Rodičovstvo 21

1.2.3 Reprodukčné správanie. 23

1.3 PROBLÉMY RODINY – DESTABILIZÁCIA VZŤAHOV 24

1.3.1 Flexibilne sa prispôsobovať 24

1.3.2 Ekonomická situácia a nezamestnanosť 25

1.3.3 Patologické javy v rodine 28

1.4 KRÍZY A ROZPAD RODINY 31

1.4.1 Príčiny rozvodov 31

1.4.2 Predpoklady nevydareného manželstva 32

1.4.3 Akceptácia rozvodu a nevera 33

1.4.4 Situácia po rozvode a dôsledky pre deti 35

2 FILOZOFICKO – TEOLOGICKÉ ASPEKTY 41

Anton Fabian

2.1 BIBLICKÉ ASPEKTY MANŽELSTVA 41

2.1.1 Manželstvo v knihe Genezis 41

2.1.2 Manželstvo v Starom zákone 44

2.1.3 Manželstvo v Novom zákone 47

2.2 TEOLOGICKÉ ASPEKTY - MANŽELSTVO AKO SVIATOSŤ..... 51

2.2.1 Štyri piliere - podstatné elementy a vlastnosti..... 52

2.2.2 Teória znaku (symbolu)..... 53

2.2.3 Manželstvo ako sviatosť 57

2.2.4 Dotyk a odkaz..... 58

2.3 HODNOTA VZŤAHOV 62

2.3.1 Význam a rozdelenie vzťahov..... 62

2.3.2 Nábožensk á viera ako vzťah 64

2.3.3 Investícia času – podmienka pre vzťah..... 65

2.3.4 Iné podmienky vzťahu 67

2.4 ANTI-KRESŤANSKÉ POSTOJE K MANŽELSTVU 71

2.4.1 Proti prvému pilieru: spoločenstvu v láske..... 71

2.4.2 Proti druhému pilieru: odmietanie detí..... 74

2.4.3 Proti tretiemu pilieru: vernosť a monogamia. 79

2.4.4 Proti štvrtému pilieru: nerozlučiteľnosť a rozvod..... 82

3 PRÁVNA ÚPRAVA MANŽELSTVA A RODIČOVSTVA 89

Mária Sedláková

3.1 MANŽELSTVO PODĽA CIVILNÉHO A KÁNONICKÉHO PRÁVA 89

3.1.1 Vznik a znaky manželstva..... 89

3.1.2 Práva a povinnosti manželov 93

3.1.3 Rodičovstvo a osvojenie 94

3.2 ZÁNIK MANŽELSTVA 98

3.2.1 Rozvod 98

3.2.2 Cirkevná nulita 99

3.2.3 Dôvody pre nulitu..... 100

3.2.4 Defekty psychickej povahy 101

3.3 NÁHRADNÁ STAROSTLIVOSŤ 102

3.3.1 Zákonná úprava náhradnej starostlivosti..... 103

3.3.2 Druhy náhradnej starostlivosti 105

3.3.3 Sociálnoprávna ochrana detí 109
3.3.4 Príprava na náhradnú rodinnú starostlivosť 110

4 RODINNÉ A MANŽELSKÉ PORADENSTVO..... 115

Lýdia Lešková

4.1 VZŤAHOVÉ PORADENSTVO..... 115

4.1.1 Všeobecne o poradenstve 115
4.1.2 Rodinná terapia a poradenstvo 116
4.1.3 Poradenské prístupy v rodinnom poradenstve 118

4.2 ŠTANDARDY KVALITY SOCIÁLNEHO PORADENSTVA..... 120

4.2.1 Očakávania odberateľa a ponuka poskytovateľa..... 120
4.2.2 Definovanie štandardov poradenstva..... 121
4.2.3 Procesuálna metóda hodnotenia kvality..... 122
4.2.4 Personálne štandardy kvality sociálneho poradenstva..... 123
4.2.5 Prevádzkové štandardy kvality sociálneho poradenstva 123

4.3 HISTÓRIA MANŽELSKÉHO A RODINNÉHO PORADENSTVA..... 125

4.3.1 Dejiny manželského poradenstva..... 125
4.3.2 Referáty poradenských služieb 127
4.3.3 Legislatíva pre poskytovanie sociálneho poradenstva 129

4.4 CIEĽOVÉ SKUPINY PORADENSTVA 133

4.4.1 Sociálne poradenstvo pre rodinu 134
4.4.2 Sociálne poradenstvo pre slobodné matky 136
4.4.3 Sociálne poradenstvo pri náhradnej starostlivosti..... 138
4.4.4 Rozvodové a porozvodové sociálne poradenstvo 138

4.5 SYSTÉMOVÁ PRÁCA V RÁMCI PORADENSTVA 140

4.5.1 Zručnosti poradcu 140
4.5.2 Poradenský priestor..... 141
4.5.3 Proces sociálneho poradenstva..... 143
4.5.4 Fázy sociálneho poradenstva 144
4.5.5 Formulovanie cieľov 146
4.5.6 Kontrakt a intervencia 147

4.5.7 Ukončenie poradenského procesu. 148

4.5.8 Sociálnoporadenské metódy práce 149

5 SOCIÁLNA PRÁCA PORADENSKÁ 157

Lýdia Lešková

5.1 PORADENSTVO A JEHO CHARAKTERISTIKA 157

5.1.1 Genéza a definície..... 157

5.1.2 Predmet sociálneho poradenstva 159

5.1.3 Poradenské prístupy 162

5.2 FORMY SOCIÁLNEHO PORADENSTVA 165

5.2.1 Delenie foriem 165

5.2.2 Telefonické krízové poradenstvo 166

5.2.3 Internetové sociálne poradenstvo 167

5.3 CIEĽOVÉ SKUPINY SOCIÁLNEHO PORADENSTVA..... 170

5.3.1 Oblasti pôsobnosti sociálneho poradenstva..... 170

5.3.2 Sociálne poradenské špecializácie..... 170

5.3.3 Poradenstvo pre nezamestnaných..... 174

6 OTCOVSTVO A MATERSTVO..... 179

Lenka Urbanová, Alena Stopková

6.1 MATERSTVO V HISTORICKOM VÝVINE 180

6.1.1 Chápanie materstva v 17. – 19. storočí 180

6.1.2 Chápanie materstva v 20. storočí 181

6.1.3 Materstvo v kontexte spoločenského vývinu spoločnosti 183

6.2 OTCOVSTVO V HISTORICKOM VÝVINE 186

6.2.1 Chápanie otcovstva v 19. storočí 186

6.2.2 Chápanie otcovstva v 20. storočí 187

6.2.3 Otcovstvo v kontexte spoločenského vývinu spoločnosti..... 188

6.2.4 Generačná skúsenosť 189

6.2.5 Medzigeneračný prenos 190

6.3 ROLA MUŽA – OTCA A ROLA ŽENY – MATKY V RODINE..... 192

6.3.1 Výchova otca a matky v rodine..... 192
6.3.2 Úloha matky v rodine..... 194
6.3.3 Typy matiek..... 195
6.3.4 Úloha otca vo vzťahu otec – déra..... 196
6.3.5 Rola otca vo vzťahu otec – syn..... 198
6.3.6 Typy otcov..... 198
6.3.7 Prínosy otcovstva a materstva – rodičovstva..... 200

6.4 CHÝBAJÚCI OTEC A MATKA 201

6.4.1 Syn vyrastajúci bez otca..... 201
6.4.2 Dcéra vyrastajúca bez otca..... 202
6.4.3 Náhradný otec ?..... 202
6.4.4 Chýbajúca matka v rodine..... 203

6.5 PRÁVNA OCHRANA OTCOVSTVA A MATERSTVA 205

6.5.1 Právna ochrana materstva..... 205
6.5.2 Otcovská dovolenka..... 208
6.5.3 Otcovská dovolenka - situácia v zahraničí..... 208

7 BIOETICKÉ DILÉMY DNEŠNEJ DOBY 213

Radoslav Lojan

7.1 BIOETIKA AKO APLIKOVANÁ ETIKA 213

7.1.1 Človek ako duchovno-telesná bytosť..... 213
7.1.2 Bioetika – definícia, širšie a užšie vymedzenie..... 214
7.1.3 Katolícka bioetika, jej posolstvo..... 217
7.1.4 Hlavné princípy bioetiky..... 218

7.2 UMELÉ OPLODNENIE – ASISTOVANÁ REPRODUKCIA..... 221

7.2.1 Asistovaná reprodukcia, jej vymedzenie..... 221
7.2.2 Spôsoby a techniky manipulácie s pohlavnými bunkami..... 221
7.2.3 Postoj Katolíckej Cirkvi k otázkam umelého oplodnenia..... 223

7.3 MORÁLNE HODNOTENIE UMELÉHO POTRATU 225

7.3.1 Terminologické vymedzenie abortu 225
7.3.2 Postoj Katolíckej Cirkvi k otázke potratu 226
7.3.3 Princíp dvojitého efektu pri aborte 227
7.3.4 Nepriame ukončenie tehotenstva 227
7.3.5 Zásada konkurencie medzi určitými dobrami 229
7.3.6 Prenatálna diagnostika 230

7.4 ANTIKONCEPCIA 232

7.4.1 Morálne hodnotenie antikoncepcie 232
7.4.2 Postoj Katolíckej Cirkvi k otázke antikoncepcie 232
7.4.3 Manželia ako spolupracovníci lásky Boha Stvoriteľa 233
7.4.4 Dieťa ako dar 234

7.5 GENETICKÉ ZÁSAHY, KLONOVANIE, DAROVANIE ORGÁNOV 236

7.5.1 Génová diagnostika a terapia 236
7.5.2 Klonovanie 237
7.5.3 Transplantácie a konštatovanie momentu smrti 238
7.5.4 Postoj Katolíckej Cirkvi k otázke darovania orgánov 239
7.5.5 Kritéria určenia smrti – mozgová smrť 240

7.6 EUTANÁZIA 242

7.6.1 Eutanázia a jej definovanie 242
7.6.2 Eutanázia v širšom a užšom slova zmysle 242
7.6.3 Morálne hodnotenie eutanázie 243
7.6.4 Postoj Katolíckej Cirkvi k otázke eutanázie 244
7.6.5 Biomedicínske pokusy a dilemy bioetiky 245

8 UMELÝ POTRAT A POSTABORTÍVNY SYNDRÓM 251

Michaela Šuľová

8.1 UMELÝ POTRAT 251

8.1.1 Terminologické vymedzenie pojmu umelý potrat 251
8.1.2 Legislatíva o potrate 252
8.1.3 Súvislosti s potratovou skúsenosťou 252

8.2 TELESNÉ NÁSLEDKY UMELÉHO POTRATU 254

8.2.1 Bezprostredné a neskoré následky 254

8.2.2 Rakovina prsníka 254

8.2.3 Ektopická gravidita 256

8.2.4 Iné zdravotné komplikácie 256

8.3 PSYCHICKÉ NÁSLEDKY UMELÉHO POTRATU 258

8.4 SOCIÁLNE NÁSLEDKY UMELÉHO POTRATU 260

8.4.1 Právna a hospodárska oblasť 260

8.4.2 Cykly násilia 261

8.5 DUCHOVNÉ NÁSLEDKY UMELÉHO POTRATU 263

8.6 POSTABORTÍVNY SYNDRÓM A JEHO PREJAVY 264

ZÁVER 277

AUTORI MONOGRAFIE 278

ÚVOD

Pre Katolícku univerzitu, Teologickú fakultu v Košiciach bol v roku 2013 schválený projekt KEGA 022KU-4/2013 s názvom: Postoje k manželstvu a rodičovstvu. Sociologický prieskum ako východisková báza na vytvorenie komplexných multimediálnych učebných materiálov k predmetom Sociálna práca - Manželské a rodinné poradenstvo.

Medzi nehmotné ciele projektu bolo zaradené aj vytvorenie didaktickej textovej pomôcky zameranej na teoretické poznatky v predmete Manželské a rodinné poradenstvo a v predmete Sociálna práca s cieľovými skupinami so zameraním na prácu s mnohoproblémovou rodinou. Jednotlivé kapitoly tejto publikácie prezentujú splnenie úlohy.

V prvej kapitole popisuje Lýdia Lešková súčasnú situáciu manželstiev aj rodín, pričom sa dotýka nielen reprodukčného správania a očakávaní, ktoré ľudia v súvislosti manželstvom majú, ale aj problémových oblastí, ako sú patologické javy, krízy a rozvody.

V druhej kapitole vedúci projektu Anton Fabian venuje pozornosť biblickým a teologickým aspektom manželstva, ktoré nás privádzajú k chápaniu manželstva ako sviatosti, teda znaku Božej lásky k človeku. Na vytvorenie harmonickej rodiny je potrebné porozumieť hodnote vzťahu a podmienkam, na ktorých vzťah vzniká alebo sa rúca. Do týchto súvislostí autor zakomponoval aj súčasné anti-kresťanské postoje, ktoré nekorešpondujú s klasickými piliermi manželstva.

Tretiu časť tejto publikácia tvorí komparácia manželstva a rodičovstva podľa civilného a kánonického práva. Mária Sedláková analyzuje práva a povinnosti rodičov. V prípade nevydareného manželstva hovorí o jeho zániku v zmysle občianskom, to znamená o rozvode, ale aj v zmysle cirkevno-právnom keď ide o nulitu. V ďalších častiach pojednáva aj o náhradnej starostlivosti, jej druhoch a príprave na ňu, ako aj o sociálnoprávnej ochrane detí a mládeže.

Štvrtá kapitola je venovaná vzťahovému poradenstvu – manželskému a rodinnému. Lýdia Lešková v nej opisuje štandardy kvality sociálneho poradenstva, vychádzajúc z dejinného prierezu po súčasnosť so zameraním na cieľové skupiny, neopomínajúc ani rozvodové a porozvodové poradenstvo.

Úzko s tým súvisí piata kapitola Lýdie Leškovej o sociálnej práci poradenskej, poradenských prístupoch, telefonickom i internetovom krízovom poradenstve a jeho špecializáciách.

Alena Stopková a Lenka Urbanová rozvíjajú tému otcovstva a materstva v kontexte historického vývinu spoločnosti, avšak s dôrazom na súčasnú rolu otca a matky v rodine, ako aj na dôsledky chýbajúceho otca, alebo mamy vo výchove dieťaťa.

Siedma kapitola sa venuje bioetickým otázkam a dilémam našej doby. Radoslav Lojan precízne definuje princípy, ktoré umožňujú správne rozlišovať pri témach umelého oplodnenia, abortu, antikoncepcie, genetických manipulácií, klonovania, transplantácie, darovania orgánov i eutanázie. Všetky tieto témy úzko súvisia manželstvom a rodičovstvom.

V poslednej ôsmej kapitole tejto publikácie Michaela Šuľová analyzuje postabortívny syndróm, jeho prejavy v rovine telesnej, psychickej, sociálnej i duchovnej. Z hľadiska sociálnej práce pomáha žene vrátiť úctu k sebe samej a stabilizovať interpersonálne vzťahy.

Ďakujem všetkým, ktorí sa príprave publikácie podieľali a verím, že ona bude nápomocná tým, ktorí hľadajú pravdu o hodnote manželstva a rodiny, o vzájomnej láske, zmysle života a darovaní sa.

Košice 1. decembra 2015 Anton Fabian

1 SITUÁCIA MANŽELSTVA A RODINY

Lýdia Lešková

Podoba súčasnej rodiny sa podstatne odlišuje od jej tradičnej podoby. Prešla dlhodobým vývojom, preto môžeme povedať, že patrí zrejme medzi najstaršiu spoločenskú ľudskú ustanovizeň, ktorej začiatky siahajú ďaleko do prehistórie ľudského rodu. Pojem rodina má množstvo rôznorodých definícií, ktoré zohľadňujú viaceré hľadiská, a to, napr.: kresťanské, ekonomické, právne, psychologické, sociologické.

Kresťanské vymedzenie rodiny.

Rodina vzniká z manželstva, ktoré Boh požehnal plodnosťou. Zároveň predstavuje prirodzené spoločenstvo života detí a patrí medzi základnú bunku spoločnosti.[1] Tak ako pre kresťanskú rodinu, tak i pre každú rodinu je vlastná sociálna úloha, ktorá sa prejavuje najmä prostredníctvom osobitnej lásky a starostlivosti k chudobným, núdznym, odvrhnutým, osobitej starostlivosti o starých, chorých, otrokov drog a siroty. To vyúsťuje k povolaniu kresťanskej rodiny, aby vydávala svedectvo o nezištnej starostlivosti, pomocou, ktorej nasleduje Krista (porov. *FC* 47). Katechizmus Katolíckej Cirkvi hovorí o rodine ako o prvotnej bunke spoločenského života, ktorá je prirodzeným spoločenstvom, v ktorom dochádza k darovaniu seba v láske a k darovaniu života, ku ktorému sú povolaní muž a žena. Rodina predstavuje spoločenstvo, v ktorom si od detstva môžeme osvojovať morálne hodnoty, začať uctievať Boha a správne užívať slobodu. Rodinný život je uvádzaním do života spoločnosti (porov. *KKC* 2207).

---

[1] Porov. HÖFFNER, J. *Kresťanská náuka o spoločnosti.* Trnava: Dobrá kniha, 2007, s. 96; porov. LOJAN, R., Rodina a jej úloha pri šírení kultúry života v globálnom svete. In *Globalizácia v kultúre – kultúra v globalizácii a literárna tvorba bl. Sary Salkaházi*. Zborník z vedeckej konferencie. Prešov : Vyd. Michala Vaška 2013, s. 74-80.

Ekonomické vymedzenie rodiny.

Ekonómovia charakterizujú rodinu ako výrobnú a spotrebnú jednotku.[2] V každej z rodín prebieha ekonomická aktivita, táto dáva rodinám charakter ekonomického subjektu. Rodina, čiže ekonomický subjekt, je pod štatistickým pojmom nazývaná domácnosť. Domácnosť je druhou najväčšou časťou národného hospodárstva každej krajiny. Ekonomika v domácnosti vytvára obrovský dopyt po službách, výrobkoch i po pracovných miestach nachádzajúcich sa na trhu práce.

Právne vymedzenie rodiny.

Právnická literatúra pojem rodina nedefinuje, ale nahrádza ho pojmom rodinná kolektivita.[3] Zákon o rodine charakterizuje rodinu ako základnú bunku spoločnosti, ktorá vzniká založením manželstva, čiže zväzkom muža a ženy. Hlavným účelom založenia manželstva je založenie rodiny a výchova detí. Spoločnosť má tento jedinečný zväzok všestranne chrániť.[4]

Psychologické vymedzenie rodiny.

Rodinu v psychológii charakterizuje plnenie jednej z najvýznamnejších funkcií v procese socializácie. Tu dochádza ku kontaktu dieťaťa so sociálnym prostredím, kultúrou a spoločnosťou, v ktorej sa dieťa formuje na sociálnu bytosť. Rodinu zaraďujeme medzi primárne skupiny. Táto skupina sa charakterizuje silnými, dôvernými väzbami medzi jednotlivými členmi, ktoré intenzívne formujú osobnosť jedinca.[5]

---

[2] Porov. KRAUS, B. a kol. *Člověk - prostredí – výchova.* Brno: Paido, 2001, s.78.

[3] Porov. KRAUS, B. a kol. *Člověk - prostredí – výchova.* Brno: Paido, 2001, s.78.

[4] Porov. *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, cl.1, §1, ods.1,2,3.*

[5] Porov. LOKŠA, J. *Základy sociálnej psychológie.* Ružomberok: Pedagogická fakulta, 2006, s. 56-57, 220.

Sociologické vymedzenie rodiny.

Sociológia namiesto pojmu rodina preferuje pojem sociálna inštitúcia alebo malá sociálna skupina.[6] V slovníku sociálneho pracovníka sa rodina definuje ako najdôležitejšia sociálna skupina, ktorá sa prezentuje ako sociálna a ekonomická bunka spoločnosti, ktorá napĺňa rôzne úlohy. Medzi hlavnú úlohu rodiny zaraďujeme reprodukciu a výchovu, čiže socializáciu potomstva. Patrí medzi základné články sociálnej štruktúry spoločnosti.[7]

Z predložených definícií a vymedzení pojmu rodiny môžeme usúdiť, že rodina je primárne najdôležitejšia inštitúcia v živote človeka, ktorej dôležitým prvkom je uspokojovanie jednotlivých potrieb členov rodiny.

1.1 MANŽELSTVO

Spoločenstvo muža a ženy

Prirodzenou požiadavkou sebaprežívania človeka je spoločenstvo. Spoločenstvo muža a ženy, spoločenstvo manželské a rodinné, ktoré v spoločnosti nie je dohodnuté na základe sociálnych či ekonomických záujmov. Svojou podstatou je manželstvo zamerané na vzájomnú pomoc partnerov a tiež na prijatie ďalších osôb, ktorými sú deti. Tie treba vychovávať a pripraviť na život.[8] Manželstvo, rodičovstvo aj reprodukčné správanie si vyžadujú celého človeka, ktorý svoju zodpovednosť začína preukazovať v prvom rade pri výbere partnera. Neskôr ju uplatňuje pri rozhodnutí založiť si rodinu a pre jej fungovanie sa musí zodpovedne a odhodlane postaviť proti ohrozeniam, ktoré na ňu číhajú.

---

[6] Porov. KRAUS, B. a kol. *Člověk - prostredí – výchova.* Brno: Paido, 2001, s.78.

[7] Porov. STRIEŽENEC, Š. *Slovník sociálneho pracovníka.* Trnava : Cover Desing, 1996, s. 186.

[8] Porov. TYROL, A. Pôvod rodiny vo svetle Božieho zjavenia. In *Biblické aspekty manželstva a rodiny.* Svit: KBD Svit, 2011, s. 21-22.

1.1.1 Voľba vhodného partnera

„Najdôležitejším rozhodnutím života je pre väčšinu ľudí to, s kým sa zosobášia. Párová formácia je najlepšie pripravená, keď má každý ukončené úlohy rekonštrukcie vlastných vzťahov s rodičmi, dosť sa naučil o sebe samom a je si vedomý typických problémov, zažil dostatok slobody a dobrodružstva, takže sú požiadavky intenzívneho vzťahu pociťované viac uspokojujúco než obmedzujúco“.[9] Uzavretie manželstva a rozhodnutie založiť si rodinu je významným krokom v živote každého človeka. V najideálnejšom prípade uzatvárajú ľudia manželstvo s človekom, ktorého do veľkej miery poznajú a dokážu predvídať jeho reakcie na rôzne pozitívne aj negatívne skutočnosti života. Predpokladá to aj zákon o rodine, kde sa uvádza: *„muž a žena, ktorí chcú spolu uzavrieť manželstvo, majú vopred poznať navzájom svoje charakterové vlastnosti a svoj zdravotný stav“.*[10]

Identifikačný vzor

Ako uvádza Matoušek, v dnešnej dobe má človek oveľa väčšiu slobodu pri výbere partnera. Nie ako kedysi, keď o tomto výbere rozhodovali rodičia, resp. určité postavenie v spoločnosti či dokonca politické záujmy. Voľba partnera je silne ovplyvnená našou osobnosťou. Na formovanie osobnosti vplýva najmä rodina a zvlášť v otázke manželstva či rodičovstva, pretože samotní rodičia nám poskytujú tzv. identifikačný vzor, podľa ktorého sa chtiac-nechtiac budeme správať aj vo vlastnom manželstve. Význam zohráva aj rodič opačného pohlavia a rodinná atmosféra či spôsob komunikácie, trávenie voľného času, hospodárenie s financiami a pod. Stalo sa už takmer ľudovou múdrosťou, že dievča si hľadá partnera na obraz svojho otca a chlapec zase partnerku na obraz svojej matky. Všetky tieto faktory by sme mohli nazvať ako nevedomé očakávania, ktoré si ľudia do partnerského vzťahu prinášajú. Rodičia teda môžu figurovať ako pozitívny model, ale aj ako odstrašujúci príklad. Súbor vedomých očakávaní pri voľbe partnera sa týka sociálnych a psychologických charakteristík, ktoré by mali byť podobné tým

[9] RITVO, E. C. – GLICK, I.D. *Párová a rodinná terapia*. Trenčín: Vydavateľstvo F, 2009, s. 30.
[10] *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine, čl. I, § 1, ods. 3.*

našim. Pri voľbe partnera dávame prednosť človeku rovnakej rasy, sociálnej vrstvy aj náboženstva. Nie všetky očakávania sa však pri skutočnej voľbe partnera uplatnia.[11]

1.1.2 Očakávania mužov a žien

Očakávania žien a mužov sa do značnej miery odlišujú. Je preto potrebné nachádzať kompromisy a učiť sa tolerancii i rešpektu voči partnerovi. S. Kratochvíl zhrnul štyri najčastejšie očakávania žien aj mužov. Nejde o neprimerané očakávania, práve naopak, všetky sú prirodzené a oprávnené, ale ako už bolo spomenuté, je potrebné najmä pochopiť toho druhého.

Žena má potrebu vyrozprávať sa a zároveň chce byť vypočutá. Rozpráva o svojich bežných starostiach, a to isté očakáva aj od partnera. Na rozdiel od muža je emocionálnejšia, má potrebu vyjadrovať svoje city a emócie. Očakáva, že pritom nebude zosmiešňovaná. Taktiež očakáva, že partner vycíti jej potreby a spontánne jej vyhovie, ako keby predpokladala, že dokáže čítať jej myšlienky. Potrebuje trvalé dôkazy, a teda prejavy toho, že je milovaná (či už slovne alebo fyzicky).

Muž je skôr fyzický typ. Očakáva, že sa žena postará o domácnosť a vytvorí mu tak príjemné prostredie pre uspokojovanie jeho základných potrieb. Domácnosť a starostlivosť o deti by podľa muža mala viesť žena. Mužským očakávaním je aj to, že partnerka bude riešiť bežné ťažkosti v domácnosti, pretože muž ich musí pravdepodobne zvládať v práci. So žiadostivosťou mužov súvisí aj sexuálna oblasť. Muž sa často nevie vcítiť do intímnych potrieb a predstáv partnerky. Sex berie ako samozrejmosť a nerozumie odmietnutiu. Cíti sa byť dominantný. Obdiv patrí k mužskému egu a aj keď je táto „požiadavka“ len v mužovej hlave, očakáva, že bude obdivovaný a chválený za všetko, čo robí.[12]

Ak si dvaja ľudia plánujú spoločnú budúcnosť, mali by mať na pamäti štyri podstatné prvky, v ktorých by sa mali do veľkej miery

---

[11] Porov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : Slon, 1997, s. 51.

[12] Porov. KRATOCHVÍL, S. *Manželská a párová terapie*. Praha: Portál, 2009, s. 105-113; porov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 52.

zhodnúť, resp. mali by vedieť v týchto otázkach prijať kompromis: starostlivosť o deti, nakladanie s finančným rozpočtom, trávenie voľného času, starostlivosť o domácnosť.[13]

1.1.3 Kohabitácia (nezáväzné spolubývanie)

Všetky tieto slovné spojenia vyjadrujú spôsob života, ktorý je v dnešnej spoločnosti veľmi rozšírený. Môže súvisieť s neschopnosťou zaviazať sa v dlhodobom zväzku, s odmietaním manželstva ako takého alebo s okolnosťami, ktoré inak zamedzujú v uzavretí manželstva (napr. finančná situácia). Takéto situácie urážajú dôstojnosť manželstva, ničia ideu rodiny a sú v rozpore s morálnym zákonom (*porov. KKC 2390*). Môže ísť o tzv. manželstvo na skúšku, ale „tieto styky nemôžu zabezpečiť úprimnosť a vernosť medziosobného vzťahu muža a ženy a najmä chrániť ho pred nestálosťou vášní a ľubovôle“ (*KKC* 2391).

1.1.4 Odsúvanie manželstva do neskoršieho veku

Jednou z najzreteľnejších problémových oblastí je odkladanie manželstva do neskoršieho veku, resp. zvyšujúci sa priemerný vek snúbencov. Nasvedčujú o tom demografické údaje ŠÚ SR o sobášnosti.

Od roku 2008 do roku 2011 stúpol priemerný vek tak u mužov, ako aj u žien o 0,98 roku veku. Konkrétnejšie v roku 2008 bol priemerný vek u mužov 31,44 rokov a u žien 28,37. V roku 2011 to už bolo u mužov 32,42 a u žien 29,35 rokov.[14] Podľa Šprochu polovica sobášnosti slobodných mužov sa v druhej polovici 80. rokov odohrávala do dovŕšenia 23. roku života, v súčasnosti je to až vo veku 29 rokov. Podobne aj u žien vekový medián sobášnosti slobodných prešiel dynamickým nárastom svojich hodnôt. V roku 1988 sa pohyboval ešte tesne pod hranicou 20 rokov, no podľa posledného dostupného údaju z roku 2013 to už je 26,6 rokov.

Aj keď dominantnú pozíciu v procese sobášnosti na Slovensku majú pomerne stabilne prvé sobáše, pre formovanie určitých

---

[13] Porov. PLZÁK, M. *Klíč k výběru partnera pro manželství*. Praha : Motto, 2002, s. 16.

[14] Porov. ŠÚ SR. *Stav a pohyb obyvateľstva v SR v rokoch 2008 – 2011*. [online].[2015-08-21]. Dostupné na internete: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=17312>.

typov rodín a domácností má značný význam aj analýza vývoja a charakteru opakovanej sobášnosti. V podstate všetky ukazovatele poukazujú na skutočnosť, že po roku 1989 došlo v prípade rozvedených a ovdovených osôb k zreteľnému poklesu intenzity, s akou opakovane vstupujú do manželstva.[15]

O tom, akými výraznými a súčasne veľmi dynamickými zmenami prešlo časovanie sobášnosti slobodných, nás informuje Graf 1.

Graf 1 Vybrané indikátory časovania sobášnosti slobodných mužov a žien na Slovensku[16]

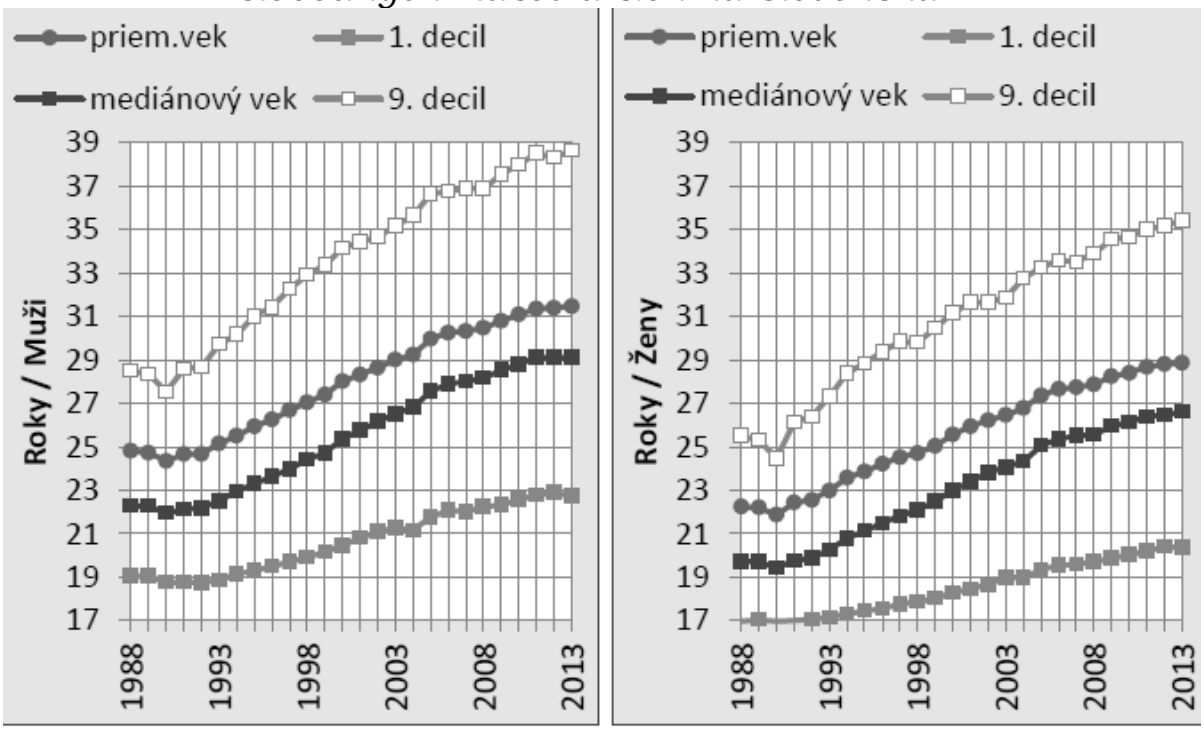

Priemerný vek pri prvom sobáši sa u mužov v priebehu posledných 25 rokov zvýšil z pôvodných necelých 25 rokov na 31,5 roku. U žien v tom istom čase vzrástol dokonca o takmer 7 rokov (z 22 rokov na 28,9 roku).

---

[15] Porov. ŠPROCHA, B. Sobášnosť. In Vaňo, B.a kol.: *Populačný vývoj v Slovenskej republike* 2011. Bratislava: INFOSTAT, 2012, s. 7 – 18; porov. ŠPROCHA, B. Sobáše a sobášnosť na Slovensku. Čo vieme povedať o sobášoch a o procese sobášnosti na Slovensku z hlásení o uzavretí manželstva. In *Slovenská štatistika a demografia*, roč. 22, č. 2, 2012, s. 39-59.

[16] ŠPROCHA, B. – VAŇO, B. – BLEHA, B. *Prognóza vývoja rodín a domácností na Slovensku do roku 2030.* Bratislava : Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied, Inštitút informatiky a štatistiky, Katedra humánnej geografie a demografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, 2014, s. 22.

1.2 RODIČOVSTVO A REPRODUKČNÉ SPRÁVANIE

1.2.1 O právach a povinnostiach rodičov

Zodpovednosť za výchovu detí a mladistvých prináleží v prvom rade ich rodičom. Tento fakt je aj oficiálne zakotvený, napr. v Zákone č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov, kde sa na viacerých miestach objavuje zmienka o povinnosti rodičov, resp. manželov za riadnu výchovu detí.[17] O manželstve, rodičovstve a o právach a povinnostiach rodičov v súvislosti s výchovou ich detí sa píše aj v Ústave SR.[18] Slovenská republika ako člen EÚ je povinná dodržiavať (okrem iného) aj Európsky dohovor o ľudských právach, ktorý vytvorila Rada Európy. Rodina a manželstvo je samozrejme chránená aj týmto dohovorom.[19] Toto

---

[17] *„Hlavným účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí". Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čl. I. Základné zásady, čl. 1. „Účelom manželstva je vytvoriť harmonické a trvalé životné spoločenstvo, ktoré zabezpečí riadnu výchovu detí". Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čl. I., § 1, ods. 2. „Súčasťou rodičovských práv a povinností sú najmä: sústavná a dôsledná starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývoj maloletého dieťaťa". Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čl. I., § 28, ods. 1a. „Rozhodujúcu úlohu vo výchove dieťaťa majú rodičia". Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čl. I., § 30, ods. 1.*

[18] *„Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých". Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky, Hl. 2, odd. 5, čl. 41, ods. 1. „Starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov; deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť". Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky, Hl. 2, odd. 5, čl. 41, ods. 4. „Rodičia, ktorí sa starajú o deti, majú právo na pomoc štátu". Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky, Hl. 2, odd. 5, čl. 41, ods. 5.*

[19] *„Muži a ženy, ktorí sú na to vekom spôsobilí, majú právo uzavrieť manželstvo a založiť rodinu v súlade s vnútroštátnymi zákonmi, ktoré upravujú výkon tohto práva".* EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. *Európsky dohovor o ľudských právach, Hl. 1, čl. 12 – Právo uzavrieť manželstvo.* [online].[cit. 2015-08-21]. Dostupné na internete: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/5989ED6B-D455-48DE-A143-4F7491582C98/0/Convention_SLK.pdf>. *„Pri výkone akýchkoľvek funkcií v oblasti výchovy a výučby, ktoré štát vykonáva, bude rešpektovať právo rodičov zabezpečovať túto výchovu a vzdelávanie v zhode s ich vlastným náboženským a filozofickým presvedčením".* EUROPEAN COURTH OF

sú len niektoré príklady, v ktorých je zakotvená povinnosť rodičov zabezpečovať deťom starostlivosť a výchovu.

1.2.2 Rodičovstvo

Pokračovaním partnerského, resp. manželského vzťahu, je rodičovstvo. „Rodičovstvo predstavuje súbor istých osobných vlastností, teoretických poznatkov, ale aj rôznych praktických zručností, ktoré sú podmienkou toho, aby rodič dokázal zabezpečiť zdravé potomstvo a vychovávať ho.“[20] Po prijatí detí do rodiny veľmi často nastáva problém, keď sa manželia od seba navzájom vzďaľujú a apelujú na to, že všetok čas im zaberá starostlivosť o deti. Avšak rodičovská láska k deťom je živená partnerským vzťahom. Je jeho pokračovaním. Ak deti zažívajú, že ich rodičia sa milujú navzájom a zároveň milujú aj samotné deti, tak tie sú potom šťastné. Preto je v manželstve potrebné neustále udržiavať vzájomnú lásku partnerov, pretože ich láska nevplýva len na nich samých, ale aj na deti, ktoré si v dospelosti založia vlastnú rodinu. Ak uvidia dobrý príklad svojich rodičov, je veľmi pravdepodobné, dokonca až isté, že si vybudujú zdravý plnohodnotný vzťah a hodnotu rodiny a lásky budú naďalej vyznávať a odovzdávať ďalším generáciám.[21]

Sexuálna výchova v rodine je ešte stále tabu. Mnohí rodičia nedokážu s deťmi otvorene komunikovať o tejto prirodzenej a veľmi dôležitej súčasti života. Pokiaľ dieťa, ale aj mladý človek nenachádza v rodine odpovede na svoje otázky ohľadne sexuality, môže nastať to, že z neho síce vyrastie rozumovo vyspelý a inteligentný človek, ale aj napriek tomu nebude schopný si

---

HUMAN RIGHTS. *Európsky dohovor o ľudských právach Dodatkový protokol k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, čl. 2 – Právo na vzdelanie*. [online].[cit. 2015-08-21]. Dostupné na internete: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/5989ED6B-D455-48DE-A143-F7491582C98/0/Convention_SLK.pdf>.

[20] VERNARCOVÁ, J. *Sexuálna výchova*. Nitra: UKF, 2011, s. 45. KURINCOVÁ, V. – GOGOVÁ, A. – KROČKOVÁ, Š. *Sociológia výchovy. Vybrané kapitoly*. Nitra: Vysoká škola pedagogická, 1995, s. 99.

[21] Porov. NEUHAUSER, J. – HELLINGER, B. *Partnerské terapie Berta Hellingera. Jak žít v lásce.* Praha : Pragma, 2005, s. 26, s. 132-133

poradiť s bežnými problémami života, nedokáže prirodzene spolunažívať s inými.[22]

Aby došlo u detí k správnemu sebaprijatiu a sebavnímaniu, je potrebná otvorenosť a primeraná pozornosť v rodine počas dospievania, pretože to ovplyvňuje neskoršie vzťahy k príslušníkom opačného pohlavia a k sexualite. Obzvlášť v období dospievania vidíme potrebu riešenia tejto otázky v rodinnom prostredí. Ak je dieťa vychovávané v harmonickom rodinnom prostredí, tak neskôr v puberte dokáže prijať pomocnú ruku rodičov v akejkoľvek oblasti, a teda aj v oblasti sexuálnej výchovy. V čase keď už nadobudne plnoletosť, by mal takýto mladý človek v ideálnom prípade mať vytvorený názor na sexuálnu oblasť. Rodičia by teda mali byť prvými informátormi v oblasti sexuality. [23]

Odklad rodičovstva do vyššieho veku

V reprodukčnom správaní na Slovensku došlo po roku 1989 k zmene, ktorú spôsobil *odklad rodičovstva do vyššieho veku*. Priemerný vek žien pri prvom pôrode vzrástol o celé 3 roky. V roku 1996 bol priemerný vek ženy pri prvom pôrode 23,2 a v roku 2011 je to už 26,2. Tiež vzrástol priemerný vek žien pri pôrode všeobecne, a to o 2,3 roku (v roku 1996 25,8 rokov a v roku 2011 28,1 rokov).[24] *„Výsledkom odkladania rodičovstva je zmena v rozložení intenzity plodnosti podľa veku. Kým v období rokov 1996-1999 bola v mestách i na vidieku najvyššia plodnosť vo veku 20-24 rokov, v súčasnosti sa koncentruje do vekovej skupiny 25-29 rokov.“*[25]

---

[22] Porov. PREVENDÁROVÁ, J. *Výchova k manželstvu a rodičovstvu*. Bratislava : SPN, 2000, s. 5.

[23] Porov. VERNARCOVÁ, J. *Sexuálna výchova.* Nitra : UKF, 2011, s. 46.

[24] Porov. ŠPROCHA, B. *Reprodukčné správanie mestského a vidieckeho obyvateľstva na Slovensku*. Bratislava: Inštitút informatiky a štatistiky INFOSTAT, 2008, s. 28.

[25] ŠPROCHA, B. *Reprodukčné správanie mestského a vidieckeho obyvateľstva na Slovensku*. Bratislava: Inštitút informatiky a štatistiky INFOSTAT, 2008, s. 29. V posledných rokoch zaznamenávame *ubúdanie mnohodetných rodín*. Aj keď sa počet narodených detí výrazne nemení, menia sa „podmienky“, do akých sa tieto deti rodia, a preto je na zvážení rodičov, či sú ochotní založiť si veľkú rodinu. Narastá počet slobodných matiek, prípadne úplných rodín (manžel a manželka) bez detí, prípadne len s jedným dieťaťom. Na tento trend vplýva viacero faktorov. Porov.

1.2.3 Reprodukčné správanie.

V posledných rokoch sme zaznamenali stúpajúci trend v počte detí narodených mimo manželstva: v roku 2006 to bolo 14 888 detí, čo predstavuje 27,5 % z celkového počtu narodených detí v danom roku; v roku 2007 - 15 750 detí (28,8 %); v roku 2008 – 17 391 detí (30,2 %); v roku 2009 – 19 428 detí (31,6 %); v roku 2010 – 20 009 detí (33,02 %) a v roku 2011 – 20 776 detí (34,06 %).[26]

Promiskuita mladých.

Časté striedanie partnerov a riziká z toho vyplývajúce sú dnes už bežne známe, ale ešte stále im mnohí (najmä mladí ľudia) nepripisujú význam. Jedná sa o široké spektrum telesných chorôb, ale často kvôli takémuto spôsobu života trpí aj psychika. Okrem liečiteľných chorôb, ako je kvapavka či syfilis, sa stretávame aj s chorobami, ktoré sú často neliečiteľné až smrteľné a okrem AIDS (ktorá je spôsobená vírusom HIV) sa čoraz častejšie stretávame aj s HPV vírusom, ktorý spôsobuje rakovinu krčka maternice. Neviazaný pohlavný život môže viesť aj k neplánovanému tehotenstvu, ktoré skončí svadbou „z donútenia“, životom slobodnej matky a v najhoršom prípade umelým prerušením tehotenstva.[27]

PILINSKÁ, V. *Demografická charakteristika rodiny na Slovensku*. [online].[2015-08-21]. Dostupné na internete: <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/rodina2004.pdf>.

[26] Porov. ROVNÝ, I. *Správa o zdravotnom stave obyvateľstva SR za roky 2009-2011*. [online].[2015-08-21].Dostupné na internete: http://www.uvzsr.sk/docs/info/podpora/Sprava_o_zdravotnom_stave_obyvatelstva_SR_za_roky_2009_2011.pdf>; porov. ŠÚ SR. *Stav a pohyb obyvateľstva v SR v rokoch 2008 – 2011. Narodení.* [online].[2012-09-28]. Dostupné na internete: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=17312>.

[27] Porov. BABÁL, M. Následky nezvládnutej výchovy? In *Príprava na manželstvo a rodičovstvo*. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo, 2002, s. 26-29.

1.3 PROBLÉMY RODINY – DESTABILIZÁCIA VZŤAHOV

1.3.1 Flexibilne sa prispôsobovať

Súčasný vyspelý svet ponúka človeku oveľa väčšie možnosti ako kedysi. V dnešnej spoločnosti môžeme badať silné zameriavanie sa na materiálne pôžitky. Médiá ľuďom predkladajú „dôležitosť" konzumného spôsobu života. Mladí túžia po slobode, no to, čo v mnohých prípadoch prežívajú, je len akási pseudosloboda. Vytvárajú sa nové názory, postoje i ideály a človek je postavený pred hotovú vec. Očakáva sa od neho, že splynie s davom, a teda si musí vybrať z predostretých možností. Musí sa im jednoducho prispôsobiť, pretože taká je doba.[28] „Flexibilne sa prispôsobovať v čase, priestore či obsahovo znamená nemať pevné väzby k nejakému miestu, nebyť pripútaný silnými zvykmi a nebyť viazaný k nejakej nemennej či stálej životnej náplni" [29].

Táto flexibilita má značný podiel na destabilizácii mladých ľudí. Na jednej strane sa rodia ctižiadostiví jedinci, pre ktorých je meradlom dobrého života úspech, bez toho, aby prihliadali na to, ako k nemu dospejú. A na druhej strane existujú tí, ktorí si nevedia vytvoriť vlastnú predstavu o živote a nevedia si vytvárať adekvátny sebaobraz. Obe tieto skutočnosti prinášajú zmätok do spoločnosti mladých ľudí, ktorí toho vedia len veľmi málo o životných hodnotách. [30]

Manželstvo a rodina sú prirodzenou a základnou inštitúciou života človeka. V ideálnom prípade sa rodinné puto nenechá ovplyvniť vonkajšími hrozbami, avšak musíme poukázať na isté skutočnosti, ktoré na rodinu vplývajú a v mnohých prípadoch do veľkej miery narúšajú jej súdržnosť, resp. jej založenie.

---

[28] Porov. ŠULAVÍKOVÁ, B. – SEJČOVÁ, Ľ. *Ideál dobrého života v osobnej perspektíve.* Bratislava: Album, 2008, s. 68; porov. JAMBOROVÁ, R. Podporná sieť pre sociálne ohrozenú mládež a príklad služby blahoslavenej sr. Sáry. In *Deň blahoslavenej sestry Sáry Salkaházi (1899-1944) : život sestry Sáry a jej význam pre rodinu.* Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2009. s. 65-74.

[29] ŠULAVÍKOVÁ, B. – SEJČOVÁ, Ľ. *Ideál dobrého života v osobnej perspektíve.* Bratislava: Album, 2008, s. 65.

[30] Porov. ŠULAVÍKOVÁ, B. – SEJČOVÁ, Ľ. *Ideál dobrého života v osobnej perspektíve.* Bratislava: Album, 2008, s. 56-66.

Negatívne vplyvy ohrozujúce stabilitu rodiny

Zmeny v dnešných rodinách sú ovplyvňované viacerými faktormi, ktoré vyjadrujú rôzne hľadisko pohľadu (sociologické, teologické, právne a i.). Tieto determinanty možno rozdeliť nasledovne: ekonomická situácia, sociálne podmienky, kultúrne vplyvy, demografické procesy.[31] Ďalšie determinanty vplývajúce na zmeny v dnešných rodinách, ktoré sociológia dokáže primerane sledovať a vyhodnotiť, uvádza náuka pápežov a Magistéria cirkvi: vplyv náboženstva a procesov vyplývajúcich z viery. Taktiež nemožno nespomenúť k determinantom spôsobujúcim zmeny a niekedy až značné problémy v rodinách, a to politické vplyvy. Tieto všetky faktory si bližšie popíšeme.

1.3.2 Ekonomická situácia a nezamestnanosť

Trhové prostredie zvyšuje nároky na pracovný výkon a pracovný čas, často na úkor času pre rodinu a výchovu detí v rodine;

Materiálne zabezpečenie rodiny dnes hrá veľmi významnú úlohu. Mnohí otcovia aj matky musia tráviť veľa času mimo rodinného spoločenstva. Zabezpečovanie materiálnych, resp. finančných prostriedkov sa však deje na úkor súdržnosti rodiny. Z rodín sa vytráca komunikácia a spoločne trávený voľný čas. Všetko toto môže tkvieť i vo falošnej motivácii, ak sa blahobyt a peniaze stanú jediným cieľom rodiny. Prednosť práci a pracovnému životu dnes dávajú nielen muži, ale aj ženy. U žien sa často spomína emancipácia, ktorá má za následok snahu vyrovnať sa mužom aj za predpokladu, že rodina nevyhnutne nepotrebuje zarobené prostriedky. Z tohto dôvodu aj mladé ženy odkladajú úlohu materstva a radšej využijú príležitosť kariérne napredovať. [32]

---

[31] Porov. KUCHAŘOVÁ, V. Postoje k manželství a rodičovství a reflexe změn podmínek pro rodičovství. In *Rodinná politika jako nástroj prevence sociálního vyloučení.* Sborník textů z česko-německo-rakouské konference 25.–26. dubna 2005 v Praze. Brno : Národní centrum pro rodinu 2005, s. 33-51.

[32] Porov. VRAGAŠ, Š. *Základné otázky sociálneho učenia Cirkvi*. Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta UK v Bratislave, 1996, s. 63-64.

Túto skutočnosť môžeme pozorovať približne od začiatku 18. storočia, teda od čias priemyselnej revolúcie, kedy aj ženy začali byť prijímané do zamestnania a stali sa potenciálne finančne nezávislé. Nato, aby si zabezpečili budúcnosť, nemuseli uzatvárať manželstvá, resp. neboli nútené zotrvávať v neuspokojivých vzťahoch. Mohli sa živiť prácou aspoň na čiastočný úväzok a neskôr sa k finančnej pomoci pridal aj štát prostredníctvom sociálnych dávok. Stále bežnejšie zamestnávanie žien prinieslo do života rodín mnohé zmeny. Pre ženy predstavovalo tehotenstvo a následná starostlivosť o deti výraznú prekážku v práci a v dôsledku toho sa počet detí v rodinách zredukoval na dve alebo jedno dieťa. Mnohopočetné rodiny ostali na ústupe a k takémuto vývoju došlo v celej Európe.[33]

Nezamestnanosť

Nezamestnanosť znižuje životnú úroveň rodín a ako potenciálna možnosť prispieva k rastu napätia v rodinách. V súvislosti s nezamestnanosťou sa následne vyskytujú i finančné a existenčné problémy;

Do tejto oblasti zahrňujeme: dlhodobú nezamestnanosť členov domácnosti, neistú prácu alebo prácu člena rodiny v zahraničí, zadlžovanie rodín – banky a pod., neschopnosť hospodárenia s peniazmi, neúplná rodina alebo rodina, v ktorej je samoživiteľ a z tohto dôvodu je odkázaná na pomoc zo strany štátu - pomocou dávok. Tento problém ovplyvňujú aj iné problémy ako závislosti v rodine, prítomnosť zdravotne ťažko postihnutého.[34]

Problémy spojené s chudobou sa začínajú prejavovať na jej jednotlivých členoch najmä na deťoch. Práve deti sú ňou ohrozované už v rannom veku, čo sa prejavuje v rôznych

---

[33]Porov. GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 180. Porov. PIETRUCHOVÁ, O. *Nedocenená práca žien* [online]. [cit. 2015-08-21]. Dostupné na internete: <http://pietruchova.wordpress.com/2008/04/10/nedocenena-praca-zien/>.

[34] Porov. OLÁH, M. – SCHAVEL, M. *Sociálne poradenstvo a komunikácia*. Prešov : PBF PU, 2006, s. 67, 68. Rodiny ohrozené týmito situáciami, ako je nezamestnanosť, nízky príjem, zlý zdravotný stav, zdravotné postihnutie, nízke vzdelanie, neúplnosť rodiny, sú ohrozované chudobou. Porov. MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Slon, 1999, s. 45.

oblastiach, a to v zdravotnej starostlivosti, nedostatočnej výchove, obmedzenému prístupu k základným potrebám – jedlu, ošateniu, v neposlednom rade aj prístupu k vzdelaniu, čo sa neskôr prejavuje v nemožnosti uplatniť sa na trhu práce. Podľa Barkera ide o „*cyklus chudoby*“, ktorý predstavuje deti v chudobných rodinách, ktoré majú za životný vzor život v chudobe, resp. chudoba sa stáva ich životným štýlom.[35]

Súčasná kombinácia týchto problémov, ako sú partnerské problémy, strata zamestnania, neschopnosť platby nájomného, zhoršený zdravotný stav, nesie so sebou schopnosť každého z nás dostať sa na ulicu, čiže ide o problém bezdomovectva. [36]

Aj situácia na trhu s bytmi komplikuje zakladanie rodín;

Sociálne podmienky

Medzi negatívne vplyvy ohrozujúce stabilitu rodiny a rodinného spôsobu života dnes patrí aj

zvyšovanie nárokov na zosúladenie rodinných a profesných záujmov kvôli vysokej zamestnanosti žien,

Workoholizmus člena rodiny, ktorého môžeme charakterizovať ako človeka, ktorý je závislým na moci a autorite, nutkavo sa usiluje o to, aby bol pracovne uznávaný a mal úspech. Práca pre neho predstavuje drogu, workoholizmus je závislosťou. Čo sa odráža i na jeho rodine, i keď oni sami uvažujú o sebe ako o ľuďoch, ktorí to všetko robia „ pre svoju rodinu“. Mnohí z nich pracujú tak dlho, pokiaľ ich práca neprerastie do rodinnej krízy a tým dôjde k radikálnym zmenám. Život zdravých členov rodiny je ovplyvňovaný postihnutým členom, jeho správaním, náladami a pod. [37]

Vzrast vplyvu elektronických médií, ktoré si našli významné miesto v rodinách a ponúkajú programy či informácie, ktoré dehonestujú skutočné hodnoty. Ponúkajú veľmi skreslený obraz lásky a vzťahu medzi mužom a ženou a mladí takýto obraz

---

[35] Porov. BARKER, Robert L. *The Social Work Dictionary*. Washington, DC : NASW, 2003, s. 333.

[36] Porov. LEŠKOVÁ, L. *Polia sociálnej práce(vybrané kapitoly II.).* Košice : Vienela, 2009, s. 113.

[37] Porov. KILLINGEROVÁ, B. *Workaholizmus*. Brno : Jiří Alman, 1998, s. 14-16,18.

prenášajú do vlastných povrchných vzťahov. Týmito, ale aj ďalšími negatívami, sú ohrozené všetky rodiny.[38]

Zvýšenie vplyvu vrstovníckych skupín a zníženie vplyvu širšej rodiny a susedských sietí;

1.3.3 Patologické javy v rodine

- ***Domáce násilie***. Prítomnosť násilia v rodine predstavuje ohrozenie jej zdravého fungovania, kedy sa jej funkčnosť posúva smerom k patológii. Násilie v rodinách sa prejavuje ako bezprávne využívanie moci, resp. nadvlády jedného člena rodiny nad iným členom alebo členmi rodiny a jeho výskyt je nezávislý od národnosti, kultúry, či spoločenského a materiálneho postavenia rodín.[39]
- ***Drogová a iná závislosť;*** Vplyv drogy, či už alkoholu alebo iných omamných látok, predstavuje pre člena rodiny únik od problémov v domácom prostredí, zlé vzťahy pretrvávajúce v rodine i nedostatok citových väzieb môže viesť k užívaniu drog. U detí okrem týchto faktorov môže pôsobiť zlý vzor rodičov, v prípade užívania alkoholu alebo iných látok rodičmi, či nevhodní priatelia, kedy sa pod vplyv drog môže dostať aj dieťa zo sociálne usporiadanej rodiny. [40]
- ***Hráčska závislosť*** - je pre danú osobu ťažko zvládateľná aj napriek negatívnym dopadom, ktoré so sebou prináša, ako je strata majetku, narušenie vzťahov v rodine, či strata zamestnania. Nárast dlhov a nemožnosť ich platiť a dopad má v neposlednom rade aj na samotného gamblera, ktorému spôsobuje zdravotné problémy ako nespavosť, podráždenosť, strata hmotnosti apod. [41]

---

[38] Porov. VRAGAŠ, Š. *Základné otázky sociálneho učenia Cirkvi.* Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta UK v Bratislave, 1996, s. 63-65.

[39] Porov. FUCHSOVÁ, K. *Týrané dieťa.* Bratislava : IRIS, 2009, s. 29. Porov. ŠPATENKOVÁ, N. *Krízová intervence pro praxi.* Praha: Grada Publisching, 2004, s. 103, 106.

[40] Porov. HRONCOVÁ, J. – KRAUS, B. a kol. *Sociálna patológia pre sociálnych pracovníkov a pedagógov.* Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB, 2006, s. 81,82.

[41] Porov. TOKÁROVÁ, A. *Sociálna práca.* Prešov : Akcent print, 2003, s. 392.

Kultúrne, demografické a politické vplyvy

- individualizmus oslabuje vnútrorodinné vzťahy v prospech nezdravého hedonizmu,
- spotrebná orientácia a zameranosť na životnú úroveň rodiny konkurujú duchovným rodinným hodnotám;
- v niektorých prípadoch môže rodinu destabilizovať aj rozdielne náboženstvo (katolík – moslimka) alebo miešané, krížové(katolík - evanjelička), ak je náboženská úroveň partnerov nízka.

Medzi demografické procesy radíme

- pokles pôrodnosti a sobášnosti, ktorý je spojený s odkladom zakladania rodiny do vyššieho veku a dočasnou preferenciou profesnej kariéry,
- rast počtu kohabitácií;
- nárast detí narodených mimo manželstva
- rastúca rozvodovosť;

Pri politických vplyvoch ide o

- rodiny s ideologicky rozdielnou inklináciou svojich členov,
- vysoká politická angažovanosť verzus apolitickosť medzi partnermi,
- vstup žien do politiky, ich politická kariéra (odklon od normy) verzus – rodina a domácnosť. Uplatňovaním rovnosti medzi mužom a ženou, ako aj návrhmi na odstránenie rozdielov v rodovej rovnosti, sa zaoberá Súhrnná správa o stave rodovej rovnosti na Slovensku a o Činnosti Rady vlády SR pre rodovú rovnosť, pričom v časti Rodina a zosúlaďovanie pracovného a rodinného života sú predstavené opatrenia, ktoré majú odstrániť diskrimináciu pri akejkoľvek voľbe žien či mužov venovať sa rodine alebo pracovnej kariére.[42]

Dysfunkčnosť rodiny

Práve tieto vyššiespomínané javy majú za následok zmeny v zložení rodín a rast počtu neúplných rodín. Dlhotrvajúce nepriaznivé podmienky v rodinách či chronické krízy podmieňujú vznik dysfunkčných rodín.

V každodennom živote rodina používa zaužívané vzorce správania, aby sa vyrovnala so všetkými požiadavkami života. Stáva sa, že tieto požiadavky výrazne presiahnu jej možnosti

[42] Porov. *Súhrnná správa o stave rodovej rovnosti na Slovensku a o Činnosti Rady vlády SR pre rodovú rovnosť.* Vláda SR : Bratislava 2009, s. 17.

zvládnuť situáciu a rodina prežíva krízu. Kríza je obdobím výraznej nerovnováhy, dočasnej dezorganizácie a napätej atmosféry v rodine. Vedie buď k bodu obratu k lepšiemu a stabilizácii fungovania subsystémov, alebo naopak, k neschopnosti prekonať krízu – k rodinnej dysfunkcii. [43]

Dysfunkčnosť rodiny môže byť akútna, to znamená, že rodina aktuálne nezvláda niektoré dôležité funkcie a situačne potrebuje krátkodobú pomoc (materiálnu, finančnú a poradenskú). Akútna dysfunkčnosť býva prechodným stavom vtedy, ak sa problém rýchlo diagnostikuje, ak je rodina pripravená prijať odbornú pomoc a je ochotná participovať na riešení svojich problémov.

[43] Porov. PATTERSON, J. M. Understanding family resilience. In *Journal of Clinical Psychology,* roč. 58 (2002), č. 3, s. 233-236.

1.4 KRÍZY A ROZPAD RODINY

1.4.1 Príčiny rozvodov

Manželstvo na skúšku

Na príčiny rozpadu manželstiev sa môžeme pozerať cez prizmu súčasnej spoločnosti, ktorá vôbec nereguluje výber partnera pre manželstvo. Rozhodnutie založiť rodinu je - na rozdiel od presne vymedzených pravidiel výberu partnera v starších spoločnostiach - výlučne osobná záležitosť, a teda aj akýkoľvek pokus ovplyvniť prianie rozviesť sa, bude tiež málo efektívny.

I keď v súčasnej modernej spoločnosti dochádza k upusteniu regulovania výberu partnera spoločnosťou, predsa často ide o výber partnera, ktorý by sa dal nazvať racionálnym výberom v zmysle obchodnej transakcie: vybrať – vyskúšať – kúpiť – ponúknuť - predať. Práve tu vidieť väčšie riziko pre zachovanie zväzku, kde prvotnou pohnútkou nie je láska, ale materiálne zabezpečenie. Nie zriedkavosťou je len tzv. „manželstvo na skúšku“, či spôsob voľného súžitia. Takéto vzťahy nepochopili význam plnej ľudskej lásky, sú vystavené väčšiemu riziku krízového správania sa členov a postupnému rozpadu.

Príčiny rozvodov

Ako najčastejšie príčiny rozvodov sú uvádzané:

- rozdielnosť pováh, názorov a záujmov;
- sociálna patológia celej rodiny, alebo jej jednotlivých členov,
- nevera;
- nezáujem o rodinu, nepripravenosť na manželstvo,
- nepripravenosť prijať a vychovávať deti a
- neuvážené uzavretie manželstva.

Záleží len od človeka, do akej miery sa dá ovplyvniť negatívnymi silami pôsobiacimi v jeho okolí. Ak bude jeho osobné presvedčenie dostatočne silné, dokáže aj v dnešnej modernej dobe vyznávať tradičné hodnoty.

Preberanie vzorcov správania

Už výchovou v rodine začína príprava na budúci manželský a rodičovský status detí, teda budúcich dospelých, ktorí túto etapu života začnú výberom vhodného partnera. Následne sa oni sami stanú rodičmi a vychovávateľmi svojich potomkov, kde do veľkej miery budú preberať vzorce správania zo svojej pôvodnej rodiny. Výchova v rodine má teda popredné miesto v živote človeka, pretože sa s jej vplyvom stretáva celý život, či už ako dieťa, ktoré ju preberá od rodičov a či ako dospelý, ktorý ju dáva svojim deťom. Aj tu je potrebná istá odolnosť voči negatívnym vplyvom okolia, a to je možné len pri uznávaní tých pravých pozitívnych hodnôt.[44]

1.4.2 Predpoklady nevydareného manželstva

Za obzvlášť rizikové sa považuje, ak manželstvo uzatvárajú osoby citovo nezrelé, prípadne pre manželstvo z iných dôvodov nevhodné. Možnosť neúspechu manželského spolužitia sa od začiatku zvyšuje, ak:

- ✓ prostredie pôvodných rodín partnerov sa výrazne líši, čo sa týka úrovne vzdelania, náboženskej viery alebo sociálneho postavenia,
- ✓ manželstvo rodičov jedného alebo oboch bolo nestabilné, rozvrátené,
- ✓ jeden z partnerov má veľmi zlé vzťahy s rodičmi alebo súrodencami,
- ✓ jeden z partnerov považuje svoje detstvo za strastiplné,
- ✓ významným motívom sobáša je čo najskôr opustiť dom rodičov,
- ✓ jeden či druhý si vezme prvú lásku,
- ✓ jeden z partnerov vstúpil do manželstva krátko po milostnej havárii,

---

[44] Porov. LEŠKOVÁ, L. Vzťah vysokoškolákov k manželstvu a rodičovstvu (vybrané charakteristiky rodinného a reprodukčného správania). In Žilová, A. *Manželstvo dnes.* Ružomberok : VERBUM, 2010, s. 52-58. Na komplexnú výchovu v rodine ako aj budovanie vzájomných vzťahov poukazuje aj Lojan. Porov. LOJAN, R. *The art of being fully present to the dying patient in palliative care*. Brno : Tribun EU, 2015, s. 157-203.

- ✓ významným motívom sobáša je nechcené tehotenstvo,
- ✓ svadba sa konala bez prítomnosti rodičov a blízkych priateľov,
- ✓ vzťah pred svadbou trval menej než pol roka alebo viac ako tri roky,
- ✓ ak do manželstva vstupujú osoby mladšie ako dvadsať rokov,
- ✓ manželia žijú v spoločnej domácnosti s rodičmi,
- ✓ jeden či obaja sú emocionálne závislí na rodičoch,
- ✓ jeden alebo obaja sú v zajatí iluzórnych očakávaní, mýtov.[45]

1.4.3 Akceptácia rozvodu a nevera

Ako ďalší problém uvádzame postupné vnímanie rozvodu ako bežného javu. Rastúca intenzita rozvodovosti a postupná akceptácia rozvodu ako nástroja na riešenie problémov a kríz v manželstve súdnou cestou vedie na Slovensku k značnej pluralizácii rodinných foriem.

Z demografických údajov o stave a pohybe obyvateľstva sa dá vyvodiť pokles sobášnosti.[46] Až do druhej polovice 40. rokov 20. storočia sa počet rozvodov na Slovensku stabilne nachádzal pod hranicou 1000 udalostí ročne. Postupná liberalizácia rozvodovej legislatívy, akceptácia rozvodu ako spôsobu riešenia problémov trvalo rozvráteného manželstva a tiež rozvedených osôb v spoločnosti postupne prispeli k nárastu počtu legislatívne ukončených manželstiev.[47]

---

[45] Porov. PLAŇAVA, I. *Jak se nerozvádět.* Praha : Grada Publishing 1994, s. 16.

[46] Porov. ŠPROCHA, B. *Reprodukčné správanie mestského a vidieckeho obyvateľstva na Slovensku*. Bratislava: Inštitút informatiky a štatistiky INFOSTAT, 2008, s. 7; porov. ŠÚ SR. *Stav a pohyb obyvateľstva v SR v rokoch 2008 – 2011.* [online].[2015-08-21]. Dostupné na internete: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=17312>.

[47] ŠPROCHA, B. – VAŇO, B. – BLEHA, B. *Prognóza vývoja rodín a domácností na Slovensku do roku 2030.* Bratislava : Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied, Inštitút informatiky a štatistiky, Katedra humánnej geografie a demografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, 2014, s. 25.

V podstate v polovici 70. rokov sa už ročne rozvádzalo viac ako 5 tis. manželských párov a od polovice 80. rokov to už bolo viac ako 8 tis. V nasledujúcom štvrťstoročí však došlo k zrýchleniu dynamiky rastu rozvodovosti, ktorá svoj vrchol dosiahla v rokoch 2006 – 2009, keď sa rozvádzalo už viac ako 40 % manželstiev.[48] Tesne pod touto hranicou rozvodovosť zostáva aj v súčasnosti (v roku 2013 to bolo 38 %) (Graf 2).

Graf 2 Počet rozvodov, intenzita a časovanie rozvodovosti na Slovensku[49]

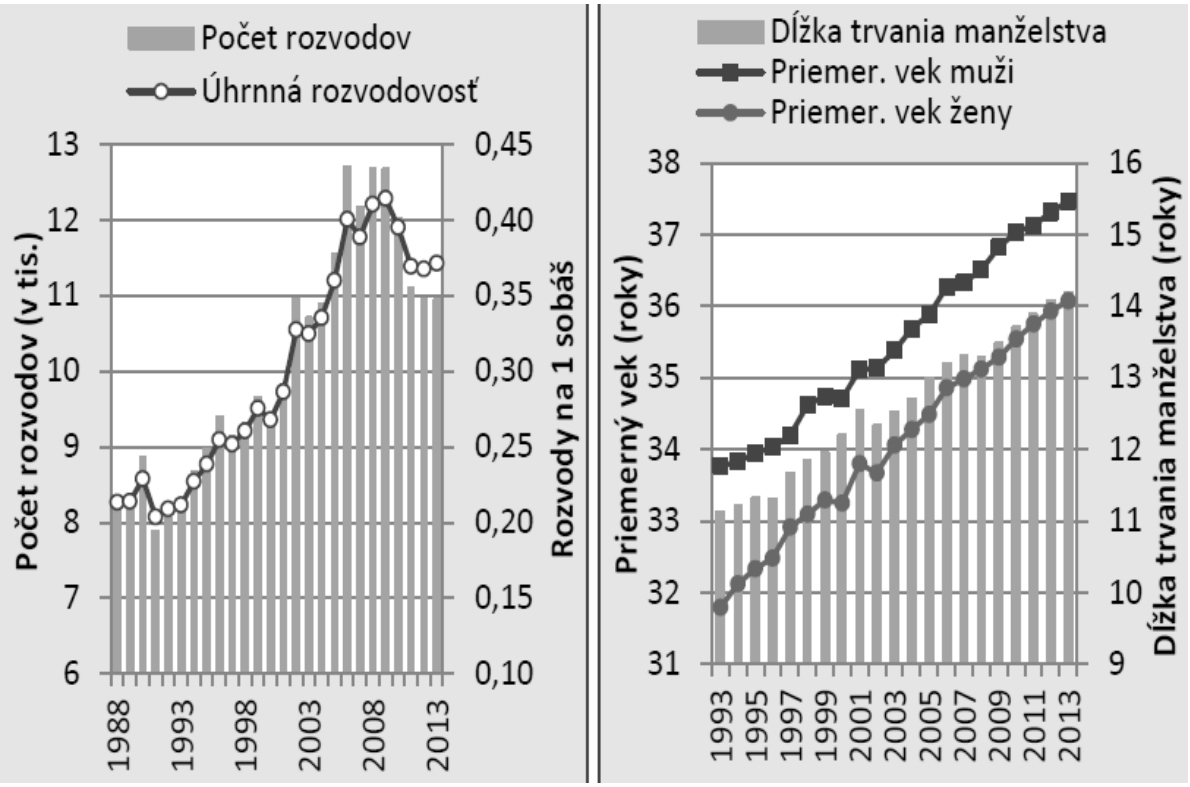

[48] Porov. ŠPROCHA, B. Sobáše a sobášnosť na Slovensku. Čo vieme povedať o sobášoch a o procese sobášnosti na Slovensku z hlásení o uzavretí manželstva. In *Slovenská štatistika a demografia*, 2012, roč. 22, č. 2, s. 39-59; porov. ŠPROCHA, B. Rozvody a rozvodovosť na Slovensku v rokoch 1990 – 2010. Čo vieme povedať o rozvodoch a o procese rozvodovosti na Slovensku z hlásení o rozvode. In *Slovenská štatistika a demografia*, 2012, roč. 22, č. 1, s. 44 – 70.

[49] ŠPROCHA, B. – VAŇO, B. – BLEHA, B. *Prognóza vývoja rodín a domácností na Slovensku do roku 2030.* Bratislava : Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied, Inštitút informatiky a štatistiky, Katedra humánnej geografie a demografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, 2014, s. 24.

Nevera

Závažnou príčinou rozpadu manželstiev je nepochybne manželská nevera - častý fenomén v spolužití dvoch ľudí. Väčšina psychológov však samotnú neveru nepovažuje za jediný a dostatočný dôvod rozvodu. Nevera sa zvyčajne chápe ako negatívny signál, ako indikátor predošlých problémov. Takýmito problémami býva nezamestnanosť, zlá ekonomická situácia a neschopnosť zabezpečiť rodinu. Nezamestnanosť predstavuje značné riziko, pretože prípadná chudoba sa nedotkne len životnej situácie rodiča, ale môže následne vyvolať aj detskú chudobu.

Nefunkčná komunikácia

Mnohé problémy ale pramenia zo spôsobu komunikácie a práve nefunkčná komunikácia umožňuje vzniknutiu citovej priepasti medzi partnermi, a tak môže byť jedným z faktorov rozpadu vzťahu.[50] Rozpad rodiny a rozvod manželstva predstavuje jedno z najnáročnejších období nielen pre priamych účastníkov rozvodu, rodičov a deti, ale často pre celú širšiu rodinu. Má svoje aspekty sociálne, etické, právne, emočné a pochopiteľne veľmi dôležité aspekty psychologické. Je to obdobie naplnené stresom a frustráciou dôležitých ľudských potrieb a jeho dôsledky môžu účastníkov rozvodu ovplyvňovať po celý ďalší život.

1.4.4 Situácia po rozvode a dôsledky pre deti

Vzťahy po rozvode môžu mať rôznu formu: partneri spolu vecne komunikujú, dokonca môžu vytvoriť relatívne priateľský vzťah, alebo je kontakt po rozvode kalamitný, plný obvinení a konfliktov, prípadne sa vzťah po rozvode obmedzuje na izolovaný styk s deťmi bez kontaktu s partnerom, či po rozvode jeden z partnerov ukončil všetky kontakty s partnerom i deťmi a pre seba uzatvoril kapitolu nevydareného manželstva.

Do celkového obrazu toho, čím všetkým je dieťa rozvedených rodičov frustrované a stresované, patrí ďalšia dôležitá okolnosť. Rozvodom rodičov sa často rušia vnútrorodinné vzťahy, ktorú

[50] Porov. SMITH, H. *Deti a rozvod.* Praha : Portál 2004, s. 20.

dieťa potrebuje pre svoju identifikáciu s dospelými a pocitu prináležitosti do určitého rodu. Ruší sa tak zázemie, ku ktorému má dieťa vyvinutý sentimentálny vzťah a kde nachádza pocit istoty a bezpečia. Patologickým javom je, keď sa starí rodičia po rozvode svojich detí začnú navzájom osočovať, nenávidieť a prestanú v dôsledku týchto nových negatívnych citov akceptovať aj dieťa, ku ktorému mali pozitívne väzby.

Dieťa má právo na bezproblémové vzťahy so všetkými členmi rodiny, ktoré sú vrodené, pokrvné. To platí i opačne. V záujme zachovania psychickej homeostázy a identity dieťaťa, ako aj vytvárania si pozitívneho vzťahu k iným ľuďom, je to nevyhnutné. Starí rodičia a širšia rodina môžu tiež vhodne zvoleným citlivým spôsobom participovať na liečbe emocionálnych zranení svojich detí a vnúčat. Jedine tak sa môžu postupne prekonávať naakumulované problémy.

Komunálna rodinná politika

Rodinná politika svojimi právnymi, výchovnými, kultúrnymi, ekonomickými a sociálnymi nástrojmi má vytvárať podmienky pre stabilitu rodiny a optimálne plnenie jej funkcií. Do spolupráce na vytváraní životného priestoru pre rodiny je nevyhnutné zapojiť mimovládne organizácie, to znamená privátne, charitatívne, svojpomocné a poradenské rodinné inštitúcie a zabezpečiť ich väčšiu propagovanosť. Oveľa významnejšie miesto v zabezpečovaní životných podmienok rodín by mala mať komunálna rodinná politika, ktorá efektívnejšie ako štát môže zohľadňovať špecifiká jednotlivých regiónov a obcí najmä z hľadiska bývania, služieb pre rodinu a pri vytváraní podmienok na aktívne využívanie voľného času. Ďalšou formou pomoci rodinám v kríze je i u nás do praxe prenikajúca rodinná, resp. rozvodová mediácia, ktorej cieľom je humánnou cestou dosiahnuť spoluprácu medzi rodičmi v záujme detí.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Katechizmus Katolíckej Cirkvi. Trnava : SSV, 1998. 650 s. ISBN 987-8545-25-2.

JÁN PAVOL II. F*amiliaris consortio,* 1981. Bratislava : Lúč 1994.

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

BABÁL, M. Následky nezvládnutej výchovy? In *Príprava na manželstvo a rodičovstvo*. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo, 2002. 89 s. ISBN 80-968318-9-5.

BARKER, R. L. *The Social Work Dictionary*. Washington, DC : NASW, 2003. 493 s. ISBN 0-87101-355-X.

FUCHSOVÁ, K. *Týrané dieťa.* Bratislava : IRIS, 2009. 190 s. ISBN 978-80-89256-30-3.

GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 229 s. ISBN 80-7106-396-7.

HÖFFNER, J. *Kresťanská náuka o spoločnosti.* Trnava: Dobrá kniha, 2007. 315 s. ISBN 978-80-7141-567-1.

HRONCOVÁ, J. – KRAUS, B. a kol. *Sociálna patológia pre sociálnych pracovníkov a pedagógov.* Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB, 2006. 252 s. ISBN 80-8083-223-4.

JAMBOROVÁ, R. Podporná sieť pre sociálne ohrozenú mládež a príklad služby blahoslavenej sr. Sáry. In *Deň blahoslavenej sestry Sáry Salkaházi (1899-1944) : život sestry Sáry a jej význam pre rodinu.* Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2009. s. 65-74. ISBN 978-80-89232-56-7.

KILLINGEROVÁ, B. *Workoholizmus.* Brno : Jiří Alman, 1998. 270 s. ISBN 80-86135-04-

7.

KRATOCHVÍL, S. *Manželská a párová terapie.* Praha : Portál, 2009. 280 s. ISBN 978-80-7367-646-9.

KRAUS, B. a kol. *Člověk - prostredí - výchova.* Brno : Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

KUCHAŘOVÁ, V. Postoje k manželství a rodičovství a reflexe změn podmínek pro rodičovství. In *Rodinná politika jako nástroj prevence sociálního vyloučení. Sborník textů z česko-německo-rakouské konference 25.–26. dubna 2005 v Praze.* Brno : Národní centrum pro rodinu 2005, s. 33-51. ISBN 978-80-87007-75-4.

KURINCOVÁ, V. – GOGOVÁ, A. – KROČKOVÁ, Š. *Sociológia výchovy. Vybrané kapitoly.* Nitra : Vysoká škola pedagogická, 1995. 125 s. ISBN 80-8050-005-3.

LEŠKOVÁ, L. Vzťah vysokoškolákov k manželstvu a rodičovstvu (vybrané charakteristiky rodinného a reprodukčného správania). In *Manželstvo dnes.* Ružomberok: Verbum, 2010, s. 52-58. ISBN 978-80-8084-570-4.

LEŠKOVÁ, L. *Polia sociálnej práce(vybrané kapitoly II.).* Košice : Vienela, 2009. 165 s. ISBN 978-80-89232-55-0.

LOJAN, R. Rodina a jej úloha pri šírení kultúry života v globálnom svete. In *Globalizácia v kultúre – kultúra v globalizácii a literárna tvorba bl. Sáry Salkaházi*. Zborník z vedeckej konferencie / ed. Lýdia Lešková. Prešov : Vyd. Michala Vašku, 2013. s. 74-80. ISBN 978-80-7165-928-0.

LOJAN, R. *The art of being fully present to the dying patient in palliative care*. Brno : Tribun EU, 2015. 260 s. ISBN 978-80-263-0963-5.

LOKŠA, J. *Základy sociálnej psychológie.* Ružomberok : Pedagogická fakulta, 2006. 274 s. ISBN 798-80-8084-173-7.

MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby.* Praha : Slon, 1999. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : Slon, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.

NEUHAUSER, J. – HELLINGER, B. *Partnerské terapie Berta Hellingera. Jak žít v lásce*. Praha : Pragma, 2005. 345 s. ISBN 80-7205-175-X.

OLÁH, M. – SCHAVEL, M. *Sociálne poradenstvo a komunikácia*. Prešov : PBF PU, 2006. 192 s. ISBN 80-8068-487-1.

PATTERSON, J. M. Understanding family resilience. In *Journal of Clinical Psychology,* roč. 58 (2002), č. 3, s. 233-236.

PLAŇAVA, I. *Jak se nerozvádět.* Praha : Grada Publishing 1994. 118 s. ISBN 80-7169-129-1.

PLZÁK, M. *Klíč k výběru partnera pro manželství*. Praha : Motto, 2002. 200 s. ISBN 80-85872-92-7.

PREVENDÁROVÁ, J. *Výchova k manželstvu a rodičovstvu*. Bratislava : SPN, 2000. 123 s. ISBN 80-08-02933-1.

RITVO, E. C. – GLICK, I. D. *Párová a rodinná terapia*. Trenčín : Vydavateľstvo F, 2009. 198 s. ISBN 978-80-88952-56-5.

SMITH, H. *Deti a rozvod.* Praha : Portál 2004. 184 s. ISBN 80–7178–906–2.

STRIEŽENEC, Š. *Slovník sociálneho pracovníka.* Trnava: Cover Desing 1996. 255 s. ISBN 80-967589-0-X.

ŠPATENKOVÁ, N. *Krízová intervence pro praxi.* Praha : Grada Publisching, 2004. 200 s. ISBN 80-247-0586-9.

ŠPROCHA, B. *Reprodukčné správanie mestského a vidieckeho obyvateľstva na Slovensku*. Bratislava : Inštitút informatiky a štatistiky INFOSTAT, 2008. 72 s. ISBN 978-8089398-01-0.

ŠPROCHA, B. Sobášnosť. In Vaňo, B.a kol.: *Populačný vývoj v Slovenskej republike* 2011. Bratislava: INFOSTAT, 2012, s. 7 – 18;

ŠPROCHA, B. Sobáše a sobášnosť na Slovensku. Čo vieme povedať o sobášoch a o procese sobášnosti na Slovensku z hlásení o uzavretí manželstva. In Slovenská štatistika a demografia, 2012, roč. 22, č. 2, s. 39-59.

ŠPROCHA, B. Rozvody a rozvodovosť na Slovensku v rokoch 1990 – 2010. Čo vieme povedať o rozvodoch a o procese rozvodovosti na Slovensku z hlásení o rozvode. In Slovenská štatistika a demografia, 2012, roč. 22, č. 1, s. 44 – 70.

ŠPROCHA, B. – VAŇO, B. – BLEHA, B. Prognóza vývoja rodín a domácností na Slovensku *do roku 2030.* Bratislava : Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied, Inštitút informatiky a štatistiky, Katedra humánnej geografie a demografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, 2014, 131 s. ISBN 978-80-225-3961-6.

ŠULAVÍKOVÁ, B. – SEJČOVÁ, Ľ. *Ideál dobrého života v osobnej perspektíve*. Bratislava : Album, 2008. 218 s. ISBN 978-80-968667-9-3.

TOKÁROVÁ, A. *Sociálna práca*. Prešov : Akcent print, 2003. 572 s. ISBN 80-968367-5-7.

TYROL, A. Pôvod rodiny vo svetle Božieho zjavenia. In *Biblické aspekty manželstva a rodiny*. Svit : KBD Svit, 2011. 74 s. ISBN 978-80-89120-28-4.

VERNARCOVÁ, J. *Sexuálna výchova*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2011. 84 s. ISBN 978-80-8094-954-9.

VRAGAŠ, Š. *Základné otázky sociálneho učenia Cirkvi*. Bratislava : Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 1996. 173 s. ISBN 80-88696-13-5.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. *Európsky dohovor o ľudských právach*. [online].[cit.2015-08-21]. Dostupné na internete: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/5989ED6B-D455-48DE-A143-4F7491582C98/0/Convention_SLK.pdf

PIETRUCHOVÁ, O. *Nedocenená práca žien* [online].[cit. 2015-08-21]. Dostupné na internete: <http://pietruchova.wordpress.com/2008/04/10/nedocenena-praca-zien/>.

PILINSKÁ, V. *Demografická charakteristika rodiny na Slovensku*. [online].[2015-08-21]. Dostupné na internete: <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/rodina2004.pdf>.

ROVNÝ, I. *Správa o zdravotnom stave obyvateľstva SR za roky 2009-2011*. [online].[2015-08-21]. Dostupné na internete: http://www.uvzsr.sk/docs/info/podpora/Sprava_o_zdravotnom_stave_obyvatelstva_SR_za_roky_2009_2011.pdf

ŠÚ SR. *Stav a pohyb obyvateľstva v SR v rokoch 2008 – 2011.* [online].[2015-08-21]. Dostupné na internete: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=17312>.

VLÁDA SR: *Súhrnná správa o stave rodovej rovnosti na Slovensku a o Činnosti Rady vlády SR pre rodovú rovnosť.* (Uznesenie č. 273/2009). Bratislava 2009, s. 17.

2 FILOZOFICKO – TEOLOGICKÉ ASPEKTY

Anton Fabian

2.1 BIBLICKÉ ASPEKTY MANŽELSTVA

Na stránkach Biblie nájdeme myšlienky, ktoré hovoria o manželstve, jeho ustanovení, význame, pôvode, cieli, o rozličných spôsoboch jeho realizácie v priebehu dejín, ako aj o ťažkostiach vyplývajúcich z disharmónie v človeku.

2.1.1 Manželstvo v knihe Genezis

Na začiatku v prvej kapitole knihy Genezis čítame: „Nato Boh povedal: „Urobme človeka na náš obraz a podľa našej podoby! Nech vládne nad rybami mora i nad vtáctvom neba, i nad dobytkom a divou zverou a nad všetkými plazmi, čo sa plazia po zemi! A stvoril Boh človeka na svoj obraz, na Boží obraz ho stvoril, muža a ženu ich stvoril.“ (Gn 1, 26-27). Z tohto úryvku vyplývajú nasledujúce skutočnosti:

Prvý aspekt – povolanie k láske

Po prvé: povolanie k láske. Človek je stvorený na Boží obraz. Kto je Boh, keď máme byť jeho obrazom? Nato nám odpovedá apoštol Ján veľmi stručne a výrazne: „Boh je láska“ (1Jn 4,8). Láska je dávanie, trpezlivosť a obetavosť. Byť na obraz Boží znamená byť milujúci človek. Pretože výraz "láska" je rôzne chápaný a ľudia majú zafixované o ňom všelijaké predstavy, môžeme to povedať aj inak: Boh je dobro. Máme byť jeho obrazom - máme byť dobrí. To je poslanie človeka, dôvod jeho existencie. Každý človek nosí v sebe stopu po Bohu a to v schopnosti milovať. V každom človeku je povolanie k láske – stať sa dobrým, milujúcim človekom. Ak sme na obraz Boží, to znamená, že kúsok Boha je v nás – v našej schopnosti mať rád.

Druhý aspekt – pohlavnosť

Po druhé: celý človek. Boh stvoril človeka ako muža a ženu. To znamená, že celý človek nie je len muž sám, ani žena sama o sebe. Úplnosť človeka je v jednote muža a ženy. Každému chýba polovička. Štruktúra ľudského bytia je daná túžbou muža po žene a ženy po mužovi. Toto je štartom každého vzťahu sympatie a priateľstva, ktoré dozrieva k manželstvu. Potvrdzuje to aj ďalší úryvok z knihy Genezis: „Nie je dobre byť človeku samému. Urobím mu pomoc, ktorá mu bude podobná“ (Gn 2, 18). Rozdvojenie človeka na muža a ženu sa ho dotýka v samej prirodzenosti osoby. Pohlavie je ustanovujúci prvok toho, čím sme. Muž a žena sú vytvorení jeden pre druhého a odkázaní jeden na druhého.[51]

Tretí aspekt – rozdielnosť a rovnosť

Po tretie: rozdielnosť a rovnosť. „Tu Pán, Boh, dopustil na Adama tvrdý spánok, a keď zaspal, vybral mu jedno rebro a jeho miesto zaplnil mäsom. A z rebra, ktoré vybral Adamovi, utvoril Pán, Boh, ženu a priviedol ju k Adamovi. Vtedy Adam povedal: Toto je teraz kosť z mojich kostí a mäso z môjho mäsa; preto sa bude volať mužena, lebo je vzatá z muža.“ (Gn 2, 21-24).

Ide o mytologickú reč, ktorou je vyjadrený vzťah muža a ženy ako vzťah dvoch pohlavne odlišných foriem ľudského druhu. Rebro symbolicky vyjadruje bok, čiže byť po boku znamená rovná mužovi. Hebrejčina obsahuje slovnú hračku medzi výrazmi „išša“ – žena a „iš“ – muž. Ide o náprotivok výrazu človek, akoby človečica. Teda rozdiel medzi mužom a ženou je iba v pohlaví, inak sú vo všetkom rovní. Žena, „telo z jeho tela“ (Gn 2,23), t. j. jemu rovná a veľmi blízka, je mu daná Bohom ako „pomoc“ (Gn 2,18), a tak predstavuje Boha, od ktorého prichádza pomoc.

Tento vzťah je základom manželstva. Rozdielnosť pohlavia je chápaná a určená predovšetkým na telesné spojenie muža so ženou v manželstve. Teda manželstvo bolo ustanovené ako monogamické na prekonávanie osamotenosti človeka a na zabezpečenie pomoci v podobe človečenstvom rovnocenného

---

[51] Porov. WEST, CH. Radostná zvesť o sexe a manželstve. Bratislava : Redemptoristi – Slovo medzi nami, 2007.

partnera.[52] Nie je pravda, že Biblia je proti emancipácii, alebo že popiera rovnaké práva muža a ženy. Biblia učí, že muž a žena sú rovní v ľudskej dôstojnosti, lebo sú na obraz Boží.

Štvrtý aspekt – autor manželstva

Po štvrté: autorom manželstva je Boh. „Preto muž opustí svojho otca i svoju matku a prilipne k svojej manželke, a budú jedným telom (Gn 2, 24). Manželstvo nie je vynález, ani výrobok ani výtvor nejakého človeka. Povolanie na manželstvo je vpísané do samej prirodzenosti muža a ženy, ako vyšli zo Stvoriteľových rúk. Ide o prejav Božej vôle. Manželstvo nie je čisto ľudská ustanovizeň, hoci v priebehu storočí prešlo početnými zmenami v rozličných kultúrach, sociálnych štruktúrach a duchovných postojoch. Ide teda o božskú ustanovizeň (inštitúciu), nie o samozrejmosť prírody.

Keďže Boh stvoril človeka ako muža a ženu, ich vzájomná láska sa stáva obrazom absolútnej a večnej lásky, ktorou Boh miluje človeka. V očiach Stvoriteľa je ona dobrá, veľmi dobrá.[53] Nie je náhoda, že o manželstve sa v Biblii hovorí skôr (pár riadkov vopred) ako o prvotnom páde do hriechu a strate raja. Pôvodný Boží projekt súvisel s tým, že sexualita je Boží dar za ktorý sa človek nemal hanbiť. Až neskôr, keď nastúpila „tvrdosť srdca“ (Mt 19,8) prišlo aj rozvádzanie sa a rozbíjanie jednoty, ktorú Boh vpísal do srdca.

Túto pravdu potvrdzuje aj Druhý vatikánsky koncil – Gaudium et Spes, neskôr ho preberá Kódex kánonického práva aj Katechizmus: „Dôverné spoločenstvo manželského života a lásky…ustanovil Stvoriteľ a vybavil vlastnými zákonmi… Sám Boh je pôvodcom manželstva.“[54]

Piaty aspekt - potomstvo

Po piate: potomstvo. „Boh ich požehnal a povedal im: Ploďte a množte sa a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte nad rybami

---

[52] Porov. FILIPEK, A. Manželstvo – symbol vzťahu Boha a človeka [online]. [cit. 2011.05.21]. Dostupné na internete: <http://www.jezuiti.sk/admin/dok/47f815670aabb.pdf>.

[53] Porov. Katechizmus Katolíckej Cirkvi, čl. 1602-1617.

[54] Porov. KKC 1603, GS 48, CIC 1983, kán. 1055.

mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe na zemi!“ (Gn 1, 28) Rozdiel pohlavia je základom rodenia potomstva. Láska, ktorú Boh požehnáva, je určená na to, aby bola plodná a aby sa uskutočňovala v spoločnom diele ochrany stvorenia. Následkom dedičného hriechu je smrť, ktorá človeka obmedzuje. Manželstvo sa stáva prostriedkom, ako túto hranicu prekonať, čiže prežiť v deťoch. Preto je prvým cieľom manželstva mať potomstvo. Preto neplodná žena si zúfa, ako keby neplnila svoju povinnosť „Keď Ráchel videla, že ona nerodí Jakubovi, žiarlila na svoju sestru a hovorila Jakubovi: „Daj mi deti! Ak nie, tak zomriem! (Gn 30,1). Manželstvo sa stalo liekom proti smrti.

Pre židovské zmýšľanie bolo samozrejmé, že všetci ľudia sa ženia a vydávajú, dokonca sa spomínajú manželky prorockých synov (prorocké školy 2Kr 4,1). Výnimkou je prorok Jeremiáš, ktorý dostal príkaz aby zostal slobodný, ale to len preto, aby bol znamením, že Jeruzalem prehral svoju budúcnosť.[55] Známe je aj švagrovské manželstvo, teda povinnosť muža vziať si za ženu vdovu po svojom bratovi, ak nemali deti, a dať jej aspoň jedného syna, aby meno brata nebolo vymazané z Izraela (Dt 25, 6).

2.1.2 Manželstvo v Starom zákone

Starozákonné manželstvo bolo skôr svetskou inštitúciou, ktorá svojimi koreňmi siahala do starovekej kultúry Východu. K jeho podstate patril patriarchálny charakter spolu s prvenstvom rodiny a rodu pred jednotlivcom, aj pred prvenstvom muža vo vzťahu k žene.

Teda manželstvo nebolo sakrálnou inštitúciou, čo však neznačí, že nemalo nič spoločné s náboženstvom. Na náboženské väzby manželstva poukazujú mnohé výroky starozákonných kníh.

Osobné hodnoty v manželstve, ktoré tvoria základ šťastia - láska, zhoda a vzájomná pomoc manželov sa často spomína: „Tak ju (Izák Rebeku) miloval, že našiel útechu nad stratou svojej matky“ (Gn 24,67); „Kto našiel dobrú ženu, našiel niečo znamenité a dostal milostivý dar od Pána“ (Prís 18,22). Na iných miestach sa hovorí o rozvinutí lásky, vychvaľuje sa jej sila a nepremožiteľnosť: „Keď Tobiáš počul Rafaelove slová, že Sára je

[55] VON ALLMEN, J.J. a kol.: Biblický slovník. Praha : Kalich 1987, Str. 138.

jeho sestrou z príbuzenstva jeho otca, tak sa do nej zamiloval, že k nej prilipol celým srdcom.“ (Tob 6,19).

Obdiv nad darom – Veľpieseň

Biblická kniha Pieseň piesní je veľkolepým poetickým lyrickým vyjadrením vzájomnej lásky mladíka a devy, ktorí sa úprimne a horúco ľúbia. On a ona- bez vlastného mena- predstavujú všetky ľudské páry svetových dejín. Opakujú a prežívajú zázrak lásky. „Zľúbaj ma bozkami svojich úst, bo láska tvoja lepšia je nad víno. Dobrá je vôňa tvojich olejkov; jak olej rozliaty je tvoje meno. Zato ťa dievčence majú tak rady. Tiahni ma za sebou! Pobežme! Zaveď ma, kráľ, do svojej komnaty! Tam jasať budeme a z teba tešiť sa a ľúbosť tvoju vynášať viac ako víno“ (Vlp 1, 2-4). Láska, ktorá mocne zbližuje mladých ľudí im vnuká, aby sa úplne darovali jeden druhému na celý život. Dáva im silu spoločne znášať nevyhnutné starosti a ťažkosti života, lebo láska je sama v sebe dobrá, je súčasťou všetkého čo Boh stvoril, a to je „veľmi dobré“ (Gn 1, 31).

V Piesni piesní čítame: „Lebo láska je mocná ako smrť...A keby človek za lásku chcel dať všetky bohatstvá svojho domu, len by sa opovrhlo ním (Vlp 8, 6-7). Manželská láska je jedným z Božích darov a divov, preto musí vzbudzovať obdiv a vďaku.[56]

Symbol zmluvy s Bohom

Prorocké knihy Starého zákona vzájomné prijatie, úctu a lásku medzi mužom a ženou často používajú ako obraz a podobenstvo na vykreslenie vzťahu Boha a ľudí. Teda zmluva s Bohom, ktorý vyvolenému ľudu za jeho vernosť prisľúbil požehnanie (beríth), bola častokrát interpretovaná na pozadí vernej manželskej lásky.

Manželstvo proroka Ozeáša

Veľmi pekným obrazom takto predstaveného vzťahu je manželstvo proroka Ozeáša. „Pán riekol Ozeášovi: „Vezmi si smilnú ženu a deti zo smilstva, lebo smilstvom sa odvracia krajina od Pána. Išiel teda a vzal si Gomeru, dcéru Debelaima...

---

[56] Porov. HERIBAN, J.: Úvody do Starého i Nového zákona. Trnava : SSV 1997, str. 214.

I počala znovu a porodila dcéru. Vtedy mu riekol: „Daj jej meno Neomilostená, lebo už viac neomilostím dom Izraela, žeby som im celkom odpustil…I oddojčila Neomilostenú; potom počala a porodila syna. Vtedy hovoril: „Daj mu meno Nie môj ľud, lebo vy nie ste môj ľud a ja nebudem váš“ (Oz 1, 2-9). Na inom mieste Ozeáš píše: „Pôjde si za svojimi milencami, ale nedochytí ich, bude ich hľadať, ale nenájde. Vtedy povie: Pôjdem ja a vrátim sa k prvému manželovi, lebo vtedy mi lepšie bolo než teraz“ (Oz 2, 9).

Nevernosť národa u Jeremiáša

Prorok Jeremiáš veľmi plastickým obrazom ukazuje, ako sa krásny snúbenecký vzťah národa voči Bohu mení na zradu. „Veď dvoch ziel sa dopustil môj ľud: mňa opustili, prameň živých vôd, aby si vykopali popraskané cisterny, ktoré vodu udržať nemôžu…(Jer 2, 13). Potom pokračuje: „Keď muž prepustí ženu a ona odíde od neho a oddá sa inému mužovi, či sa ešte vráti k nej? Či nie je takáto žena celkom sprznená? Nuž ty si smilnil s mnohými priateľmi a máš sa vrátiť ku mne? – hovorí Pán.… Vysedával si im na cestách ako Arab na pustatine. Tak si znesvätil zem smilstvami a svojimi zločinmi.… Teraz voláš ku mne: Otče, si mi priateľom z mladosti!“ (Jer 3, 1-4).

Ezechiel – starostlivá láska Boha

Prorok Ezechiel ešte konkrétnejším opisom ukazuje vernú a nadmieru starostlivú lásku Boha k vyvolenému národu, ktorý však zrádza Boha, ako zrádza tá najposlednejšia prostitútka svojho manžela. „Toto hovorí Pán, Jahve, Jeruzalemu: Tvoj pôvod a tvoj rod je z kanaánskej krajiny; otcom ti je Amorejčan, matkou Hetejka. A tvoje narodenie? V deň, keď si sa narodila, neprerezali ti pupočnú šnúru; na očistenie ťa neumyli vodou, neposolili ťa soľou a nepovili povojníkom. Oko sa nad tebou nezľutovalo, žeby ti bolo urobilo jedinkú z týchto vecí, ale preto, že si sa hnusila, v deň tvojho narodenia ťa vyhodili na šíre pole. Vtedy som prešiel popri tebe, videl som ťa váľať sa vo vlastnej krvi i riekol som ti, zakrvavenej: Ostaň žiť! …Zveľaďuj sa! Urobil som ťa podobnou výhonku na poli, preto si rástla, zveľaďovala si sa, dospela si do veku zrelosti, vyvinuli sa ti prsia, narástli ti vlásky, bola si však nahá a holá. Prešiel som popri tebe a hľa, bola si práve v čase lásky. Vtedy som rozostrel na teba okraj svojho plášťa a zakryl

som tvoju hanbu. Prisahal som ti, uzavrel som s tebou zmluvu – hovorí Pán, Jahve – a stala si sa mojou... Obliekol som ťa do pestrej látky... Ozdobil som ťa skvostmi... jedla si jemnú múku, med a olej, stala si sa nadmieru peknou a bola si schopná na kráľovstvo. Pre tvoju krásu rozniesol sa medzi národmi tvoj chýr, veď si bola dokonalá v mojej ozdobe, ktorú som na teba vynaložil, hovorí Pán, Jahve. Ale spoliehala si sa na svoju krásu, smilnila si pre svoj chýr, svojou smilnosťou si zasypávala každého, kto šiel okolo.“ (Ez 16, 3-15).

Izaiáš – šťastie manželky

Prorok Izaiáš ukazuje šťastie Izraela, ktorým ho zahrnie Boh za jeho vernosť a opätovanú lásku, ako šťastie manželky, ktorá po dlhej neplodnosti má mnoho detí, ako šťastie zavrhnutej manželky, ku ktorej sa znova vrátil jej milujúci manžel. „Budeš ozdobnou korunou v Pánovej ruke, kráľovským vencom v ruke svojho Boha. Už ťa nebudú volať Opustená a tvoju krajinu nebudú volať Spustošená, lebo teba budú nazývať Mám v nej záľubu a tvoju krajinu Vydatá, veď sa zaľúbilo v tebe Pánovi a tvoja krajina dostane manžela. Ako si vezme mladík pannu, tak si ťa vezme tvoj staviteľ, a ako sa teší ženích neveste, tešiť sa bude tvoj Boh“ (Iz 62, 3-5).

Výchovným pôsobením zákona a prorokov Boh pomáha svojmu ľudu postupne dozrievať v uvedomovaní si jedinosti a nerozlučiteľnosti manželstva. „Svadobná“ zmluva medzi Bohom a Izraelom je prípravou a predobrazom novej zmluvy, ktorú uzavrel Ježiš Kristus so svojou nevestou Cirkvou.

2.1.3 Manželstvo v Novom zákone

Až do čias Ježiša Krista hovoríme, že život bol pod Zákonom (Thorou), no kresťanskú dobu nazývame život pod milosťou (Božou priazňou, láskou, náklonnosťou). V Novom zákone si všimneme tri miesta, kde sa hovorí o manželstve tak, že to oplvvnilo nasledujúce dve tisícročia.

Svadba v Káne Galilejskej

Po prvé: svadba v Káne Galilejskej. Na začiatku svojho verejného života Ježiš vykonal svoje prvé znamenie – na žiadosť svojej Matky – počas svadobnej hostiny, tým že premenil šesť kamenných nádob vody na víno (Jn 2, 1-11). Cirkev pripisuje veľkú dôležitosť Ježišovej prítomnosti na svadbe v Káne. Vidí v tom potvrdenie, že manželstvo je dobré, a predpoveď, že od tej chvíle bude manželstvo účinným znakom Kristovej prítomnosti.[57] On premieňa vodu všednosti ľudských vzťahov na víno slávnostnosti lásky. Je isté, že po krátkom čase v každom manželstve očarenie a zaľúbenosť vyprchá ako voňavka a nastúpi povinnosť: druhého znášať. Silu k tejto obetavosti dostávajú manželia vo vonkajšom viditeľnom znaku - sviatosti. Túto skutočnosť budeme rozvádzať v nasledujúcich kapitolách, keď bude reč o teológii manželstva, čiže prečo je ono zaradené medzi sedem sviatostí.

Nerozlučiteľnosť u Marka a Matúša

Po druhé: nerozlučiteľnosť. V Markovom evanjeliu čítame: „I pristúpili farizeji a pokúšali ho. Pýtali sa ho, či smie muž prepustiť manželku. On im odpovedal: „Čo vám prikázal Mojžiš?“ Oni vraveli: „Mojžiš dovolil napísať priepustný list a prepustiť.“ Ježiš im povedal: „Pre tvrdosť vášho srdca vám napísal toto prikázanie. Ale Boh ich stvoril od počiatku stvorenia ako muža a ženu. Preto muž opustí svojho otca i matku a pripúta sa k svojej manželke a budú dvaja v jednom tele. A tak už nie sú dvaja, ale jedno telo. Čo teda Boh spojil, nech človek nerozlučuje!“ (Mk 10, 2-9; porov. tiež Mt 19, 29).

Napísať priepustný list nebolo také jednoduché, Koľko ľudí vedelo vtedy písať? Ak muž chcel priepustný list, obyčajne zašiel za rabínom, aby mu to napísal. Lenže to bola príležitosť na rabínovo poradenstvo, a muž mohol odísť so zmeneným presvedčením.

Okrem toho Ježiš jasne pomenoval veci: pre tvrdosť vášho srdca! To znamená pre disharmóniu, sebectvo, pýchu a panovačnosť, ktorú človek v sebe nosí, dopúšťa sa aj rozvodov.

---

[57] Porov. Katechizmus Katolíckej Cirkvi, čl. 1613.

Ale to je stav po dedičnom hriechu. Pred dedičným hriechom, čiže na počiatku to bolo inak. Boží projekt s človekom bol iný. Ježiš sa odvoláva na tento pôvodný stav: „Boh ich stvoril ako muža a ženu...preto muž opustí svojho otca i matku...a budú dvaja jedným telom. Čo Boh spojil, človek nech nerozlučuje!“ Na začiatku bolo manželstvo monogamické. Pohlavným spojením sa dvojica stala jedným telom. Nerozlučiteľnosť je náročná požiadavka, ale uskutočniteľná. Manželstvo je nerozlučiteľné, tak ako je nerozlučiteľné spojenie Krista s nevestou Cirkvou.

Rozvod poraní manžela aj manželku, lebo roztrhne spojenie, ktoré je intímne. Najviac sú zranené deti, ktorým bude chýbať otcovský alebo materský vzor a v budúcnosti môžu byť neschopné správnych interpersonálnych vzťahov. Ľudia si takýmto spôsobom ubližujú navzájom. Pri nedorozumeniach v manželstve je kresťanským riešením odpustenie („odpusť nám naše viny, ako i my odpúšťame svojím vinníkom“ – Mt 6, 12) a nie rozvod.

Pavlov list Efezanom - mystický vzťah Krista k Cirkvi

Po tretie: mystický vzťah Krista k Cirkvi ako láska ženícha a nevesty. V piatej kapitole Pavlovho listu Efezanom sú dôležité inštrukcie, ktoré treba správne pochopiť. „Muži, milujte manželky, ako aj Kristus miluje Cirkev a seba samého vydal za ňu, aby ju posvätil očistným kúpeľom vody a slovom, aby si sám pripravil Cirkev slávnu, na ktorej niet škvrny ani vrásky, ani ničoho podobného, ale aby bola svätá a nepoškvrnená. Tak sú aj muži povinní milovať svoje manželky ako vlastné telá. Kto miluje svoju manželku, miluje seba samého. Veď nik nikdy nemal v nenávisti svoje telo, ale živí si ho a opatruje, ako aj Kristus Cirkev, lebo sme údmi jeho tela. *Preto muž zanechá otca i matku a pripúta sa k svojej manželke a budú dvaja v jednom tele.* Toto tajomstvo je veľké; ja hovorím o Kristovi a Cirkvi. Ale aj vy, každý jeden nech miluje svoju manželku ako seba samého. A manželka nech si ctí muža (Ef 5, 25-33).

Manžel predstavuje Krista a manželka Cirkev. Ako Kristus miloval Cirkev? Tak, že jej slúžil, sám seba vydal za ňu, teda od lásky zomrel za ňu. Táto myšlienka vrhá nové svetlo na tak často poprekrúcaný a nepochopený verš: „Žena nech je podriadená mužovi“ (Ef 5,22). Podriadenosť ženy je len odpoveďou na predchádzajúce podriadenie sa muža. Muž je hlavou v tom zmysle, že telu slúži, teda panuje svojou obetavosťou nie

vládnutím a rozkazmi. Hlava sa vyjadruje telom a telo sa vyjadruje hlavou. Muž je vyjadrený v žene a žena v mužovi.

Vzťah Krista k Cirkvi vyjadruje to, že On Cirkev oslobodzuje (vykupuje) a posväcuje láskou. Práve tak oslobodzuje (od sebectva) a posväcuje manželov ich vzájomná láska. Manželská láska medzi mužom a ženou robí Kristovu lásku k jeho Cirkvi prítomnou v každej dobe. A pretože Kristus je nerozlučne spojený s Cirkvou, čo spečatil krvou na kríži, kresťanské manželstvo je nerozlučným zväzkom, aby tak mohlo reprezentovať toto Kristovo spojenie s Cirkvou. [58]

[58] MALÝ, V. Poučenie o sviatosti manželstva. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1999, s. 11.

2.2 TEOLOGICKÉ ASPEKTY - MANŽELSTVO AKO SVIATOSŤ

Čo znamená pre vzťah dvoch ľudí náuka Cirkvi o sviatosti manželstva ? Prečo medzi sedem sviatostí je zaradené aj manželstvo? Kde konkrétne sa dá sviatosť cítiť a prežívať? Kedy s ňou ľudia majú dočinenia? Čo to znamená : prijať sviatosť manželstva?

Definícia manželstva

Sociologický slovník hovorí o manželstve, že je to „právny vzťah, ktorý zaväzuje muža a ženu k spoločnému životu“ (Jandourek, 2001, s. 148). Je to vyjadrenie strohé, vecné, ale nehovorí nič o vzťahu, ktorý je podstatný. Dynamickejšie vyjadrenie nachádzame v Kódexe kánonického práva 1983 (kán. 1055 § 1.):

a) Manželskú zmluvu,

b) ktorou muž a žena ustanovujú medzi sebou spoločenstvo celého života

c) a ktorá svojou prirodzenou povahou je zameraná na dobro manželov,

d) ako aj na plodenie a výchovu detí,

e) Kristus Pán povýšil medzi pokrstenými na hodnosť sviatosti.

Táto cirkevno-právna definícia vychádza z konštitúcie Druhého vatikánskeho koncilu Gaudium et spes (O cirkvi v súčasnom svete, 1965, čl 48) kde čítame: „Dôverné spoločenstvo manželského života a lásky, ktoré ustanovil Stvoriteľ a vystrojil vlastnými zákonmi, vzniká manželskou zmluvou čiže neodvolateľným osobným súhlasom. Takým spôsobom, ľudským úkonom, ktorým sa novomanželia obapolne dávajú a prijímajú, vzniká z Božieho ustanovenia trvalý zväzok, a to aj pred spoločnosťou. Tento posvätný zväzok nezávisí od ľudskej svojvôle, a to v záujme manželov a potomstva i spoločnosti. Veď sám Boh je pôvodcom manželstva, ktoré sa vyznačuje rozličnými dobrami a cieľmi“.

Nikto nemôže popierať, že manželstvo je predovšetkým prirodzená realita, postavená na prirodzenej štruktúre človeka. Teda v štruktúre ľudského bytia sú vpísané, zakódované Božie zákony vzťahujúce sa na manželstvo. Preto je správne povedať, že manželstvo je prirodzená ustanovizeň. Nachádzame to aj v

dokumente: Charta práv rodiny, ktorú zostavila a publikovala Apoštolská stolica 22. 10. 1983, kde sa hneď v úvode píše, že "manželstvo je prirodzenou ustanovizňou" (Ján Pavol II, 1981, s. 171, bod C).

2.2.1 Štyri piliere - podstatné elementy a vlastnosti

K podstatným cieľom manželstva patrí (1) spoločenstvo v láske a (2) ochota prijať a vychovať deti. K podstatným vlastnostiam patrí: (3) vernosť - jednota, výlučnosť a (4) nerozlučiteľnosť.

Tieto štyri piliere (láska, deti, vernosť, nerozlučiteľnosť) správne porozumené a aplikované v živote garantujú stabilitu manželstvu. Tak ako stôl má štyri nohy, a ak jedna chýba stôl sa rozkýva, tak podobne manželstvo je stabilné ak sa rešpektujú podstatné prvky a vlastnosti.

Ide vlastne o štyri zorné uhly pohľadu na manželstvo:

a) psychologický aspekt - sem patria také témy ako: spoločenstvo v láske, sympatia, vzťah, zaľúbenosť, príťažlivosť, schopnosť založiť si a rozvíjať domov, opora v druhom, vzájomné doplňanie, obetavosť, služba, riešenie osamelosti.

b) pedagogický aspekt - sem patria témy súvisiace s rodičovstvom: ochota prijať a vychovať deti, problém komunikácie v rodine. Zvláštnu kapitolu tu tvorí morálna téma o zodpovednom rodičovstve, umelom oplodnení, antikoncepcii, a interupcii.

c) sociologický aspekt - tu sa dá hovoriť o jedinnosti a výlučnosti čiže o monogamii v kresťanskom manželstve (na rozdiel od polygamie v afrických alebo arabských krajinách). Sem patrí aj téma o vernosti, ktorá je relativizovaná prostredím, médiami, pracovnými a spoločenskými podmienkami v ktorých žijeme.

d) právny aspekt - na civilných súdoch sa riešia rozvody. Kresťanské manželstvo je nerozlučiteľné. Cirkev nepozná slovo „rozvod", ale používa termín „nulita", lebo za určitých okolností a v určitých prípadoch sa vyhlasuje manželstvo za neplatné, čiže nikdy nevzniklo (hoci bol obrad aj svadobná hostina a máme video-dokument, ale nevznikla sviatosť).

Okrem toho sa v kánonickom práve používa výraz: manželské práva a povinnosti. Vyššie spomínané štyri piliere (dva podstatné elementy a dve vlastnosti) tvoria súbor práv a povinností ktoré treba v manželstve navzájom dávať a prijímať.

Nasledujúca tabuľka sprehľadňuje témy vzťahujúce sa ku kresťanskému sviatostnému manželstvu:

podstatné elementy	láska	spoločenstvo v láske, sympatia, príťažlivosť, vzťah, obetavosť, služba schopnosť založiť si a rozvíjať domov, opora v druhom, vzájomné doplňanie riešenie osamelosti.
	deti	ochota prijať a vychovať deti, problém komunikácie v rodine. zodpovedné rodičovstvo, umelé oplodnenie, antikoncepcia, interupcia.
podstatné vlastnosti	vernosť	jedinnosť, výlučnosť, čiže monogamia vernosť
	nerozlučiteľnosť	rozvodovosť nulitné (neplatné manželstvo)

2.2.2 Teória znaku (symbolu)

Analýza znaku

Sviatosti (sacrament) - sú vonkajšie viditeľné znaky, ktoré prinášajú neviditeľné Božie milosti (lásku a požehnanie) do života. Pri krste je to voda, pri eucharisti chlieb a víno, pri manželstve je viditeľným znakom podanie ruky a povedaný sľub (vyjadrený súhlas). Najprv však musíme všeobecne analyzovať skutočnosť znaku, jeho význam a dôležitosť, to čo naznačuje a spôsobuje.

V živote sa používa mnoho znakov. Napríklad: podanie ruky je znakom privítania a priateľstva. Keby sa to hodnotilo prírodovedecky, muselo by sa hovoriť o horizontálnom pohybe ruky v dĺžke 40 cm a o teplote ruky. To je prírodovedecké poznanie. Ale iné je poznanie zmyslu vecí: podanie ruky ako znak privítania

Alebo: deti nastúpia do autobus a idú na školský výlet. Mamky stoja na chodníku. Autobus sa pohýňa a deti kývajú rukami.

Fyzik alebo matematik, či biológ by povedal: Deti robia pohyb ruky zľava doprava vo vzdialenosti asi 50 cm. To je poznanie prírodovedecké. Ale človek má v sebe aj iný druh poznania: poznanie zmyslu vecí. A ten, kto pozná zmysel vecí, povie: To je znak, ktorým sa deti lúčia s rodičmi, lebo idú na výlet! Pohyb rukou je znak lúčenia.

Alebo: žena kráča oblečená v čiernych šatách. Vonku je horúce leto. Na prvý pohľad sa pýtame: prečo chodí teraz v čiernych šatách? Napadne nás: Niekto jej zomrel. Čierne šaty sú pre nás znakom smútku. Alebo: ak vidíme ženu v bielom v sobotu popoludní, povieme si: vydáva sa! Rozumieme totiž znaku bielych šiat.

Alebo na ceste sú dopravné značky. Koho napadne rozmýšľať o dopravnej značke prírodovedecky? Čiže zisťovať s metrom v ruke: koľko meria tento plech? Akú peknú červenú a bielu farbu má! A šípka ide doprava... Vždy, keď človek ide autom a pozrie na značku, rozmýšľa symbolicky: "Bude zatáčka!" Lebo rozumie znaku!

Poznanie prírodovedecké a poznanie srdcom

Znak niečo naznačuje, našepkáva a človek vie rozumieť to čo naznačuje. Kto má túto schopnosť a kto si toto poznanie pestuje, bude to mať ľahšie vo viere a náboženstve. Lebo Biblia je plná znakov a básnických výrazov.

V manželstve, kde muž je technik a žena napr. dramaturgička, sa stáva, že ona povie: "Môj muž má iba technické poznanie. Nechce ísť na koncert, do divadla, do kostola. Keď sa povie voda, hneď si spomenie z chémie: H^20." Ona, keď sa povie voda, spomenie si na Samaritánku, ktorá povedala Ježišovi: Daj sa mi napiť! A Ježiš jej povedal: Voda ktorú ti ja dám, stane sa v tebe prameňom prúdiacim do večného života! To je úplne iné chápanie vody. Lebo dá sa o vode hovoriť z chemického hľadiska, ale dá sa o vode a o smäde hovoriť aj tak, že si uvedomíme smäd po šťastí, po radosti.

Keď sa povie napríklad ovečka, pán, ktorý má iba technické poznanie vie si predstaviť: dobrý kožuch, guláš a syr. Veci konkrétne, hmatateľné. Ale kto si pestuje aj druhý spôsob poznávania, pri ovečke ho napadne: "Ja som dobrý pastier. Dobrý pastier dá aj život za svoje ovce." (Jn 10). Alebo na inom mieste je

reč o tom, ako našiel stratenú ovečku, pritúlil si ju... Taký vzťah má Boh ku každému z človeku.

Povie sa: zrno. Prvý spôsob myslenia je prírodovedecko - technický. Pomyslíme si na chlieb a na potraviny. Ale ďalší spôsob myslenia je z hľadiska zmyslu vecí. Spomenieme si na Ježišove podobenstvá o zrne ako o Božom kráľovstve. Alebo si spomenieme na podobenstvo o kúkoli a pšenici. Čiže: "Bože, môj život by mal byť úrodný!"

Nad nami svieti svetlo. Keď sa pozrie technik, povie: nad nami je žiarovka XY. Vo vnútri je vlákno, ktoré sa zohrieva. Ale keď sa pozrie humanista na žiarovku, povie si: "Pane, potrebujem svetlo pre môj život! Potrebujem svetlo, ktoré by ma, previedlo i cez bránu smrti! Ježišu, Ty si o sebe povedal: Ja som svetlo pre svet!"

Mnohí ľudia majú problémy s vierou, lebo myslia iba technicky, fyzikálne a chemicky. Sú neveriaci len preto, lebo nikto im zatiaľ nepomohol k ďalšiemu druhu myslenia. Až keď sa začnú zaoberať filozofiou, teológiou a umením, budú žasnúť.

Každá škola, aj vysoká, je schopná naučiť myslieť človeka iba technicko-prírodovedecky. Ale viera, náboženstvo, kultúra. etika, literatúra, atď. - učí človeka myslieť vnútornejšie.

Vlastnosti znaku

Okrem rozlíšenia poznania na prírodovedecké (materialistické, poznanie rozumom) a filozoficko-básnické (teologické, poznanie zmyslu vecí, poznanie srdcom) treba vedieť, že každý znak musí byť (1) videný, (2) porozumený, (3) rešpektovaný.

Dopravná značka keby bola v priekope v tráve, nespĺňala by potrebnú funkciu. Musí byť videná. Pri manželstve vonkajším viditeľným znakom sú podané ruky a povedaný sľub, čiže vyjadrenie súhlasu (nie prstene, nie prísaha, nie bozk).

Znak musí byť po druhé porozumený – po absolvovaní autoškoly a testoch vodič vie (racionálne) čo znak znamená. Keby prišiel niekto z džungle a videl farebnú kovovú tabuľu, nemal za sebou autoškolu, značka by pre neho nemala potrebný efekt. Pri manželstve „rozumieť znaku“ znamená vedieť o štyroch pilieroch (láska, deti, vernosť, nerozlučiteľnosť) .

Po tretie: znak musí byť rešpektovaný. Človek musí mať vôľu (chcenie) zariadiť sa podľa toho, čiže je rozhodnutý byť milujúcim človekom, prijať a vychovať deti, byť verným, zodpovedným.

Iba vtedy keď sú splnené všetky tri podmienky môže mať sviatosť – vonkajší viditeľný znak efekt pre prijímateľov.

Postava ako znak

Dospelý kresťan, hľadiaci na ženu, ktorú si berie za manželku, vidiac jej postavu, osobnosť, úsmev, prijíma ju ako Boží dar pre seba. Žena, pozerajúca na muža, ktorého si berie za manžela, vidí v ňom dar od Boha pre seba. Nepozeráme na druhého ako na samozrejmosť prírody, ale ako na Boží dar.

Veď ako mal Boh dať mužovi najavo, že ho miluje? Tak, že pre neho vymyslel osobnosť ženy so všetkými potrebami: biologickými, psychickými, sociálnymi, spirutálnymi. Ako mal dať Boh najavo žene, že ju miluje? Tak, že pre ňu vymyslel postavu muža, so všetkými potrebami. Obdarovanie je zároveň pozvaním: s úctou brať život druhého. Nedívať sa naňho ako na samozrejmosť. Chcieť pre druhého žiť, obetovať sa a poslúžiť mu.

V tom je rozdiel medzi civilne uzavretým manželstvom na občianskom úrade a sviatosťou v kostole. Aj na úrade je manželstvo zmluvou, dohodou o tom, že sa dvaja ľudia majú radi a slobodne sa darujú jeden druhému. S Bohom sa však nepočíta. Manželskú zmluvu podpísanú na úrade možno aj zrušiť, vypovedať (súdnym rozhodnutím – rozvodom). Druhý nie je prijímaný ako Boží dar, ale ako samozrejmosť - ak niet Boha, od koho by bol dar? Partner/ka sú prijímaní ako predmet, vec, ktorú možno po opotrebovaní vymeniť. Kresťanstvo naopak hlása nerozlučiteľnosť a povinnosť s úctou, láskou, posvätnosťou dívať sa jeden na druhého.

Sviatosť manželstva teda znamená kontakt s Bohom, prijímanie Boha v znaku muža a ženy. Osoba muža je pre ženu „manželskou hostiou“ – v ňom prijíma znak a dar Božej prítomnosti. Osoba ženy je pre muža „manželskou hostiou.“ V objatí a pobozkaní je prijímanie. Boh prisľúbil dvom ľuďom, že bude ich lásku požehnávať a rozvíjať, aby navzájom slúžili sebe a odovzdávaniu života.

Tento pohľad na manželstvo predpokladá postoj viery: uznanie Boha ako zmysel života, zachovávanie Desatora a prijatie Ježiša za svojho Osloboditeľa (Spasiteľa). Bez viery a krstu nemôže byť manželstvo sviatosťou, ale je iba prirodzenou inštitúciou.

2.2.3 Manželstvo ako sviatosť

Účasť na stvoriteľskej moci - potomstvo

Pápež Benedikt XVI. napísal, že „keď sa žena oddá mužovi a darujú život deťom, zasiahnu do takých svätých vecí, do takého Božieho tajomstva, ktoré presahuje čiru kompetenciu človeka. Človek vstupuje do čohosi posvätného, to znamená, že má účasť na veciach a vedomostiach, ktoré ďaleko prevyšujú len jeho schopnosti.“ [59]

Stačí si spomenúť na pocit, ktorý majú rodičia, keď stoja nad novonarodeným dieťaťom – tam prežívajú úžas nad Bohom Stvoriteľom, lebo na chvíľu im dal svoju stvoriteľskú moc. Čiže cez sexualitu má človek účasť na posvätných veciach, ktoré sa týkajú odovzdávania života. Toto chce Cirkev ľuďom stále hlásať, že na manželstve je čosi posvätné. Aby vzťah nebrali ako samozrejmosť, ale ako účasť na stvoriteľskej moci.

Boh urobil stvorenie tým, že dal vznik vesmíru, prírode atď. Ale časť stvoriteľskej moci dal rodičom keď prijímajú nové dieťa a keď sa oň starajú a zodpovedne ho vychovávajú. Táto účasť znamená účasť na čomsi posvätnom a tam má človek dočinenia s Bohom. Veľmi plytký názor na vznik života má ten kto vraví, že „urobil dieťa, alebo urobili dieťa“. Urobiť sa dajú veci, ale nie život.

Sviatosť – to čo bolo viditeľné na Ježišovi

Na Boží plán s manželstvom nadväzuje aj Ježiš z Nazaretu, ktorý prišiel „aby mali život, a mali ho hojnejšie“ (Jn 10, 10) teda aby sa život vydaril. Lev Veľký (+461) píše: „To, čo bolo na našom Vykupiteľovi viditeľné, prešlo do sviatostí.“ [60] Čiže to, čo Ježiš vykonal pred dvetisíc rokmi, je aj v našom dnešnom svete možné a prítomné a vstupuje medzi nás cez konkrétne sviatostné znaky. V súvislosti s manželstvom to znamená, že Ježišova láska, ktorou nás miloval až na smrť, sa vlieva do manželov a premieňa ich. Sviatosť manželstva znamená, že lásku dvoch ľudí, ktorú sebecké

[59] Porov. RATZINGER, J.: *Boh a svet.* Trnava : SSV 2002, s. 344.

[60] LEV VEĽKÝ: *Sermo 2 de Ascensione, 1-4.* Patrologia Latina 54, 397 - 399. In: *Litugia hodín* II. Rím 1988, s. 916.

nároky, vlastné predstavy a nepochopenia ohrozujú a robia ju krehkou, Kristus uzdravuje a sceľuje.

Odovzdať vzťah Božiemu požehnaniu

Ak sa má život vydariť, potrebuje mať zmysel a byť naplnený. To sa dá dosiahnuť na ceste lásky a nie v egoizme. Preto Cirkev slávi manželstvo ako sviatosť. Sviatosť (sakrament) je „tajomstvo náboženstva, posvätenie, záväzok". Latinský výraz „sacer, sacrum, sacrare" znamená: „posvätiť, odovzdať Bohu, urobiť nerozlučiteľným a nezraniteľným, posilniť a spečatiť". Keď cirkev chápe manželstvo ako sviatosť, chce tým dať najavo, že vzájomné „áno" dvoch ľudí má čosi do činenia s Bohom. Cirkev manželstvo posväcuje, robí ho posvätným a celistvým, odovzdáva ho Božiemu požehnaniu. Prostredníctvom toho dáva manželom nádej, že ich zväzok zostane nerozlučiteľným a nezraniteľným.

Nemecký výraz pre „posvätenie" (weihen) však súvisí aj so slovom „mäkký" (weich). Manželstvo sa sviatosťou nestáva niečím strnulým, ale „mäkkým", pružným a živým. Pod Božím požehnaním sa má stať cestou, ktorá oboch partnerov urobí mäkšími, vzájomne otvorenejšími, milosrdnejšími a láskyplnejšími.[61] Vtedy sa život vydarí.

Okrem toho manželstvo je pre Cirkev dôležitým miestom stretnutia s Kristom. Vo vzájomnej láske môžu manželia vytušiť, čo konkrétne pre nich Kristova láska znamená. V manželskej láske stále viac a viac vrastajú do tajomstva Kristovej lásky, ktorá našla svoje vyvrcholenie v obeti na kríži. V každodenných pokusoch o milovanie toho druhého vytušia hĺbku toho, čo Ježiš vyjadril v slovách: „Nik nemá väčšiu lásku ako ten, kto položí svoj život za svojich priateľov..." (Jn 15, 13).

2.2.4 Dotyk a odkaz

Nežný dotyk – transcendentálny potenciál

Ak sviatosť znamená kontakt s Bohom, potom aj v manželstve ide o kontakt (dotyk) nielen manžela s manželkou, ale aj spolu

---

[61] Porov. GRŰN, A.: *Manželstvo, sviatosť pre spoločný život.* Prešov : VMV 2004, s. 15.

s Bohom. Cirkevní otcovia hovoria, že vo sviatosti sa nás dotýka ruka historického Ježiša a sprostredkuje nám jeho uzdravujúcu lásku.

Výstižne o tom píše Anzelm Grün: „V manželstve je nežný dotyk manželov, vrcholiaci pri fyzickom zjednotení, sprostredkovaním lásky Boha. To vypovedá o dôstojnosti manželskej lásky. Dogmatická teológia vníma sexualitu omnoho pozitívnejšie, než je tomu v morálnej teológii, ktorá je ovplyvnená nepriateľskými tendenciami voči telu. Telesná láska manželov je miestom, na ktorom smú najintenzívnejšie zakúšať Boha."

Toto sviatostné chápanie sexuálnej lásky zodpovedá pohľadu dnešnej psychológie. Hans Jellouscheck, manželský poradca, ktorý vychádza z Jungovej psychológie, hovorí, že v sexualite je ukrytý transcendentálny potenciál. Sexuálny akt vždy poukazuje na tajomstvo mimo nášho zmyslového vnímamia, na tajomstvo nekonečnej a nevyčerpateľnej Božej lásky.

A židovský filozof Walter Schubart vidí úzku spojitosť medzi Božím Duchom, ktorý zjednocuje rozporuplné záležitosti a láskou manželov, cez ktorých do nášho sveta vstupuje niečo z Božej jednoty. „Božská jednota využíva ľudskú rozdvojenosť, aby sa jej prostredníctvom zviditeľnila... Každý akt lásky... je počiatkom dokonalosti, predohrou k znovuzjednoteniu Boha a sveta... Keď sa dvaja milujúci nájdu, je to, akoby sa na jednom mieste vo vesmíre zacelila rana osamotenosti...." [62]

Láska - odkaz na Boha

Keď viditeľné sprostredkuje neviditeľné, znamená to tiež, že to, čo vidíme, nie je všetko. Len to poukazuje na to, čo je neviditeľné, čo je Božské. Toto chápanie sviatosti môže odbremeniť tých manželov, ktorí majú ideálne predstavy o druhom. Pretože mnohé manželstvá stroskotávajú na tom, že sa v nich od partnera očakáva niečo absolútne. Očakáva sa absolútna láska, absolútne pochopenie a absolútna vernosť. Niečo absolútne však môže darovať jedine Boh. Keď od človeka sa očakáva niečo absolútne, nastupuje sklamanie.

Láska druhého človeka je vždy ohraničená: či už jeho náladami, predstavami alebo zraneniami. Nikdy nestačí to, čo druhý dáva. No ak sa láska chápe ako odkaz na lásku Božiu, možno si ju

---

[62] SCHUBART, W. : *Religion und Eros.* Mníchov 1941, s. 83.

vychutnať. Možno sa z nej tešiť. Je očividné, že láska je krehká, možno v nasledujúcom okamihu bude správanie toho druhého poznačené viac jeho zranením z minulosti než obetavou láskou. Je jasné, že túto lásku nemožno uväzniť, že sa nedá od druhého vynútiť. Možno v nej však rozpoznať niečo z lásky, ktorá nikdy nevyschne, lebo je nevyčerpateľná.

„Keď je láska manželov otvorená láske Boha, nemôžu ju ohroziť výčitky, že ten druhý ľúbi primálo. Manželia sa môžu z lásky toho druhého tešiť. No na tejto láske nelipnú, ale vedia, že ich odkazuje na Boha. Boh a nie ich pocit je základ, na ktorom môžu stavať.“ [63]

Keď je láska manželov odkazom na Boha, nikdy sa nestane nudnou. Mnohí manželia trpia tým, že ich láska zovšednela, že už nie je tým, čím bola kedysi. Už ich nevzrušuje, neočarúva, už sa poznajú. No ak odkazuje na lásku Boha, nikdy nedôjde na svoj koniec. Telo toho druhého možno spoznať. No ak sa v ňom vytuší tajomstvo, ak v jeho pohľade sa rozpoznáva láskyplný pohľad Boha, vzájomná láska zostane živá. Bude mať podiel na Nekonečne a večnosti. Takto manželia zakúšajú, že láska toho druhého je nezaslúžený dar. A zisťujú, že aj ich vlastná láska je tajomstvom. V nej sa človek dotýka tajomstva nekonečného Boha. Toto je najhlbší dôvod, prečo kresťanskí partneri prijímajú a vysluhujú si manželstvo ako sviatosť.

Zdôslednenie a modlitba

Manželstvo sa vydarí tam, kde sa obidvaja usilujú o_zdôslednenie života podľa Božieho plánu o rodine. Každý by sa mal započúvať do hlasu svojho svedomia a vo vedomí zodpovednosti pred Bohom sa rozhodnúť dôsledne odstrániť zo svojho života to, čo je v rozpore s Božou pravdou o manželskej láske a o poslaní rodiny. Svedomie, manželskí partneri a deti najlepšie poradia, ktoré chyby a hriechy je potrebné odstrániť.[64]

Pre zdôslednenie rodinného života sú nápomocné aj pravidelné stretnutia spoločenstiev rodín za účelom spoločnej modlitby,

---

[63] GRŰN, A.: *Manželstvo, sviatosť pre spoločný život.* Prešov : VMV 2004, s. 19.

[64] Porov. KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: *Rok rodiny - impulz duchovnej aktivity. Pastiersky list.* In: KBS: *Pastierske listy biskupov Slovenska (1991-2000).* Trnava : SSV 2008, s. 43.

prehlbovania viery, vzájomného povzbudzovania sa a pomoci. Modlitbou sa zároveň osvojuje pravda o rodine a dôslednejšie sa žije podľa tejto pravdy.

O potrebnosti modlitby hovorí Svätý Otec Ján Pavol II. v Liste rodinám: „Tento list by chcel byť predovšetkým prosbou ku Kristovi, aby zostával v každej ľudskej rodine; chce byť pozvaním pre neho, aby prostredníctvom malej rodiny rodičov a detí býval vo veľkej rodine národov, aby všetci mohli opravdivo sním hovoriť: ‚Otče náš!' Modlitba sa musí stať výrazným prvkom kresťanského života: modlitba rodiny, modlitba za rodinu, modlitba v rodine. Je príznačné, že práve v modlitbe a prostredníctvom modlitby človek najjednoduchším a súčasne najhlbším spôsobom objavuje svoju vlastnú typickú podriadenosť: ľudské "ja" v modlitbe ľahšie vníma svoju osobitosť. To platí aj pre rodinu, ktorá nie je iba základnou "bunkou" spoločnosti, ale má aj svoju vlastnú subjektivitu. Rodinná subjektivita nachádza prvé a základné potvrdenie, keď sa členovia rodiny stretajú pri spoločnom vzývaní "Otče náš". Modlitba posilňuje pevnosť a duchovnú celistvosť rodiny a privádza ju k tomu, že má účasť na Božej "pevnosti".[65]

Láska je ovocie zo vzťahu

V pastierskych listoch Konferencie biskupov Slovenska nachádzame vhodné povzbudenie na túto tému. „Ak uzatvárajú manželstvo muž a žena, ktorí sa vierou a krstom zjednotili s Ježišom Kristom a stali sa jeho nasledovníkmi, títo sú povolaní k tomu, aby svoje manželské a rodinné úlohy spĺňali v Kristovom Duchu, v duchu evanjelia - teda šľachetnejším spôsobom, podľa zákona lásky. Podobne ako strom treba najprv zaštepiť, aby rodil šľachetné ovocie, aj dvaja kresťania, ktorí sa cítia povolaní k manželstvu, dostávajú v okamihu platného uzatvárania manželstva zvláštny dar: sviatosť manželstva - dar účasti na životodarnej láske Krista - Ženícha k ľudstvu, k Cirkvi. Pomocou Božej milosti, ktorú im táto sviatosť dáva, sú povolaní k tomu, aby celým svojím životom zviditeľňovali Kristovu obetavú a víťaznú lásku.“ [66]

---

[65] JÁN PAVOL II. *Gratissimam sane.* List pri príležitosti Roku rodiny. Trnava : SSV 1994, čl. 4.

[66] Porov. KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: *Duchovná obnova našich rodín. Pastiersky list na Prvú adventnú nedeľu 1993.* In: KBS: *Pastierske listy biskupov Slovenska (1991-2000).* Trnava : SSV 2008, s. 37.

2.3 HODNOTA VZŤAHOV

Lásku medzi mužom a ženou nazývame vzťahom – interpersonálnym (medzi-osobným), existenčným, vnútorným, prirodzeným. Nie je to niečo, čo sa deje náhodou. Tak ako jablko je ovocím na strome jabloň, tak je láska ovocím na strome, ktorý môžeme nazvať: vzťah. Strom sa dá pestovať – okopávať, orezávať, ošetrovať, aby bola úroda. Vzťah sa dá pestovať, rozvíjať alebo zanedbať. Až potom sa možno dočkať ovocia – lásky. Preto je dôležité zoznámiť sa s podmienkami pre hodnotu, vznik a zánik vzťahu.

2.3.1 Význam a rozdelenie vzťahov

V tejto súvislosti sa možno oprieť o slová I. S. Turgeneva: *"Chudobný je ten, kto nemá peniaze. Chudobnejší je, kto nemá priateľa. No najchudobnejší je ten, kto nemá srdce".*[67] To znamená ten, kto nemá rád nikoho a nikto jeho. Nemá byť z čoho živený. Platí to aj opačne: bohatý je ten, kto má peniaze. Bohatší je ten, kto má priateľa. Ale najbohatší je ten, kto má srdce. Ten, kto vie mať rád, čiže je živený zo vzťahu.

Na túto skutočnosť mieri aj francúzsky mysliteľ a spisovateľ A. de Saint-Exupéry:

"Slepý je ten, kto si všíma človeka len v jeho skutkoch, kto si myslí, že sa človek prejavuje len v činnosti, alebo v hmatateľnej skúsenosti... Ten, kto ide na vojnu, je plný spomienok na svoju milovanú, aj keď sa jej nemôže dotknúť, ani ju vidieť alebo objať v náručí. Možno ona na neho ani nemyslí - lebo v tú včasnú rannú hodinu, keď on vdychuje širokú púšť a cíti onú túžbu, ktorá ho tiahne - ona tam v diaľke na svojom lôžku je ako neprítomná, ako mŕtva, spí. A predsa nesie ten muž bremeno jej existencie, bremeno nehy, ktorá tu nie je, ktorá spí v zabudnutí seba samej, ako zrno v sýpke. Nesie bremeno vône, ktorú sám nevdychuje. Bremeno fontány, ktorú sám nepočuje, ktorá však šumí a tvorí srdce jeho domu... To podstatné, z čoho je človek živený, nepramení z vecí, ale zo spojiva, ktoré veci zväzuje.[68]

---

[67] BREZINA, J.: *Perly ducha.* Trnava, Tranoscius 1947, s. 199.

[68] SAINT-EXUPÉRY, A. de: *Cittadela.* Praha, Vyšehrad 1975, s. 47-48, 52 (orig. Paríž, Gallimard 1958)

A. de Saint-Exupéry vystihol skutočnosť, že ak je človek na púšti živený zo vzťahu k milovanej žene, dokáže prekonať všetky ťažkosti z nedostatku vody a jedla, aby sa vrátil domov. Má motiváciu, má pre čo žiť. Taký dôležitý je vzťah. A naopak: poznáme mnoho ľudí, ktorí majú všetky materiálne výhody, teda mali by byť šťastní, ale nie sú. Na ulici stretávame mladých ľudí so slúchadlami na ušiach, extravagantne oblečených, s prenosným telefónom v ruke, ktorým naoko nič nechýba. A predsa užívajú drogy, lebo sa snažia mať život zaujímavejší. Túžia po šťastí. A pretože luxusné veci šťastie neprinášajú, hľadajú čosi viac. To, čo im chýba, sú vzťahy, lebo človek je živený zo vzťahov.

Rozdelenie vzťahov

Vzťah je skutočnosť neviditeľná, nehmatateľná, nemerateľná. To však neznamená, že nejestvuje; iba nemá fyzikálne vlastnosti. A. de Saint-Exupéry tento fakt nepriamo roztvára nasledujúcim spôsobom:

"Keď človek kladie kameň ku kameňu, buduje tým ticho. Ale chrámové ticho sa z kameňov vyčítať nedalo. Viem, že láska je oživovaná silou ozdôb a šperkov. (Pritom z prsteňov a náušníc sa láska vyčítať nedá - pozn. A. F.). *Viem, že človek, ktorý rozseká mŕtvolu a dá na váhu všetky kosti a vnútornosti, nemôže nič poznať. Lebo kosti a vnútornosti samy osebe nie sú na nič, tak ako atrament a hmota knihy. Cenu má iba múdrosť, ktorá je v knihe uložená. Múdrosť však nie je tej istej podstaty ako kniha".* [69]

Tak ako múdrosť, aj vzťah je - ako sme uviedli - neviditeľná realita. Avšak to, čo je viditeľné, sú *prejavy* vzťahu: podané ruky, objatie, úsmev, nadšenie atď. Platí však aj opačná cesta, že postupnou realizáciou určitých prejavov možno si vzťah vypestovať.

Množina vzťahov je, prirodzene, veľmi bohatá. Pomenujme aspoň niektoré: 1. Synovstvo: vzťah detí k rodičom. - 2. Rodičovstvo: vzťah rodičov k deťom. - 3. Priateľstvo: vzťahy v rovesníckych skupinách v každom období života. - 4. Partnerstvo: prežívanie vzájomnej príťažlivosti medzi mužom a ženou - manželstvo. - 5. Vzťah k práci, záľubám a veciam (šport, kultúra, umenie). - 6. Náboženský vzťah: viera.

---

[69] SAINT-EXUPÉRY, A. de: Cit. dielo, s. 23.

Zakódovanie a realizácia prirodzených ľudských vzťahov v štruktúre správania sa človeka je jedným z predpokladov nadviazania vzťahov vyššieho typu. Tak ako možno mať rád rodičov, priateľa, hudbu, tak možno mať rád aj Boha. Potvrdzuje to aj sv. Bazil Veľký, keď píše: *„Od nikoho sme sa nenaučili radovať sa zo svetla, ani túžiť po živote, milovať rodičov, či živiteľov. Takisto, alebo ešte menej, sa láska k Bohu nezakladá na vonkajšom poučení. Ale hneď ako začal jestvovať človek, bola doň vložená - ako semienko - určitá sila rozumu, ktorá má sama v sebe schopnosť a potrebu milovať. Keď sa tejto sily ujme škola Božích prikázaní, obyčajne ju pozorne rozvíja a múdro podporuje a privádza k dokonalosti.“* [70]

2.3.2 Náboženská viera ako vzťah

Na pozadí realizácie ľudských vzťahov sa nad problematikou náboženskej viery ako vzťahu zamýšľa aj teológ J. Chalupa, ktorý svoje úvahy o viere začína analogickým obrazom, cez ktorý sa problém viery stáva zrejmejším, plastickejším:

Keby sme sa hociktorej ženy opýtali: "Čo znamená byť manželkou a matkou?" - pravdepodobne by sme dostali odpoveď: "Vychovávať deti, variť, šiť, upratovať, prať..." Je to pravda, ale to nie je všetko a rozhodne nie je to podstatné. Lebo byť manželkou v prvom rade znamená: mať rada svojho muža, vytvárať s ním spoločenstvo vzájomnej lásky a mať v sebe zameranie k rodine. Na podklade týchto vzťahov, čiže lásky, majú zmysel aj všetky povinnosti: varenie, upratovanie i pranie. Podobne je to s odpoveďou na otázku: čo znamená byť otcom.

Podobnú otázku položme kresťanovi: "Čo znamená byť veriacim?" Niekto by mohol odpovedať: "Byť veriacim znamená chodiť v nedeľu do kostola, dať pokrstiť deti, raz za čas ísť na spoveď a prijímanie, prípadne na birmovku a na sobáš!" Taký človek čosi o viere hovorí, ale rozhodne nie to podstatné. Lebo byť veriacim znamená: mať vzťah lásky k Bohu, mať ho rád. Keď jestvuje toto zameranie na Boha, potom sa radostne dajú splniť aj povinnosti,

---

[70] BAZIL VEĽKÝ: *Z rozšírených rehoľných pravidiel sv. biskupa...* In: Liturgia hodín. III. Roma, Typis polyglottis Vaticanis 1990, s. 18.

ktoré zo vzťahu vyplývajú. Výstižne o tom hovorí príslovie: pre milého - nič ťažkého. [71]

Ukazuje sa teda, že viera nie je len uznávanie tajomného Boha kdesi v neprístupnom svete, viera nie je len bázeň pred Sudcom, pred ktorým budeme zodpovední za svoj život, nie je len tušenie Absolútnej Inteligencie, ktorá riadi tento svet. Viera by sa dala definovať aj tak, že je to osobný vzťah lásky, osobné zameranie. Takéto pochopenie viery je radostnou a obohacujúcou skutočnosťou.

2.3.3 Investícia času – podmienka pre vzťah

Bytostné fungovanie vzťahov vyplýva už z filozofického definovania pojmu systému - ide o sústavu *usúvzťažnených* prvkov. Stabilitu systému teda garantujú pevné relácie medzi jeho prvkami, vyznačujúce sa nízkym stupňom entropie, neurčitosti, neusporiadanosti. Z povedaného vyplýva, že *dynamika* kvalitných vzťahov znamená pohyb k usporiadanosti, štruktúrovanosti, systematickosti, stálosti.[72] Na tomto základe sa pokúsime vyčleniť štyri základné podmienky, pri ktorých splnení vzťah vznikne alebo zanikne, nadobúda sa alebo stráca. [73]

Prvou podmienkou na vytvorenie vzťahu je *mať čas*. Vyjdeme z konkrétneho príkladu. A. de Saint-Exupéry v rozhovore malého princa s líškou o ruži hovorí: "*O mojej ruži by si obyčajný chodec myslel, že je podobná tisíckam iných. Ale ona jediná je dôležitá, pretože práve ju som polieval. Pretože som ju dával pod príklop. Pretože som ju chránil pred vetrom. Pretože som jej pozabíjal húsenice... Pretože práve ju som počúval, keď nariekala alebo sa pýšila, alebo niekedy dokonca mlčala. Pretože je to moja ruža.... A pre ten čas, ktorý som svojej ruži venoval, je tá moja ruža taká*

---

[71] CHALUPA, J.: *Krstná náuka.* Podolínec 1976 [rukopis].

[72] SABOL, J.: Teória informácie a estetický komunikát. Realita, 1, 1969, č. 3, s. 40-44, č. 4, s. 23-27.

[73] Na východnom Slovensku existuje príslovie: *"Co to robic, ket še chce..."* Tým je mienené, že vtedy sa určitá práca darí, ak jestvuje predchádzajúca chuť vykonať ju. Každému z nás je jasné, že akonáhle máme chuť do štúdia, ľahko sa potrebné naučíme. Ak máme chuť do upratovania, všetka práca ide ľahšie. Aj v duchovnom živote: ak máme chuť do modlitby, radostnejšie ju prežijeme. Celý deň človeka vyzerá ináč, ak rád robí to, čo robí.

dôležitá!" [74] Záhradník si teda vytvoril vzťah k ruži, lebo sa o ňu staral tým, že investoval svoj čas. Pre cudzieho človeka nič neznamená: môže ju obísť alebo aj bezbolestne pošliapať.

Pri kreovaní vzťahu možno teda hovoriť o určitom zacielení v človeku, vedomom, zámernom konaní. Ak chceme mať niečo alebo niekoho radi, musíme investovať svoj čas. Ružou je teda: šport, umenie i vysnívaný a vytypovaný partner. Ak sa mladí ľudia prechádzajú a spolu trávia určité chvíle, potom platí zásada, že *zásluhou času*, ktorý si darovali, vzniká vzťah. Aj úprimná, zvnútornená láska sa napĺňa kvalitou prežitého času.

Rovnako, ba ešte prehĺbenejšie sa vytvára aj vzťah človeka k Bohu. Keď sa teda niekto rozhoduje ísť do kostola, uplatňuje zásadu, že vďaka času, ktorý strávi pre Boha a s Bohom, vzniká vzťah k nemu. Nie je možné mať rád Boha bez toho, aby človek nenapĺňal hodnoty času rozvíjaním svojho duchovného života. [75]

Každý človek má určitý kapitál času a rozhoduje o tom ako ho investuje. Každý je milionárom, lebo má k dispozícii milióny sekúnd svojho života. Ráno vstane, vezmeme 24 hodín času a povie si: teraz idem do práce, teraz sa idem najesť, teraz si oddýchnem... Človek sa musí rozhodovať čo, kedy, kde bude robiť, teda ako investuje kapitál času. Ovocím investície je vzťah, t. z. človek má rád to, čo ho stálo určitý čas aktivity.

Niektorí ľudia hovoria: nemám čas! Takáto veta je z určitého hľadiska nepravdivá. Lebo čas nie je skutočnosť, ktorú by si človek mohol kúpiť v obchode ako konzervu. Čas nie je výrobok, ktorý by si niekto vedel sám zhotoviť. A pritom jestvuje. Teda odkiaľ je, ak sa vyrobiť nedá, kúpiť sa nedá a každý ho má? Ak by ho niekto nemal, musel by byť na cintoríne.

Je nutné priznať, že niekto iný je Pán času. On dáva tento dar a človek ho každé ráno preberá a rozmieňa na drobné. Preto je slušné každé ráno Pánovi času za ten dar poďakovať. Je drzé vziať dar a darcu si nevšimnúť. Správna a rozumná investícia času prináša so sebou vzťah k niekomu alebo niečomu.

Manželstvo dvoch ľudí vzniklo pre to, že si navzájom darovali čas. Spoločné rodinné projekty, programy, výlety, dovolenky, športy, hry a zábava sú základom pre rodinné šťastie. Platí teda:

---

[74] SAINT-EXUPÉRY, A. de: *Malý princ.* Praha, Albatros 1972, s. 79 (orig. Paríž, Gallimard 1946).

[75] CHALUPA, J.: *Homílie B.* Dolný Smokovec 1979, s. 36 [rukopis].

preto, že sa majú radi idú spolu na výlet, ale platí aj opak: preto, že idú spolu na výlet, budú sa mať radi.

2.3.4 Iné podmienky vzťahu

Komunikácia

Druhá podmienka na získanie vzťahu je rozprávať sa. Ide o najdôležitejší prejav relácie človeka ku skutočnosti (v ktorom sa stvárňuje poznávanie), ale aj človeka a človeka (tu sa realizuje dorozumievacia jazyková funkcia). Človek sa teda najčastejšie - aj v priemete svojho vnútra do „vonkajšieho“ prostredia - prejavuje rozprávaním, ktoré treba chápať v širokých súvislostiach jazykových a mimojazykových prvkov. Prechodom vyjadrovacích prostriedkov zvnútra navonok, ale aj naopak, vzniká „sebazjavenie“, „sebaodhalenie“, ale aj súčinnosť hovoriaceho so svojím komunikačným partnerom. Vzťah sa teda rodí v situácii, keď sa človek úprimne ponúkne vonkajšiemu svetu, keď sa vyjadrí náklonnosť a dôvera.

To je dôvod, prečo nás múdri rodičia už od detstva učili modliť sa. Lebo rozprávať sa v modlitbe s Bohom znamená: odkrývať mu svoj život, ďakovať mu a odprosovať ho. Boh k nám hovorí "udalosťami a slovami Písma" [76] a my mu odpovedáme modlitbou. Niekedy vlastnými slovami, inokedy naučenými modlitbami, alebo rozjímaním alebo tichom.

Keby sme sa prestali rozprávať s Bohom v modlitbe, vzťah upadne. Je to ako medzi manželmi, ktorí majú "tichú" domácnosť. Ak je to stav krátkodobý, je riešiteľný. Ale ak je dlhodobý, vzťah umiera. Možno zostávajú žiť spolu pod jednou strechou, ale prestali bývať v srdci druhého.

Vymedzené podmienky vzniku vzťahu sa uplatňujú aj v náboženskom živote. Ľudia, ktorí sa "rozviedli“ s Bohom, a teda sú ľahostajní vo viere, nenadobudli svoj stav náhodou. Prestali sa modliť, prestali investovať svoj čas, pretrhli komunikáciu, zrušili vzťah. Sú však zodpovední za nesplnenie prvej aj druhej podmienky.

---

[76] DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: *Dei Verbum,* 2. Rím 1965.

Ochota komunikovať v domácnosti prináša obohatenie. Mlčanie, zatvrdilosť, hnev, vzdor sú začiatkom narušenej komunikácie, nedostatok ktorej môže priviesť k rozvodu.

Dar a obeta

Tretia podmienka pre vznik vzťahu je dar a obeta. Ak má niekto sviatok, priniesť kvetiny znamená vyslať signál, že si jubilanta vážime viac ako 10 €, ktoré sme obetovali na kytičku. Obdarovaný si v dare "prečíta“, „rozlúšti", ako si ho iní vážia, a tak vzniká vzťah. Aj preto si snúbenci dávajú zlaté prstene. Dar je cesta k srdcu. Pre toho, kto dar vytvára a ponúka, je to obeta. Pre toho, kto obetu prijíma, je to dar. Každý tomuto gestu ako „predobrazu“ vytvárania či potvrdzovania vzťahu rozumie.

Keď vyjdeme z textu Písma, možno v týchto súvislostiach konštatovať, že zmysel starozákonných obetí spočíva v úsilí človeka prejaviť Bohu svoju náklonnosť, fakt, že si ho váži. Toto starozákonné posolstvo možno uplatniť aj v súčasnosti. Veriaci musí svoje presvedčenie zhmotniť, čím vzniká obetný dar. [77]

Prežívanie túžby

Ďalšia podmienka na to, aby sme rozvinuli osobný vzťah k určitým skutočnostiam, je prežívanie a vyjadrenie existenčnej túžby, clivoty po niekom. Básnicky povedané: byť chudobný po

[77] V Biblii je príbeh o Ábelovi, ktorý vzal ovečku, položil ju na obetný oltár a spálil. Urobil tak preto, lebo chcel prejaviť Bohu, ako si ho váži. Ábel mal predsa tisíc oviec. Keď sedel na lúke a pozeral na nebo, pozeral na prírodu a na svoje ovce, možno si uvedomil: "Odkiaľ to všetko mám? Kam smerujem s mojím životom? Bože, ako ti mám prejaviť, že si ťa vážim za všetko požehnanie a obdarovanie?" Preto vzal jednu ovečku a ju obetoval. My by sme mu poradili: "Ábel to je škoda! Keby si ju predal dostal by si za ňu tisíc korún!" Lenže ako mal Ábel prejaviť Bohu, že si ho váži? Musel svoju myšlienku zhmotniť, čím vznikol obetný dar. Výsledkom takéhoto konania bolo, že mal Boha rád, čiže mal k nemu vzťah Keď človek chce mať vzťah s Bohom, musí určitými úkonmi dať najavo, že si ho váži! Dať prednosť večernej modlitbe pred vlastným pohodlím znamená povedať: "Bože, viac si ťa vážim ako svoj voľný čas!". Alebo vykonať v piatok skutok pokánia: "Bože, viac si ťa vážim ako kúsok mäsa, ktorý by som mohol zjesť! Ty si pre mňa dôležitejší!" Pre deti je dôležité pochopiť, že ak je v nedeľu dopoludnia svätá omša a v tom istom čase aj rozprávka v televízii, tak sa treba cvičiť v postoji: "Pane Ježišu, viac si ťa vážim ako televízor!" Tak sa rozvíja podmienka, aby mohol vzniknúť vzťah.

niekom. Tento výraz tu nepoužívame v ekonomickom, ale existencionálnom a spirituálnom význame. Ryba je chudobná po vode. Slnečnica je chudobná po slnku. Oprieme sa o Ježišovu výpoveď: „Blahoslavení chudobní v duchu…“ (Mt 5, 3) V gréckom origináli výraz anavím neoznačuje iba človeka, ktorý nemá peniaze, ale toho, kto má prázdnu náruč. Takého možno obdarovať. Ak je človek pred Bohom s prázdnymi rukami, on ho môže naplniť.

Synonymom slova "chudoba" je "závislosť". Byť chudobný znamená: potrebovať čosi, byť závislý, byť odkázaný. Aj Ježišovi išlo o to, aby človek vo svojom zmýšľaní si uvedomoval závislosť od Boha, odkázanosť na neho.

Človek - v zmysle politickom a spoločenskom - nechce byť závislý. Existuje totiž zlá skúsenosť zo závislosti od druhého (napr. rozvádzajúci sa manželia, vzťah vojak a veliteľ), človek sa nerád druhýkrát vydáva do rúk iného. V ľudských podmienkach je to zložité. Bez závislosti od druhého sa žiť nedá a v nej sa žije ťažko. Ale vo vzťahu s Bohom je závislosť radostná, lebo Boh nevie byť iný než milujúci.

Pôsobivý príklad na onú závislosť uvádza indický mudrc Attara de Neishapur:

Milujúci zaklopal na dvere svojej milovanej. „Kto je tam?“ spýtala sa ona zvnútra. „To som ja“, povedal milujúci. „V takom prípade si choď! V tomto dome sa nezmestíme: ty i ja!“

Odmietnutý odišiel na púšť, kde veľa mesiacov strávil v meditáciách, uvažujúc nad slovami milovanej. Napokon sa vrátil a znova zaklopal na dvere. „Kto je tam?“

„Tu si ty!“ A dvere sa hneď otvorili.[78]

Pri stvárňovaní vzťahu sa rozhodujúcim fenoménom stáva fakt potreby partnera. Naplnenie nenájde nikto sám v sebe. Nikto nie je schopný urobiť sa sám zo seba a v sebe šťastným. Ani na poslednom súde nebude mať cenu ten, kto by sa chcel predstaviť menom, kariérou a bohatstvom, ale ten, kto Bohu na otázku Kto je tam? bude môcť povedať: Tu si Ty! [79]

---

[78] MELLO, A.: *Spev vtáka.* Nitra, Kňazský seminár sv. Gorazda 1994, s. 87.

[79] Predstavme si pani, ktorá príde v pondelok ráno do práce, pekne namaľovaná, navoňavkovaná a v minisukni. Sadni si v kancelárií a povie si: „Konečne odišiel na celý týždeň na služobnú cestu…“ Jej kolegyne si pomyslia: „Ak sa teší z toho, že manžel je celý týždeň preč, to znamená, že nie je chudobná po ňom. Už ho nepotrebuje…“ Predstavme si opačnú situáciu. Je pondelok ráno. Pani príde do roboty celá v čiernych šatách a

Záver

V našich poznámkach sme predovšetkým zdôraznili skutočnosť, že na sebarealizáciu človeka - v najplnšom kvalitatívnom vyznení - sú nevyhnutné hodnotné vzťahy, a to v relácii človek - človek, ako aj človek - Boh.

Aj k náboženskému presvedčeniu sa dá prísť cez skúsenosť aktivity (morálky, etiky). Ak v mnohých iných oblastiach života prichádzame cez skúsenosť k teórii, tým viac to platí v náboženskej oblasti. Pre náboženské presvedčenie je teda dôležité ísť každodenne cestou skutkov.

D. Hammarskjöld, predseda OSN v 60. rokoch výstižne konštatoval: „Rozhodovanie vedie cez konanie.“ [80] Ide o bipolárnu dialektickú jednotu, čiže spätosť teórie a praxe. Teória (vzťah a láska) potrebuje byť vždy overovaná, alebo falzifikovaná praxou (čas, komunikácia, dar, túžba). Prax vyžaduje vždy teóriu, ktorá ju transcenduje.[81] Zo skutkov človeka sa môže vytvoriť vzťah a zo vzťahu sa urodí láska.

---

smutná povie: „Neviem ako to do piatku prežijem... celý týždeň bude na služobnej ceste.“ Spolupracovníčky si môžu povedať: „Ako tá žena má rada svojho muža...“ Čiže veľmi ho potrebuje a prežíva závislosť na ňom. Naopak, bohatý človek nikoho nepotrebuje, na nikom nechce byť závislý, nikoho mu netreba. Ani Boha. Tento základný problém je vystihnutý už na začiatku v Biblii. Adam mal možnosť počítať s Bohom, byť závislý, teda povedať si: „Bože, založím si svoje šťastie na Tebe!“ Ale mal aj možnosť: „Vieš čo Pane Bože, nechaj si ty svoje príkazy, svoje inštrukcie! Ja viem najlepšie ako sa stať šťastným! Urobím si nebíčko na zemi i bez teba! Nepotrebujem ťa k tomu! Stačím si sám!“ Tento stav Adamovho a dedičného hriechu vyplýva z postoja vnútorne bohatého človeka. Neide teda o peniaze, ale ide o postoj! Keď dám Bohu pocítiť, že ho nepotrebujem, som vnútorne bohatý. Božia odpoveď je jednoduchá: „Ty moje ľudské dieťa, naozaj si myslíš, že dokážeš byť šťastný bezo mňa? Naozaj ma nepotrebuješ? Nech sa páči! Vezmi si osud do svojich rúk!“ Keď prichádza choroba, utrpenie, smrť vidí bohatý človek že sa zmýlil. Sám si neporadí. Preto sa správne žalmista modlí: „Ako jeleň dychtí za vodou z prameňa, tak moja duša, Bože, túži po tebe!“ (Ž 42, 2). Čiže: Bože, som odkázaný na teba, potrebujem ťa, som závislý na tebe. Toto je to najkrajšie vyjadrenie, ktoré môže človek voči Bohu urobiť.

[80] HAMMARSKJÖLD, D.: *Znamenia na ceste.* Slov. preklad Peter Galan. Ružomberok - Biely Potok 1970 [rukopis].

[81] FABIAN, A.: Hodnota viery v dialektickej reciprocite teórie a praxe. In: Výchova k hodnotám v škole a v rodine. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Ružomberok : PFKU 2006, str. 46-54.

2.4 ANTI-KRESŤANSKÉ POSTOJE K MANŽELSTVU

2.4.1 Proti prvému pilieru: spoločenstvu v láske

Porovnajme si, čo učí o spoločenstve v láske na celý život Cirkev a čo čítame v publikáciách revolucionárov za ostatných dvesto rokov. Ide najmä o filozofické a psychologické ídey, ktoré publikovali Jean Jacques Rousseau, August Comte, Saint-Simon, Charles Fourier, Fridrich Nietzsche, Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, John Watson, Wilhelm Reich, Alfred Kinsey, Jack Kerouac a ďalší, ktorých spoločným menovateľom je odmietanie Cirkvi.

Triedny útlak - utláčanie ženského pohlavia

Friedrich Engels (1820 – 1895) vo svojom diele *Pôvod rodiny, súkromného vlastníctva a štátu* v roku 1846 napísal: „Prvý triedny protiklad, ktorý v dejinách vznikol, je totožný s vývojom antagonizmu medzi mužom a ženou v manželstve a prvý triedny útlak vznikol utláčaním ženského pohlavia mužským.“ [82] Podľa neho bolo teda manželstvo triednym útlakom a nie vyjadrením lásky a vzťahu. Rozvod považoval za samozrejmé právo muža a ženy.

Prvá žena v revolučnom petrohradskom soviete Alexandra Kollontainová, ktorá bola za Lenina komisárka v národnom hospodárstve, po revolúcii 1917 legalizovala rozvod a potrat, zriaďovala komunálne domy a proklamovala voľnú lásku, aby vyslobodila ženu z „voľby medzi manželstvom a prostitúciou.“ Boľševici mali kontrolovať výchovu detí, aby z nich urobili komunistov. Ženy mali pracovať vo výrobe a nie doma na svojich manželov a deti. Podľa Kollontainovej: „Oheň rodinného kozuba hasne vo všetkých triedach a spoločenských vrstvách a je samozrejmé, že sa nebudú nasadzovať nijaké umelé prostriedky na rozdúchanie hasnúceho plamienka.“ [83] Revolučné posolstvo bolo jednoduché: osloboď sa od represívnej kresťanskej sexuálnej

---

[82] ENGELS, F. 1962, Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats. In: MARX, K.- ENGELS,F., Werke. Berlin : Dietz Verlag, zv. XXI, s. 68.

[83] JONES, Michael, 2000, Libido Dominandi. Sexual Liberation and Political Control. South Bend (Indiana).

morálky, vyžívaj sa vo svojich pudoch a vytváraj tak raj spoločnosti bez nadvlády

Uspokojovanie sexuálnych požiadaviek

Sigmund Freud (1856 – 1939), v súvislosti s hlbinnou psychológiou učil, že vedomie človeka je len viditeľným vrcholcom ľadovca. Pod ním je skryté nevedomie, ktoré človeka v skutočnosti riadi. Toto nevedomie vraj krúži okolo potláčaných sexuálnych žiadostí, ako „Oidipov komplex", „závidený penis" a „strach z kastrácie", o ktorých Freud tvrdil, že ich objavil u svojich pacientov. Náboženstvo, morálka, rodičovská autorita sú vraj zakotvené v Nad-Ja (výchovou vyvinutá normatívna kontrolná inštancia osobnosti) a vykonávajú represívnu moc nad človekom, najmä čo sa týka jeho sexuálnych žiadostí. Pomocou emancipovaného Ja ich treba pozbaviť moci a bez pocitu viny uspokojovať sexuálne požiadavky. [84]

Eliminovať sexuálnu represiu

Jedným z najvplyvnejších sexuálnych revolucionárov bol Wilhelm Reich (1897 - 1957), ktorý z Freudovej teórie o libide vyvinul teóriu o orgazme, ktorá zjednodušene hovorí, že človek potrebuje tri razy týždenne orgazmus, aby bol zdravý a aby mohol ako revolučný subjekt budovať beztriednu spoločnosť. Ako sa k tomu dostane je vedľajšie – vlastnoručne, či so striedavými partnermi oboch pohlaví. Preto sa musí zničiť „manželstvo z donútenia" a „rodina z donútenia ako výchovný aparát". Prostriedkom na to bola sexualizácia más, predovšetkým detí. Reich tvrdil: „Patriarchálna rodina je štrukturálnym a ideologickým miestom reprodukcie všetkých spoločenských poriadkov, ktoré spočívajú na princípe autority. Nediskutujme o existencii alebo neexistencii Boha, jednoducho eliminujme sexuálnu represiu a uvoľňujme infantilné väzby na rodičov" –

[84] KUBY, Gabriele, 2013. Globálna sexuálna revolúcia. Bratislava : Lúč, str. 51.

zvyšok subverzívnych cieľov sa potom uskutoční akoby sám od seba pomocou dynamiky, ktorá sa dostala do pohybu. [85]

Na princípe autority spočíva vzťah k Bohu, Cirkvi, tradícii, štátu, rodičom, k otcovi, učiteľovi. Reich veľmi dobre pochopil, že sexualizácia je hnacou silou na zničenie všetkých týchto vzťahov a tým aj na usporiadanie spoločnosti. Podobne ako marxizmus, ktorý vystupoval, ako neomylná, objektívna veda, aj Reich pod rúškom vedy a psychoanalýzy presadzoval svoju tzv. objektívnu pravdu. Podľa neho vojny, vykorisťovanie proletariátu, náboženský mysticizmus i fašizmus majú jedinú príčinu: šesťtisíc rokov trvajúce „zotročovanie sexuálneho pudu," ktoré zapríčinilo, že ľudstvo je na celom svete choré. Všetky tieto biče na ľudský život vraj raz pominú, keď bude človek bez akéhokoľvek obmedzenia ukájať svoje sexuálne potreby. [86]

Reich propagoval onanovanie ako „východisko zo škôd abstinencie" a pohlavný styk od puberty, lebo trvanie „núteného manželstva a rodiny, ako aj utváranie poddanskej štruktúry vyžadujú takéto potláčanie mladíckej sexuality. [87]

Reich sa tri razy podriadil „nútenému manželstvu." Rozviedol sa aj so svojou treťou manželkou, s ktorou sa oženil v exile v USA a s ktorou mal tretie dieťa. Na konci života bol uväznený za podvod, lebo spolu s Dr. Silvertom vyrobili a predávali „orgónový aparát", stroj na výrobu „životnej energie." Zomrel vo väznici Lewisburg roku 1957. Jeho spolupracovníka o rok neskôr prepustili a krátko nato spáchal samovraždu.

Namiesto manželstva ako spoločenstva v láske na celý život, ktoré potrebuje aj obetu a sebazaprenie, schopnosť „niesť si navzájom bremená" ponúkali vyššiespomínaní autori sexuálnu neviazanosť a pod rúškom slobody chceli oslobodiť človeka od klasického kresťanského manželstva, ktoré nazvali triednym bojom, spolužitím z donútenia a útlakom.

---

[85] REICH, Wilhelm, 1936. Die sexuelle Revolution. Kopenhagen : Sexpol-Verlag.

[86] REICH, Wilhelm, 1974. Die Massenpsychologie des Faschizmus. Frankfurt am Main : Fischer Tashenbuch (orig. 1933).

[87] REICH, Wilhelm, 1936. Die sexuelle Revolution. Kopenhagen : Sexpol-Verlag.

2.4.2 Proti druhému pilieru: odmietanie detí

Za druhý pilier manželstva považuje kresťanská tradícia otvorenosť pre prijatie a výchovu detí. Vychádza sa zo skutočnosti, že život je Boží dar, ktorý sa má chrániť od počatia až po prirodzenú smrť. Rodičia majú „spolustvoriteľskú“ účasť na darovaní života svojim deťom. Príchod detí v manželstve umocňuje lásku, na základe ktorej sa muž a žena odovzdali jeden druhému a prijali sa navzájom vo všetkých rovinách svojho života. Táto láska je, a stále musí ostať, láskou darujúcou. Ona sa potom odovzdáva deťom ako základ, ktorý sa darovaním neochudobňuje, ale obohacuje sa práve vtedy, keď sa rozdáva. Takáto láska prináša skutočné šťastie, slobodu a vedomie vlastnej dôstojnosti.[88] Kresťanské názory v tejto oblasti sú komplexne zhrnuté v sociálnych encyklikách pápežov, najmä Humanae vitae, 1968 od Pavla VI. a Evangelium vitae, 1995 od Jána Pavla II.

Služba životu

Zo vzájomnej lásky vychádza aj úloha rodiny a tou je služba životu. Patrí to k vydarenému životu. Plodením sa odovzdáva Boží obraz z človeka na človeka. Plodnosť manželskej lásky sa však neobmedzuje len na plodenie detí, ale obohacuje sa všetkými plodmi mravného, duchovného a nadprirodzeného života, ktoré otec a matka na základe svojho povolania majú odovzdať deťom a skrze ne Cirkvi a svetu. Kedže manželská láska odkazuje na tajomstvo života a lásky samého Boha, Cirkev si uvedomuje, že dostala zvláštne poslanie strážiť a brániť vznešenú dôstojnosť manželstva a zodpovednú úlohu odovzdávania ľudského života. Potvrdil to Druhý vatikánsky koncil (1962-1965), aj encyklika Pavla VI. Humanae vitae (1968). Manželská láska musí byť plne ľudská, výlučná a otvorená novému životu. Učenie Cirkvi je dnes zasadené do takej spoločenskej a kultúrnej situácie, ktorá na jednej strane sťažuje jeho pochopenie, no na druhej strane ho robí ešte naliehavejším a potrebným pre povznesenie opravdivého dobra muža a ženy.[89]

---

[88] Porov. RUSNÁKOVÁ, M.: *Rodina v slovenskej spoločnosti v kontexte sociálnej práce.* Ružomberok : PF KU, 2007, s. 34.

[89] Porov. KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: *Darujúca láska - kľúč šťastného manželstva. Pastiersky list na sviatok Svätej rodiny 1996.* In:

Príchod detí v manželstve umocňuje lásku, na základe ktorej sa muž a žena odovzdali jeden druhému a prijali sa navzájom vo všetkých rovinách svojho života. Ako píše Rusnáková: „Výchova v rodine prebieha po celý čas, ktorý rodičia trávia s deťmi. Rodina vychováva celou svojou atmosférou, spôsobom využívania voľného času, správaním sa jednotlivých jej členov hodnotami, ktoré uznáva.“ [90] Táto láska je, a stále musí ostať, láskou darujúcou. Ona sa potom odovzdáva deťom ako základ, ktorý sa darovaním neochudobňuje, ale obohacuje sa práve vtedy, keď sa rozdáva. Takáto láska prináša skutočné šťastie, slobodu a vedomie vlastnej dôstojnosti.

Z dejín i súčasnosti poznáme aj iné chápanie lásky, ktoré ju zaradilo do kategórie konzumného blahobytu a zmyslového zážitku. Tu sa stráca pocit osobnosti a láska sa stáva iba prostriedkom zážitku. To je istá cesta k životu nevydarenému. V žiadnom inom ľudskom spoločenstve na zemi nežijú osoby tak blízko vedľa seba ako v manželstve a rodine. Sväté Písmo to vyjadruje hneď na začiatku slovami: „Preto muž opustí svojho otca i svoju matku a prilipne k svojej manželke a budú jedným telom" {Gn 2, 24). Preto nikde inde sa neprejaví toto dvojaké chápanie lásky tak protikladne, ako v manželstve a rodine. Kde dostala svoje miesto darujúca sa láska, tam rodina prežíva akoby kus strateného raja. Kde prevláda len zmyslová láska, tam je rodinný život predzvesťou zatratenia.

Únik z otroctva materstva, čas oddávať sa voľnému sexu

Opačné názory na manželstvo a prijatie detí publikovala Simone de Beauvoirová (1908 – 1986), ktorá prerazila svojou knihou Druhé pohlavie. Vyšla v roku 1949 vo francúzštine, v roku 1951 v nemčine, v šesťdesiatych rokoch dosiahla státisícové náklady a v slovenčine vyšla v roku 1967. Beauvoirová vyrástla ako katolíčka, potom ju však ako študentku v Paríži viac priťahovala parížska bohéma. „Bola som presvedčená, že neresť je miesto v človeku predurčené pre Boha a ja som sa s rovnakou horlivosťou vyšvihla na barovú stoličku, s akou som ako dieťa klesala na kolená pred

KBS: *Pastierske listy biskupov Slovenska (1991-2000).* Trnava : SSV 2008, s. 87.

[90] RUSNÁKOVÁ, M.: *Rodina v slovenskej spoločnosti v kontexte sociálnej práce.* Ružomberok : PF KU, 2007, s. 34.

svätostánkom." [91] Uzavrela „pakt" s Jeanom Paulom Sartrom a stala sa prototypom voľnej lásky. Vo svojich románoch L'invitée (Pozvaná) - o láske v trojici - a La femme rompue (Zlomená žena) opisuje vysokú psychickú cenu, ktorú za to zaplatila.

„Nerodíme sa ako ženy, ale ženy z nás robia"- to bol hlasný výkrik Druhého pohlavia, za ktorým stála logika: Pretože muži utláčali ženy, museli ženy poprieť svoju ženskú identitu, aby mohli mať rovnaké privilégiá ako muži.

Prísľubom Druhého pohlavia je, že nastal čas na zlomenie okov patriarchálneho útlaku a čas „úniku z otroctva materstva", čas realizovať sa v povolaní a oddávať sa „voľnému sexu". Na to bola bezpodmienečne potrebná antikoncepcia a potrat. Tehotenstvo bolo pre Beauvoirovú „znetvorením", fétus (plod) bol „parazit" a „nič len mäso". Beauvoirová sa chválila dvomi potratmi a vo svojom salóne zriadila potratovú stanicu v čase, keď bolo zabíjanie nenarodených detí ešte zakázané. Jej názory preniesla do Nemecka jej žiačka Alice Schwarzerová. Obidve dosiahli, čo chcela: beztrestnosť zabíjania nenarodeného dieťaťa v lone matky. Odvtedy bolo v Nemecku zabitých vyše osem miliónov detí prv, ako uzreli svetlo sveta. [92]

Program radikálneho feminizmu bol sformulovaný: Odmietanie morálnych noriem pre sexualitu, odmietanie manželstva, materstva a rodiny, potrat ako „ľudské právo" ženy, zárobkovo činná žena ako jediný ideál, mocenský boj proti mužovi.

Maltuziánske hnutie – málo potravín pre veľa ľudí

Druhý pilier kresťanského manželstva – ochota prijať a vychovať detí – má však odporcov už v maltuziánskom hnutí v 18. stor. Anglikánsky pastor Thomas Robert Malthus (1766 - 1834), prednášajúci politickú ekonómiu, vo svojom článku *An Essay on the Principle of Population* (Esej o princípe populácie) formuloval roku 1798 populačný zákon. V ňom tvrdí, že musí dochádzať k hladomorom, lebo obyvateľstvo rastie geometrickým radom, no produkcia potravín iba aritmetickým. Aby sa tomu zabránilo, musí sa znížiť pôrodnosť.

---

[91] SCHWARZEROVÁ, Alice, 2008. Simone de Beauvoir. Ein Lesebuch mit Bildern. Reinbek, str. 38.

[92] KUBY, Gabriele, 2013. Globálna sexuálna revolúcia. Bratislava : Lúč, str. 60.

Jeho teória má dodnes vplyv na vývoj vo svete. Malthus chcel odstrániť neužitočných jedákov na „veľkej hostine prírody". Napísal: „Človek, ktorý sa narodí do už obsadeného sveta a jeho rodina nemá prostriedky na jeho obživu, alebo spoločnosť nepotrebuje jeho prácu, takýto človek nemá ani najmenšie právo žiadať akýkoľvek podiel potravy a je naozaj na zemi prebytočný. Na veľkej hostine prírody vôbec nie je preňho prestreté. Príroda mu velí odstúpiť a nemeškásama vykonať tento povel" - či už „chorobami, biedou a smrťou", alebo celosvetovým úsilím kontrolórov populácie tam, kde nestačí prirodzené decimovanie.[93]

Keď skutočne nastane nedostatok potravín, čo sa stáva v mnohých krajinách nášho sveta, sú dve možnosti: zvýšiť produkciu potravín a spravodlivo ich rozdeľovať alebo redukovať obyvateľstvo. OSN očakáva do roku 2050 nárast svetovej populácie na 8,9 miliardy a potom jej pokles. Po prvý raz vychádza OSN z toho, že fertilita vo väčšine rozvojových krajín v priebehu 21. storočia klesne na 2,1 dieťaťa na ženu a predpokladá sa, že v troch zo štyroch rozvojových krajín klesne do roku 2050 pod úroveň nahraditeľnosti. K týmto odhadom prišlo Oddelenie pre obyvateľstvo pri OSN v roku 2002 pri revízii oficiálnych odhadov počtu obyvateľstva (www.un.org.esa.population).

Legalizácia antikoncepcie, sterilizácie a potratu.

Rockefeller Foundation, ktorá sa svojimi miliardami snaží riadiť spoločenský vývin v zhode so svojimi vlastnými záujmami, sa zasadila za kontrolu pôrodnosti. Na to poslúžili v 20. storočí - od roku 1960 antikoncepčná pilulka a postupné legalizovanie potratu.

Iné dôležité hnutie proti pôrodnosti sa nazýva eugenické. Túto „rasovú hygienu", obhajoval už Theodore Roosevelt, 26. prezident Spojených štátov amerických od roku 1901 do roku 1909: „Jedného dňa spoznáme, že najvyššia povinnosť, nevyhnutná povinnosť dobrých občanov je to, aby zanechali svoju krv nasledujúcej generácii; a nemôžeme chcieť dovoliť plodenie potomkov občanom nevhodného typu. Veľký problém civilizácie je v tom, aby umožnila relatívny prírastok cenných a nie menejcenných, alebo dokonca škodlivých elementov v obyvateľstve (...) Tento problém budeme môcť zvládnuť iba vtedy, keď budeme brať ohľad na nesmierny vplyv

[93] MALTHUS, Thomas Robert, 2002. *Esej o principu populace*, přel. Ivo Šebestík, Brno.

dedičných dispozícií (...) Želal by som si, aby sme mohli nevhodným ľuďom zabrániť v tom, aby plodili potomkov; a keď je zlý charakter týchto ľudí príliš jasný, malo by to byť s určitosťou možné. Kriminálnici by mali byť sterilizovaní, menej nadaným by sa malo zakázať zanechať potomstvo (...) Mali by sme sa postarať o to, aby plodili potomkov predovšetkým vhodní ľudia." [94]

Kontrola pôrodnosti ako riešenie masovej chudoby

Rozhodujúcu úlohu v eugenickom hnutí zohrala Margret Sangerová (1883 - 1966), ktorej životným poslaním bolo propagovať a dosiahnuť legalizáciu antikoncepcie, sterilizácie a potratu. Zo začiatku komunisticky orientovanú feministku Margret Sangerovú mohli získať pre tieto ciele mocní, ktorí jej k tomu otvárali všetky dvere. Sama žila a propagovala voľný sex a mala početné aféry so svojimi vplyvnými súčasníkmi. Opustila prvého manžela i svoje tri deti a vydala sa za ropného magnáta Jamesa Noaha H. Sleeho, ktorý financoval jej eugenické aktivity. Predčasná smrť jej postihnutej dcéry ju však prenasledovala po celý život. Na okultných seansách sa opakovane pokúšala nadviazať s ňou kontakt. [95]

Roku 1921 založila Margret Sangerová *American Birth Control League* (Americká liga pre kontrolu pôrodnosti), ktorá otvorene zastávala eugenicko-rasistické ciele. V tom istom čase otvorila Marie Stopesová roku 1921 v Londýne kliniku na kontrolu pôrodnosti. Dnes je *Marie Stopes International* jedna z najväčších svetových organizácií na výkon potratov.

Od tridsiatych rokov začali Rockefellerovci podporovať Margret Sangerovú s cieľom, aby v časoch hospodárskej krízy presadila kontrolu pôrodnosti ako riešenie masovej chudoby. V kongrese sa M. Sangerová zasadzovala za myšlienku *more children from the fit, less from the unfit* (viac detí od schopných, menej od neschopných). Mala však mocného protivníka, katolíckeho morálneho teológa Msgr. Johna Ryana, ktorý povedal: „Nasadzovať antikoncepciu na zlepšenie situácie chudobných a nezamestnaných znamená

[94] RIFKIN, Jeremy, 2000. Was macht euch so ängstlich? Eine Anfrage an die Deutschen. In: Frankfurter Allgemeine Zeitung 18. 11. 2000, č. 269, s. 41.
[95] KUBY, Gabriele, 2013. Globálna sexuálna revolúcia. Bratislava : Lúč, str. 41.

oslobodiť vplyvné triedy od požiadavky sociálnej spravodlivosti a ich zodpovednosti za zlé rozdeľovanie dobier a iné sociálne neporiadky. Nemôžeme akceptovať nápad, aby sa na chudobných zvaľovala zodpovednosť za ich zlú situáciu; namiesto toho, aby od vlády žiadali spravodlivosť a rozumný sociálny poriadok, chcú ich prinútiť k tomu, aby redukovali svoj počet." [96]

To čo uvádzame v tomto príspevku jasne dokazuje rôznosť postojov k otázke prijatia a výchovy detí a odlišnosť kresťanského postoja od proticirkevného v minulom storočí.

Súčasné postoje a názory mladých dievčat na rodičovstvo nie sú teda dielom náhody, ani to neprišlo samo od seba, ale sú za tým konkrétni ľudia a inštitúcie v minulom storočí napomáhajúce voľný sex, antikoncepciu a interupciu.

2.4.3 Proti tretiemu pilieru: vernosť a monogamia.

Medzi podstatné vlastnosti kresťanského sviatostného manželstva patrí monogamia a s tým súvisiaca vernosť. Dnes je to problém preto, že muž trávi viac času s kolegyňou na pracovisku ako s manželkou v domácnosti. Žena trávi viac času s kolegom v práci ako s manželom v rodine. Okrem toho vážne sú ohrozené rodiny tam, kde jeden z partnerov musí ísť na mesiac alebo viac do zahraničia kvôli práci. V cudzine, kvôli clivote a pocitu osamelosti sa ľahko nadväzujú známosti. Preto sa dnes vernosť nemôže od manželov očakávať automaticky, ale musí to byť čnosť, o ktorú sa usilujú, teda účelovo pestovaná hodnota.

Dialóg matky a devätnásťročnej dcéry

Ruth Stadtfort Pealeová v knihe „Dobrodružstvo byť manželkou“ uvádza dialóg matky a devätnásťročnej dcéry. Dcéra plánuje na budúci rok bývať sama, odíde od rodičov, lebo chce bývať s jedným mužom. Nevie však, či aj ďalší rok bude bývať s ním, lebo sa jej to zdá dosť nudné, založiť si manželstvo a viazať sa iba na jedného človeka. A vydať sa je riskantné, nevie sa, či to vyjde.

---

[96] JONES, Michael, 2000, Libido Dominandi. Sexual Liberation and Political Control. South Bend (Indiana), str. 284.

Mama odpovedá dcére: „Ešte nikdy v živote som nebola taká bezmocná, ako v tejto chvíli. Čo ti mám na taký názor povedať? Ako ti vysvetliť, čo je láska? Čo som ja prežila s tvojim otcom až do dnešného dňa? Vieš, dcéra moja, nie väzba jedného muža na jednu ženu obmedzuje človeka. To, čo obmedzuje a kazí šťastie človeka, sú také názory, ako máš ty teraz! Lebo ide o postoj, ktorý sa volá: mne ide predovšetkým o mňa. Keď tebe, dcéra moja, ide iba o teba samú a o tvoje šťastie, vtedy naozaj potrebuješ každý rok druhého muža. Ak človek má na zreteli šťastie druhého, tam väzba neprekáža! Až ti pôjde o šťastie druhého človeka, vtedy mužov nebudeš striedať. Dospelosť znamená prijať na seba zodpovednosť za šťastie druhého. Skutočné manželstvo, skutočný zväzok aj intímny vzniká tam, kde sa dosiahne tento stupeň zrelosti. Takýmto spôsobom sa preklenie aj priepasť samoty, ktorá je najhorším zlom pre človeka.“

Mama, pokračujúc vo vysvetľovaní, dcére hovorí: „Pamätáš sa? Pred rokom sme boli na dovolenke a ty si chodila každý deň na pláž. Hoci si chodila každý deň na tú istú plochu, nikdy ti nepripadala tá istá. Keď sme už mali odísť v septembri domov, a bolo už aj chladné počasie, vtedy si hovorila: Až teraz začínam obdivovať more! Či totiž bolo pekne slnečno, alebo bolo zachmúrené počasie, či bolo daždivo alebo veterno, vždy sa dalo vyjsť na pláž a obdivovať more i všetko, čo bolo na brehu.

Niečo podobné som prežila s tvojím otcom. Nezáleží na tom, či je slnečno či veterno, či má dobrú náladu, či je usmievavý, či je smutný, či mu je ťažko, či je chorý alebo zdravý, vždy je čo obdivovať na druhom, ak ho máme radi. Človek potrebuje veľa času, aby zistil, aké poklady skrýva more hlboko pod vodou. Rovnako potrebuje veľa času, aby zistil, aké poklady skrýva druhý vo svojom srdci. Ak toho muža má žena rada, potrebuje veľa času, aby zistila aké poklady v sebe skrýva. Ak ho každý rok vymení za druhého, nič neobjaví. Ak muž má rád ženu, potrebuje veľa času, aby zistil, aké poklady ona skrýva vo svojom srdci. Keď každý rok strieda jednu za druhú, nič neobjaví.“[97]

[97] PEALEOVÁ, S. R: Ist Ihre Ehe mottensicher ? In: *Das Beste aus Reader´s Digest,* júl 1973, str. 110.

Žiť podľa princípu radosti a slasti

Oproti kresťanským názorom možno nájsť v nedávnej minulosti opozíciu. Revolucionári propagovali heslo: Zničte všetko, čo vás ničí! Boj meštiackej rodine! Kto dvakrát spí s tou istou, patrí medzi meštiakov! [98]

Na to ako zdevastovať manželskú vernosť a rozbiť rodiny priniesol návod Herbert Marcuse (1898 – 1979) svojou knihou Eros and Civilization (Eros a civilizácia). Podľa neho potláčanie erosu dáva do pohybu socio-patologickú dynamiku, spôsobujúcu nadvládu človeka nad človekom a nakoniec vojnu a masové vraždenie. Marcuse sa zaliečal „libidinóznej morálke" spočívajúcej v erose. Kritizuje „represívnu toleranciu" a vyzýva k intolerancii voči všetkému, čo by mohlo prekážať revolučnému prevráteniu hodnôt. Žiť tu a dnes podľa princípu radosti a slasti sa oslavovalo ako revolučný čin. Kto nebol presvedčený o tejto spásnej ceste, bol označený nadávkami, ako reakcionár, revanšista, kontrarevolucionár, nerozhodný. [99]

Tieto názory ostro kontrastujú s predchádzajúcim stáročným úsilím ľudstva ovládať svoje pudy a tak tvoriť vzťahy, rodiny, podávať výkon ako kultúrne vyspelé bytosti. Ak Tomáš Kempenský (1380 – 1471) hlásal, že „natoľko pokročíš, nakoľko sa zaprieš!“ - revolucionári blahobytu hlásali bezmedzné vyžitie sexuálneho pudu, ktoré vraj nastolí dobrú spoločnosť bez nadvlády a na veky ukončí vojny a genocídu.

Mediálna stimulácia sexuálneho pudu

Kommúna v Berlíne (1967) verejne propagovala sex všetkých so všetkými, celkom bez meštiackeho úsilia niečo nadobudnúť. Keď to deti „chcú", prečo by sme im v tom mali brániť? Praktizovala sa sexualita oslobodená od „núteného manželstva", od tabu incestu a od zákazu pedofílie a cez médiá ju žiadostivo vystavovali na obdiv. Ešte v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch takto argumentovali

---

[98] RÖHL, Klaus Reiner, 1994. Linke Lebenslügen. Eine überfällige Abrechnung. Frankfurt am Main.

[99] MARCUSE Herbert, 1955. *Eros and civilization: A philosophical inquiry into Freud*. Boston: Beacon.

Grüne (politická strana Zelení) a Humanistische Union (Humanistická únia).

Odstránením Production Code (Pravidlá filmovej produkcie) v Hollywoode a zrušením zákazu pornografie v Nemecku v roku 1973 sa v médiách a reklame stal sex vo všetkých podobách bestsellerom. V roku 1951 si otvorila Beate Uhseová Sexshopy, roku 1956 začalo vychádzať Bravo na sexualizáciu detí a mladistvých, v roku 1959 Playboy, v roku 1963 prelomil Ingmar Bergmann medze verejného stvárnenia sexu svojím filmom Tystnaden (Mlčanie), od roku 1967 poznával národ vo filmoch Oswalta Kolleho mnohoraké sexuálne pozície.

Subkultúra hippies sa prostredníctvom mocného média popovej hudby stala mainstreamom (hlavným prúdom) kultúry mladých. Hašiš a psychodelické drogy sa stali spoločensky únosnými. Sloganom tej doby bolo: Make love not war (láskou proti vojne).

Na Esalen Institute v Kalifornii metódy humanistickej psychológie a skupinovej dynamiky sľubovali rozšírené stavy vedomia ako predpoklad blížiaceho sa New age. Prenikli aj do sekulárnych a cirkevných vzdelávacích ústavov a škôl a vábili ľudí prísľubom, že bez kresťanskej „morálky pre otrokov" môžu dosiahnuť božský stav vedomia a splnenie všetkých pozemských prianí.

Stálou mediálnou stimuláciou sexuálneho pudu, čoraz tvrdšími obrazmi sexuálnych aktov všetkého druhu sa menili postoje a správanie más v základnej morálnej rovine človeka, sexualite.

Všetky vyššieuvedené skutočnosti otvárali cestu manželskej nevere, ktorá sa zahniezdila v spoločnosti ako nevinná zábava, hoci z hľadiska kresťanského manželstva ide o podstatný a nevyhnutný pilier stability rodiny. Rôznosť pohľadov je nespochybiteľná.

2.4.4 Proti štvrtému pilieru: nerozlučiteľnosť a rozvod

Veľký rozdiel v chápaní manželstva občianskeho a cirkevného (sviatostného) je v rozlučiteľnosti. Kým platné sviatostné manželstvo nijaká moc (autorita) nemôže rozlúčiť ani zvonka ani zvnútra, civilné manželstvo je rozlučiteľné výrokom súdu a diskutuje sa o možnosti rozvodu dohodou partnerov a ich spoločným vyhlásením o ukončení manželstva. Prax diecéznych tribunálov na celom svete ukazuje zvýšený počet nulít za ostatné desaťročia, zapríčinených nezrelosťou snúbencov uzatvárajúcich

manželstvo ako aj neschopnosťou vziať na seba podstatné záväzky vyplývajúce z manželstva (kán. 1095, b. 2 CIC 1983). Časté sú aj prípady nulít pre defekty prítomné v psychickej štruktúre snúbencov, ako napr. gemblerstvo, alkoholizmus, narcizmus, homosexualita, závislosť na internete, alebo na pornografii, ktoré znemožňujú vytvorenie zdravých interpersonálnych vzťahov.

Sociálne inžinierstvo

Veľké percento rozvodov dnes nie je dielom náhody, ale „sociálneho inžinierstva“ z minulého storočia. Social engeneering je manipulácia más v službách skrytých cieľov. Vychádza z behaviorizmu. Jeho zakladateľ John Watson (1878 – 1958), ktorého kniha Behaviorism vyšla roku 1914, videl v človeku formovateľný objekt, ktorý môže byť prispôsobovaný pozitívnymi i negatívnymi stimulmi. To sa považovalo za nový, prísne vedecký poznatok o človeku a za metódu na jeho zmenu. Posolstvo darvinizmu, že človek nie je nič iné než vyvinutejšia opica, pripravilo preň pôdu. Človek musel a mohol byť nanovo formovaný, aby nebol viazaný náboženstvom, tradíciou a morálkou.

Roku 1928 uverejnil Watson svoju knihu Psychological Care of Infant and Child (Psychologická starostlivosť o dojčatá a deti), v ktorej sa snažil rodičovskú lásku a tradičné výchovné normy nahradiť „vedeckým" riadením správania. Odvtedy prebieha kontinuálny proces odnímania výchovnej kompetencie matkám a otcom. Behavoirizmus sľuboval vyriešiť sociálne problémy premenou psychológov na sociálnych inžinierov.

Eddie Bernays, (1891 - 1995) synovec Sigmunda Freuda, bol jedným z prvých a najefektívnejších sociálnych inžinierov. Life Magazín ho radí medzi sto najvplyvnejších osobností dvadsiateho storočia. Jeho vášňou bola manipulácia s masami: „Keď pochopíme mechanizmus a motívy skupinového myslenia, bude možné kontrolovať a riadiť masy podľa našej vôle a bez toho, žeby si toho boli vedomé." Túto techniku tvorenia mienky más označoval ako „engineering of consent.“

Etológ Bernard Berelson (1912–1979) z Kolumbijskej a Stanfordovej univerzity ďalej rozvíjal techniky manipulácie s masami s použitím nových technických možností rádia a televízie a sociálno-vedeckého vylepšovania prieskumov verejnej mienky.

Bol v službách nadácií Ford Foundation a Rockefeller Foundation. V úvode svojho priekopníckeho diela v roku 1950 Public Opinion and Communication (Verejná mienka a komunikácia) jasne pomenúva predpoklady manipulácie s masami: „Cieľom sekularizácie bola redukcia všetkých imperatívov života na ‚mienky', aby tieto imperatívy neboli výrazom absolútnej morálky alebo Božieho zákona. Keď sa ‚sekularizácia' podarí, ovládnu krajinu tí, ktorí tieto ‚mienky' šírili." [100]

Sexualizácia - príležitostná nevera a pornografia

Človek, ktorý je zakotvený v náboženstve a rodine, sa dá ťažko zmanipulovať. Najprv treba uvoľniť morálnu kotvu viery v Boha a sociálnu kotvu rodiny, aby sa ľudia dali zviesť návnadami absolútnej slobody a sexuálneho uspokojovania podľa ľubovôle. Rastúci blahobyt na niekoľko desaťročí umožnil predávať zábavu ako zmysel života a s tým aj všetky produkty, ktoré dokážu zábavu zvyšovať, a to na prvom mieste sex. Keďže takto boli zmenené postoje a správanie más, mohla táto globálna kultúrna revolúcia postupovať nehatená verejnými debatami alebo odporom, ktorý by stál za reč. Sexualizácia, aj keď je to „iba" príležitostná nevera a trochu pornografie, zaslepuje a robí neschopným odporovať takým rozhodujúcim útokom na nosný hodnotový systém, ako je legalizovanie potratu a „manželstvo homosexuálov". Tomáš Akvinský to pred 750 rokmi formuloval takto: „Zaslepenosť ducha je prvorodenou dcérou smilstva." [101]

Pokúsili sme sa prezentovať štyri piliere na ktorých stojí kresťanské sviatostné manželstvo a zároveň aj postoje a názory ľudí, ktorí ich neuzávajú a v mene slobody sa rozhodli proti nim tvrdo bojovať. Rozdiel v interpretácii manželstva kresťanského a civilného je badateľný teda aj vo štvrtom pilieri – rozvodoch. Ich zvýšený počet je výsledkom niekoľko desaťročného pôsobenia masmédií, inštitúcií a jednotlivcov, ktorí hlásajú, že keď sa niečo dá – tak sa aj môže. Tento princíp kresťanstvo neuznáva. Nie všetko čo sa dá uskutočniť je aj dovolené a správne.

---

[100] JONES, Michael, 2000, Libido Dominandi. Sexual Liberation and Political Control. South Bend (Indiana), str. 415.

[101] KUBY, Gabriele, 2013. Globálna sexuálna revolúcia. Bratislava : Lúč, str. 67.

Cieľavedomou zmenou postojov ľudí k sexualite, s využitím masmédií a sexualizáciou celej spoločnosti sa v minulom storočí dosiahlo to, že štyri piliere na ktorých stojí kresťanské manželstvo boli vážne ohrozené a už dnes v niektorých oblastiach žneme to, čo bolo nedávno rozosievané. Kresťanské spoločenstvo musí vyvíjať veľké úsilie na obranu prirodzených Božích zámerov s človekom a projektom o jeho šťastí.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BAZIL VEĽKÝ: Z rozšírených rehoľných pravidiel sv. biskupa... In: Liturgia hodín. III.

Roma, Typis polyglottis Vaticanis 1990, s. 18.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dei Verbum, 2. Rím 1965.

DRUHÝ VAT. KONCIL, 1965, Gaudium et spes. Rím : SUSCM 1968.

JÁN PAVOL II, 1981, Familiaris consortio. Apoštolská exhortácia. Dodatok: Charta práv rodiny, Trnava 1993.

JÁN PAVOL II. Gratissimam sane. List pri príležitosti Roku rodiny. Trnava : SSV 1994.

LEV VEĽKÝ: Sermo 2 de Ascensione, 1-4. Patrologia Latina 54, 397 - 399. In: Litugia hodín II. Rím 1988, s. 916. Katechizmus Katolíckej Cirkvi.

KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: Rok rodiny - impulz duchovnej aktivity.

Pastiersky list. In: KBS: Pastierske listy biskupov Slovenska (1991-2000). Trnava : SSV 2008.

RATZINGER, J.: Boh a svet. Trnava : SSV 2002, s. 344.

BREZINA, J.: Perly ducha. Trnava, Tranoscius 1947, s. 199.

ENGELS, F. 1962, Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats. In:

MARX, K.- ENGELS,F., Werke. Berlin : Dietz Verlag, zv. XXI, s. 68.

FABIAN, A.: Hodnota viery v dialektickej reciprocite teórie a praxe. In: Výchova k hodnotám v škole a v rodine. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Ružomberok : PFKU 2006, str. 46-54.

FABIAN, Anton. 2011. Vydarený život. Zamyslenia inšpirované evanjeliom. Prešov : VMV.

FILIPEK, A. Manželstvo – symbol vzťahu Boha a človeka [online]. [cit. 2011.05.21].

Dostupné na internete: <http://www.jezuiti.sk/admin/dok/47f815670aabb.pdf>.

GRÜN, A.: Manželstvo, sviatosť pre spoločný život. Prešov : VMV 2004, s. 15.

HAMMARSKJÖLD, D.: Znamenia na ceste. Slov. preklad Peter Galan. Ružomberok - Biely Potok 1970 [rukopis].

HERIBAN, J.: Úvody do Starého i Nového zákona. Trnava : SSV 1997.

CHALUPA, J.: Krstná náuka. Podolínec 1976 [rukopis].

CHALUPA, J.: Homílie B. Dolný Smokovec 1979, s. 36 [rukopis].

JANDOUREK, J., 2001, Sociologický slovník. Praha : Portál 2001.

JONES, Michael, 2000, Libido Dominandi. Sexual Liberation and Political Control. South Bend (Indiana).

KUBY, Gabriele, 2013. Globálna sexuálna revolúcia. Bratislava : Lúč.

MALÝ, V. Poučenie o sviatosti manželstva. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1999.

MELLO, A.: Spev vtáka. Nitra, Kňazský seminár sv. Gorazda 1994.

MALTHUS, Thomas Robert, 2002. Esej o principu populace, přel. Ivo Šebestík, Brno. ISBN 80-85436-80-9.

MARCUSE Herbert, 1955. Eros and civilization: A philosophical inquiry into Freud. Boston: Beacon.

PEALEOVÁ, S. R: Ist Ihre Ehe mottensicher ? In: Das Beste aus Reader´s Digest, júl 1973, s. 110.

RIFKIN, Jeremy, 2000. Was macht euch so ängstlich? Eine Anfrage an die Deutschen. In: Frankfurter Allgemeine Zeitung 18. 11. 2000, č. 269, s. 41.

REICH, Wilhelm, 1936. Die sexuelle Revolution. Kopenhagen : Sexpol-Verlag.

REICH, Wilhelm, 1974. Die Massenpsychologie des Faschizmus. Frankfurt am Main : Fischer Tashenbuch (orig. 1933).

REISMANOVÁ, Judith – Mary E. McALISTER, 2011. Sexual Anarchy: The Kinsey Legacy. In: http://www.LifeSiteNews.com.

REISMANOVÁ, Judith, 1981. The Scientist as a Contributing Agent to Child Sexual Ábuse : A Preliminary Study. Haifa.

RÖHL, Klaus Reiner, 1994. Linke Lebenslügen. Eine überfällige Abrechnung. Frankfurt am Main.

RUSNÁKOVÁ, Markéta, 2007. Rodina v slovenskej spoločnosti v kontexte sociálnej práce. Ružomberok : PF KU.

SABOL, J.: Teória informácie a estetický komunikát. Realita, 1, 1969, č. 3, s. 40-44, č. 4, s. 23-27.

SAINT-EXUPÉRY, A. de: Cittadela. Praha, Vyšehrad 1975, s. 47-48, 52 (orig. Paríž, Gallimard 1958)

SAINT-EXUPÉRY, A. de: Malý princ. Praha, Albatros 1972, s. 79 (orig. Paríž, Gallimard 1946).

SCHWARZEROVÁ, Alice, 2008. Simone de Beauvoir. Ein Lesebuch mit Bildern. Reinbek.

SCHUBART, W. : Religion und Eros. Mníchov 1941, s. 83.

VON ALLMEN, J.J. a kol.: Biblický slovník. Praha : Kalich 1987, Str. 138.

WEST, CH. Radostná zvesť o sexe a manželstve. Bratislava : Redemptoristi – Slovo medzi

nami, 2007.

3 PRÁVNA ÚPRAVA MANŽELSTVA A RODIČOVSTVA

Mária Sedláková

Každý človek žije v rôznych sociálnych vzťahoch, z ktorých práve rodinné zvyčajne patria k najsilnejším a najvýznamnejším. Rodina je najbližším a najvplyvnejším prostredím, ktoré od prvých okamihov života, od obdobia pred narodením človeka, v jeho genetických základoch a mechanizmoch a neskôr v čase jeho vývoja a dospievania utvára a formuje jeho osobnosť a správanie.[102]

Význam rodiny ako psychologického, sociálneho či výchovného zázemia pre dieťa je nespochybniteľný. Jednou z deklarovaných priorít spoločnosti je podpora rodiny ako základnej jednotky spoločnosti, najlepšieho zázemia pre výchovu detí. [103] Posilnenie a ochrana rodiny patrí k prvoradým cieľom sociálneho systému. Rodina je prameňom pre pochopenie identity človeka, jeho príslušnosti a stability. Rodičia a rodina tvoria základ pre rast a vývoj dieťaťa. Zákon o rodine považuje rodinu za základnú bunku spoločnosti a rodičovstvo za spoločnosťou mimoriadne uznávané poslanie ženy a muža. Spoločnosť všetky formy rodiny všestranne chráni a poskytuje rodičovstvu nielen svoju ochranu, ale aj potrebnú starostlivosť, najmä hmotnou podporou rodičov a pomocou pri výkone rodičovských práv a povinností. [104]

3.1 MANŽELSTVO PODĽA CIVILNÉHO A KÁNONICKÉHO PRÁVA

3.1.1 Vznik a znaky manželstva

Manželstvo požíva v našej spoločnosti a v štáte úctu, čo je vyjadrené v základných princípoch rodinného práva. Spoločnosť síce chráni všetky druhy rodiny, ale rodinu, založenú manželstvom, uznáva za základnú bunku spoločnosti. (Zák. č.

---

[102] KOVAČIČ, V.: *Ignaciánsky model rodiny a formovanie osobnosti.* Zohor : Gerthofer 1999. ISBN 80-968251-0-0.

[103] ZELINA, M.: Posudok Výcvikového programu PRIDE. In: *Pride.* Bratislava : SPDDD, 2003, s. 1

[104] *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine,* čl. 2, čl. 3.

36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov, ďalej len Zák., čl. 2). Zákon o rodine sa už v svojom úvode, v štyroch základných zásadách venuje manželstvu. Definuje ho ako zväzok muža a ženy, ktorého hlavným účelom je založenie rodiny a riadna výchova detí. (Zák., čl. 1 a 2).

Kódex kánonického práva (ďalej len CIC) definuje manželstvo ako manželskú zmluvu, ktorou muž a žena ustanovujú medzi sebou spoločenstvo celého života a ktorá svojou prirodzenou povahou je zameraná na dobro manželov, ako aj na plodenie a výchovu detí (CIC, can. 1055, §1). V kánonickom práve je navyše povýšenie manželstva medzi pokrstenými na sviatosť.

Civilné právo	**Kánonické právo**
Zväzok muža a ženy. Hlavný účel: založenie rodiny a riadna výchova detí.	Manželská zmluva zameraná na dobro manželov, plodenie a výchovu detí+ sviatosť.

Čo sa týka podstatných znakov manželstva – okrem už spomenutého, že je tvorené zväzkom muža a ženy – sú to jednota a nerozlučiteľnosť. Civilné právo v Zákone o rodine hovorí o harmonickom a trvalom životnom spoločenstve (§2). Kánonické právo určuje ako podstatné znaky manželstva jednotu a nerozlučiteľnosť (CIC, can. 1056) a charakterizuje manželský súhlas ako neodvolateľnú zmluvu (CIC, can. 1057, § 2).

Civilné právo	**Kánonické právo**
Harmonické a trvalé životné spoločenstvo.	Jednota a nerozlučiteľnosť, neodvolateľná zmluva.

V porovnaní s civilným právom definuje navyše, že manželstvo je svojou prirodzenou povahou zamerané na dobro manželov, ako aj na plodenie a výchovu detí (CIC, can. 1055). Pri uzatváraní sviatostného manželstva sa zástupca cirkvi snúbencov pýta, či sú ochotní s láskou prijať deti...[105] a ich súhlas je podmienkou uzavretia platného manželstva.

[105] *Obrady krstu detí a sobášne obrady podľa rímskeho rituálu*. Trnava : SSV 1976, s.97

Pri porovnávaní zákonného spôsobu vzniku manželstva civilné právo ustanovuje, že manželstvo sa uzaviera súhlasným vyhlásením snúbencov... verejne a slávnostným spôsobom (zák., §2). Znenie kánonického práva je podobné: Manželstvu dáva vznik súhlas stránok zákonne prejavený medzi právne spôsobilými osobami, ktorý nemôže nahradiť nijaká ľudská moc (CIC, can. 1057, § 1), a týmto úkonom vôle sa muž a žena navzájom odovzdávajú a prijímajú, aby ustanovili manželstvo (CIC, can. 1057, § 2).

Civilné právo	**Kánonické právo**
Súhlasné vyhlásenie snúbencov verejne a slávnostným spôsobom.	Súhlas stránok zákonne prejavený.

Uzavretie manželstva možno teda považovať za uzavretie zmluvy, ktorou sa vytvára právna ustanovizeň. Zmluvný charakter manželstva podporujú nasledujúce znaky: súhlas vyjadrený navonok, dávaný dvoma účastníkmi (teda nie len jednou zmluvnou stranou), pričom predmetom súhlasu je tá istá vec. Niektorí majú námietky považovať manželstvo za zmluvu z dôvodu, že vyjadrenie zmluva pripomína obchod, že zmluvu je možné zrušiť (čo v prípade sviatostného manželstva možné nie je) a že zmluvné strany si stanovujú podmienky, zatiaľ čo v prípade manželstva sú podmienky dané právnou normou, či už civilnou alebo cirkevnou.[106]

Snúbenci majú podľa Zákona o rodine vopred poznať navzájom svoje charakterové vlastnosti a svoj zdravotný stav (zák., § 1 ods. 3) a pri uzatváraní manželstva súhlasne vyhlasujú, že im nie sú známe okolnosti, vylučujúce uzavretie manželstva a že poznajú svoj zdravotný stav (zák., § 6 ods. 2). Podľa kánonického práva pred slávením manželstva musí byť zrejmé, že nič neprekáža jeho platnému a dovolenému sláveniu (CIC, can. 1066).

[106] Duda, J.: *Katolícke manželské právo*. Spišská Kapitula 1996. ISBN 80-7142-041-7.

Civilné právo	**Kánonické právo**
Snúbenci majú poznať svoje charakterové vlastnosti a zdravotný stav.	Musí byť zrejmé, že nič neprekáža platnému a dovolenému sláveniu.

Uvedené skutočnosti, týkajúce sa definovania a vzniku manželstva, sú podobné v civilnom i kánonickom práve. Rozdiel je v tom, že v prípade civilného manželstva, ktoré sa uzatvára pred orgánom obce alebo mestskej časti, ktorá vedie matriku, je sobášiacim zástupca štátu (starosta, primátor alebo nimi poverený člen obecného alebo mestského zastupiteľstva). V prípade sviatostného manželstva (u rímsko-katolíkov) si toto vysluhujú snúbenci navzájom a kňaz je v postavení asistujúceho pri uzatváraní manželstva (CIC, can. 1067).

Civilné právo	**Kánonické právo**
Sobášiaci: zástupca štátu (starosta, primátor, alebo nimi poverený poslanec zastupiteľstva).	Kňaz je len asistujúci (v obrade rím. kat.) Manželstvo si vysluhujú snúbenci navzájom.

V oblasti pred a po uzatvorení manželstva je v kánonickom práve zakotvená väčšia starostlivosť o snúbencov a manželov než v práve civilnom. Svedčí o tom najmä ustanovenie kánonu 1063 a 1067. V cirkevnom práve je upravená pastoračná starostlivosť a príprava na slávenie manželstva. Hovorí o tom, že duchovní pastieri sú povinní starať sa, aby cirkevné spoločenstvo poskytovalo veriacim pomoc, ktorou sa manželský stav má uchovávať v kresťanskom duchu a napredovať v dokonalosti. Túto pomoc treba poskytovať predovšetkým katechézou i používaním spoločenských komunikačných prostriedkov, aby veriaci dostali poučenie o význame kresťanského manželstva a o úlohe manželov a rodičov. Duchovní pastieri majú dbať na to, aby sa snúbenci pripravovali na prijatie sviatosti manželstva, sú podrobení určitej skúške pred prijatím sviatosti manželstva, ich úmysel je zverejnený formou ohlášok, aby sa vylúčila prekážka platnosti manželstva ešte pred jeho uzavretím (CIC, can. 1063, can. 1067). Uzatváraniu manželstva sviatostným spôsobom sa dáva väčšie obohatenie jeho liturgickým slávením v spoločenstve veriacich.

Kódex kánonického práva obsahuje aj ustanovenia, týkajúce sa pastoračnej starostlivosti o manželov a rodiny, keď hovorí o pomoci manželom, aby sami verným zachovávaním a chránením manželskej zmluvy dosahovali v rodine deň čo deň svätejší a plnší život (CIC, can. 1063, 4.). Farár, ktorý plní úlohu pastiera, navštevuje rodiny, má účasť hlavne na ich starostiach, úzkostiach a zármutku a posilňuje ich. Ale tiež napomína a podporuje manželov a rodičov v plnení si svojich povinností (CIC, can. 529, § 1).

Analogicky pre túto oblasť pomoci môžeme použiť v civilnom práve postup štátu prostredníctvom príslušných inštitúcií v starostlivosti o rodinu, či už poradenstvom alebo konkrétnou sociálnou pomocou a službou. Túto sféru upravuje predovšetkým Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele.

3.1.2 Práva a povinnosti manželov

Obe právne normy, civilná aj kánonická, obsahujú aj ustanovenia o vzťahoch medzi manželmi, teda o vzájomných právach a povinnostiach.

Zákon o rodine konštatuje, že manželia sú si v manželstve rovní v právach a povinnostiach. Vymenováva tieto povinnosti: žiť spolu, byť si verní, vzájomne rešpektovať svoju dôstojnosť, pomáhať si, starať sa spoločne o deti a vytvárať zdravé rodinné prostredie (zák., § 18). O uspokojovanie potrieb rodiny založenej manželstvom sú povinní starať sa obidvaja manželia podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov. O veciach týkajúcich sa rodiny rozhodujú manželia spoločne, ak sa v podstatných veciach nedohodnú, rozhodne na návrh jedného z nich súd (zák., § 19). K úprave vzájomných vzťahov patrí aj konštatovanie, že každý z manželov je oprávnený zastupovať druhého manžela v bežných veciach (zák., § 20).

Úprava cirkevného práva je obsiahnutá v ustanovení, že obidvaja manželia majú rovnakú povinnosť a rovnaké právo vo všetkom, čo súvisí so spoločenstvom manželského života (CIC, can. 1135).

Civilné právo	**Kánonické právo**
Rovní v právach a povinnostiach. Povinní žiť spolu, byť si verní, vzájomne rešpektovať svoju dôstojnosť, pomáhať si, starať sa spoločne o deti a vytvárať zdravé rodinné prostredie	Rovnaké právo a povinnosť vo všetkom, čo súvisí so spoločenstvom manželského života.

3.1.3 Rodičovstvo a osvojenie

Vzťahy medzi rodičmi a deťmi upravuje druhá časť Zákona o rodine, keď určuje základné vzájomné povinnosti a práva. K základným rodičovským právam a povinnostiam patrí

a) sústavná a dôsledná starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývoj maloletého dieťaťa,

b) zastupovanie maloletého dieťaťa,

c) správa majetku maloletého dieťaťa.

Rozhodujúcu úlohu vo výchove dieťaťa majú rodičia. Majú právo vychovávať deti v zhode s vlastným náboženským a filozofickým presvedčením a právo použiť pri výchove dieťaťa primerané výchovné prostriedky tak, aby nebolo ohrozené zdravie, dôstojnosť, duševný, telesný a citový vývoj dieťaťa.[107]

Kódex kánonického práva upravuje problematiku katolíckej výchovy v tretej knihe. Rodičom ukladá právo a povinnosť zastupovať svoje deti a vychovávať ich. Katolícki rodičia majú právo i povinnosť zvoliť si tie prostriedky a inštitúcie, ktorými môžu podľa miestnych okolností vhodnejšie zabezpečiť katolícku výchovu detí a majú právo využívať tie prostriedky, poskytované občianskou spoločnosťou, ktoré potrebujú na zaistenie katolíckej výchovy detí 108 (can. 793).

---

[107] *Zák. č. 36/2005 Z. z. o rodine*, § 28 - § 30.

[108] *Kodex kanonického práva*, can. 795.Praha : České katolické nakladatelství, 1994, ISBN 80-7113-082-6.

Pod pravou výchovou rozumie CIC úplnú formáciu ľudskej osoby, usmernenú na jej posledný cieľ a súčasne na spoločné dobro spoločnosti, detí a mládež sa majú tak vychovávať, aby svoje fyzické, morálne a intelektuálne vlohy mohli harmonicky rozvíjať, získať dokonalejší zmysel pre zodpovednosť a správne používanie slobody, aby boli pripravené na aktívnu účasť na spoločenskom živote.

Zákon o rodine uvádza v § 43 práva a povinností detí: maloleté dieťa, ktoré je schopné s ohľadom na svoj vek a rozumovú vyspelosť vyjadriť samostatne svoj názor, má právo vyjadrovať ho slobodne vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú. V konaniach, v ktorých sa rozhoduje o veciach, týkajúcich sa maloletého dieťaťa, má maloleté dieťa právo byť vypočuté. Názoru maloletého dieťaťa musí byť venovaná náležitá pozornosť zodpovedajúca jeho veku a rozumovej vyspelosti.

Dieťa je povinné svojim rodičom prejavovať primeranú úctu a rešpektovať ich. Ak dieťa žije v domácnosti s rodičmi, je povinné podieľať sa osobnou pomocou na spoločných potrebách rodiny a prispievať na úhradu potrieb rodiny podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov.

Dieťa je ďalej povinné

a) spolupracovať so svojimi rodičmi v záujme starostlivosti o neho a jeho výchovu,

b) plniť si svoje vzdelávacie povinnosti primerane svojim schopnostiam a

c) vyvarovať sa spôsobu života, ktorý by mohol byť preň ohrozujúci, najmä užívania látok, ktoré poškodzujú jeho telesné a duševné zdravie.

Osvojením vzniká medzi osvojiteľom a osvojencom rovnaký vzťah, aký je medzi rodičmi a deťmi. Medzi osvojencom a príbuznými osvojiteľa vzniká osvojením príbuzenský vzťah. Osvojitelia majú pri výchove detí rovnakú zodpovednosť a rovnaké práva a povinnosti ako rodičia. O osvojení rozhoduje súd na návrh osvojiteľa. Medzi osvojiteľom a osvojencom musí byť primeraný vekový rozdiel. Osvojiť možno len maloleté dieťa, ak je osvojenie v jeho záujme.

Maloleté dieťa môže výnimočne osvojiť aj osamelá osoba, ak sú splnené predpoklady, že osvojenie bude v záujme dieťaťa. Ako spoločné dieťa môžu maloletého osvojiť len manželia.

Na osvojenie je potrebný súhlas rodičov osvojovaného maloletého dieťaťa okrem troch situácií, ak:

a) počas najmenej šiestich mesiacov neprejavovali skutočný záujem o maloleté dieťa najmä tým, že ho nenavštevovali, neplnili si pravidelne a dobrovoľne vyživovaciu povinnosť k maloletému dieťaťu a nevynaložili úsilie upraviť si svoje rodinné a sociálne pomery tak, aby mohli osobne vykonávať starostlivosť o maloleté dieťa, ak im v prejavení záujmu nebránila závažná prekážka, alebo

b) počas najmenej dvoch mesiacov po narodení dieťaťa neprejavili o dieťa žiadny záujem, ak im v prejavení záujmu nebránila závažná prekážka, alebo

c) ak dajú súhlas na osvojenie vopred bez vzťahu k určitým osvojiteľom.

Ak je maloleté dieťa schopné posúdiť dosah osvojenia, je potrebný aj jeho súhlas.

Osvojením zanikajú vzájomné práva a povinnosti medzi osvojencom a pôvodnou rodinou.

Osvojiteľ sa zapíše v matrike namiesto rodiča osvojenca na základe oznámenia súdu.[109]

Kódex kánonického práva tiež pozná inštitút osvojenia a venuje sa mu v kánone 110: deti, ktoré boli adoptované podľa ustanovenia svetského práva, sa považujú za deti osoby alebo osôb, ktoré ich adoptovali, a v kánone 1094, ktorý uvádza vzťah vzniknutý osvojením ako prekážku vzniku vzťahu manželského.

V súčasnosti možno často počuť o kríze rodiny. Aj preto je veľmi potrebné vrátiť sa na jej začiatok a uvedomiť si, že predpokladom kvalitnej rodiny je kvalitné manželstvo. Podieľajú sa na ňom mnohé utvárajúce i ovplyvňujúce faktory. Právo je len jedným z nich, svojou úpravou postupov, práv a povinností prispieva k prevencii nezhôd, ale i rieši problémy už vzniknuté.

Celá spoločnosť je ovplyvňovaná aj tým, ako je v nej zachovaná vážnosť a hodnota jednotlivcov s naplnením ich cieľa v rodinách a manželstvách. Rodina je svetlom zloženým z rôznych farieb, odzrkadľujúcim sa v intenzívnom spoločenstve života a lásky. Vo vzťahu medzi mužom a ženou, medzi rodičmi a deťmi a medzi deťmi navzájom môžu všetci skúsiť, čo znamená milovať a

[109] *Zák. č. 36/2005 Z. z. o rodine* v znení nesk. predpisov, § 97 - § 109.

byť milovaným.[110] A túto hodnotu nemožno poprieť ako najvyššiu pre život človeka.

[110] Berta, M.: *Aj tŕnisté životy prinášajú ruže*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška 2003. ISBN 80-7165-132-X

3.2 ZÁNIK MANŽELSTVA

Manželstvo podľa civilného práva môže zaniknúť trojakým spôsobom:

- smrťou
- alebo vyhlásením jedného z manželov za mŕtveho
- alebo rozvodom.

Ak bol jeden z manželov vyhlásený za mŕtveho, manželstvo zaniká dňom, keď rozhodnutie o vyhlásení za mŕtveho nadobudne právoplatnosť. Ak bolo rozhodnutie o vyhlásení jedného z manželov za mŕtveho zrušené, neobnoví sa zaniknuté manželstvo, ak manžel toho, kto bol vyhlásený za mŕtveho, uzavrel medzitým nové manželstvo.[111]

3.2.1 Rozvod

K zrušeniu manželstva rozvodom možno pristúpiť len v odôvodnených prípadoch. Súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia. Zisťuje príčiny, ktoré viedli k vážnemu rozvratu vzťahov medzi manželmi, a pri rozhodovaní o rozvode na ne prihliada.

Vždy prihliadne na záujem maloletých detí. V tom istom rozsudku, ktorým vysloví rozvod manželstva upraví výkon rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu na čas po rozvode, najmä určí, komu maloleté dieťa zverí do osobnej starostlivosti, kto ho bude zastupovať a spravovať jeho majetok. Súčasne určí, ako má rodič, ktorému nebolo maloleté dieťa zverené do osobnej starostlivosti, prispievať na jeho výživu, alebo schváli dohodu rodičov o výške výživného. [112]

---

[111] *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine* v znení neskorších predpisov, § 21.
[112] *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine v* znení neskorších predpisov, § 22 - § 24.

3.2.2 Cirkevná nulita

Na prvý pohľad sa zdá, že civilný rozvod a cirkevné vyhlásenie neplatnosti manželstva je to isté, lebo výsledkom je človek slobodný od predchádzajúcej zmluvy, čiže sa mu umožní znovu oženiť alebo vydať sa (aj v kostole). Ale pri hlbšom skúmaní sa dajú zistiť podstatné rozdiely týchto dvoch právnych aktov.

Namiesto slova rozvod sa používa v cirkevnej praxi „nulita“ čiže vyhlásenie manželstva za neplatné, t. z. že v určitých prípadoch ani nikdy nevzniklo platné sviatostné manželstvo, hoci sa vykonal obrad.

Nulita znamená, že určité manželstvo bolo od začiatku defektné, chýbal mu správny súhlas, ktorý patrí medzi konštitutívne prvky manželstva.

Civilný rozvod znamená, že manželstvo vzniklo, jestvovalo a vyhlásením súdu je zrušené, čiže zaniká. Cirkevné vyhlásenie nulity znamená, že manželstvo (ako sviatosť) nikdy nevzniklo, teda niet ani čo zrušiť.

Kompetentným orgánom pre vyhlásenie nulity je miestny biskup, ktorý pre túto činnosť menuje súdneho vikára.

Pri civilnom rozvode jedna stránka sporu viní, obžalováva druhú. Pri cirkevnej nulite nie je obvinený muž , ani žena, ale inštitúcia manželstva. „Ty, sviatostné manželstvo si neplatné!“ Z výpovedí stránok sa môže zistiť, že nevzniklo manželstvo ako sviatosť – znak Božej lásky k človeku, Boží projekt o šťastí človeka.

Vyhlásenie neplatnosti manželstva je proces – postup – procedúra a má presne stanovené kroky. Začína sa žalobným spisom a končí vynesením rozsudku alebo inými spôsobmi, určenými právom. [113]

---

[113] Žiadosť o vyhlásenie neplatnosti manželstva má obsahovať: identifikačné údaje - meno, priezvisko (u žien aj rodné priezvisko), bydlisko – presná adresa, číslo telefónu – aj mobil a e-mail; dátum uzavretia manželstva - (kedy a kde) s (meno a priezvisko), nar. (kedy a kde), bývajúcim v (miesto trvalého alebo prechodného bydliska), náboženstva (...). V krátkosti žalobca napíše, z akých rodín stránky pochádzali, aké mali v čase známosti ukončené školy, či už pracovali. Aký mali vzťah k rodičom/súrodencom, či boli veriaci, ako sa spoznali, stretávali (či aj intímne). Či mali už pred sobášom nezhody, či sa aj rozišli. Či ich niekto nútil do manželstva. Ako došlo k sobášu, či chodili na prípravu. Ako

3.2.3 Dôvody pre nulitu

Nulitu môže spôsobiť:

- defekt pri manželskom súhlase
- nedostatky v kánonickej forme uzatvárania manželstva
- prekážky.

Najčastejšími dôvodmi pre nulitu sú skutočnosti uvedené v CIC 1983 kán. 1095 -1103.

- defekt rozlišovacieho úsudku
- neschopnosť vziať na seba záväzky z dôvodov psychickej povahy
- vylúčenie podstatného prvku (napr. deti, vernosť)
- omyl v osobe, podvod
- simulácia, podmienka, strach

Rozlišovací úsudok

Snúbenci by mali mať správny rozlišovací úsudok o štyroch skutočnostiach: dve z nich sú podstatné (konštitutívne) prvky manželstva a dve sú podstatné vlastnosti. Podstatné prvky sú: spoločenstvo (vzťah, láska, domov) a deti (schopnosť prijať a vychovať). Podstatné vlastnosti sú: jednota (vernosť) a nerozlučiteľnosť.

"Defekt" treba zisťovať v súvislosti s týmito podstatnými právami a povinnosťami manželstva, ktoré si manželia majú navzájom dávať a prijímať (piliere manželstva). Medzi podstatné práva a povinnosti manželov treba zaradiť aj „morálne povinnosti

---

prebehol sobáš. Kde začali spolu žiť ako manželia. Či mali deti. V čom boli v ich spolužití problémy, ako došlo k ukončeniu spolužitia, kto požiadal o civilný rozvod. Ako žijú teraz (jeden i druhý), či majú partnerov. Informácie treba podať o oboch stránkach, nielen o jednej! V závere treba uviesť, z akého kánonického cirkevno-právneho dôvodu - titulu stránka napáda platnosť manželstva (najčastejšie sa používa kánon, čiže paragraf 1095 CIC 1983 b. 3: neschopnosť vziať na seba podstatné manželské záväzky pre psychické príčiny. Treba uviesť mená a adresy svedkov, zdravotnú dokumentáciu alebo nejaké spisy, listy, ktoré majú dôkaznú hodnotu. Dôležité prílohy (nie staršie ako pol roka): cirkevný sobášny list, krstný list žiadateľa/ky, krstný list druhej stránky, rozsudok o civilnom rozvode, vyjadrenie farára trvalého alebo prechodného bydliska žalobcu k žalobnému spisu.

a práva“, čiže napr. vzájomnú manželskú lásku, vzájomnú dôveru, tolerantnosť voči chybám toho druhého, atď. Totiž je isté, že bez takýchto morálnych povinnosti a práv sa manželský život môže stať pre manželov “peklom”[114]

3.2.4 Defekty psychickej povahy

Medzi defekty psychickej povahy zaradzujeme:

- homosexualitu
- transexualizmus
- narcizmus
- sadizmus
- alkoholizmus
- drogy
- gemblerstvo
- závislosť na internete a pornografii.

Môže sa stať, že jedna stránka, hoci je spôsobilá dať manželský súhlas so všetkým, čo prináleží k jeho štruktúre, má rozumové chápanie a aj praktický úsudok o podstatných právach a povinnostiach manželstva, fakticky nie je spôsobilá (incapax) zabezpečiť realizáciu toho, k čomu sa manželským súhlasom zaväzuje.

Teda nie samotné neplnenie si podstatných manželských povinnosti robí manželstvo nulitným, ale nemožnosť vziať ich na seba. Inými slovami: ak človek nie je spôsobilým realizovať podstatné povinnosti manželstva, je zároveň nespôsobilým dať platný manželský súhlas, pretože súhlasom môže brať na seba iba také povinnosti, ktoré je spôsobilý vykonávať.

Pri neschopnosti vziať na seba manželské úlohy nejde o ťažkosť, ale o nemožnosť. Ťažkosť spoločného života majú všetci ľudia. Ale s niektorými je nemožné vytvoriť zdravé interpersonálne vzťahy (napr. s tým, kto trpí závislosťou). Nulitu treba chápať ako pomoc Cirkvi tým, ktorým sa manželský život nevydaril.

---

[114] POMPEDDA, M.: *Studi di diritto matrimoniale canonico.* Milano, 1993, s. 43-45.

3.3 NÁHRADNÁ STAROSTLIVOSŤ

Význam rodiny ako psychologického, sociálneho či výchovného zázemia pre dieťa je nespochybniteľný. Jednou z deklarovaných priorít spoločnosti je podpora rodiny ako základnej jednotky spoločnosti, najlepšieho zázemia pre výchovu detí. [115] Posilnenie a ochrana rodiny patrí k prvoradým cieľom sociálneho systému. Rodina je prameňom pre pochopenie identity človeka, jeho príslušnosti a stability. Rodičia a rodina tvoria základ pre rast a vývoj dieťaťa. Zákon o rodine považuje rodinu za základnú bunku spoločnosti a rodičovstvo za spoločnosťou mimoriadne uznávané poslanie ženy a muža. Spoločnosť všetky formy rodiny všestranne chráni a poskytuje rodičovstvu nielen svoju ochranu, ale aj potrebnú starostlivosť, najmä hmotnou podporou rodičov a pomocou pri výkone rodičovských práv a povinností. [116] Ľudská osobnosť sa začína formovať v rodinnom prostredí a práve rodina je tou primárnou skupinou, kde sa dieťa učí poznávať mravné hodnoty, normy správania, včleňovať sa do spoločnosti. [117]

Na prvom mieste je rodina spoločenstvom rodičov a detí. Spoločný život rodičov so svojimi deťmi patrí k podstate rodiny. A všetky snahy po rozvoji rodiny sa začínajú práve tu. Tu všetci členovia rodiny nachádzajú priestor pre úctu, lásku a slobodu. [118]

Rodičia majú povinnosť zabezpečiť rodine pokojné a bezpečné prostredie[119] a deti majú právo vyrastať so svojimi rodičmi, pokiaľ je to možné a v ich najlepšom záujme. Ak deti nemôžu vyrastať vo svojej rodine, potom je nutná iná rodina, ktorá im naplní ich potreby. Spoločnosť sa prostredníctvom rôznych inštitúcií snaží posilniť rodinu. Ale ak nie je možné zaistiť zdravý vývin dieťaťa

---

[115] ZELINA, M.: Posudok Výcvikového programu PRIDE. In: *Pride.* Bratislava : SPDDD, 2003, s. 1

[116] *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine,* čl. 2, čl. 3.

[117] LEŠKOVÁ, L.: Sociálna prevencia – sociálna kuratela uskutočňovaná úradom práce, sociálnych vecí a rodiny – ako jedna z foriem pomoci rizikovej mládeži. In: *Riziková mládež v současné společnosti.* Hradec Králové : Gaudeamus, 2006, s. 172.

[118] JANIGOVÁ, E.: Kresťanská rodina ako spoločenstvo osôb. In : *Zborník z interdisciplinárnej vedeckej konferencie Dialóg teológie a sociálnej práce*. PF KU Ružomberok, 2006, s. 93-98. ISBN 80-8084-089-X.

[119] *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine,* čl. 4.

v bezpečnom prostredí biologickej rodiny, je nutné dieťa z rodiny vyňať a umiestniť ho do bezpečia. [120]

Súčasťou rodičovských práv a povinností sú najmä sústavná a dôsledná starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný rozvoj maloletého dieťaťa, jeho zastupovanie a spravovanie jeho majetku.[121] Ak niektorému z rodičov bráni vo výkone jeho rodičovských práv a povinností závažná prekážka a ak je to v záujme maloletého dieťaťa, súd môže pozastaviť výkon rodičovských práv a povinností. Ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa, súd rodičom obmedzí výkon ich rodičovských práv, ak žijú trvalo neusporiadaným spôsobom života, ak svoje rodičovské práva a povinnosti nevykonávajú vôbec, alebo nezabezpečujú výchovu maloletého dieťaťa. Ak rodič zneužíva svoje rodičovské práva a povinnosti najmä týraním, zneužívaním, zanedbávaním maloletého dieťaťa alebo iným zlým zaobchádzaním s maloletým dieťaťom, alebo výkon rodičovských práv a povinností napriek predchádzajúcim upozorneniam závažným spôsobom zanedbáva, súd pozbaví rodiča výkonu rodičovských práv [122]

3.3.1 Zákonná úprava náhradnej starostlivosti

Právna úprava náhradnej starostlivosti je obsiahnutá najmä v zákone o rodine a v zákone o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele. Právne normy predovšetkým upravujú náhradnú starostlivosť ako opatrenia, nahrádzajúce osobnú starostlivosť rodičov o maloleté dieťa, aby bola zabezpečená jeho ochrana, výchova a všestranný vývin v náhradnom prostredí.

Náhradnou starostlivosťou je viacero osobitne usporiadaných, na seba nadväzujúcich a vzájomne sa podmieňujúcich dočasných opatrení, ktoré nahrádzajú osobnú starostlivosť rodičov o maloleté dieťa v prípadoch, ak ju rodičia nezabezpečujú alebo nemôžu zabezpečiť. Náhradná starostlivosť, na ktorej základe vznikajú vzťahy medzi maloletým dieťaťom a inou osobou, môže

---

[120] SPDDD – ÚSMEV AKO DAR: *PRIDE, Parent Resources for Information, Development and Education. Kniha pre záujemcov o náhradné rodičovstvo a adopciu.* Bratislava : SPDD, 2003, s. 2/3.

[121] *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine, § 28 ods. 1.*

[122] *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine, § 38.*

vzniknúť len rozhodnutím súdu a jej obsah tvoria práva a povinnosti vymedzené zákonom alebo súdnym rozhodnutím.

Náhradnou starostlivosťou je

- zverenie maloletého dieťaťa do osobnej starostlivosti inej fyzickej osoby než rodiča (náhradná osobná starostlivosť)
- pestúnska starostlivosť
- ústavná starostlivosť. [123]

Z určitého pohľadu je aj osvojenie – adopcia formou náhradnej starostlivosti, ale existuje rozdiel: kým pri náhradnej osobnej starostlivosti, pestúnstve a ústavnej starostlivosti zostávajú biologickým rodičom určité práva a povinnosti, a to tie, ktoré súd neurčil náhradnej osobe, resp. inštitúcii, v prípade osvojenia patria adoptívnym rodičom všetky rodičovské práva a povinnosti. Preto zákon o rodine nevložil ustanovenia o inštitúte osvojenia do druhej časti „Náhradná starostlivosť“, ale až do štvrtej časti spolu s určovaním rodičovstva, a preto aj v tejto knihe je stať o osvojení v kapitole o rodičovstve.

Náhradnú osobnú starostlivosť môže vykonávať len

- ✓ fyzická osoba
- ✓ s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky,
- ✓ ktorá má spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu,
- ✓ osobné predpoklady, najmä zdravotné, osobnostné a morálne
- ✓ a spôsobom svojho života a života osôb, ktoré s ňou žijú v domácnosti zaručuje, že bude náhradnú osobnú starostlivosť vykonávať v záujme maloletého dieťaťa.

Pri zverení maloletého dieťaťa do náhradnej osobnej starostlivosti uprednostní súd predovšetkým príbuzného maloletého dieťaťa. Dieťa možno zveriť aj do spoločnej náhradnej osobnej starostlivosti manželom. Osoba, ktorej bolo dieťa zverené do náhradnej osobnej starostlivosti, je povinná vykonávať osobnú starostlivosť o maloleté dieťa v rovnakom rozsahu, v akom ju vykonávajú rodičia. Právo zastupovať dieťa a spravovať jeho majetok má iba v bežných veciach. Rodičia majú právo stýkať sa s maloletým dieťaťom a trvá ich vyživovacia povinnosť.[124]

[123] *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine, § 44.*

[124] *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine, § 45 - § 46*

3.3.2 Druhy náhradnej starostlivosti

Pestúnska starostlivosť

Ak rodičia nezabezpečujú alebo nemôžu zabezpečiť osobnú starostlivosť o maloleté dieťa a ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa, súd môže rozhodnúť o jeho zverení do pestúnskej starostlivosti fyzickej osoby, ktorá má záujem stať sa pestúnom. Dieťa možno zveriť aj do spoločnej pestúnskej starostlivosti manželov. Pestún musí spĺňať tie isté kritériá ako osoba, ktorej možno zveriť dieťa do náhradnej osobnej starostlivosti a navyše je zapísaná do zoznamu žiadateľov o pestúnsku starostlivosť. Pestún je povinný vykonávať osobnú starostlivosť o maloleté dieťa v rovnakom rozsahu, v akom ju vykonávajú rodičia, právo zastupovať maloleté dieťa a spravovať jeho majetok má iba v bežných veciach. Rodičia majú právo stýkať sa s dieťaťom a súd určí rozsah ich vyživovacej povinnosti. Z dôležitých dôvodov a ak s tým pestún a maloleté dieťa súhlasia, môže súd predĺžiť pestúnsku starostlivosť až o jeden rok po dosiahnutí plnoletosti. [125] Pestúnovi patria príspevky za pestúnsku starostlivosť podľa zák. č. 265/1998 Z. z. o pestúnskej starostlivosti a o príspevkoch pestúnskej starostlivosti v znení neskorších predpisov.

Ústavná starostlivosť

Pred týmto druhom náhradnej starostlivosti má prednosť náhradná osobná starostlivosť i pestúnska starostlivosť, preto súd pred nariadením ústavnej starostlivosti vždy skúma, či nemožno uplatniť niektorú z týchto prijateľnejších foriem náhradnej starostlivosti o maloleté dieťa. Ústavnú starostlivosť môže nariadiť len vtedy, ak výchova maloletého dieťaťa je vážne ohrozená alebo vážne narušená a iné výchovné opatrenia neviedli k náprave, alebo ak rodičia nemôžu zabezpečiť osobnú starostlivosť o maloleté dieťa z iných vážnych dôvodov a nemožno ho zveriť do náhradnej osobnej ani do pestúnskej starostlivosti. Za vážne narušenie alebo ohrozenie výchovy sa ale nepovažujú

[125] *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine, § 48 - § 52*

nedostatočné bytové alebo majetkové pomery rodičov. Súd v rozhodnutí, ktorým nariaďuje ústavnú starostlivosť, presne označí zariadenie, do ktorého má byť dieťa umiestnené, pričom prihliada na záujem maloletého dieťaťa, najmä na citové väzby k súrodencom a na ich zachovanie. Aj tento druh náhradnej starostlivosti môže byť predĺžený o jeden rok po dosiahnutí plnoletosti. Súd sleduje spôsob výkonu ústavnej starostlivosti a najmenej dvakrát do roka hodnotí jej účinnosť, najmä v súčinnosti s orgánom sociálnoprávnej ochrany detí, obcou a príslušným zariadením. Zároveň súd určí rodičom primeranú lehotu na úpravu ich rodinných a sociálnych pomerov tak, aby sa mohli osobne starať o svoje dieťa. [126]

Detský domov a profesionálna rodina

Detský domov je jedným zo zariadení (ďalšími sú: detský domov pre maloletých bez sprievodu, krízové stredisko, resocializačné stredisko pre drogovo závislých a iné), v ktorých sa vykonávajú opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí. [127] V detskom domove sa vykonáva ústavná starostlivosť, predbežné opatrenie alebo výchovné opatrenie aj v profesionálnej rodine v dome alebo v byte, ktoré sú vymedzenou časťou detského domova alebo vo vlastnom dome alebo byte pre určený počet detí. V profesionálnej rodine zabezpečujú starostlivosť o deti manželia, ktorí sú zamestnancami detského domova, alebo fyzická osoba, ktorá je zamestnancom detského domova. [128]

Niekoľko desiatok rokov existencie detských domovov ukázalo, že v podmienkach skupinovej organizácie života je ťažko vytvoriť podmienky, umožňujúce nadväzovať blízke osobné vzťahy, iba ak to budú vzťahy s takými istými odhodenými a stratenými „spoluchovancami“ detského domova. Takýto vzťah je lepšie nazvať „solidaritou ukrivdených“, ale je málo užitočný počas styku s dostatočne milovanými mladými ľuďmi z „dobrých“ rodín. Pri odvrhnutí a praktickej izolácii od prirodzenej rodiny, nízkeho pocitu vlastnej hodnoty a porušeného pocitu identity a pri

---

[126] *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine, § 54 - § 55*

[127] *Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, § 45.*

[128] *Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, § 52 - § 53.*

súčasnom obmedzení individuálneho povzbudenia v prospech práce so skupinou, detské domovy môžu vypúšťať do sveta ľudí s dosť obmedzenými schopnosťami poradiť si so životom v spoločnosti.

Spoločnosť nie je predsa tímom kolektívov, ale skôr súborom jednotiek, vrátane rodinných jednotiek. Odchovanci detských domovov nie sú pripravení k samostatnému životu a absolvujú dosť obmedzený tréning životných schopností, ktorým je život v skupine, stravovanie v jedálni, spoločné riešenie domácich úloh a podriadenie sa harmonogramu skupiny. Nemôžu byť tiež pripravení na život v rodine, lebo skupina odizolovaná od vlastného rodinného prostredia je v protiklade s touto prípravou. Detský domov taktiež, napriek postulátom z vysokoškolských učebníc, nemôže nahradiť rodinné prostredie, lebo podľa skúsenosti len rodina môže uspokojovať potrebu posilňovania rodinných pút. [129]

Stanovenie cieľov práce s dieťaťom a jeho rodinou si vyžaduje spoločnú prácu dieťaťa a vychovávateľa a tiež iných významných ľudí, to znamená potrebu vytvoriť nejaký neformálny tím.

Potreba pozitívneho hodnotenia seba samého je tou, na ktorú v podmienkach detských domovov treba obzvlášť obrátiť pozornosť. Deti raz alebo viackrát odvrhnuté, niekedy týrané, ktoré nik nechce, bez viery v samého seba a v svoje možnosti sú materiálom pre tak isto frustrovaných a nešikovných dospelých. Dospelí sú však zodpovední za to, akými ľuďmi sa deti stanú v budúcnosti. [130]

Vychovávatelia však nemajú individuálnu zodpovednosť za jednotlivé deti. Prínosom je vypracovanie individuálneho plánu pomoci dieťaťu v detskom domove z pozície odbornosti ale aj pokory voči jeho citom a potrebám. Často sa možno stretnúť s názorom, že vychovávatelia by mali voči deťom udržiavať určitý odstup. Každé dieťa by malo byť prijímané rovnako, lebo je to práca so skupinou a nikomu nemožno dávať prednosť. Lenže takto je to práca s tímom a jednotlivec sa málo berie do úvahy: jeho sny, smútok, túžby za domovom, strach... Základom by malo

---

[129] SPDDD – ÚSMEV AKO DAR: *PRIDE, Parent Resources for Information, Development and Education. Kniha pre záujemcov o náhradné rodičovstvo a adopciu.* Bratislava : SPDD, 2003, s.11 – 12.

[130] Porov.: POLKOWSKI, T.: Individuálny plán práce s dieťaťom a rodinou v podmienkach opatrovateľských a výchovných inštitúcií. In : *PRIDE,* s.22

byť priateľstvo a úplné angažovanie sa vychovávateľa – ochrancu. Základnými podmienkami vzťahu medzi ochrancom a dieťaťom by byť:

- emocionálny a posilňujúci vzťah medzi vychovávateľom a vybranými chovancami, ktorý sa opiera o vzájomnú voľbu
- plná angažovanosť vychovávateľa v procese posilňovania dieťaťa a jeho rodiny, vrátane časového angažovania,
- prijatie úplnej zodpovednosti za dieťa vo všetkých životných oblastiach, najmä za realizáciu životných cieľov,
- úplná akceptácia dieťaťa s jeho prirodzeným prostredím
- optimizmus, kladný vzťah k životu, usporiadaný osobný život vychovávateľa,
- prevzatie takého množstva záležitostí detí, ktoré je schopný vychovávateľ zvládnuť,
- komunikačné schopnosti vychovávateľa. [131]

Preto je vítané uzákonenie profesionálnej starostlivosti. V profesionálnej rodine zabezpečujú starostlivosť o deti manželia, ktorí sú zamestnanci detského domova, alebo fyzická osoba, ktorá je zamestnancom detského domova. Manželia môžu zabezpečovať starostlivosť v profesionálnej rodine, ktorá je zriadená v samostatnom dome alebo byte, ktoré sú vymedzenou časťou detského domova, len ak sú obaja zamestnanci detského domova. Profesionálne rodiny postupne nahrádzajú ústavnú starostlivosť - podľa zákona o sociálnoprávnej ochrane a sociálnej kuratele museli byť do profesionálnej rodiny umiestňované od 1. januára 2007 všetky deti do jedného roka. Od 1. januára 2009 všetky deti do troch rokov a od 1. januára 2012 všetky deti do šesť rokov veku.

Výnimkou sú len deti, ktorých zdravotný stav vyžaduje preukázateľne osobitnú starostlivosť v špecializovanej samostatnej skupine, alebo ak je to v záujme dieťaťa z dôvodu zachovania súrodeneckých väzieb.

Deti v profesionálnej rodine zostávajú do času, kým sa môžu vrátiť do pôvodnej rodiny, alebo do času, kým sa pre ne nenájde náhradná rodina.

---

[131] Porov.: .: POLKOWSKI, T.: Individuálny plán práce s dieťaťom a rodinou v podmienkach opatrovateľských a výchovných inštitúcií. In : *PRIDE,* s.13 – 14.

3.3.3 Sociálnoprávna ochrana detí

V máji r. 2005 bol prijatý zákon, ktorý upravuje sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu na zabezpečenie predchádzania vzniku krízových situácií v rodine, ochrany práv a právom chránených záujmov detí, predchádzania prehlbovaniu a opakovaniu porúch psychického, fyzického a sociálneho vývinu detí a plnoletých osôb a na zamedzenie nárastu sociálno-patologických javov.

Sociálnoprávna ochrana detí je súbor opatrení na zabezpečenie:

- ochrany dieťaťa, ktorá je nevyhnutná pre jeho blaho a ktorá rešpektuje jeho najlepší záujem podľa medzinárodného dohovoru, [132]
- výchovy a všestranného vývinu dieťaťa v jeho prirodzenom rodinnom prostredí,
- náhradného prostredia dieťaťu, ktoré nemôže byť vychovávané vo vlastnej rodine. [133]

Každý je povinný upozorniť orgán sociálnoprávnej ochrany detí na porušovanie práv dieťaťa. Dieťa má právo požiadať o pomoc pri ochrane svojich práv orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, iný štátny orgán (napr. políciu), obec, školu, zdravotnícke zariadenie, a tieto subjekty sú povinné poskytnúť dieťaťu okamžitú pomoc pri ochrane jeho života a zdravia, vykonať opatrenia na zabezpečenie jeho práv a právom chránených záujmov, prípadne mu pomoc sprostredkovať. Dieťa môže o pomoc požiadať samo alebo prostredníctvom inej osoby. Môže tak urobiť aj bez vedomia rodičov alebo bez vedomia toho, kto sa oň osobne stará. [134] Pri poskytovaní pomoci musia byť dodržané zásady rovnakého zaobchádzania, teda vylúčená akákoľvek diskriminácia. [135]

Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele uvádza opatrenia na predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine a opatrenia na obmedzenie a odstraňovanie negatívnych

---

[132] *Dohovor o právach dieťaťa*, oznámenie č. 104/1991 Zb.

[133] *Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, § 1.*

[134] *Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, § 7 - § 8*

[135] *Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou (antidiskriminačný zákon)*

vplyvov, ktoré ohrozujú psychický, fyzický alebo sociálny vývin dieťaťa. [136]

Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykonáva viaceré funkcie, súvisiace s náhradnou starostlivosťou o maloleté deti. Vykonáva napríklad:

- funkciu opatrovníka,
- podáva súdu správu o splnení podmienok osvojiteľnosti dieťaťa vo forme návrhu,
- vypracováva plán sociálnej práce s dieťaťom,
- podáva súdu návrh na vydanie predbežného opatrenia, ktorým treba neodkladne zabezpečiť základné životné potreby dieťaťa,
- jeho prijatie do detského domova,
- sprostredkováva pestúnsku starostlivosť alebo osvojenie, aj medzinárodnú adopciu,
- vedie prehľad detí, ktoré potrebujú náhradnú rodinnú starostlivosť
- a evidenciu žiadostí záujemcov o pestúnstvo alebo adopciu.

3.3.4 Príprava na náhradnú rodinnú starostlivosť

V prípadoch detí opustených od narodenia, detí z detských domovov alebo špecializovaných zariadení, kde bol dlhodobo prerušený kontakt s pôvodnou rodinou, sú deti umiestňované do adopcie, pestúnstva, resp. prechodne do profesionálnych rodín.

Aby prechod dieťaťa do pre neho cudzej rodiny nebol len ďalšou nevydarenou epizódou v jeho živote, je nevyhnutné, aby nová rodina bola zdravá. Zdravá v sociálnom a psychologickom zmysle slova. Základom takejto rodiny sú:

- milujúci sa manželia, osobnostne a emocionálne zrelí,
- majúci blízky hodnotový systém,
- snahu komunikovať o problémoch a riešiť ich,
- majú potenciál na zvládanie záťažových situácií
- a vôľovú výdrž.
- Sú schopní akceptovať dieťa s jeho minulými zraneniami, často nepredvídateľnými prejavmi týchto zranení.

---

[136] *Zákon č. 365/2004 Z. z., § 10 - § 11*

- Vedia požiadať aj o profesionálnu pomoc odborníkov.

Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele umožňuje vykonávať prípravu pestúnov, osvojiteľov, náhradných rodičov, profesionálnych rodičov a vychovávateľov okrem orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately aj akreditovaným subjektom. Na Slovensku je jedným z nich Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar. Jej predseda, MUDr. Jozef Miloško, PhD. hovorí: „... my, dospelí, aj keď chceme dieťaťu pomôcť, často nechápeme zložitosť vnútorného sveta dieťaťa, v ktorom mu práve rodičia spôsobili najväčšie sklamania – nechápeme jeho straty, odlúčenie, osamelosť, rozháranosť jeho osobnosti a k tomu negatívne dopady internátnej výchovy v domovoch. Úsmev ako dar pri svojom hľadaní spôsobov, ako skutočne zmeniť zložitú perspektívu domovákov, našiel jedno z riešení – volá sa PRIDE. Tento program jednoduchým spôsobom zhrnul skúsenosti tisícov ľudí, pôsobiacich na tomto poli do veľmi efektívneho systému, ktorý zážitkovým spôsobom učí chápať vnútorne zranené deti, napĺňať ich skutočné potreby, učí, ako spracovať ich minulosť, budovať s nimi budúcnosť, ako s nimi najlepšie komunikovať, ako ich vychovávať a ako s nimi budovať vzťahy. Pretože skutočná pomoc týmto deťom spočíva v ponúknutí trvalého, hlbokého a akceptujúceho vzťahu.“ [137]

Názov programu PRIDE je vytvorený zo začiatočných písmen slov: parents (rodičovská), resource (zdroj, východisko), information (informácie), development (rozvoj), education (vzdelanie). Pre náhradných rodičov je program PRIDE východiskom a pomocou. Poskytuje základné informácie o pestúnstve a adopcii pre vytvorenie náhradnej rodiny. Vzdeláva a vychováva trénerov a tí potom ďalej pripravujú záujemcov o náhradné rodičovstvo. Pretože stať sa náhradným rodičom bez cielenej prípravy môžeme prirovnať ku kúpe šiat bez skúšania. Cieľom programu PRIDE je okrem iného aj pomôcť vyskúšať si rolu náhradných rodičov, aby uchádzači dospeli k správnym rozhodnutiam. Na zreteli by mali mať predovšetkým, či ich rozhodnutie vziať si dieťa do starostlivosti ho ochráni pred ďalšou stratou alebo sklamaním, veď už zažilo dosť vnútorných zranení.

---

[137] SPDDD – ÚSMEV AKO DAR: *PRIDE, Parent Resources for Information, Development and Education. Kniha pre záujemcov o náhradné rodičovstvo a adopciu.* Bratislava : SPDD, 2003, s.1.

Dieťa sa musí vyrovnávať s obrovskou stratou, odlúčením, žiaľom. Ten, kto mu má nahradiť rodiča mu musí pomôcť prejsť cez všetky fázy smútenia (šok – stratu pôdy pod nohami, popretie svojej situácie, vyjednávanie, hnev, ktorý sa môže obrátiť navonok v agresivite, alebo dovnútra v depresii, až po akceptovanie svojej situácie). [138] Náhradný rodič sa okrem iného musí stať „manažérom straty“, pomôcť dieťaťu „odsmútiť sa“, prejsť procesom smútenia zdravým spôsobom, aby si mohlo vytvoriť nové vzťahy. Náhradný rodič je v programe PRIDE pripravovaný aj na to, aby bol schopný zvládnuť straty svojej rodiny, ktoré súvisia s jej novými úlohami. [139]

Záver

Tam, kde biologickí rodičia nie sú schopní napĺňať potreby dieťaťa, musí nastúpiť náhradná starostlivosť, náhradné rodičovstvo. Ten, kto poskytuje náhradnú starostlivosť, akoby hovoril: „Chcem a som schopný ponúknuť kúsok seba, aby som liečil zranenia iných.“ Umiestnenie dieťaťa do náhradného prostredia má vplyv na jeho sebaistotu a identitu. Náhradná starostlivosť musí zahŕňať všetky oblasti rozvoja dieťaťa: fyzickú, rozumovú, citovú, sociálnu aj morálnu. Pre naplnenie potrieb dieťaťa musíme zabezpečiť ochranu dieťaťa, vytvoriť a poskytnúť mu bezpečné prostredie a zároveň pracovať na celoživotných vzťahoch, pomáhať mu, aby si také vzťahy bolo schopné vytvoriť. Heslo SPDDD Úsmev ako dar: „Aby každé dieťa malo rodinu“ hovorí za všetko.

Deklarácia práv dieťaťa , ktorú prijala OSN roku 1959, obsahuje 10 morálnych princípov potvrdzujúcich, že “ľudstvo je povinné dať dieťaťu to najlepšie čo má”. Roku 1979 v medzinárodnom roku dieťaťa sa začali práce na Dohovore o právach dieťaťa , ktorý predstavuje historickú dohodu štátov a preto má širokú podporu. Roku 1990 pristúpila k nemu aj Slovenská republika. V bode č. 6 sa hovorí:

Plný a harmonický rozvoj osobnosti dieťaťa vyžaduje lásku a porozumenie. Všade kde je to možné, má vyrastať obklopené

---

[138] Porov.: FABIAN, A.: *Utrpenie má aj iný rozmer.* Prešov, VMV 1999, s. 150 – 152.

[139] Porov.: SPDDD ÚSMEV AKO DAR, *Príručka pre trénera.* Bratislava 2003. 4. stretnutie, s. 15

starostlivosťou a zodpovednosťou svojich rodičov a vždy v ovzduší lásky a mravnej a hmotnej istoty, výnimkou mimoriadnych okolností sa dieťa nemá odlúčiť od matky. Má byť povinnosťou spoločnosti a úradov venovať osobitnú starostlivosť deťom, ktoré nemajú rodinu, a tým ktorým sa nedostáva primeraných prostriedkov na výživu. [140]

[140] www.fakty.sk 2. 11. 2006

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých predpisov, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou (antidiskriminačný zákon).

Dohovor o právach dieťaťa, oznámenie č. 104/1991 Zb.

Kodex kanonického práva. Zvon, Praha : České katolické nakladatelství,1994. ISBN 80-7113-082-6.

Obrady krstu detí a sobášne obrady podľa rímskeho rituálu. Trnava : SSV 1976.

BERTA, M.: Aj tŕnisté životy prinášajú ruže. Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2003. ISBN 80-7165-132-X.

DUDA, J. : Katolícke manželské právo. Kňazský seminár J. Vojtaššáka, Spišská Kapitula, Spišské podhradie 1996. ISBN 80-7142-041-7.

FABIAN, A.: Utrpenie má aj iný rozmer. Prešov, VMV 1999.

JANIGOVÁ, E.: Kresťanská rodina ako spoločenstvo osôb. In : Zborník z interdisciplinárnej vedeckej konferencie Dialóg teológie a sociálnej práce. PF KU Ružomberok, 2006. ISBN 80-8084-089-X

KOVAČIČ, V.: Ignaciánsky model rodiny a formovania osobnosti. Zohor: Gerthofer, 1999. ISBN 80-968251-0-0.

LEŠKOVÁ, L.: Sociálna prevencia – sociálna kuratela uskutočňovaná úradom práce, sociálnych vecí a rodiny – ako jedna z foriem pomoci rizikovej mládeži. In: Riziková mládež v současné společnosti. Hradec Králové : Gaudeamus, 2006.

POLKOWSKI, T.: Individuálny plán práce s dieťaťom a rodinou v podmienkach opatrovateľských a výchovných inštitúcií. In : PRIDE.

POMPEDDA, M.: Studi di diritto matrimoniale canonico. Milano, 1993.

SPDDD – ÚSMEV AKO DAR: PRIDE, Parent Resources for Information, Development and Education. Kniha pre záujemcov o náhradné rodičovstvo a adopciu. Bratislava : SPDD, 2003.

SPDDD ÚSMEV AKO DAR, Príručka pre trénera. Bratislava 2003.

ZELINA, M.: Posudok Výcvikového programu PRIDE. In: Pride. Bratislava : SPDDD, 2003.

4 RODINNÉ A MANŽELSKÉ PORADENSTVO

Lýdia Lešková

4.1 VZŤAHOVÉ PORADENSTVO

4.1.1 Všeobecne o poradenstve

Poradenstvo je chápané ako forma pomoci človeku, ktorý sa ocitol v náročnej životnej situácii. Manželské, rodinné, partnerské a ďalšie vzťahové poradenstvo má spoločný základ s poradenstvom v pomáhajúcich profesiách vo všeobecnosti (napríklad v etických zásadách, vo vedení rozhovoru, v zodpovednom zaobchádzaní s informáciami a poznatkami). Vychádza z rozpoznaných potrieb jednotlivcov a systémov, spolupracuje s nimi aktívne s využitím informácií, poznatkov a rád a podporuje ich samostatnosť.

Manželský a rodinný poradca poskytuje psychologické, sociálne a sociálno-právne poradenstvo jednotlivcom, partnerským párom, snúbencom, manželom a rodinám v náročnom životnom období. Poradenstvo je zamerané na zvládanie problémov v medziľudských vzťahoch, na zvládanie osobných alebo generačných sporov, rozvodov a porozvodových ťažkostí, výchovných problémov a problémov s deťmi a adolescentmi. Je vhodné aj ako spôsob intervencie pri intímnych problémoch páru, pri žiarlivosti, nevere, alebo závislostí v rodine. Klientelu manželského a rodinného poradcu predstavujú rodiny, manželské a partnerské dvojice aj jednotlivci, ktorí prezentujú svoje ťažkosti ako životné problémy a nežiadajú liečbu duševného ochorenia.

Poradenstvo všeobecne je jednou z odborných pomáhajúcich činností v rámci vyjadreného zmluvného vzťahu medzi poradcom, jeho náprotivkom a spoločenským prostredím. Zmluva sa zameriava na podmienky a ciele stretnutia a na zodpovednosti jednotlivých zmluvných strán. Poradenstvo / poradenstvo v sociálnej práci sa so svojimi cieľmi líši od krízovej intervencie,[141]

---

[141] *Krízová intervencia* je určená pre občana v akútnej krízovej situácii. Vyžaduje vzdelaného a praktického sociálneho pracovníka, keďže sa uskutočňuje v nepredvídateľných situáciách bez toho, že by bolo niečo

koučovania,[142] sprevádzania, pastorácie, mediácie,[143] psychoterapie.[144] Zároveň s týmito formami hraničí, niekedy na ne nadväzuje či sa s nimi čiastočne prelína.

4.1.2 Rodinná terapia a poradenstvo

V praxi sa často zamieňajú pojmy rodinná terapia a rodinné poradenstvo, preto je nevyhnutné tieto dva pojmy vysvetliť: rodinná terapia a rodinné poradenstvo.

Rodinnú terapiu môžme definovať ako samostatnú formu psychoterapeutickej pomoci, zameranej na proces navodenia prospešných zmien v narušenom, patologicky zmenenom, či dysfunkčnom rodinnom systéme, prostredníctvom terapeutického vzťahu medzi pomáhajúcim a členmi rodiny a prostredníctvom terapeutických intervencií, špecifiká ktorých závisia od konkrétneho smeru rodinnej terapie.[145]

---

vopred naplánované, alebo pripravené. Špecializuje sa na osoby, ktoré sa náhle ocitli v kríze.

[142] *Koučovanie* je spôsob podpory rozvoja schopností a zručností jednotlivcov i skupín. Koučovanie je cielené uvoľňovanie a posilňovanie rozvojového potenciálu človeka, ktoré sa uskutočňuje priamo v praxi pri práci koučovaného človeka za účasti odborníka na koučovanie, kouča.

[143] *Mediácia* je spôsob riešenia sporu, kde mediátor ako tretia nezávislá a nezaujatá osoba pomáha stranám identifikovať ich záujmy, nabáda ich, aby hľadali spoločné praktické riešenia na body, ktoré spôsobili konflikt a pomáha im vyjednávať také riešenia, ktoré uspokojujú obe strany. Mediácia ako spôsob riešenia konfliktov sa používa v prípadoch, keď obe strany sú už v rozbehnutom konflikte a nevedia ďalej svoj spor riešiť bez pomoci tretej osoby.

[144] *Psychoterapia* je zámerné upravovanie narušenej činnosti organizmu (choroby, poruchy) psychologickými prostriedkami, s cieľom liečby. Narušenie činnosti sa môže týkať psychických procesov a osobnosti alebo somatických procesov a orgánových funkcií. Môže byť podmienené psychogénne i somatogénne.

[145] PREVENDÁROVÁ, J. *Rodinná terapia a poradenstvo. Základné pojmy a teoretické východiská*. Bratislava : Humanitas, 2001, s. 9.

Rodinné poradenstvo je proces profesionálnej pomoci rodine, založený na špecifickej interakcii medzi poradcom a členmi rodiny, ktorý umožňuje:

- klientom čo najlepšiu orientáciu v ich situácii,
- optimalizáciu fungovania rodinného systému,
- optimalizáciu života každého jej jednotlivca

tak, aby dokázali efektívne riešiť úlohy, ktoré spoločný život prináša, zvládať aj náročné situácie, krízy a konflikty. Patrí sem aj poskytovanie informácií ako elementárna forma pomoci, tréning niektorých zručností a spôsobilostí. Sprevádzanie rodiny na jej životnej ceste v takých etepách, ktoré sú priveľmi zaťažujúce, napr. pri narodenní postihnutého dieťaťa, v prípade rozvodu, úmrtia a pod. [146]

Pre lepšiu orientáciu v rozdielnostiach medzi rodinnou terapiou a rodinným poradenstvom uvádzame Tab. 1.

Podobnosti a rozdiely rodinnej terapie a rodinného poradenstva[147]		
Formy práce s rodinou	**Rodinná terapia**	**Rodinné poradenstvo**
Cieľ pomáhania	reštrukturalizácia, obnovenie funkčnosti, zmena vzťahov, komunikácie, správania	poskytnutie orientácie, optimalizácia rodinného systému, optimalizácia života každého člena rodiny
Objekt	rodina: narušená, patologicky zmenená, dysfunkčná	rodina: relatívne zdravá, nenarušená, intaktná
Prostriedky pomoci	Intervencie prevažne narušujúce doterajší systém	Intervencie prevažne posilňujúce rodinný systém

[146] PREVENDÁROVÁ, J. *Rodinná terapia a poradenstvo. Základné pojmy a teoretické východiská*. Bratislava : Humanitas, 2001, s. 12.

[147] Porov. PREVENDÁROVÁ, J. *Rodinná terapia a poradenstvo. Základné pojmy a teoretické východiská*. Bratislava : Humanitas, 2001, s. 12.

4.1.3 Poradenské prístupy v rodinnom poradenstve

Existuje množstvo poradenských škôl a postupov. V súčasnosti sa už upúšťa od využívania jedného prístupu, jednej poradenskej školy, nakoľko sa všeobecne usudzuje, že k cieľu sa dá dopracovať rôznymi cestami.

Medzi hlavné poradenské prístupy zaraďujeme:[148]

- *dynamický prístup* - založený na princípe determinácie súčasného správania minulosťou. Poradca využíva princíp kauzality, snaží sa pracovať s intrapsychickými silami klienta, posilňovať objavenie a pochopenie nevedomých obsahov. Pri tom využíva katarziu, abreakciu a vhľad,[149]
- *behaviorálny prístup* - vychádza z predpokladu, že každé správanie je výsledkom toho, čo sa človek naučil alebo nenaučil,[150]
- *experienciálny (humanistický) prístup* - vníma človeka ako aktívnu bytosť s potenciálom k ďalšiemu rastu. Nesústreďuje sa na odstránenie symptómu, či rekonštrukciu osobnosti podľa cieľov poradcu, ale sa zameriava na dosiahnutie vyššieho stavu vedomia. Pri tomto prístupe si má klient uvedomiť svoje možnosti a schopnostiť, ako sa aj naučiť ich využívať,
- *eklektické poradenstvo* - väčšina poradcov pracuje eklekticky – eklektickým spôsobom, a to tak, že symbioticky spája alebo selektívne využíva rôzne poradenské prístupy, metódy a formy prace. Poradca svoj prístup často prispôsobuje charakteru problému alebo typu klienta.

---

[148] Porov. GABURA, J. – PRUŽINSKÁ, J. *Poradenský proces.* Praha : SLON, 1995, s. 18-19.

[149] V rámci dynamického prístupu sa poradca snaží odhaliť príčiny správania sa jednotlivcov z rodiny, resp. celej rodiny, pričom tieto príčiny hľadá v minulosti.

[150] Poradenstvo je zamerané na zistenie, aké správanie má klient - rodina už zvládnuté a snahou poradcu je naučiť klienta novému, žiaducemu správaniu, ktoré by pomohlo klientovi v jeho napredovaní.

Pre lepší prehľad poradenských prístupov uvádzame Tabuľku 2, ktorá poukazuje na rozdiely, ktoré odlišujú jednotlivé prístupy.

Tabuľka 2 **Poradenské prístupy**[151]			
Téma	**Dynamický**	**Behaviorálny**	**Experienciálny**
Koncept riešenia problémov	riešenie skrytých konfliktov, nevedomé sa dostáva do vedomia	odstránenie symptómov, zmena správania,	rast osobnosti, aktualizácia potenciálu, spolupatričnosť k vlastným zážitkom
Spôsob zmeny	hlboký vhľad, pochopenie ranej minulosti	priame učenie	bezprostredné prežívanie, spontánne vyjad-renie zážitku
Časový prístup	historický, subjektívna minulosť	nehistorický, objektívna prítomnosť	ahistorický fenomenologický okamžik
Úloha poradcu	pochopiť nevedomé psychické obsahy	programovať, odmeňovať, hľadať odpovede na podnety	povzbudzovať sebavyjadrenie, akceptovať, integrovať
Prostriedky	voľné asociácie, analýza prenosu, odporu, snov, chybných výkonov, interpretácie	podmieňovanie, posilňovanie, cvičenie, formovanie	stretnutie, vzájomný dialóg, empatia, kongruencia
Poradenský model	terapeutické spojenectvo	učebné spojenectvo	ľudské spojenectvo
Vzťah	*LEKÁR - PACIENT*	*UČITEĽ – ŽIAK*	*ČLOVEK – ČLOVEK*

[151] Porov. GABURA, J. *Teória a proces sociálneho poradenstva*. Bratislava: IRIS, 2013, s. 32.

4.2 ŠTANDARDY KVALITY SOCIÁLNEHO PORADENSTVA

4.2.1 Očakávania odberateľa a ponuka poskytovateľa

Sociálne služby možno definovať z viacerých pohľadov. V zahraničnej literatúre sa stretávame s označením sociálnych služieb ako služieb verejných, humanitných ale i takých, ktoré poskytujú výhody tým, ktorí majú problém.

Medzi sociálne služby zaraďujeme i sociálne poradenstvo, ktoré zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách definuje ako odbornú činnosť zameranú na pomoc fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii. Vykonáva sa na úrovni základného sociálneho poradenstva a špecializovaného sociálneho poradenstva. Tento zákon v prílohe č. 1 uvádza štandardy kvality sociálnych služieb, ktoré sa členia do jednotlivých kategórií.[152]

Pred zadefinovaním štandardov kvality v sociálnom poradenstve je nevyhnutné uviesť, že pri poskytovaní sociálnych služieb uvažujeme i o súlade očakávaní odberateľa a ponuky poskytovateľa. Podľa S. Krupu[153] nesúlad medzi ponukou a požiadavkou v rámci poskytovania sociálnych služieb vzniká vtedy, keď:

a) absentuje ponuka služieb a existuje očakávanie a potreba odberateľa (očakávania a potreby odberateľa nie sú naplnené),

b) existuje ponuka služieb, ktorá však nie je v korelácii s očakávaniami odberateľa (odberateľ sa buď prispôsobí ponuke alebo ponuku odmietne),

c) absentuje možnosť výberu ponúk, z ktorých jedna, príp. kombinácia viacerých vyhovuje potrebám odberateľa (odberateľ ponuku akceptuje),

---

[152] Zákon taxatívne vymedzuje, že poskytovateľ sociálnej služby je povinný (najmä v zariadeniach) vypracovať a dodržiavať procedurálne, personálne a prevádzkové podmienky poskytovania sociálnej služby, tzv. štandardy kvality. Porov. *Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v znení neskorších predpisov.*

[153] Porov. KRUPA, S. Transformácia zariadení sociálnych služieb. In *Dni sociálnej práce. Transformácia sociálnej sféry Slovenskej republiky a sociálna práca (Európa, právo a prax). Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, ktorá sa uskutočnila na UKF v Nitre 29.-30. novembra 2007.* Nitra: FSVaZ UKF, 2008. s. 25-33.

d) odberateľ má neprimerané, neadekvátne očakávania, ktoré poskytovateľ sociálnych služieb nedokáže naplniť (poskytovateľ očakávania odberateľa odmieta).

Kvalitné sociálne služby majú svoju vnútornú štruktúru, ktorej jednu rovinu tvoria základné potreby a ponuky a druhú na týchto základoch formované nadstavbové ponuky špecifických služieb podľa špecifických potrieb a očakávaní odberateľa. Súlad medzi ponukou a požiadavkou je podmienený rovnako zo strany odberateľa i poskytovateľa služieb. Mechanické ponímanie súladu požiadavky a ponuky je neprijateľné.

4.2.2 Definovanie štandardov poradenstva

Pri poskytovaní sociálnych služieb do popredia vystupuje ich kvalita a jej štandardy. V rámci sociálneho poradenstva sú zadefinované ***štandardy*** jeho kvality nasledovne:

1. *Štandardy kvality procesu* sociálneho poradenstva
   a) ciele a spôsoby poskytovania poradenstva,
   b) ochrana práv užívateľov sociálneho poradenstva,
   c) práca s klientom počas poradenského vzťahu,
   d) evidencia klientov a ich dokumentácia,
   e) sťažnosti na kvalitu alebo spôsob poskytovania sociálneho poradenstva.
2. *Personálne štandardy k*vality sociálneho poradenstva

a) personálne zabezpečenie sociálneho poradenstva,
b) pracovné podmienky sociálneho poradcu,
c) profesionálny rozvoj pracovníkov.

3. *Prevádzkové štandardy* kvality sociálneho poradenstva

a) miesto a čas poskytovaného sociálneho poradenstva,
b) informovanosť o sociálnom poradenstve,
c) krízové situácie,
d) zaistenie kvality,
e) ekonomika.[154]

[154] MYDLÍKOVÁ, E. a kol. *Štandardy kvality sociálneho poradenstva.* Bratislava: ASSP, 2005, s. 7.

4.2.3 Procesuálna metóda hodnotenia kvality

Ide o systematický a priebežný spôsob systémom porovnávania vedecky formulovaných kritérií, štandardov a indikátorov kvality s reálnym stavom sociálnych služieb v konkrétnom sociálnom prostredí. Porovnanie kritérií (štandardov, indikátorov) kvality s reálnym prostredím sociálnych služieb je uskutočňované pozorovaním a vyhodnotené tímom sociálnych pracovníkov.[155]

***Štandardy kvality procesu sociálneho poradenstva*[156]**

- Cieľom sociálneho poradenstva je pomáhať ľuďom (klientom) pri riešení ich sociálnych problémov tak, aby dokázali mobilizáciou svojich zdrojov (možností a schopností) problémy riešiť a im predchádzať. Sociálne poradenstvo je proces, v ktorom sa rozvíja vzťah medzi sociálnym klientom a sociálnym poradcom. Na dosiahnutie cieľa sociálneho poradenstva (cieľom je zvýšiť kvalitu života klienta za pomoci mobilizácie vnútorných a vonkajších zdrojov jeho prirodzeného prostredia) sociálny poradca využíva rôzne poradenské formy a metódy práce.
- Organizácia je povinná rešpektovať základné ľudské práva svojich klientov. Sociálni klienti sú odkázaní na pomoc iných, čo ich v spoločnosti znevýhodňuje. Organizácia je povinná pracovať pre svojich klientov v zmysle inklúznych princípov rozvinutej demokratickej spoločnosti.
- Pred uzavretím kontraktu organizácia oboznámi klienta so všetkými podmienkami poskytnutia poradenstva. Poradca zisťuje očakávania klienta, spolu formulujú pracovné hypotézy a poradenské ciele. Spoločne sa dohodnú aj na formách a metódach sociálneho poradenstva, na priebehu poradenského procesu a spôsobe jeho ukončenia.
- Organizácia spracováva a uschováva dokumentáciu jednotlivých prípadov, ktoré sa v nej poradensky riešia.

---

[155] Porov. HABURAJOVÁ-ILAVSKÁ, L. Štandardy kvality sociálnych služieb v Slovenskej republike. In *Aktuálne otázky sociální politiky 2009 - teorie a praxe*. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2009, s. 1-7.

[156] Porov. MYDLÍKOVÁ, E. a kol. *Štandardy kvality sociálneho poradenstva.* Bratislava: ASSP, 2005, s. 7-10.

Organizácia je povinná vytvárať také podmienky spracovania osobných údajov, aby nedošlo k ich zneužitiu a aby zodpovedali aktuálnym právnym normám.

- Klienti sa môžu sťažovať na kvalitu alebo spôsob poskytovania sociálneho poradenstva tak, aby sa necítili ohrození. Organizácia má vypracované mechanizmy kontroly kvality a spôsobu práce a pracovníci aj klienti sú s nimi oboznámení.

4.2.4 Personálne štandardy kvality sociálneho poradenstva

- Sociálny klient je charakteristický svojou zraniteľnosťou v oblasti komunikácie, dožadovania sa svojich práv, v sebapresadzovaní a podobne. O to väčší dôraz sa kladie na profesionálne kvality poradcu.
- História aplikovanej vednej disciplíny sociálnej práce je veľmi krátka, a teda aj počet kvalifikovaných sociálnych pracovníkov s univerzitným vzdelaním je malý. Predpokladáme, že sa na určitý prechodný čas (cca 3 rokov) musia tolerovať aj znížené nároky na kvalifikáciu sociálneho poradcu.
- Organizácia je povinná vytvoriť sociálnemu poradcovi také podmienky, ktoré by vytvárali priaznivú atmosféru v procese práce so sociálnym klientom.
- Kvantita aj kvalita sociálneho poradenstva záleží predovšetkým na kvalifikácii poradcu, na jeho vzdelaní, profesionálnych skúsenostiach, zručnostiach, jeho osobnostných a morálnych vlastnostiach.[157]

4.2.5 Prevádzkové štandardy kvality sociálneho poradenstva

- Prevádzkové podmienky majú vytvárať priaznivú situáciu na poskytovanie sociálneho poradenstva tak, aby sa klient aj poradca cítili príjemne, diskrétne a bezpečne.

---

157 Porov. MYDLÍKOVÁ, E. a kol. *Štandardy kvality sociálneho poradenstva.* Bratislava: ASSP, 2005, s. 10-11.

- Organizácia zverejňuje informácie o svojom poslaní, cieľoch a cieľových skupinách takým spôsobom, aby sa verejnosť vedela v tom orientovať a využívať to v prospech riešenia svojich sociálnych problémov.
- Organizácia je pripravená pracovať aj v krízových situáciách a má na to vytvorenú bezpečnostnú sieť.
- Organizácia dbá o to, aby sa ňou poskytované sociálne poradenstvo vykonávalo kvalitne. Spracováva pravidelné hodnotenie kvality poradenstva, do čoho zapája sociálnych klientov, pracovníkov svojej organizácie a supervízorov.
- Organizácia na poskytovanie sociálneho poradenstva plánuje a získava finančné zdroje, s ktorými nakladá v zmysle platných právnych predpisov.

4.3 HISTÓRIA MANŽELSKÉHO A RODINNÉHO PORADENSTVA

Poradenstvo ako metóda sa začína formovať ako jedna zo súčastí sociálnej práce koncom 19. a začiatkom 20. storočia. Pri jeho zrode stáli lekári (napr. Salamonová, Cabolt, Reynoldsová), psychológovia (napr. Robinsonová, Plant), sociológovia (napr. Hayes, Payot, Bláha), ale taktiež pedagógovia (napr. Radlinská) a ďalší.[158] Postupne s pribúdajúcimi sociálnymi problémami a slabnúcimi vzťahmi v rodinách bolo potrebné začať špecifikovať sociálne poradenstvo na jednotlivé cieľové skupiny.

4.3.1 Dejiny manželského poradenstva

Problémy v manželskom a rodinnom živote nie sú novodobým problémom. Vyskytovali sa tak v blízkej i vo vzdialenej minulosti a spoločnosť k týmto problémom pristupovala vytváraním inštitúcií, ktoré by pomohli riešiť problémy v rodinách. V rámci historického exkurzu sa zameriame na obdobie od prvej polovice 20. storočia po súčasnosť. Prvé poradne manželského a rodinného poradenstva (ďalej len *MaRP*) vznikali v druhej polovici 30. rokov v Prahe – *Poradna pro manželské rozkoly* – spravoval ju Ústredný sociálny úrad v Prahe. Základnou úlohou týchto poradní bolo: racionálne vysvetlenie toho, čo je a čo nie je správne v manželstve. V r. 1944 táto poradňa bola premenovaná na Rodinnú poradnu. V roku 1948 vznikla v Brne *Poradna pro problémové rodiny a manželství*. V 50-tych rokoch došlo k zmene názvu týchto poradní na *Poradna pro nezhody v rodine*.

Manželské, predmanželské a rodinné poradenstvo na Slovensku vzniklo začiatkom sedemdesiatych rokov s cieľom pomáhať rodine v náročných situáciách a predchádzať rozvodovosti. Nepriaznivo sa vyvíjajúca rozvodovosť v sedemdesiatych rokoch, analýzou ktorej sa vláda zaoberala, bola bezprostredným impulzom pre rozhodnutie o zakladaní *Manželských a predmanželských poradní*. Vláda uložila príslušným orgánom svojím *uznesením číslo*

---

158 Porov. MYDLÍKOVÁ, E. – GABURA, J. – SCHAVEL, M. *Sociálne poradenstvo*. Bratislava: ASSP, 2002, s. 10; porov. LEVICKÁ, J. Vývoj a súčasný stav sociálneho poradenstva. In *Sociálne poradenstvo. Zborník*. Trnava: TU, 1998, s. 19.

260/1971 rozvíjať služby pre rodiny s deťmi a manželstvá ohrozené rozvratom.

V roku 1971 bola zriadená prvá Predmanželská a manželská poradňa na území hlavného mesta Bratislavy, pri Obvodnom kultúrnom a spoločenskom stredisku Bratislava I. Plnila funkciu okresnej a neskôr i mestskej poradne s metodickoriadiacou funkciou. V roku 1972 vznikla poradňa v bratislavskom II. obvode, v roku 1973 prvé pracovisko v Košiciach (vidiek). Do roku 1975 bolo zriadených 8 takýchto zariadení pri rôznych inštitúciách. V roku 1975 bolo *zákonom č. 121/1975 Zb. o sociálnom zabezpečení*[159] a príslušnými predpismi definované postavenie a pôsobnosť manželských a predmanželských poradní.

Obsah činnosti manželských poradní

Manželské a predmanželské poradne (ďalej *MaPP*) sa stali účelovými zariadeniami sociálnej starostlivosti o rodinu a deti, „ktoré poskytujú odborné poradenstvo manželom, snúbencom a iným občanom v oblasti manželských a rodinných vzťahov a v otázkach plánovaného rodičovstva, spolupôsobia pri osvojovaní detí a zverovaní detí do pestúnskej starostlivosti a zúčastňujú sa na výchove občanov k manželstvu a rodičovstvu“.[160] Ich zriaďovateľom boli odbory sociálnej starostlivosti okresných národných výborov. Počas rokov 1975-80 sa vytvárali pracoviská vo všetkých okresných mestách, až sa ustálili na počte 43, z toho 40 s okresnou pôsobnosťou a 3 s krajskou pôsobnosťou (v Bratislave, v Banskej Bystrici a Košiciach).[161]

---

[159] Porov. *Zákon č. 121/1975 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov.*

[160] Porov. *Zákon č. 121/1975 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov.*

[161] Práca v MaPP bola organizovaná tak, že klientov prijímala sociálna pracovníčka. Po vstupnom pohovore vyplnila záznamový hárok a objednala klienta k príslušnému odborníkovi. Pracovisko malo spravidla troch zamestnancov, dvoch odborných a jednu sociálno-administratívnu. Obsahom činnosti MaPP sa stala poradenská činnosť, zameraná cielene na mladých ľudí, predmanželské problémy, maloletých snúbencov, náhradnú rodinnú starostlivosť, manželské krízy mladého, stredného i vyššieho veku, výchovné problémy, problémy generačného spolužitia, ako i problémy ostatných vekových skupín. Poradenstvo bolo vedené ako biodromálne, v súlade s prístupnými teoretickými postupmi. Do MaPP boli odosielané sociálne problematické rodiny, rodiny s nezvládnutou

Po roku 1989 požiadavky každodennej praxe na poradenské služby narastali, vznikali nové typy problémov. Pracovníci *MaPP* sa začali usilovať o zmenu organizačnej štruktúry, pričom výsledkom tohto úsilia bolo zriadenie Centra poradensko-psychologických služieb pre jednotlivca, pár a rodinu (ďalej len *CPPS*) ako rozpočtovej organizácie MPSVR. Centrum bolo zriadené v súlade s ustanoveniami zákona č. 543/1990 Zb.[162] Organizačne sa členilo na riaditeľstvo a územné pracoviská. Územné pracoviská vykonávali:

- ✓ poradensko-psychoterapeutickú prácu,
- ✓ preventívno-výchovnú prácu,
- ✓ konzultačnú a metodickú prácu pre iné organizácie.

4.3.2 Referáty poradenských služieb

V roku 2005 bol systém CPPS transformovaný zákonom č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele do podoby Referátov poradensko-psychologických služieb (ďalej len „Referáty“, resp. „RPPS“). Referáty boli včlenené do oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na

---

výchovou detí, neúplné rodiny a najrôznejšie prípady, u ktorých sa javila poradenská pomoc ako účinný nástroj zlepšenia funkčnosti. Účinná bola spolupráca pri rozvodoch, kde boli pracovníci odborov kolíznymi opatrovníkmi maloletých detí a poradenské pracoviská mali zvážiť, ak je možné zlepšiť, či obnoviť funkčnosť partnerského vzťahu a rodinného systému. Porov. KUSÁ, J. Dejiny manželského a predmanželského poradenstva. In *Empatia. Bulletin.* ISSN 1335 8624, 2012, roč. XIX., č. 4, s. 21-33.

[162] Porov. *Zákon č. 543/1990 Zb. organizácii miestnej štátnej správy v znení neskorších predpisov.* Centrum poskytovalo poradenstvo v tradičných oblastiach rodinného a partnerského života, pribudlo však aj oficiálne poradenstvo pre jednotlivca v oblastiach, ktoré presahujú manželský a rodinný rámec. V zámeroch poradenskej činnosti sa viac zdôrazňovala práca s osobnosťou, mobilizácia jej vnútorných zdrojov a potencií, orientácia na to, čo funguje a až potom na odstránenie chýb, porúch, ktoré sa v individuálnej histórii prihodili. Aj práca s párom, či rodinou mala obdobné ciele. Porov. KUSÁ, J. Dejiny manželského a predmanželského poradenstva. In *Empatia. Bulletin.* ISSN 1335 8624, 2012, roč. XIX., č. 4, s. 21-33.

úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny.[163] V zmysle §11 zákona č. 305/2005 Z. z. referáty poskytujú činnosti aj v oblasti rozvodovej a porozvodovej.

Odborná činnosť RPPS je zameraná do troch základných oblastí, a to:[164]

a) činnosti v oblasti psychologického a iného odborného poradenstva,[165]

b) činnosti v oblasti psychologickej prípravy,[166]

c) činnosti v oblasti psychodiagnostiky.[167]

---

[163] Porov. *Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov.*

[164] Porov. ÚPSVaR SR. *Činnosť referátov poradensko-psychologických služieb.*[online]. [cit. 2015-09-01]. Dostupné na internete: <http://www.upsvar.sk/buxus/generate_page.php?page_id=13517>.

[165] individuálne a párové poradenstvo v oblasti osobných, partnerských, manželských, výchovných a rodinných problémov,individuálne a párové poradenstvo manželom/rodičom v procese rozvodu, individuálne (a skupinové) poradenstvo pre deti v rozvode rodičov, poradenská a psychologická pomoc dieťaťu pri úprave styku s rodičmi po rozvode, orientačné psychologické poradenstvo rodine s problémom domáceho násilia, orientačné psychologické poradenstvo rodine s problémom drogovej a inej závislosti, základná poradensko-psychologická pomoc dieťaťu, rodičom a plnoletej fyzickej osobe v krízových situáciách, nešťastiach a závažných životných zmenách, psychologické poradenstvo rodičom, ktorí majú dieťa v NRS, uplatňovanie niektorých psychoterapeutických a relaxačných metód v poradenskom procese, napríklad: uplatňovanie psychologickej facilitácie spôsobom emocionálneho a racionálneho vstupu do emocionálneho a mentálneho sveta klienta alebo systému vzťahov medzi partnermi, manželmi, rodičmi, facilitovanie pozitívnej zmeny, rastu, sebapoznania a schopnosti riešiť problémy, robiť rozhodnutia, uplatňovanie tzv. psychologického projektovania - spoločne s klientom hľadanie možnosti osobnej alebo vzťahovej pozitívnej zmeny, rozvoja postojov, hodnôt a ciest riešenia pomocou imaginácie a hypotetického uvažovania klienta, posilňovanie sebaúcty, uplatňovanie psychologickej podpory, empatickej reflexie potrieb, očakávaní a pocitov, v práci s párom - vyvažovanie partnerského vzťahu, harmonizovanie roly muža a ženy, otca a matky, podporovanie vzájomného vciťovania, chápania a vyjadrovania vzájomných očakávaní a túžob.

[166] príprava fyzických osôb na osvojenie a pestúnsku starostlivosť, príprava fyzických osôb pre výkon zabezpečovania ústavnej starostlivosti, predbežného opatrenia a výchovného opatrenia v profesionálnej rodine, príprava dieťaťa na osvojenie, na pestúnsku starostlivosť (v prípade, že detský domov nemá psychológa), psychologická asistencia pri nadviazaní vzťahu medzi dieťaťom a budúcim osvojiteľom, (vrátane medzištátneho osvojenia) a pestúnom (v prípade ak detský domov nemá psychológa);

Transformácia tvrdila, že všetky práva a povinnosti bývalej inštitúcie Centrum poradensko-psychologických služieb pre jednotlivca, pár a rodinu prechádzajú na nové útvary. Už v priebehu pár mesiacov boli zrušené, resp. odobraté miesta sociálnych pracovníčok, aj odborných poradcov. Stav sa prudko znížil. Znížila sa tým aj kapacita k vykonávaniu potrebných činností.[168] Dôraz sa stále viac kládol na vykonávanie činností, ktoré sú zakotvené v zákone č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele, čo je hlavne NRS a rozvodové i porozvodové problémy. Na viacerých ÚPSVaR boli Referáty premenované na Agendu poradensko-psychologických služieb, pretože na nich zostal iba jeden pracovník. Činnosť RPPS je stále viac zužovaná na aktivity, vyplývajúce zo zákona č. 305/2005 Z. z. a pôvodná poradenská činnosť pre spontánnu klientelu je realizovaná iba na pracoviskách, kde na to stačí kapacita.

4.3.3 Legislatíva pre poskytovanie sociálneho poradenstva

Tak ako bolo uvedené v predchádzajúcich kapitolách, sociálne poradenstvo je zaradené medzi sociálne služby. Tieto sociálne služby zabezpečujú a vykonávajú:

- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, www.employment.gov.sk ,

---

[167] výkon psychologického posúdenia fyzickej osoby, ktorá má záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom, za účelom: vyjadrenia k charakteristike osobnosti fyzickej osoby, vyjadrenia k jej predpokladom vychovávať dieťa, vyjadrenia k motivácii jej záujmu stať sa pestúnom alebo osvojiteľom, vyjadrenia k stabilite manželského vzťahu a rodinného prostredia, výkon orientačného psychologického posúdenia a poskytovania informácií o psychickom vývine dieťaťa na účely vykonávania opatrení sociálnoprávnej ochrany, výkon orientačného psychologického zhodnotenia nadväzovania osobného vzťahu medzi dieťaťom a žiadateľom o NRS vrátane uvedenia názoru na vývoj tohto vzťahu, výkon orientačného psychologického posúdenia kvality vzťahu manželov v rozvode, kvality a dynamiky vzťahov v rodine, s ohľadom na najlepší záujem dieťaťa, výkon orientačného psychologického posúdenia napĺňania potrieb dieťaťa v záujme jeho harmonického vývinu, vrátane zisťovania názoru dieťaťa vo veciach, ktoré sa ho týkajú (napr. v prípade rozvodu rodičov, pri príprave na NRS, a i.), výkon orientačného psychologického posúdenia osobnostných predpokladov neplnoletej matky s ohľadom na jej rodičovskú spôsobilosť.

[168] Porov. KUSÁ, J. Dejiny manželského a predmanželského poradenstva. In *Empatia. Bulletin.* ISSN 1335 8624, 2012, roč. XIX., č. 4, s. 21-33.

- vyššie územné celky – verejný poskytovateľ sociálnej služby, portal.gov.sk/Portal/sk/,[169]
- obce – verejný poskytovateľ sociálnej služby,
- portal.gov.sk/Portal/sk/,
- fyzické alebo právnické osoby - neverejní poskytovatelia sociálnej služby.

Poskytovanie sociálneho poradenstva je taxatívne vymedzené zákonom č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách. Zákon vytvoril podmienky a systém na zabezpečenie prístupu k sociálnej službe každej fyzickej osobe, ak je na ňu odkázaná, vytvoril variabilitu sociálnych služieb, upravil nové služby, najmä nízkoprahového charakteru a vytvoril aj podmienky pre zotrvanie klienta v prirodzenom (domácom) sociálnom prostredí.

Sociálne poradenstvo

je v zákone o sociálnych službách zadefinované nasledovne:[170]

(1) Sociálne poradenstvo je odborná činnosť zameraná na pomoc fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii. Vykonáva sa na úrovni základného sociálneho poradenstva a špecializovaného sociálneho poradenstva.

(2) *Základné sociálne poradenstvo* je posúdenie povahy problému fyzickej osoby, rodiny alebo komunity, poskytnutie základných informácií o možnostiach riešenia problému a podľa potreby aj odporúčanie a sprostredkovanie ďalšej odbornej pomoci. Základné sociálne poradenstvo je súčasťou každej sociálnej služby poskytovanej podľa tohto zákona.

(3) *Špecializované sociálne poradenstvo* je zistenie príčin vzniku, charakteru a rozsahu problémov fyzickej osoby, rodiny alebo komunity a poskytnutie im konkrétnej odbornej pomoci.

(4) Sociálne poradenstvo možno vykonávať ambulantnou formou prostredníctvom poradní sociálneho poradenstva zriadených na tento účel a terénnou formou prostredníctvom terénnych programov.

---

[169] Vyšší územný celok je poskytovateľom sociálnej služby, len ak poskytuje základné sociálne poradenstvo. Porov. *Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v znení neskorších predpisov,* § 3, ods. 4.

[170] *Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v znení neskorších predpisov,* § 19, ods. 1-4.

V súvislosti s osobnosťou sociálneho pracovníka, a teda i sociálneho poradcu, je nevyhnutné uvažovať, že pre výkon tejto profesie sú potrebné špecifické kompetencie. Pre poskytovanie základného a špecializovaného sociálneho poradenstva zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách vymedzuje požiadavky a predpoklady, ktoré musí spĺňať fyzická osoba.[171]

Základné sociálne poradenstvo

a pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov vykonáva fyzická osoba, ktorá má

a) vyššie odborné vzdelanie získané absolvovaním vzdelávacieho programu akreditovaného podľa osobitného predpisu23) v študijných odboroch zameraných na sociálnu prácu, sociálnu pedagogiku, špeciálnu pedagogiku, liečebnú pedagogiku, andragogiku, sociálnu a humanitárnu prácu, sociálno-právnu činnosť a charitatívno-misijnú činnosť,

b) vysokoškolské vzdelanie získané štúdiom v bakalárskom študijnom programe alebo magisterskom študijnom programe zameranom na sociálnu prácu, sociálnu pedagogiku, špeciálnu pedagogiku, liečebnú pedagogiku, psychológiu akreditovanom podľa osobitného predpisu alebo uznaný doklad o takom vysokoškolskom vzdelaní vydaný zahraničnou vysokou školou,

c) akreditovaný vzdelávací kurz v oblastiach uvedených v písmenách a) a b) v rozsahu najmenej 150 hodín a prax pri výkone povolania v oblasti sociálnej práce v trvaní najmenej troch rokov, ak má skončené vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, ktoré nie je uvedené v písmene b).

Špecializované sociálne poradenstvo

vykonáva fyzická osoba, ktorá má trojročnú prax s cieľovou skupinou a má

a) vysokoškolské vzdelanie získané štúdiom v bakalárskom študijnom programe alebo magisterskom študijnom programe zameranom na sociálnu prácu akreditovanom podľa osobitného predpisu, alebo

---

171 *Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v znení neskorších predpisov,* § 84, ods. 4, 5.

b) vysokoškolské vzdelanie získané v bakalárskom študijnom programe alebo magisterskom študijnom programe akreditovanom podľa osobitného predpisu, zameranom na činnosť, ktorá sa poskytuje v rámci špecializovaného sociálneho poradenstva.

Podľa zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách sa pri realizácii špecializovaného poradenstva vyžaduje akreditácia. Akreditácia sa vyžaduje aj pre poskytovanie špecializovaného poradenstva v oblasti rozvodovej a porozvodovej v zmysle §11 zákona č. 305/2005 Z. z.[172]

[172] Základné informácie ohľadom činnosti Akreditačnej komisie, podmienky na akreditovanie, ako aj rôzne potrebné tlačivá nájdeme na webovej stránke Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Porov. MPSVaR SR. *Akreditácie*. [online]. [cit. 2015-09-01]. Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/akreditacie/>. Zoznam neverejných poskytovateľov sociálnych služieb je uverejnený na webovej stránke Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Porov. MPSVaR SR. *Zoznam akreditovaných neštátnych subjektov*. [online]. [cit. 2015-09-01]. Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/akreditacie/zoznam-akreditovanych- subjektov/zoznam-akreditovanych-nestatnych-subjektov-opatrenia.pdf>.

4.4 CIEĽOVÉ SKUPINY PORADENSTVA

Z hľadiska obsahu je pomerne špecifickým sociálne poradenstvo zamerané na rodinu. Spoločným znakom ich intervencie sú poradenské činnosti, ktoré na základe interakcie medzi poradcom a členom rodiny umožňujú:

- orientáciu klienta v ich situácii,
- optimalizáciu fungovania rodinného systému,
- optimalizáciu života každého jej jednotlivca.[173]

V rodine sa spravidla identifikujú *klienti sociálnej práce,* a to najmä z hľadiska prezentácie sociálnopatologických javov, z hľadiska veku (deti, dospievajúci, starí ľudia). Niektorí členovia rodiny sa prejavujú odlišným životným štýlom (skíni, príslušníci extrémistických skupín), niektorí majú zdravotné problémy (sú dlhodobo chorí, niektorí trpia nevyliečiteľnými chorobami, alebo sú to psychiatrickí pacienti), ďalej sú to rodiny, ktoré majú finančné a existenčné problémy (dlhodobo nezamestnaní členovia rodiny, rodina je chudobná), rodinnými príslušníkmi sú ľudia s ťažkým zdravotným postihnutím (postihnutie môže byť telesné, mentálne alebo zmyslové). Obsah sociálneho poradenstva pri riešení sociálnych problémov rodiny je veľmi rozsiahly, mnohé poradenské situácie súvisia najmä so zabezpečením optimálneho funkčného rodinného prostredia pre dieťa v záujme zabezpečenia jeho prirodzeného vývinu. [174]

Tímová spolupráca

Významnú úlohu pri sociálnoporadenskej intervencii pre rodinu zohráva *tímová spolupráca odborníkov.* Zloženie pracovného tímu ovplyvňuje charakter daného sociálneho problému alebo dominantný, akútny, prípadne preferujúci problém, ktorý ovplyvňuje celkovú atmosféru v rodine. Najčastejšími spolupracovníkmi sociálneho pracovníka poradcu býva spravidla psychológ, lekár, liečebný alebo špeciálny pedagóg. Vzájomná súčinnosť pracovného tímu odborníkov ovplyvňuje efektivitu

---

[173] Porov. PREVENDÁROVÁ, J. *Rodinná terapia a poradenstvo. Základné pojmy a teoretické východiská*. Bratislava : Humanitas, 2001.

[174] Porov. SCHAVEL, M. – OLÁH, M. *Sociálne poradenstvo a komunikácia.* Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety, 2008, *s. 63-64*

sociálnoporadenskej intervencie, ktorej cieľom je zabezpečiť primeranú orientáciu klienta v reálnom svete a jeho optimálne fungovanie v spoločnosti. [175]

4.4.1 Sociálne poradenstvo pre rodinu

Sociálne poradenstvo pre rodinu predstavuje poradenstvo pri riešení problémov rodiny ako celku. Niektorí autori považujú za súčasť rodinného poradenstva aj poradenstvo párové.[176]

Poradenstvo pre rodinu je vymedzené v štyroch dimenziách, a to:[177]

a) kontextovo*:* zameranie na aktuálny stav a konkrétne praktické témy,
b) zákazkou: podpora celého rodinného systému (namiesto sledovania síl jedincov v rodine ako v rodinnej terapii), posilňovanie jeho schopností a kompetencií (facilitovať, teda zapojiť všetkých - napr. cirkulárnym rozhovorom),
c) kontraktom zameraným na jasné, konkrétne a praktické ciele (aby systém bol schopný sám fungovať),
d) spôsobom práce: hľadáme porozumenie situácie, nájdenie riešenia, čo urobiť inak. So zážitkami, emóciami či náhľadom pracujeme len v miere potrebnej na zvládnutie aktuálnej životnej situácie rodiny.

V rámci rodinného poradenstva môžeme vymedziť viaceré skupiny, pre ktoré sa poradenstvo poskytuje, a to:

- sociálne poradenstvo pre rodiny zlyhávajúce pri výchove detí,
- sociálne poradenstvo pre dysfunkčné rodiny,
- sociálne poradenstvo v oblasti financií a zadlženia rodiny,
- sociálne poradenstvo zamerané na manželskú dvojicu,

---

[175] Porov. SCHAVEL, M. – OLÁH, M. *Sociálne poradenstvo a komunikácia.* Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety, 2008, *s. 66*

[176] Porov. WILE, D. B. Couples Therapy: A Nontraditional Approach. New York: Wily, 1981; porov. KLEMER, R. H. *Poradenstvo v manželských a sexuálnych problémoch*. Bratislava: ObKaSS, 1980; porov. GABURA, J. *Teória rodiny a proces práce s rodinou*. Bratislava: IRIS, 2012.

[177] Porov. BAŠTECKÁ, B. a kol. *Metodika manželského, rodinného, partnerského a ďalšího vztahového poradenství.* Praha: 2009-2013, s. 36.

- predmanželské poradenstvo,
- poradenstvo pre nezosobášených partnerov,
- sociálne poradenstvo pre neúplné rodiny.

Poradenstvo pre rodiny zlyhávajúce pri výchove detí

Vychovávať dieťa nie je ľahké, žiadny univerzálny spôsob výchovy neexistuje. Rozumní rodičia majú využívať vrodené povahové črty dieťaťa a jeho temperament, kladné stránky podporovať a záporné tlmiť. V prvom rade však musia byť rodičia vo svojom správaní disciplinovaní. Nemožno žiadať od dieťaťa poslušnosť, slušnosť a pravdovravnosť, ak sami rodičia tieto zásady nezachovávajú. Dobre vychovávajú tí rodičia, ktorí dokážu dieťa prijímať, očakávajú od neho zrelé chovanie, poskytujú mu jasné pravidlá. Sociálne poradenstvo pre rodinu je orientované najmä na situácie, v ktorých rodičia zlyhávajú vo svojej rodičovskej funkcii, keď sa objavujú poruchy rodičovstva, devalvujúce postoje rodičov k deťom, ak prichádza k absencii emočných kontaktov a podpory, keď sa objavuje nejednoznačná výchova, neprimerané očakávania rodičov od svojich detí.

Poradenstvo pre rodiny zlyhávajúce pri výchove detí je zamerané na také situácie, v ktorých rodičia zlyhávajú vo svojich funkciách. Problémy takých rodín v mnohých prípadoch spadajú do kompetencie ÚPSVaR – do kompetencie sociálnoprávnej ochrany. Užšie zameranou skupinou v tejto skupine je rodinné poradenstvo pre rodiny a deti s poruchami správania.[178]

Závažným problémom v súčasnosti je narastajúci počet dysfunkčných rodín.[179] Podľa Gaburu[180] primárnou metódou

---

[178] Porov. GABURA, J. *Teória rodiny a proces práce s rodinou*. Bratislava: IRIS, 2012, s. 66.

[179] Pri posudzovaní rodiny sa hodnotia rôzne ukazovatele jej funkčnosti, napr. spoločenská a ekonomická situácia, vzdelanie a zamestnanie rodičov, zloženie rodiny, kultúrna a hodnotová orientácia, či vzťahy rodiny k širšiemu príbuzenstvu alebo k inštitúciám. Okrem rizikových faktorov však môžeme hovoriť aj o protektívnych faktoroch, ktoré pomáhajú rodinám zvládať ťažkosti (napr. osobnostná nezdolnosť dospelého, či sociálna inteligencia dieťaťa a pod.). Na predchádzanie vzniku dysfunkčných rodín a na zníženie závažných problémov v rodine, predkladajú viacerí autori osvedčené *postupy a faktory, ktoré ovplyvňujú úspešnosť sanácie rodiny* pozitívne alebo negatívne. Porov. LEŠKOVÁ, L. Sociálna intervencia pri sanácii rodinného prostredia = Social intervention in the reconstruction of the family enviroment. In

práce nie je poradenstvo, ale odborníci sa majú sústreďovať na krízové intervencie, ktoré zabezpečujú základné fyziologické a sociálne potreby rodiny a až následne sa môže uplatňovať poradenstvo.

Finančného poradenstva

Narastajúci počet rodín žijúcich v situáciách, keď jeden alebo obaja rodičia nie sú zaradení z rôznych dôvodov do pracovného procesu spôsobuje ich narastajúcu chudobu. Rodiny žijúce na hranici životného minima, či evidované v rámci ÚPSVaR a poberajúce len dávky v hmotnej núdzi sú len krôčik od situácie, keď nebudú vedieť svoje výdavky zladiť s príjmom rodiny. Ak sa k tomu pridruží i neschopnosť zvládať svojimi silami rozpočet domácnosti, môže dôjsť k postupnému zadlženiu rodiny. Jedným z možných spôsobov takýmto rodinám je poskytnutie základného finančného poradenstva, ktoré je zamerané na zvyšovanie finančnej gramotnosti zameranej predovšetkým na zladenie príjmovej a výdavkovej položky domácnosti, ale taktiež zamerané na oblasť minimálneho sporenia, ako predvídavosti rodiny na nepriaznivé situácie. Špecifickou formou tohto poradenstva podľa Běhálkovej[181] je poradenstvo pre dlžníkov, ktoré pomáha rodine identifikovať životné priority, hierarchizovať ich, usporiadať súčasné aj budúce príjmy a výdavky.

4.4.2 Sociálne poradenstvo pre slobodné matky

Diferencovanú skupinu žien predstavujú ženy, ktoré sa rozhodli z rôznych dôvodov vychovávať svoje deti samé. Dôvody, ktoré ich viedli k tomuto kroku, sú rôznorodé:

- ✓ nechcené tehotenstvo,
- ✓ nezáujem partnera/ manžela,

Vizualizácia sociálnej práce I. : zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Sládkovičovo : Vysoká škola Danubius, 2015, s. 52-68.

[180] Porov. GABURA, J. *Teória rodiny a proces práce s rodinou*. Bratislava: IRIS, 2012, s. 67.

[181] Porov. BĚHÁLKOVÁ, A. Oddlužení domácností není jen finanční poradenství, ale jedná se i o sociální práci. In *Sociální práce/ Sociálna práca*. ISSN 1213-6204, 2007, roč. 4, č. 1.

- ✓ strata partnera,
- ✓ opustená slobodná matka,
- ✓ slobodná matka, ktorá sa rozhodla vychovávať svoje dieťa sama a pod.,
- ✓ k otehotneniu prišlo pri náhodnom styku s neznámym či neakceptovateľným partnerom - neplánované tehotenstvo s neperspektívnym partnerom,
- ✓ plánované tehotenstvo s partnerom, ktorý nie je právne voľný,
- ✓ rozhodnutie mať dieťa s tým, že partneri sa nezosobášia,
- ✓ plánované alebo neplánované tehotenstvo s partnerom, s ktorým žena žije, ale vstup do manželstva odkladajú, alebo manželstvo uzatvoriť nechcú,
- ✓ žena je motivovaná naplniť svoju materskú rolu, ale z rôznych dôvodov odmietne spolužitie s mužmi (traumatický zážitok, lesbická sexuálna orientácia a pod.).,
- ✓ asociálna matka, kde tehotenstvo je často dôsledkom jej promiskuitného života.

Pri práci s touto cieľovou skupinou sa poradca zameriava najmä na interpersonálne a sociálne problémy slobodnej matky, prípadne aj jej partnera. Ide tu hlavne o:

- rozhodovanie sa pre pôrod dieťaťa,
- problematiku vzťahov
  - o k partnerovi,
  - o rodine,
  - o priateľom,
  - o pracovisku,
  - o verejnosti,
- možnosti využitia rôznej podpory pre slobodné matky
  - o finančná pomoc,
  - o materiálna pomoc,
  - o služby pre slobodné matky. [182]

[182] Porov. GABURA, J. *Teória a proces sociálneho poradenstva*. Bratislava: Iris, 2013, s. 68

4.4.3 Sociálne poradenstvo pri náhradnej starostlivosti

Náhradnou starostlivosťou je podľa zákona o rodine starostlivosť, ktorá dočasne nahrádza osobnú starostlivosť rodičov o maloleté dieťa v prípadoch, ak ju rodičia nezabezpečujú alebo nemôžu zabezpečiť. Náhradná starostlivosť, na ktorej základe vznikajú vzťahy medzi maloletým dieťaťom a inou osobou, môže vzniknúť len rozhodnutím súdu a jej obsah tvoria práva a povinnosti vymedzené zákonom alebo súdnym rozhodnutím.[183]

Prostredníctvom náhradnej starostlivosti štát pomáha zabezpečovať výchovu detí mimo prostredia úplnej alebo neúplnej rodiny vytvorenej biologickými rodičmi. Využíva sa v prípade, ak sa biologickí rodičia z objektívnych alebo subjektívnych príčin nemôžu, nechcú alebo nevedia o svoje deti postarať.[184] Poradenstvo v tejto oblasti poskytujú predovšetkým úrady práce, sociálnych vecí a rodiny a taktiež aj akreditované subjekty.

Poradenstvo v oblasti osvojenia sa zameriava na identifikáciu motívov, ktoré viedli uchádzačov k rozhodnutiu osvojiť si dieťa, ale taktiež k poskytnutiu informácií o možných problémoch, ktoré sa týkajú procesu osvojenia (vývin dieťaťa, jeho potreby, práva a povinnosti dieťaťa a rodičov a pod.). V rámci poradenstva NRS sú poradenské témy podobné ako pri osvojení.

4.4.4 Rozvodové a porozvodové sociálne poradenstvo

Rozpad rodiny a rozvod manželstva predstavuje jedno z najnáročnejších období nielen pre priamych účastníkov rozvodu, rodičov a detí, ale často pre celú širšiu rodinu. Má svoje aspekty sociálne, etické, právne, emočné a pochopiteľne veľmi dôležité aspekty psychologické. Je to obdobie naplnené stresom a frustráciou dôležitých ľudských potrieb a jeho dôsledky môžu účastníkov rozvodu ovplyvňovať po celý ďalší život. [185] Vzťahy

---

[183] Porov. *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov,* § 44.

[184] Porov. MIKLOŠKO, J. *Náhradná starostlivosť*. Bratislava: SAP – Slovak Academic Press, 2009, s. 37.

[185] Život v rodine, jeho kvalita, rodinná pohoda, atmosféra, medziľudské vzťahy závisia aj od toho, ako sa dodržiavajú práva jej jednotlivých členov a do akej miery si jednotlivci v rodine plnia svoje povinnosti. Preto, aby sa u detí predišlo k odcudzeniu medzi rodičom a dieťaťom, je potrebné

po rozvode môžu mať rôznu formu: partneri spolu vecne komunikujú, dokonca môžu vytvoriť relatívne priateľský vzťah, alebo je kontakt po rozvode kalamitný, plný obvinení a konfliktov, prípadne sa vzťah po rozvode obmedzuje na izolovaný styk s deťmi bez kontaktu s partnerom, či po rozvode jeden z partnerov ukončil všetky kontakty s partnerom i deťmi a pre seba uzatvoril kapitolu nevydareného manželstva. Do celkového obrazu toho, čím všetkým je dieťa rozvedených rodičov frustrované a stresované, patrí ďalšia dôležitá okolnosť. Rozvodom rodičov sa často rušia vnútrorodinné vzťahy, ktoré dieťa potrebuje pre svoju identifikáciu s dospelými a pocitu prináležitosti do určitého rodu. Ruší sa tak zázemie, ku ktorému má dieťa vyvinutý sentimentálny vzťah a kde nachádza pocit istoty a bezpečia.

Podľa Bakaláře je jednou z dôležitých aktivít práce s rodinou počas rozvodu a po jeho ukončení aj poradenská pomoc.[186] Ak sú jeden alebo obaja manželskí partneri rozhodnutí rozviesť sa, potom sa sociálny poradca snaží viesť svojich klientov k „psychohygienickému“ rozvodu.[187] Podľa Plaňavu[188] je v tejto fáze úlohou sociálneho poradcu pomôcť všetkým zainteresovaným vyrovnať sa s rozpadom manželstva, minimalizovať rozvodové straty, vytvoriť podmienky na funkčné usporiadanie vzťahov po rozvode tak medzi rodičmi, ako aj medzi rodičmi a deťmi navzájom.

pristúpiť k inovatívnym formám zachovania vzťahu dieťaťa k obom rodičom, pokiaľ je u rodičov schopnosť po rozvode kooperovať. BAKOVÁ, D. Výskumné zistenia o problematike striedavej osobnej starostlivosti u nás a v zahraničí. In *Mosty k rodine 2013: Zborník z regionálnych konferencií.* Trnava : Inštitút ochrany práv dieťaťa a rodiny pri Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v spolupráci s SPDDD Úsmev ako dar, 2013, s. 46.

186 Porov. BAKALÁŘ, E. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastnené*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996.

187 Porov. GABURA, J. *Teória a proces sociálneho poradenstva*. Bratislava: Iris, 2013, s. 69.

188 Porov. PLAŇAVA, I. Rozvodové poradenství a terapie: možná východiska, cíle a strategie. In *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*. ISSN 0555-5574, 1994, roč. 29, č. 1, s. 51-60.

4.5 SYSTÉMOVÁ PRÁCA V RÁMCI PORADENSTVA

V rámci manželského, rodinného a poradenského procesu sociálny poradca realizuje systémovú prácu tak s celou rodinou, ako aj s jej jednotlivými členmi. Je preto nevyhnutné uviesť, že na celý proces poradenstva je potrebné nazerať z viacerých uhlov, ktoré berú do úvahy nasledovné skutočnosti:

- ✓ vonkajšie podmienky poradenského procesu (poradenské priestory, v ktorých poradenstvo prebieha),
- ✓ poradcu – ako poskytovateľa sociálnej služby, t.j. sociálneho poradenstva,
- ✓ samotný proces sociálneho poradenstva s jeho jednotlivými etapami.

4.5.1 Zručnosti poradcu

Od sociálneho poradcu, ktorý pracuje vo vzťahovom poradenstve[189] sa vyžadujú:[190]

- ✓ ***základné komunikačné zručnosti***
  - nadviazať a udržať kontakt,
  - vzbudiť dôveru,
  - formulovať otázky,
  - dohodnúť ciele a zmluvu,
  - viesť rozhovor, intervenciu a konzultáciu;
- ✓ ***všeobecné poradenské zručnosti***
  - kontraktovať (dohovárať zmluvy, vytvárať dohody - dohovárať sa na očakávaniach, dohodnúť ciele spolupráce,
  - udržiavať rozhovor v hraniciach aktuálnej zákazky klienta, pomenovávať hranice poradenstva a iných foriem práce s klientom; dohovárať sa o nich, vyhodnocovať spoluprácu vzhľadom na ciele, úspechy a dosiahnuté hodnoty,
  - ukončovať spoluprácu (napríklad použitie rituálov),
  - získavať inšpiráciu pre ďalší rozvoj poradcov (i klientov);

---

[189] Všeobecným cieľom vzťahového poradenstva je pomôcť druhému človeku (páru, rodine a pod.) pri orientácii v jeho (nepriaznivej) vzťahovej životnej situácii, prípadne človeka (pár, rodinu a pod.) podporiť pri rozhodovaní alebo pri jej riešení.

[190] Porov. BAŠTECKÁ, B. a kol. *Metodika manželského, rodinného, partnerského a dalšího vztahového poradenství.* Praha: 2009-2013, s. 7-8.

- ✓ ***špecifické zručnosti vzťahového poradenstva***
  - zisťovať a popisovať dynamiku vzťahu či vzťahov (v páre, rodine),
  - fandiť vzťahu (vnímať a zdôrazňovať jeho sily) a vnímať potreby a hodnoty jednotlivcov (aj tých, ktorí na konzultácii nemusia byť prítomní),
  - zrozumiteľne klientom popísať, čo s poradcom ich komunikácia robí; sprostredkovať im proces komunikácie, reflektovať ho,
  - dohovoriť poradenský cieľ (ako poradca môže prispieť ku klientovým vzťahovým cieľom v živote) a sledovať jeho napĺňanie,
  - odlišovať partnerské a rodičovské roly,
  - udržať bezpečné prostredie,
  - udržať emočnú stabilitu poradcu - zaobchádzať s vlastnou ne / stabilitou,
  - zodpovedať za hranice poradenského procesu,
  - reflektovať, čo pre poradcu konkrétny poradenský vzťah znamenal a vyhodnocovať, čo sa pri spolupráci naučil.

4.5.2 Poradenský priestor

Prostredie, v ktorom sa poradca stretáva s klientom, do značnej miery ovplyvňuje povahu ich jednania i výsledný efekt poradenskej práce. V rámci vonkajších podmienok poradenského procesu berieme do úvahy:

- ✓ lokalizáciu pracoviska,
- ✓ architektúru pracoviska,
- ✓ vybavenie pracoviska.

Nie je teda jedno, v akých podmienkach poradenský proces prebieha. Pracovník by mal vždy, ak má možnosť, zvážiť vhodnosť výberu miesta stretnutia s klientom. V rodinnom prostredí je klient spravidla istejší, otvorenejší a uvoľnenejší, pracovník má zároveň možnosť dávať klientove výpovede do vzájomných súvislostí s domácim prostredím klienta a tiež si všímať dynamiku rodinných vzťahov.[191]

---

[191] Porov. SCHAVEL, M. – OLÁH, M. *Sociálne poradenstvo a komunikácia.* Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety, 2008, *s.159-160*

Ak sa s klientom pracuje v samostatných priestoroch, je ideálne, keď možno dodržať isté zásady vonkajšieho usporiadania poradenského procesu:

a) priestory by nemali byť rušené činnosťou iných inštitúcií,
b) architektúra priestorov poradne by mala zaručovať anonymitu klientov,
c) vstupnou miestnosťou by mala byť čakáreň s primeraným pohodlím a viacerými možnosťami sedenia, k dispozícii by mali byť tiež noviny, časopisy a populárno-náučné brožúry, letáčiky a pod.,
d) dvere do miestnosti by mali byť zvukotesné, pretože okrem požiadavky diskrétnosti je prítomné i riziko blokovania klienta, alebo získania pocitu nedôvery v poradňu či v samotného poradcu,
e) práca v samostatnej konzultačnej miestnosti by mala prebiehať za pracovným stolom iba výnimočne, ak je to nevyhnutné, je užitočné upraviť sedenie klienta tak, aby sedel k stolu bokom, aby sa minimalizovala komunikácia cez prekážku, odporúča sa skôr nízky stolík, ktorý je medzi poradcom a klientom, a naopak neodporúča sa žiadna prekážka, pretože to môže klient pociťovať ohrozujúco alebo „príliš obnažujúco“.[192]

Pri práci s agresívnymi klientmi, ktorí môžu poradcu priamo ohroziť, je dobré pracovať cez stôl, ktorý v prípade útoku slúži ako ochrana. Je tiež vyhovujúce, ak má konzultačná miestnosť dvoje dverí, ktoré môžu poslúžiť ako únikový východ v prípade núdze, prípadne mať namontované signalizačné zariadenie, ktoré umožňuje včas privolať pomoc. V miestnosti by sa tiež nemali nachádzať ostré predmety, ktoré by mohli byť použité ako zbraň a ohroziť poradcu alebo i klienta.[193]

V súvislosti s usporiadaním poradenských miestností je nevyhnutné uviesť, že jednotlivé poradenské školy majú poradenské miestnosti usporiadané špecificky, v súlade s kontextom štýlu ich práce.

---

[192] Porov. GABURA, J. *Teória a proces sociálneho poradenstva*. Bratislava: IRIS, 2013, s. 87-90.

[193] Porov. SCHAVEL, M. – OLÁH, M. *Sociálne poradenstvo a komunikácia.* Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety, 2008, *s.159-160*

4.5.3 Proces sociálneho poradenstva

Poradenstvo všeobecne opisuje projektový kruh, ktorý má tieto časti:

a) posúdenie situácie,
b) plánovanie postupu,
c) prevedenie dohovoreného,
d) vyhodnotenie postupu (a prípadne prechodu na ďalšie posúdenie).

Prácu sociálneho poradcu v sociálnom poradenstve na základe projektového kruhu môžeme rozdeliť do niekoľkých častí (etáp). V rámci procesu sociálneho poradenstva môžeme uvažovať o niekoľkých etapách, a to:

a) prvý kontakt s klientom ,
b) anamnestická fáza,
c) sociálne posudzovanie a diagnostika v sociálnom poradenstve,
d) formulovanie cieľov a motivácia klienta,
e) kontrakt,
f) intervencia,
g) ukončenie poradenského procesu.

Prvá poradenská konzultácia predchádza obvykle prvý poradenský kontakt, ktorého cieľom je uistiť klienta/ klientku, vzbudiť dôveru a nádej, že vieme rozpoznať problém a vieme nájsť spolu s ním a pre neho zodpovedajúce spôsoby podpory - vrátane zodpovedajúcej služby. Prakticky to znamená dohodnúť sa s ním na prvú poradenskú konzultáciu. Od ***prvého kontaktu*** klienta závisí ako bude prebiehať ďalšia spolupráca medzi poradcom a rodinou, resp. jeho členmi. Tu musíme posudzovať o akého klienta ide, kto inicioval jeho príchod (sám, alebo bol niekým distribuovaný). Úlohou sociálneho poradcu pri prvom kontakte je aktívne počúvať, spoločne s klientom / rodinou objasniť problém, hľadať príčiny problému bez posudzovania a hodnotenia. Poradca aktívnym počúvaním sa snaží objavovať súvislosti a viaceré aspekty problému. Neoddeliteľnou súčasťou je i všímanie si neverbálnych prejavov klienta. Pri prvom kontakte je potrebné všímať si všetky prejavy klienta - verbalita, neverbalita, emócie, spontaneita, mlčanie, nepokoj. Taktiež je nevyhnutné vytvoriť si priestor pre heteroanamnézu, nechať klienta objavovať dôležité veci vo svojom probléme a hovoriť menej ako klient.

4.5.4 Fázy sociálneho poradenstva

Anamnestická fáza predstavuje zber údajov o rodine a jej členoch. Zaraďujeme sem: osobnú anamnézu klientov, rodinnú anamnézu, zdravotnú, sociálnu, autoanamnézu i heteroanamnézu.

Následne po tejto fáze nasleduje sociálne ***posudzovanie – diagnostika*** v sociálnom poradenstve. Sociálna diagnostika je najzákladnejšou metódou sociálnej práce. Je to súbor odborných činností smerujúcich k odhaleniu základných charakteristík, kauzálnych súvislostí a tvorí nevyhnutnú etapu práce sociálneho pracovníka s klientom.[194] Pod sociálnou diagnostikou rozumieme ucelený systém metód a postupov, ktoré sú zamerané na získavanie a vyhodnocovanie informácií o klientovi s cieľom odhaliť príčiny, odhaliť dôvody, pre ktoré sa ocitol v sociálnej kolízii, ako aj tie faktory, ktoré spôsobili, že túto sociálnu kolíziu klient nevie riešiť samostatne s využitím vlastných zdrojov.[195] Rodinná diagnostika je proces poznávania špecifických znakov a vlastností konkrétnej rodiny z hľadiska: druhu, rozsahu a hĺbky jej problémov, predovšetkým za účelom poradenskej pomoci. Sociálna diagnostika je prítomná počas celého kontaktu sociálneho pracovníka s rodinou. [196] Výsledkom, hlavným cieľom sociálnej diagnostiky nie je len výsledok, a to: sociálna diagnóza, ale stanovenie najoptimálnejších a adekvátnych foriem pomoci rodine, ako aj miera pomoci, ktorá sa má poskytnúť. Cieľom diagnostického procesu je vytvorenie súboru poznatkov o príčinách vzniku sociálneho problému, o dôsledkoch na život

---

[194] Porov. LEVICKÁ, J. *Úvod do teórie sociálnej práce*. Trnava : FZaSP TU 2000, s. 40 - 41. Podľa Strieženca je diagnostika v sociálnej práci druhou etapou pri práci s klientom, ktorej výsledkom má byť získanie čo najobjektívnejších poznatkov o klientovi. Porov. STRIEŽENEC, Š. *Slovník sociálneho pracovníka*. Trnava : AD 1996, s. 44. Sociálna diagnostika pomáha sociálnemu pracovníkovi zorientovať sa v klientovi, v probléme, uľahčuje mu mapovať limity a potenciály klienta. Sociálna diagnostika uľahčuje mapovať potenciál a limity klienta, indikuje možnosti využitia účinných foriem a metód sociálnej práce a predpovedá predpokladané správanie sa klienta.

[195] Porov. LEVICKÁ, J. *Základy sociálnej práce*. Trnava : FZaSP TU 2004, s. 96.

[196] Pod diagnostikou chápeme proces a súbor jednotlivých aktivít, ktorých výsledkom je získanie dostatočného množstva hodnoverných a komplexných podkladov na stanovenie diagnózy. Porov. STRIEŽENEC, Š. *Úvod do sociálnej práce*. Trnava : AD vydavateľstvo 1999, s. 110.

rodiny, o faktoroch, ktoré tento stav vytvorili, ktoré ho udržujú a taktiež, ktoré brzdia rozvoj rodiny. Výsledkom sociálneho diagnostikovania a sociálnej diagnózy je nielen odhalenie samotného problému, ale aj jeho porozumenie, jeho pochopenie. Pri stanovovaní sociálnej diagnózy v procese sociálneho diagnostikovania sociálny pracovník používa rozličné metódy, aby stanovenie sociálnej diagnózy rodiny bolo čo najpresnejšie.

Tabuľka 3 **Čo využíva sociálny pracovník pri stanovení sociálnej diagnózy**[197]	
Zámerný sociálny rozhovor s klientom	- sociálna anamnéza - predstava klienta o jeho sociálnej situácii - príčiny (etiológia) vzniku problému
Sociálne roly	- zistenie sociálnych rolí klienta - v ktorých roliach klient zlyhal
Vývojový proces	- proces, v rámci ktorého vznikol problém
Dynamika možností riešení	- správny odhad možností pri riešení problému - rozhovory (blízki, rodičia, referenčná skupina, spolupracovníci)
Identifikácia sociálnych problémov	- či ide o sociálny problém alebo nie - či ide o sociálnu situáciu

Sociálna diagnóza predstavuje formálnu procedúru hodnotenia rodinnej situácie a problémov pred začatím intervencie.[198] Je výsledkom špecifickej činnosti sociálneho pracovníka, zameraný na odhalenie najzákladnejších charakteristík javu, odhalenie príčin vzájomných vnútorných súvislostí, ako aj vonkajších vplyvov pôsobiacich na danú skutočnosť.[199] Sociálna diagnóza sa formuje od prvého kontaktu s rodinou a jej členmi. Stanovuje ju sociálny pracovník prostredníctvom obrazu problému, ktorý mu

[197] Porov. STRIEŽENEC, Š. *Úvod do sociálnej práce*. Trnava : AD vydavateľstvo 1999, s. 111.
[198] Porov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál 2003, s. 76.
[199] Porov. LEVICKÁ, J. *Úvod do teórie sociálnej práce*. Trnava : FZaSP TU 2000, s. 40 - 41.

predostiera rodina. V priebehu kontaktu sociálneho pracovníka s rodinou sa odhaľuje hlavný dôvod problému, pričom spoločne pracujú na jeho porozumení. Prvotne stanovená diagnóza však nemusí byť aj diagnózou konečnou. Tá sa môže v priebehu spolupráce upresniť a na základe jej upresnenia sa následne upravujú aj ďalšie postupy spolupráce pri úprave problému rodiny.

Pri sociálnom posudzovaní poradca využíva: pozorovanie, analýzu materiálov, štandardizovanú diagnostiku, neštandardizovanú diagnostiku, činnostnú diagnostiku, diagnostiku pomocou vecí, diferenciálnu diagnostiku, ako aj rozhovor s klientom o diagnóze.

4.5.5 Formulovanie cieľov

Pri formulovaní ***cieľov***[200] musí sociálny poradca dodržiavať nasledovné zásady:

- cieľ musí byť pre rodinu a jej členov významný,
- cieľ musí byť malý, a to natoľko, aby ho bolo možné dosiahnuť v dohľadnej dobe,
- cieľ musí byť konkrétny, zameraný a týkať sa správania, teda toho, čo môže rodina a jej členovia sami meniť a ovplyvňovať,

---

[200] K stanoveniu cieľov môžeme využiť, napr. metódu SMART, ktorú v roku 1981 prezentoval v časopise Management Review George T. Doran. Metóda je prevzatá z oblasti managementu. Ten Cejthamr, Dědina ho definujú ako: „proces tvorby a udržovania prostredia, v ktorom jednotlivci pracujú spoločne v skupinách a účinne dosahujú vybrané ciele“. Uvádzajú taktiež, že management je aplikovaný vo všetkých organizáciách, a to bez ohľadu na poslanie či odbor činnosti, čo značí, že management sa vyskytuje i v sociálnej práci. Porov. CEJTHAMR, V. - DĚDINA, J. Management a organizační chování. 2. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2010, s. 19. Slovo SMART / SMARTER predstavuje prvé písmená nasledujúcich kritérií: S - specific - konkrétny, jasný, pochopiteľný; M – measurable - merateľný, a to pokiaľ ide o čas, kvalitu, kvantitu; A – achievable – dosiahnuteľný; R – relevant – dôležitý; T - time framed - dosiahnuteľný v určitom termíne – ohraničený v čase; E – evaluate - hodnotený – podrobený evaluácii; R – reevaluate - priebežne hodnotený. Porov. ARMSTRONG, M. Řízení pracovního výkonu v podnikové praxi. 1. vyd. Praha: Fragment, 2011.

- cieľ sa má týkať toho, čo nastane, nie neprítomnosti niečoho,
- cieľ má naznačovať, kde a ako treba začať,
- cieľ musí byť realistický, nereálne ciele stavajú pred rodinu a jej členov neprekonateľnú prekážku, znemožňujúcu posun k zmene,
- dosiahnutie cieľa musí stáť úsilie.

Ak sú splnené predchádzajúce požiadavky, a nedochádza k zmene, znamená to, že chýba už len viac úsilia. Každé prekonanie samého seba zvyšuje sebadôveru a stojí za ocenenie.[201]

4.5.6 Kontrakt a intervencia

Ako základné východisko ďalšej spolupráce, obsahuje: spoločne sformulovaný cieľ spolupráce, základné pravidlá a zásady, podľa ktorých sa bude postupovať; vymedzenie priestoru vzájomnej zodpovednosti pracovníka a klienta; predpokladané metódy a postupy práce; organizácia spoločnej práce (kde, kedy, ako často, ako dlho), v prípade, že ide o poskytovanie platenej služby, dohoda by mala upravovať aj výšku a spôsob platby; etické aspekty spolupráce - spôsob nakladania s informáciami, podmienky ich zverejňovania a poskytovania tretím osobám, možnosť prípadných nahrávok a supervízie. V priebehu formulovania kontraktu musí mať klient možnosť klásť otázky a prezentovať vlastné očakávania a predstavy. Kontrakt by mal byť výsledkom vzájomnej dohody.[202]

Intervencia

Samotná intervencia v rodinnom poradenstve prebieha na základe uzatvoreného kontraktu, pričom postupne sa napĺňajú stanovené ciele. Poradca pritom využíva rôzne metódy, ktorými sú, napr. rozhovor, informácia, distribúcia, direktívy, klarifikácia, ventilácia, povzbudenie, interpretácia, tréning, modelovanie, hranie rolí, konfrontácia, mediácia.

---

[201] Porov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat.* Praha: SLON, 1999, s. 81.
[202] Porov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat.* Praha: SLON, 1999.

V rámci poradenského procesu – samotnej intervencie rozoznávame tri fázy, a to:[203]

✓ pred konzultáciou – poradenským stretnutím,
- príprava poradcu na konzultáciu,

✓ počas konzultácie – otázky poradcu smerujú na:
- aktuálne naladenie (rodiny, manželov, páru ...),
- vývoj problému, situácie medzi konzultáciami,
- postupne poradca preskúma rôzne oblasti vzťahu/ resp. vzťahov v rodine,
- pomáhanie porozumieť vzťahom a dynamike rodiny,
- preskúmanie možných variant riešenia problému,

✓ po konzultácii poradca
- vedie z jednotlivých konzultácií zápis,
- uskutočňuje sebareflexiu,
- ak je vyžadované, tak spracováva správu.

4.5.7 Ukončenie poradenského procesu.

K ukončeniu poradenského procesu môže prísť trojakým spôsobom: zo strany klienta/ klientky, zo strany poradcu, vzájomnou dohodou.

Klient už na začiatku poradenského procesu musí byť upovedomený o tom, že každý poradenský proces má svoj začiatok, ale i koniec. Klient na túto skutočnosť musí byť pripravený. Sociálny poradca musí počítať s tým, že pred koncom spolupráce s rodinou nastanú v rodine zmeny, napr. v tom, že rodina si prestane dôverovať a náhle dochádza k zhoršeniu situácie. V tom prípade je potrebné rodinu povzbudiť a uistiť ju, že je schopná fungovať samostatne.

Medzi hlavné ciele záverečnej poradenskej konzultácie patrí:[204]

- vyhodnotenie spolupráce z pohľadu dosiahnutých cieľov a celého priebehu poradenského procesu,
- pomenovanie a upevnenie prínosov i úspechov tejto spolupráce tak zo strany klienta ako aj poradcu,

---

[203] Porov. BAŠTECKÁ, B. a kol. *Metodika manželského, rodinného, partnerského a dalšího vztahového poradenství.* Praha: 2009-2013, s. 29-30.

[204] Porov. BAŠTECKÁ, B. a kol. *Metodika manželského, rodinného, partnerského a dalšího vztahového poradenství.* Praha: 2009-2013, s. 17.

- pomenovanie inšpirácií k rozvoju objavených zdrojov pre zvládanie podobných situácií v budúcnosti,
- všestranne zreteľné uzavretie doterajšej poradenskej spolupráce.

4.5.8 Sociálnoporadenské metódy práce

Práca sociálneho pracovníka poradcu s rodinou si vyžaduje vytvoriť živý profesionálny vzťah s rodinou. Tento vzťah má byť založený predovšetkým na úcte a rešpekte k rodine ako takej. Tvorba tohto vzťahu nám uľahčuje prácu pri riešení klientových problémov.[205]

Sociálne poradenstvo disponuje širokou škálou metód a postupov, ktoré využíva pri práci so svojimi klientmi, pomocou ktorých umožňuje klientovi riešenie problémov.

Rozhovor

Metóda rozhovoru patrí medzi najčastejšie používané metódy práce sociálneho pracovníka poradcu. Rozhovor mu umožňuje získať na jednej strane potrebné informácie od jednotlivých členov rodiny, takémuto rozhovoru hovoríme individuálny rozhovor a na strane druhej môže sociálny pracovník získať informácie aj pomocou spoločného rozhovoru s celou rodinou. Tento sa využíva za účelom objasnenia a pochopenia problematických oblastí rodinného fungovania. Z diagnostického hľadiska nás môžu zaujímať rôzne interpretácie problémovej situácie, hodnotenie rodinnej interakcie a podobne. Značný význam pri práci s rodinou má anamnestický rozhovor, pomocou ktorého sa usilujeme získať potrebné informácie pre stanovenie rodinnej anamnézy.[206] Pre rozhovor sú typické tieto základné fázy:

- ✓ prípravná fáza, v ktorej sa získavajú základné informácie – o probléme, o členoch rodiny a pod.,
- ✓ vonkajšie podmienky rozhovoru – zvolenie správneho miesta na rozhovor,

---

[205] Porov. ILAŠOVÁ, R. – LEVICKÁ, J. Etický kontext práce s rodinou. In *Etika sociální práce.* Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2010, s. 89,90.

[206] Porov. RUSNÁKOVÁ, M. *Rodina – v slovenskej spoločnosti v kontexte sociálnej práce.* Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolícka univerzita, 2007, s.105.

- ✓ otvorenie rozhovoru – predstavenie sa, nadviazanie kontaktu,
- ✓ identifikácia problému,
- ✓ hľadanie riešenia,
- ✓ záver, sumarizácia rozhovoru,
- ✓ administratíva.[207]

Informáciu

zaraďujeme medzi základné metódy práce s klientom - rodinou. Žiadosti o poskytovanie informácií zo strany klienta sú časté, pretože klientom čoraz častejšie chýbajú informácie, poznatky, ktoré by im pomohli zorientovať sa vo svojom probléme. Úlohou sociálneho pracovníka poradcu je vybrať a ponúknuť klientovi iba tie informácie, ktoré by mu pomohli pri riešení svojho problému. Treba zdôrazniť, že informácia sama o sebe ešte vôbec nič nerieši.[208]

Direktíva

Prostredníctvom direktívy sociálny pracovník poradca vyžaduje od svojho klienta – rodiny, aby v záujme kvalitnejšej spolupráce a tým aj k efektívnejšiemu riešeniu problémov niečo urobil, obmedzil, resp. nerobil. Sociálny pracovník poradca pri práci s rodinou, resp. ktorýmkoľvek klientom, by nemal zneužívať direktívy pri svojej práci aj napriek tomu, že zdanlivo rýchlo smerujú k vytýčenému cieľu.[209]

Povzbudenie

Pri stretnutí rodiny, klienta so sociálnym pracovníkom poradcom je častá neistota, strach z toho, ako bude dané stretnutie prebiehať, aké otázky, úlohy budú kladené, aký bude mať toto stretnutie dosah na doterajší zaužívaný spôsob života

---

[207] Porov. GABURA, J. *Komunikácia pre pomáhajúce profesie.* Bratislava : Univerzita Komenského, 2010, s. 166.

[208] Porov. GABURA, J. – PRUŽINSKÁ, J. *Poradenský proces.* Praha : SLON, 1995, s. 144.

[209] Porov. GABURA, J. – PRUŽINSKÁ, J. *Poradenský proces.* Praha : SLON, 1995, s. 146.

rodiny a pod. Vo väčšine prípadov aj preto, že ide o novú skúsenosť pre danú rodinu, resp. klienta. Preto je dôležité v začiatočnej fáze stretnutia informovať o svojich možnostiach, spolu s klientom stanoviť priebeh vzájomnej spolupráce, oboznámiť sa so vzájomnými očakávaniami a ocenením klienta. Povzbudenie sa uplatňuje i v ďalších fázach práce sociálneho pracovníka poradcu s rodinou, čím sa motivuje klient, aby sa posúval ďalej a zvládal náročné situácie v živote.[210]

Ventilácia

Pri práci s rodinou umožňuje jednotlivým členom rodiny zbaviť sa nadbytočného emocionálneho napätia, ktoré udržiava osobnosť v tenzii, v napätí. Možnosť hovoriť o veciach, problémoch, ktoré sa odohrávajú v rodinnom prostredí, v prostredí bezpečia, napätie odbúrava.[211]

Modelovanie

Metódu modelovania zaraďujeme medzi činnostné metódy práce s rodinou. V tejto metóde sa spája imitatívne učenie, posilňovanie klienta a priama skúsenosť. Sociálny pracovník poradca využíva modelovanie pri práci s rodinou v rámci modelovania žiaduceho správania alebo spôsobov, ako riešiť problémy, reálne životné situácie z ich rodinného života. Modelovať môže samotná rodina alebo samotný pracovník. Modelovanie rodinu motivuje k tomu, aby opakovala správanie, konanie, riešenia určitých situácií, problémov v rodinnom živote, čo im umožňuje uľahčiť rozhodovanie.[212]

Mediácia

Do popredia sa dostáva **mediácia** ako jedna z metód, v ktorej sú využívané základné princípy sociálnej práce. V poslednom

---

[210] Porov. SCHAVEL, M. – OLÁH, M. *Sociálne poradenstvo a komunikácia.* Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety, 2008, s. 119.

[211] Porov. SCHAVEL, M. – OLÁH, M. *Sociálne poradenstvo a komunikácia.* Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety, 2008, s. 119.

[212] Porov. GABURA, J. – PRUŽINSKÁ, J. *Poradenský proces.* Praha : SLON, 1995, s. 154.

období dochádza aj v slovenských podmienkach k jej rozširovaniu. Mediáciu môžeme charakterizovať ako spôsob riešenia konfliktných situácií za pomoci tretej, nezávislej osoby, ktorej cieľom je dohoda. V našej krajine je mediácia priamo zakomponovaná do legislatívy.[213] Za najkompetentnejšieho pre výkon mediácie je často považovaný sociálny pracovník – poradca.[214]

Rodinná mediácia je proces,[215] ktorý sa používa na riešenie takých rodinných problémov, ako sú:

- ✓ spory medzi rodičmi a deťmi,
- ✓ nezhody v priebehu starostlivosti o starších alebo vážne chorých príbuzných,
- ✓ nezhody medzigeneračné,
- ✓ rodinná patológia.

Podľa H. H. Irvinga[216] je úspešnosť rodinnej mediácie limitovaná schopnosťou oboch strán konať o dohode, ktorá zodpovedá v najlepšom záujme celému rodinnému systému. Je tiež úspešná, keď si uvedomuje, že v niektorých prípadoch rodinnú mediáciu nemožno odporučiť.

---

[213] Porov. RUSNÁKOVÁ, M. *Rodina – v slovenskej spoločnosti v kontexte sociálnej práce,* s.138.

[214] Porov. SCHAVEL, M. – OLÁH, M. *Sociálne poradenstvo a komunikácia.* Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety, 2008, s. 177.

[215] Mediácia v rodine je dobrovoľný proces, ktorým obvykle dvojica rieši spor, ktorý nastáva v rodine. Mnoho párov a rodín predovšetkým v zahraničí rieši svoje rodinné problémy pomocou rodinného mediátora skôr, ako nechá spor riešiť prostredníctvom súdov. Tým, že existuje takáto možnosť, páry môžu lepšie medzi sebou komunikovať, minimalizovať vzniknuté konflikty a zároveň zabezpečiť, aby budúce opatrenia boli vytvorené na mieru, aby vyhovovali potrebám konkrétnej rodiny. Páry, obe strany môžu vysvetliť svoje obavy a potreby, môžu diskutovať rodičovské i rodinné problémy spoločne v prítomnosti vyškoleného nestranného sprostredkovateľa - mediátora, ktorý im pomôže zvážiť všetky dostupné možnosti. Cieľom rodinnej mediácie je stabilizovať vzájomný vzťah rodičov a detí, aby deti boli čo najmenej vystavené konfliktom a hádkam rodičov, aby konflikt bol čo najmenej traumatizujúci. Porov. LEŠKOVÁ, L. Využitie mediácie v aplikačných oblastiach spoločenskej praxe. In *Probácia a mediácia a jej aplikácia v praxi sociálnej práce.* Lodz : WSP, 2014, s. 95-114.

[216] Porov. IRVING, H. H. *Family mediation: Theory and Practice with Chinese Families.* Hong Kong: Uneversity Press, 2002.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ARMSTRONG, M. *Řízení pracovního výkonu v podnikové praxi*. 1. vyd. Fragment Praha: Fragment, 2011. ISBN 978-80-253-1198-1.

BAKALÁŘ, E. Novákovi M. a D. a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastnené*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 256 s. ISBN 80-71061-57-3.

BAKOVÁ, D. Výskumné zistenia o problematike striedavej osobnej starostlivosti u nás a v zahraničí. In *Mosty k rodine 2013: Zborník z regionálnych konferencií.* Trnava : Inštitút ochrany práv dieťaťa a rodiny pri Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v spolupráci s SPDDD Úsmev ako dar. 2013. s. 42-46. ISBN 978-80-970879-4-4.

BAŠTECKÁ, B. a kol. *Metodika manželského, rodinného, partnerského a dalšího vztahového poradenství. Praha: 2009-2013.* 64 s.

BĚHÁLKOVÁ, A. Oddlužení domácností není jen finanční poradenství, ale jedná se i o sociální práci. In *Sociální práce/ Sociálna práca*. ISSN 1213-6204, 2007, roč. 4, č. 1.

CEJTHAMR, V. – DĚDINA, J. *Management a organizační chování*. 2. vydání. Grada Publishing a.s. Praha 2010. ISBN 978-80-247-3348-7.

GABURA, J. – PRUŽINSKÁ, J. *Poradenský proces.* Praha : SLON, 1995. 147 s. ISBN 80-85850-10-9.

GABURA, J. *Teória rodiny a proces práce s rodinou*. Bratislava: IRIS, 2012. 318 s. ISBN 978-80-89256-95-2.

GABURA, J. *Teória a proces sociálneho poradenstva*. Bratislava: IRIS, 2013. 309 s. ISBN 978-80-89238-92-7.

GABURA, J. *Komunikácia pre pomáhajúce profesie.* Bratislava : Univerzita Komenského, 2010. 189 s. ISBN 978-80-223-2752-7.

HABURAJOVÁ-ILAVSKÁ, L. Štandardy kvality sociálnych služieb v Slovenskej republike. In *Aktuálne otázky sociální politiky 2009 - teorie a praxe*. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2009. ISBN 978-80-7395-217-4. s. 1-7.

ILAŠOVÁ, R. – LEVICKÁ, J. Etický kontext práce s rodinou. In *Etika sociální práce.* Hradec Králové : GAUDEAMUS, 2010, s. 88-95. ISBN 978-80-7435-037-5.

IRVING, H. H. *Family mediation: Theory and Practice with Chinese Families*. Hong Kong: Uneversity Press, 2002. ISBN 978-9-62209-594-6.

KLEMER, R. H. *Poradenstvo v manželských a sexuálnych problémoch*. Bratislava: ObKaSS, 1980.

KRUPA, S. Transformácia zariadení sociálnych služieb. In *Dni sociálnej práce. Transformácia sociálnej sféry Slovenskej republiky a sociálna práca (Európa, právo a prax). Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, ktorá sa uskutočnila na UKF v Nitre 29.-30. novembra 2007.* Nitra: FSVaZ UKF, 2008. s. 25-33.

KUSÁ, J. Dejiny manželského a predmanželského poradenstva. In *Empatia. Bulletin.* ISSN 1335 8624, 2012, roč. XIX., č. 4, s. 21-33.

LEŠKOVÁ, L. Sociálna intervencia pri sanácii rodinného prostredia = Social intervention in the reconstruction of the family enviroment. In *Vizualizácia sociálnej práce I.* : zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Sládkovičovo : Vysoká škola Danubius, 2015, s. 52-68. ISBN 978-80-8167-024-4.

LEŠKOVÁ, L. Využitie mediácie v aplikačných oblastiach spoločenskej praxe. In *Probácia a mediácia a jej aplikácia v praxi sociálnej práce.* Lodz : WSP, 2014, s. 95-114. ISBN 978-83-925231-3-0.

LEVICKÁ, J. Vývoj a súčasný stav sociálneho poradenstva. In *Sociálne poradenstvo. Zborník*. Trnava: TU, 1998. s. 19.

LEVICKÁ, J. *Úvod do teórie sociálnej práce.* Trnava : FZaSP TU 2000. 94 s.

LEVICKÁ, J. *Základy sociálnej práce.* Trnava : FZaSP TU 2004. 170 s. ISBN 80-968952-3-0.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce.* Praha : Portál 2003. 287 s. ISBN 80-7178-549-0.

MIKLOŠKO, J. *Náhradná starostlivosť*. Bratislava : SAP Slovak academic press, 2009. 92 s. ISBN 978-80-89271-8.

MYDLÍKOVÁ, E. – GABURA, J. – SCHAVEL, M. Sociálne poradenstvo. Bratislava: ASSP, 2002. 65 s.

MYDLÍKOVÁ, E. a kol. *Štandardy kvality sociálneho poradenstva.* Bratislava: ASSP, 2005. 130 s.

PLAŇAVA, I. Rozvodové poradenství a terapie: možná východiska, cíle a strategie. In *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*. ISSN 0555-5574, 1994, roč. 29, č. 1, s. 51-60.

PREVENDÁROVÁ, J. *Rodinná terapia a poradenstvo. Základné pojmy a teoretické východiská*. Bratislava : Humanitas, 2001. 109 s. ISBN 80-968053-6-3.

RUSNÁKOVÁ, M. *Rodina – v slovenskej spoločnosti v kontexte sociálnej práce.* Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolícka univerzita, 2007. 167 s. ISBN 978-80-8084-248-2.

SCHAVEL, M. – OLÁH, M. *Sociálne poradenstvo a komunikácia.* Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety, 2008. 224 s. ISBN 80-8068-487-1.

STRIEŽENEC, Š. *Slovník sociálneho pracovníka.* Trnava : AD 1996. 255 s. ISBN 80-967589-0-X.

STRIEŽENEC, Š. *Úvod do sociálnej práce.* Trnava : AD vydavateľstvo 1999. 215 s. ISBN 80-967589-6-9.

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat.* Praha: SLON, 1999. 128 s. ISBN 8086429369.

WILE, D. B. Couples Therapy: A Nontraditional Approach. New York: Wily, 1981.

MPSVaR SR. *Akreditácie*. [online]. [cit. 2015-09-01]. Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/akreditacie/>.

MPSVaR SR. *Zoznam akreditovaných neštátnych subjektov*. [online]. [cit. 2015-09-01]. Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/akreditacie/zoznam-akreditovanych- subjektov/zoznam-akreditovanych-nestatnych-subjektov-opatrenia.pdf>.

ÚPSVaR SR. *Činnosť referátov poradensko-psychologických služieb.* [online]. [cit. 2015-09-01]. Dostupné na internete: <http://www.upsvar.sk/buxus/generate_page.php?page_id=13517>.

Zákon č. 121/1975 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 543/1990 Zb. o organizácii miestnej štátnej správy v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších platných právnych predpisov.

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

5 SOCIÁLNA PRÁCA PORADENSKÁ

Lýdia Lešková

5.1 PORADENSTVO A JEHO CHARAKTERISTIKA

5.1.1 Genéza a definície

Poradenstvo a rovnako i počiatky sociálnej práce boli nevyhnutnou podmienkou prežitia ľudského rodu. V historickej genéze možno identifikovať niekoľko úrovní poradenskej činnosti, ktorá sa vyvíjala od počiatočného bežného radenia v interpersonálnej komunikácii, ktorá prebieha ako výmena informácií, skúseností a názorov, až po samostatnú špecializovanú a profesionálnu činnosť v konkrétnych inštitúciách.[217] V dejinnom živote sa poradenstvo vyvíjalo ako jednota teórie a praxe. Možno ho vymedziť ako špecifickú, historicky sa vyvíjajúcu formu interindividuálnej komunikácie v ľudskom spoločenstve.[218] Priamym predchodcom sociálneho poradenstva bola prípadová sociálna práca, založená na sociálnej diagnostike a sociálnej intervencii.

Poradenstvo sa ako metóda začína formovať koncom 19. a začiatkom 20. storočia. Pri jeho zrode stáli lekári, psychológovia, sociológovia a taktiež pedagógovia. [219]

Rôzne definície poradenstva nachádzame v odbornej literatúre, ktorá poradenstvo definuje ako: výmenu informácií medzi poradcom a klientom, fenomén ľudskej interakcie, proces učenia (najmä v americkej literatúre), ovplyvňovanie ľudského správania s cieľom zlepšiť klientov život, pomôcť mu riešiť jeho problémy, aby vedel ťažkostiam preventívne predchádzať.

Sociálne poradenstvo môžeme chápať ako profesionálnu odbornú činnosť, vykonávanú odborníkom a založenú na vzťahu, podpore, pomoci, rozvoji, optimálnom uplatnení klienta a jeho

---

[217] Porov. SCHAVEL, M. – OLÁH, M. *Poradenstvo a komunikácia.* Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2008, s. 10.

[218] Porov. VITKOVIČOVÁ, K. Vývoj profesionalizácie poradenstva. In: TOKÁROVÁ, A. a kol.: *Sociálna práca*. Prešov : AKCENT PRINT - Pavol Šidelský 2003, s. 490.

[219] Porov. LEVICKÁ, J. Vývoj a súčasný stav sociálneho poradenstva. In *Sociálne poradenstvo.* Zborník. Trnava, 1998, s. 19.

reálnej orientácii v živote. Sociálne poradenstvo slúži na odstránenie, zmiernenie negatívnych návykov alebo spôsobov správania klienta a jeho začlenenie do spoločenského rámca, rodiny, skupiny alebo komunity.[220] Sociálne poradenstvo charakterizuje aj Schilling,[221] ktorý ho definuje ako cielené a kontrolované odborné správanie profesionálne pripraveného človeka, namiereného na odstránenie bezradnosti, problémov a konfliktov pomocou metodického pôsobenia. Sociálne poradenstvo má svoju teoretickú bázu, opiera sa najmä o zdroje z iných spoločenskovedných disciplín, predovšetkým zo psychológie, sociológie, pedagogiky, filozofie, medicíny, práva, etiky, ale predovšetkým o sociálnu prácu.

Britská asociácia poradcov chápe poradenstvo ako proces, v ktorom sa poradca stretáva s klientom, aby spolu preskúmali ťažkosti klienta, zredukovali pocity neistoty, zmätenosti a strachu, uľahčili klientovi voľbu a spolupracovali na implementácii zmeny. Vzťah medzi klientom a poradcom, podmienky súkromia a dôvery sú podstatnou zložkou tohto procesu. V nemeckej odbornej literatúre sa poradenstvo odlišuje od často chaotických radiacich aktivít svojou cieľovou orientáciou, pričom stratégia poradenstva by mala byť založená na tom, prečo klient žiada o poradenskú pomoc a čo chce spolu s poradcom dosiahnuť.[222] Sociálne poradenstvo podľa Ansena[223] predstavuje pomoc v problémových oblastiach jednotlivcov i skupín, nachádzajúcich sa v sociálnom prostredí. Slúži na vysporiadanie sa so zložitými životnými podmienkami klientely. Musí pritom rešpektovať ľudskú dôstojnosť klienta, spravodlivosť a solidaritu pri poskytovaní pomoci.

Poradenstvo je činnosť, prostredníctvom ktorej sa aktívne zúčastňuje poradca na živote iných ľudí, a to predovšetkým tým, že dochádza k vzájomnej výmene informácií, skúseností

---

[220] STRIEŽENEC, Š. *Teória a metodológia sociálnej práce.* 1. vyd. Trnava : Tripsoft, 2006.

[221] SCHILLING, J. *Sociálna práca. Hlavné smery vývoja sociálnej pedagogiky a sociálnej práce.* 1. vyd. Trnava : SAP, 1999.

[222] Porov. HOLLSTEIN-BRINKMANN, H. *Sociálna práca a systémové teórie.* Trnava : SAP - Slovak Academic Press 2001, s. 60.

[223] Porov. ANSEN, H. *Soziale Beratung im Grundriss.* In http://dvsg.org/uploads/media/SozialeBeratungAnsen_04.pdf (13.12.2014)

a názorov, ktoré môžu byť využité pri riešení určitých životných situácií.

5.1.2 Predmet sociálneho poradenstva

Predmetom sociálneho poradenstva je širšia oblasť medziľudských vzťahov, možnosti rastu a dozrievania jedinca, spôsob sebarealizácie človeka, zvládnutie sociálnych rolí, riešenie kríz a konfliktov bez psychopatologických rysov, hľadanie hodnôt a zmyslu života klienta v rôznych sociálnych kontextoch, zvyšovanie kvality života klienta i jeho sociálneho okolia. Nie je zamerané iba na aktuálny stav klienta, ale zaoberá sa aj materiálnym a sociálnym prostredím klienta.[224]

Poradenstvo vo všeobecnej rovine má svoje charakteristické črty, ktoré sa prejavujú vo všetkých sférach, kde sa jeho prvky využívajú. Ide predovšetkým o:

- *interdisciplinárny a komplexný charakter* - na riešení úloh teórie a praxe poradenstva sa podieľa viacero vedných disciplín a odborníkov,
- *multisférový a multikonzumný charakter* - rieši a zlaďuje záujmy a potreby širokého spektra užívateľov a vzhľadom k tomu i vytváranej siete poradenských služieb,
- *profesionálny charakter* - poradenstvo je vykonávané na profesionálnom základe teoreticky i prakticky pripravovanými odborníkmi,
- *inštitucionalizovaný charakter* - organizuje a vykonáva sa v osobitných štátnych i neštátnych inštitúciách, poradniach, stacionároch a strediskách, ktoré svoju odbornú činnosť vykonávajú na základe príslušného povolenia,
- *procesuálny, biodromálny charakter* - teda nie charakter jednorazový, epizodický,
- *edukatívno-formatívny charakter* - poradenstvo je súčasťou výchovy v širšom slova zmysle,
- *personálny charakter* - cieľom poradenstva je človek vo svojej celistvosti,

---

[224] Porov. LEVICKÁ, J. - MRÁZOVÁ, A. *Úvod do sociálnej práce.* Trnava : SAP - Slovak Academic Press 2004, s.104.

- *vnútornú diferenciáciu* - v rámci poradenstva sú konštituované viaceré špecializácie.[225]

Teória i prax poradenstva nie je konštituovaná jedným vedným odborom, ale podieľa sa na nich viacero vedných disciplín so svojimi odborníkmi. Ide o také vedné odbory, pre ktoré využívanie poradenstva je dôležitou súčasťou ich činnosti. Patria sem: sociálna práca, psychológia, medicína, právo, ekonómia, sociológia, filozofická antropológia a mnohé ďalšie, ktorých záujmom je pomoc človeku.

V rámci poradenstva nachádzame rozličné cieľové skupiny, pričom poradenstvo je zamerané na široké spektrum žiadateľov – klientov, ktorým svojou zámernou činnosťou pomáha. Je to nástroj zefektívňovania sociálnych procesov v rôznych rezortoch, pričom ak berieme do úvahy sociálnu prácu, tak ide o rezort práce, sociálnych vecí a rodiny. Poradenstvo sa samozrejme využíva aj v iných sférach, a to predovšetkým v zdravotníctve a školstve. Ak hovoríme o profesionalite v poradenstve, je zrejmé, že poradcom nemôže byť každý.

Jedine poradenstvo vykonávané teoreticky i prakticky pripravovanými odborníkmi môže byť prínosom pre klienta. Jeho vykonávanie sa organizuje a prebieha v osobitných inštitúciách, resp. je súčasťou práce odborníkov v rôznych rezortoch. Sociálne poradenstvo sa zabezpečuje v rámci štátnej správy (úrady práce, sociálnych vecí a rodiny), verejnoprávnej inštitúcie (sociálna poisťovňa), samosprávy (zariadenia sociálnych služieb) a neštátnych subjektov.

Systém poradenstva nie je jednorazovou záležitosťou, opiera sa o kontinuálnosť a mal by slúžiť človeku nielen v krízových situáciách, do ktorých sa dostáva v rôznych etapách života, ale aj v situáciách, ktoré nemôže nazvať krízovými, avšak poradenstvo pomôže rýchlejšie vyriešiť vzniknutý problém. Každé pôsobenie poradenského procesu na človeka môžeme chápať aj ako súčasť výchovného pôsobenia na človeka, počas ktorého prebieha proces učenia, socializácie (niekedy aj resocializácie). Snaží sa o komplexný rozvoj osobnosti s cieľom pomôcť klientovi v sebarozvoji i v sebaregulácii, nabáda k samostatnému

[225] Porov. KOŠČO, J. a kol. *Teória a prax poradenskej psychológie.* Bratislava : SPN 1980, s. 26, porov. SCHAVEL, M. – OLÁH, M. *Poradenstvo a komunikácia.* Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2008, s. 10

rozhodovaniu a k intenzívnemu hľadaniu rôznych variantov optimálneho riešenia. Personálny charakter v poradenstve je potrebné vnímať ako cieľ, ktorý sa má v poradenstve dosiahnuť, a to zrelý človek, ktorý je schopný za seba rozhodovať a niesť aj následky týchto rozhodnutí. Vnútorná diferenciácia poradenstva predpokladá konštituovanie viacerých špecializácií podľa problémových okruhov, typov činností, ako aj inštitúcií, resp. jednotlivcov, ktoré poradenstvo vykonávajú.

Pre tvorbu komplexného systému sociálneho poradenstva sú nevyhnutné viaceré zmeny:

1. zmena prístupu ku klientovi,
2. zmena pozície vo vzťahu sociálny pracovník – klient,
3. zmena ťažiska sociálnej pomoci.[226]

Tieto tri nevyhnutné zmeny bližšie popisuje Tabuľka 1.

Tabuľka 1 Nevyhnutné zmeny pre tvorbu komplexného systému sociálneho poradenstva	
Zmena prístupu ku klientovi	➢ z pasívnej bytosti v administratívno-dávkovom systéme závislom na pomoci na aktívnu bytosť, ktorá o spolurozhoduje o svojom osude, o aktívne sa participuje na riešení svojho problému, o preberá mieru zodpovednosti za seba i svoje okolie,
Zmena pozície vo vzťahu sociálny pracovník – klient	➢ že iba sociálny pracovník vie, čo je pre klienta najlepšie, sám za neho rozhoduje a klient sa iba pasívne prizerá, ➢ nový prístup monitoruje vzťah človek – človek, akceptuje: o jedinečnosť, o autonómnosť klienta, ktorá vyplýva z jeho individuality,
Zmena ťažiska sociálnej pomoci	➢ od štátneho zastrešovania o k diferencovaným aktivitám pomoci bližšie ku klientovi, o s využitím prirodzených sociálnych väzieb

[226] Porov. TOKÁROVÁ, A. a kol. *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce.* Prešov : FF PU Akcent Print 2003, s. 500.

5.1.3 Poradenské prístupy

Poradenské systémy možno vo všeobecnosti rozdeliť do štyroch širokých poradenských prístupov, a to na:

- *dynamický,*
- *behaviorálny,*
- *experienciálny,*
- *eklektický.*[227]

Dynamický prístup v poradenstve je založený na princípe determinácie súčasného správania minulosťou a na využívaní princípu kauzality. Snahou poradcu je reorganizácia klientovej osobnosti na základe riešenia intrapsychického konfliktu. Poradca má byť pre klienta zrkadlom, ktoré odráža iba to, čo klient prináša do procesu. Poradenský vzťah je asymetrický, pripomína vzťah *lekár - pacient*. Pri práci sa využívajú jednak verbálne pramene - voľné asociácie, analýza prenosu a obrán, práca so snami a fantáziami, interpretácia, náhľad a jednak sa pracuje s napätím, tenziou, úzkosťou.[228] Proces voľného asociovania v mnohom pripomína neštruktúrovaný rozhovor. Práca poradcu je často chápaná ako konfrontácia, klarifikácia,[229] interpretácia a spracovanie zážitku. Metodologicky čistý dynamický prístup nie je typický pre sociálne poradenstvo, ale sociálny poradca môže účinne využívať niektoré jeho prvky pri práci s klientom.[230]

Behaviorálny prístup vychádza z predpokladu, že každé správanie je výsledkom toho, čo sa človek naučil. Na tom je založený poradenský vzťah, ktorý je edukatívny a monitoruje

---

[227] Porov. MATOUŠEK, . a kol. *Základy sociálni práce*. Praha : Portál 2001, s. 200.

[228] Porov. GABURA, J. Sociálne poradenstvo. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2005, s. 20.

[229] *Klarifikácia* - proces, v rámci ktorého si sociálny poradca a klient objasňujú rôzne aspekty prezentovaného problému. Klient prichádza do poradne často s problémom, ktorý pripomína ľadovec plávajúci na mori, najprv sa hovorí o tom, čo vidí klient i poradca - malú časť ľadovca nad hladinou. Obaja však tušia, že pod hladinou je tá väčšia časť ľadovca, ktorá býva podstatnejšia pre riešenie prezentovaného problému. Úlohou poradcu je na základe svojich odborných znalostí zistiť mnohé informácie o ponorenej časti problému.

[230] Porov. TIMUĽÁK, L. *Základy vedení psychoterapeutického rozhovoru.*. Praha : Portál 2006, s. 16.

vzťah učiteľ - žiak. Predstavuje cieľavedomé, štruktúrované učebné spojenectvo a využíva techniky učenia. Vo svojom repertoári má podmieňovanie, posilňovanie, učenie, nácvik, tréning, modelovanie, inštruovanie, presviedčanie, paradoxné techniky. Behaviorálny poradenský prístup je krátkodobý a využíva techniky na urýchlenie zmeny. Pre svoju časovú nenáročnosť, rýchle smerovanie k zmene, pragmatický výsledok, je účinne využiteľný v sociálnom poradenstve.[231]

Experienciálny (humanistický) prístup vníma človeka ako aktívnu bytosť s potenciálom k ďalšiemu rastu, zameriava sa na dosiahnutie vyššieho stavu vedomia klienta, aby si klient uvedomil svoje možnosti a schopnosť naučiť sa ich využívať. Vzťah medzi poradcom a klientom je emocionálne naplnený ľudský vzťah, ktorý je založený na ľudskom spojenectve *človek - človek*. Charakteristický pre tento prístup je neštrukturovaný rozhovor, akceptácia klienta, schopnosť empatie poradcu, kongruencia a celý proces smeruje k sebaaktualizácii klienta. Tento poradenský prístup sa najfrekventovanejšie objavuje v systémoch sociálneho poradenstva.[232] Niektoré školy tohto prístupu preferujú aktívny čin pred verbalizáciou, podporujú klienta, aby bol sám sebou a mobilizoval svoje vnútorné zdroje, zjednocujú psychiku a telo, minimalizujú techniky. Prístup pracuje na princípoch humanistickej tradície európskej kultúry, využíva fenomenologickú metódu a niektoré prvky existencialistickej filozofie.[233]

Poradenstvo jednej čistej školy nemá v našich podmienkach veľkú tradíciu. Väčšina poradcov pracuje ***eklekticky***, spája alebo selektívne využíva rozličné poradenské prístupy podľa charakteru problému alebo typu klienta. Sociálny poradca je teoreticky pripravovaný na všetky prístupy v poradenstve a výsledkom jeho vzdelania a výcviku je schopnosť využívať účinné prvky všetkých

---

[231] Porov. KOŠČO, J. a kol. *Poradenská psychológia.* Bratislava : SPN 1987, s. 18; porov. GABURA, J. Sociálne poradenstvo. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2005, s. 21.

[232] Porov. MATOUŠEK, O. *Potřebujete psychoterapii?* Praha : Portál 1995, s. 81.

[233] porov. GABURA, J. Sociálne poradenstvo. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2005, s. 21.

prístupov v snahe čo najrýchlejšie a najefektívnejšie pomôcť klientovi, rodine, skupine či komunite.[234]

Sociálne poradenstvo vychádza zo základnej premisy - človek je sociálna bytosť, je neustále konfrontovaný s tým, že vonkajšia realita, svet, v ktorom žije, sa mení veľmi rýchlo, zatiaľ čo vnútorná realita človeka, osobnosť, hodnoty, postoje, sa menia oveľa pomalšie. Stret týchto dvoch realít je príčinou mnohých sociálnych problémov.[235]

[234] Porov. GABURA, J. *Sociálne poradenstvo.* Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca 2005, s. 20.

[235] Porov. TOLAN, J. *Na osobu zaměřený přístup v poradenství a psychoterapii.* Praha : Portál 2006, s. 6.

5.2 FORMY SOCIÁLNEHO PORADENSTVA

5.2.1 Delenie foriem

Z pohľadu teoretických východísk ako i v praktickom využití sa stretávame s rozličnými formami sociálneho poradenstva. Tieto sú podmienené rozdielnym spôsobom prístupu ku klientovi, miestom, kde sa poradenstvo vykonáva, prevažujúcimi metódami i formami poradenskej práce a taktiež využitím širokospektrálnych komunikačných médií.

V sociálnej práci sa všeobecne používajú dve základné delenia foriem, a to z aspektu:

- ✓ *cieľovej skupiny* - individuálna, skupinová,
- ✓ *miesta výkonu* - ambulantná, rezidenciálna alebo terénna,
- ✓ *využitia komunikačných médií* osobným sociálnym poradenstvom (kontaktné poradenstvo, telefonické krízové poradenstvo, písomné sociálne poradenstvo, masmediálne sociálne poradenstvo).[236]

Ambulantná sociálna práca sa vykonáva obyčajne na pracovisku sociálneho poradcu, prípadne v spoločných priestoroch skupiny iných odborníkov, ktorí sa na riešení problému klienta podieľajú. Sociálny klient sem prichádza zo svojho prirodzeného prostredia (rodina) tak často a na takú dobu, ako sa s poradcom dohodol. Tento typ sociálnej práce je veľmi často uplatňovaný.

Rezidenciálna, inštitucionálna sociálna práca sa realizuje v sociálnom zariadení, v ktorom poradca pracuje s istou špecifickou skupinou klientov tohto zariadenia.

Pri ***terénnej sociálnej práci*** dochádza poradca za klientom do jeho prirodzeného prostredia, v ktorom veľmi efektívne dokáže vypracovať sociálnu diagnózu a realizuje obyčajne aj sociálnu terapiu. Pri riešení jedného a toho istého sociálneho prípadu veľmi pravdepodobne využije poradca aj niekoľko typov foriem sociálnej práce podľa toho, ako sa prípad bude vyvíjať. Veľmi účinnou formou poradenstva, ktoré sa využíva najmä v sociálnej oblasti, je takzvané sprevádzanie, pričom sociálny poradca

---

236 Porov. MYDLÍKOVÁ, E. - GABURA, J. - SCHAVEL, M. *Sociálne poradenstvo.* Bratislava : ASSP 2002, s. 37.

najčastejšie pracuje s klientom v jeho pôvodnom prostredí a priamo učí klientov základným hygienickým návykom, pracovať s domácim finančným rozpočtom, starať sa o rodinu a o deti, optimálne komunikovať, plánovať do budúcnosti, riešiť problémy a konflikty.

5.2.2 Telefonické krízové poradenstvo

Z hľadiska využitia komunikačných médií sa najčastejšie stretávame s ***osobným sociálnym poradenstvom (kontaktné poradenstvo)***, pri ktorom je sociálny poradca v priamom osobnom kontakte s klientom.

Sociálne ***telefonické krízové poradenstvo*** je jedným z nástrojov na prácu s krízou. Môže byť široko koncipované, pre rôzne cieľové skupiny (linky dôvery) alebo špecializované pre špecifických klientov (telefonické linky pre deti, telefonická pomoc týraným ženám, linky pre ľudí, ktorí majú problémy s drogami, telefonická pomoc homosexuálom).

Ciele sociálneho telefonického poradenstva sú:[237]

- nadviazanie kontaktu s klientom (stimulovať klienta pre aktívnu spoluprácu);
- udržanie kontaktu s klientom (udržať klienta pri telefóne, aby nezložil a neukončil predčasne rozhovor);
- získanie relevantných informácií o probléme (snaha o zistenie dostatočného množstva informácií);
- zistenie očakávaní klienta (klient chce zvyčajne niečo konkrétne zmeniť, vyriešiť, dozvedieť sa, zistiť „zákazku" klienta); zreálňovanie očakávaní klienta;
- distribúcia klienta na miesto efektívnej pomoci; zabezpečenie odbornej pomoci;
- motivácia klienta k osobnému kontaktu;
- vytvorenie ventilačného priestoru pre klienta (neunáhľovanie rozhovoru, aby nedošlo k rezignácii klienta, resp. k odpopru);
- pomoc klientovi pri riešení krízovej situácie.

Telefonické linky poskytujú odbornú bezplatnú, anonymnú a odborne garantovanú pomoc v krízovej alebo stresujúcej situácii

---

[237] Porov. GABURA, J. Sociálne poradenstvo. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2005, s. 39.

primárne prostredníctvom telefonickej komunikačno-poradenskej služby. Poskytujú priestor pre komunikáciu, jednorazové ako i opakované poradenstvo, všeobecné i cielené informácie, sociálno-právne poradenstvo, krízovú intervenciu a v širšom zábere sa podieľajú i na osvetovej a preventívnej činnosti. Rozhovory vedú odborníci, ktorí sú schopní kvalifikovane usmerniť dialóg a poskytnúť volajúcemu vhodné informácie. Problémy, s ktorými sa klienti na poradcov telefonických liniek obracajú, sa týkajú predovšetkým partnerských vzťahov, vzťahov v rodine, potreby komunikácie, taktiež sú to rôzne podnety, ako aj neschopnosť riešiť či už vlastné problémy, alebo niekoho blízkeho, týkajúce sa problematiky užívania alkoholu, fajčenia, prípadne nelegálnych drog.

5.2.3 Internetové sociálne poradenstvo

Internetové sociálne poradenstvo je založené na neosobnom styku medzi sociálnym poradcom a klientom prostredníctvom elektronickej komunikácie. Poradca môže s klientom komunikovať v ktoromkoľvek čase, klient si môže vybrať odborníka, ktorému dôveruje a súčasne môžu komunikovať s klientom viacerí odborníci.

Inou výhodou internetového sociálneho poradenstva je podľa Gaburu to,[238] že v rámci poradenskej internetovej konferencie môžu súčasne komunikovať s klientom viacerí odborníci, do riešenia problémov klienta možno zapojiť i laikov. Rizikom je možná anonymita poradcu a nevýhodou neosobný kontakt, aj keď je už možné využiť pri tomto poradenstve obrazové spojenie pomocou kamery.

Písomné sociálne poradenstvo sa realizuje najčastejšie formou listov. Malo by sa obmedzovať na odporučenie návštevy konkrétneho odborníka či inštitúcie, môže pomôcť klientovi zorientovať sa vo všeobecnej rovine v jeho probléme, alebo poskytnúť potrebné poznatky či informácie.[239]

---

238 Porov. GABURA, J. Sociálne poradenstvo. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2005, s. 40.

239 Porov. GABURA, J. Sociálne poradenstvo. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2005, s. 40.

Masmediálne sociálne poradenstvo má formu masového poradenstva, v prvom rade pôsobí informačne, prináša im nové poznatky a je významnou súčasťou prevencie. Pri tomto poradenstve je potrebné dávať značný pozor na nesprávne, resp. neúplné zverejnené správy, ktoré môžu spôsobiť dezorientáciu v širokom spektre oslovených.

V legislatívne úprave bolo sociálne poradenstvo definované podľa zákona NR SR o sociálnej pomoci č.195/1998 Z. z nasledovne: „Sociálne poradenstvo je odborná činnosť zameraná na zistenie rozsahu a charakteru hmotnej núdze alebo sociálnej núdze, na zistenie príčin jej vzniku, na poskytnutie informácií o možnostiach riešenia hmotnej alebo sociálnej núdze a na usmernenie občana pri voľbe a uplatňovaní foriem sociálnej pomoci".[240]

Súčasná právna úprava v zákone č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách definuje sociálne poradenstvo nasledovne:[241]

a) Sociálne poradenstvo je odborná činnosť zameraná na pomoc fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii. Sociálne poradenstvo sa vykonáva na úrovni základného sociálneho poradenstva a špecializovaného sociálneho poradenstva.
b) Základné sociálne poradenstvo je posúdenie povahy problému fyzickej osoby, rodiny alebo komunity, poskytnutie základných informácií o možnostiach riešenia problému a podľa potreby aj odporúčanie a sprostredkovanie ďalšej odbornej pomoci. Základné sociálne poradenstvo je súčasťou každej sociálnej služby poskytovanej podľa tohto zákona.
c) Špecializované sociálne poradenstvo je zistenie príčin vzniku, charakteru a rozsahu problémov fyzickej osoby, rodiny alebo komunity a poskytnutie im konkrétnej odbornej pomoci.
d) Sociálne poradenstvo možno vykonávať ambulantnou formou prostredníctvom poradní sociálneho poradenstva zriadených na tento účel a terénnou formou prostredníctvom terénnych programov.

---

[240] *Zákon č.195/1998 Z. z. sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov, § 12.*

[241] *Zákon č. 448/2008 Z. z o sociálnych službách v znení neskorších predpisov, § 19.*

Z hľadiska praxe je možné rozlišovať ***dve úrovne sociálneho poradenstva*** (bližšie popísané v Tabuľke 2):

1. *základné* sociálne poradenstvo,
2. *špeciálne* sociálne poradenstvo.[242]

Tabuľka 2 Úrovne sociálneho poradenstva	
Základné	➢ prevláda o informačné poradnstvo o distribučné poradenstvo o smerovacie poradenstvo a koordinácia ➢ sociálny pracovník má o integrovať pre svojho klienta rôzne poradenské služby o zabezpečovať ich komplexnosť, prenos informácií medzi jednotlivými odborníkmi o koordinovať rôzne úrovne poradenských intervencií
Špecializované	➢ samostatná profesia v sociálnej oblasti ➢ špeciálne, prevažne ambulantné, zariadenia - sociálne poradne ➢ nezávislý sociálny poradca rieši náročné problémy klienta, ktoré kompetenčne ani profesionálne neboli riešené v predchádzajúcom stupni sociálneho poradenstva ➢ prináša najkomplexnejšiu ponuku poradenských služieb v oblasti verejnej správy i neziskových organizácií ➢ malo by byť vykonávané vysokoškolsky vzdelaným a v dlhodobom výcviku pripraveným sociálnym poradcom

[242] Porov. OLÁH, M. - SCHAVEL, M. *Sociálne poradenstvo a komunikácia*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove Pravoslávna bohoslovecká fakulta 2006, s. 35.

5.3 CIEĽOVÉ SKUPINY SOCIÁLNEHO PORADENSTVA

5.3.1 Oblasti pôsobnosti sociálneho poradenstva

Využitie sociálneho poradenstva je rozsiahle jednak z hľadiska problémov, ktoré rieši, ako aj z pohľadu cieľových skupín, na ktoré je namierené. Nachádzame ho všade tam, kde sú nejaké sociálne problémy, teda môžeme povedať, že jeho využitie je rôznorodé. Gabura a kol. popisuje viaceré oblasti pôsobnosti sociálneho poradenstva, teda problémy, ktorými sa zaoberá:[243]

- ✓ problémy s kompetenciami v sociálnych vzťahoch,
- ✓ deficity v sociálnych zručnostiach,
- ✓ problémy vo vzťahu k formálnym inštitúciám a organizáciám,
- ✓ problémy vo výkone sociálnych rolí (rodič, pracovník, občan),
- ✓ ťažkosti so zvládaním sociálnych tranzícií (opustenie pôvodnej rodiny, strata zamestnania, dlhodobé vážne ochorenie),
- ✓ interpersonálne konflikty v rôznych sociálnych vzťahoch,
- ✓ reaktívny emočný distres (strata niečoho či niekoho dôležitého),
- ✓ sociálne insuficiencie (chýbajúci domov, chýbajúce peniaze),
- ✓ problémy sociálnej adaptácie,
- ✓ problémy v oblasti sociálnej patológie,
- ✓ zmena životného scenára a štýlu.

5.3.2 Sociálne poradenské špecializácie

Sociálne poradenstvo môže poskytovať komplexné poradenské služby, alebo sa môže špecializovať na niektorú cieľovú skupinu. Medzi sociálne poradenské špecializácie patrí:

sociálne poradenstvo pre rodičov a deti - je orientované najmä na situácie, v ktorých rodičia zlyhávajú vo svojej

---

[243] Porov. GABURA, J. a kol.: *Poradenstvo v sociálnej práci. Projekt profesnej prípravy sociálnych pracovníkov.* Bratislava Prievidza 1999, s. 33.

rodičovskej funkcii, vo výchove, v postojoch k deťom a tiež sa zameriava na deti, ktoré zlyhávajú v rodine, v škole, v sociálnych vzťahoch alebo deti s poruchami správania.

Obsah sociálneho poradenstva pri riešení problémov rodiny je veľmi rozsiahly, nakoľko v rámci rodiny sa identifikujú problémy, ktoré jednak súvisia so samotnými ekonomickými alebo dysfunkčnými situáciami a stavmi rodiny, alebo aj problémami sociálno-patologických javov, ktoré môžu prezentovať u niektorých členov rodiny (jedného alebo viacerých) a ovplyvňujú harmonické fungovanie rodiny;

sociálne poradenstvo pre slobodné matky - poradca pomáha zvažovať jednotlivé alternatívy a hľadá primerané možnosti zvládania tejto situácie;

sociálne poradenstvo v náhradnej rodinnej starostlivosti - sociálny poradca pomáha klientom identifikovať motívy pre náhradné rodičovstvo, pripravuje ich na zvládnutie rodičovskej roly a rieši aktuálne problémy, ktoré sa objavujú v procese náhradnej rodinnej starostlivosti;[244]

rozvodové a porozvodové sociálne poradenstvo - kde je ešte priestor na renováciu manželstva a stabilizáciu vzťahov, alebo vo fáze, kde je úlohou sociálneho poradcu identifikácia príčin manželskej krízy a poradenská intervencia s cieľom sanovania manželstva a rodiny;[245]

sociálne poradenstvo pre týraných a zneužívaných ľudí - ašpiruje na zmeny legislatívy v tejto oblasti, snaží sa ovplyvňovať tradičné postoje verejnej mienky a prehlbovať citlivosť vnímania tohto problému;

sociálne poradenstvo pre klientov vyššieho veku – tradične sa zabezpečuje dávkami sociálnej pomoci, príspevkom na bývanie a možnosťou využitia opatrovateľskej, ošetrovateľskej alebo prepravnej služby.

---

[244] Porov. SEDLÁKOVÁ - M., SEDLÁK, P.: Zdravá rodina – nádej pre opustené deti. In: *Rodina – nádej budúcnosti. Zborník.* Košice : Seminár sv. Karola Boromejského 2008, s. 255.

[245] Porov. VITKOVIČOVÁ, K.: Predmanželské, manželské, rodičovské a rodinné poradenstvo. In: TOKÁROVÁ, A. a kol.: *Sociálna práca*. Prešov : AKCENT PRINT - Pavol Šidelský 2003, s. 510.

Sociálny poradca by mal byť pre starého človeka predovšetkým dobrým poslucháčom, chápavým partnerom a pomocníkom v rozhodovaní; [246]

sociálne poradenstvo pre ťažko zdravotne postihnutých je zamerané z hľadiska svojho obsahu na riešenie problémov, ktoré sa týkajú posúdenia opodstatnenosti peňažného príspevku na kompenzáciu, pri jeho zavedení, pri určení a uvoľnení osobitného príjemcu peňažného príspevku na kompenzáciu, poskytovanie starostlivosti v zariadeniach sociálnych služieb, priznanie, odňatie, resp. zastavenie poskytovania sociálnej služby, zníženie alebo zvýšenie úhrady za poskytovanie sociálnej služby, prípadne neplatenie sociálnej služby;

špeciálne poradenstvo - komplex poradenských služieb špecifickým skupinám jedincov, ktorí sú znevýhodnení zdravotne či sociálne a ktorých handicap máva dlhodobý alebo trvalý charakter;[247]

resocializačné sociálne poradenstvo - je zamerané na sociálnu starostlivosť o občana po výkone trestu alebo po návrate z dlhodobej rezidenciálnej starostlivosti a pomáha zvládnuť náročné situácie spojené s resocializáciou;

sociálne poradenstvo v oblasti závislostí - cieľom je hlavne motivovanie klienta pre návštevu odborného pracoviska pre závislosti, poradenská práca s okolím, odolávanie „zvodom" okolia, nová hodnotová orientácia, spoluúčasť na programoch prevencie drogových závislostí;[248]

sociálne poradenstvo vzájomnej pomoci - vytvára pre ľudí priestor, aby si mohli vzájomne pomáhať a podporovať sa. Je založené na praktickej skúsenosti, je krátkodobé a uplatňuje sa najmä pri aktuálnych problémoch, ktoré nepotrebujú hlbší odborný zásah;

poradenstvo svojpomocných skupín - môže byť dobrovoľnícke alebo laické, ako aktívna iniciatíva a angažovanosť občanov;[249]

---

[246] Porov. LOJAN, R. *The art of being fully present to the dying patient in palliative care*. Brno : Tribun EU, 2015, s. 136-149.

[247] Porov. NOVOSAD, L.: *Základy speciálního poradenství.* Praha : Portál 2000, s. 41.

[248] Porov. KREDATUS, J. - ONDREJKOVIČ, P.: Sociálna patológia a rizikové skupiny. In: TOKÁROVÁ, A. a kol. *Sociálna práca*. Prešov : AKCENT PRINT - Pavol Šidelský 2003, s. 373.

[249] V súvislosti s pojmom svojpomocná skupina, považujeme za nevyhnutné si ju bližšie zadefinovať. Barker definuje svojpomocné skupiny (self-help

pastoračné poradenstvo - je symbiózou sociálneho poradenstva s duchovnou podporou a pomocou klientovi, ktorý je znepokojený vážnymi životnými ťažkosťami, náboženskými alebo existenciálnymi krízami. Využíva fenomén viery či už pri riešení problémov, alebo pri zvládaní náročných životných situácií a ponúka klientovi inú životnú filozofiu.[250]

Spiritualita pomáha sociálnemu klientovi hľadať a nachádzať vnútorné zázemie, nájsť riešenie jeho sociálnych problémov v jeho vnútri, na základe jeho uznávaných a zvnútornených hodnôt a viery. Spiritualita rozširuje spektrum možností riešenia problémov v podobe ďalších alternatív, na základe existujúcich i vznikajúcich medziľudských vzťahov, presvedčení, osobnostného presahovania, či viery v Boha; [251]

sociálne poradenstvo pri práci s marginálnymi skupinami - predovšetkým s rómskou minoritou, bezdomovcami, prostitútkami, či utečencami. Ide o tých jedincov, ktorí nielenže sú neschopní zachovávať etické a v dôsledku toho aj právne normy spoločnosti, ale sú neschopní uspokojovať svoje potreby v súlade s platnými normami spoločnosti;[252]

- *sociálne poradenstvo pre rómsku minoritu* charakterizujú aktivity, ktoré súvisia s ich socializáciou, snahou o integráciu, potláčanie separácie, zapájanie samotných Rómov do procesu integrácie, znižovanie sociálneho napätia a podporovanie pozitívneho orientovaného hodnotového systému,

---

groups) ako dobrovoľnícke združenia neprofesionálov, ktorí zdieľajú spoločné potreby alebo problémy a pravidelne sa stretávajú s cieľom vzájomne sa podporiť, vymieňať si informácie o aktivitách a zdrojoch, ktoré im môžu byť užitočné pri riešení ich problémov. Porov. BARKER, R L. The *Social Work Dictionary*. 5th Ed. Washington, DC : NASW, 2003, s. 388. Tieto skupiny sa zvyčajne stretávajú bez riadenia profesionálnym pracovníkom. Sociálny pracovník môže byť do skupiny prizvaný ako poradca. Porov. MÁTEL, A. - SCHAVEL, M. et al. Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011, s. 72.

250 Porov. KAŠPARU, M. *Lékařske konsilium v oboru pastorálni teológie. Dizertační práce*. Košice : Katolícka univerzita Ružomberok, TF Košice 2005, s. 38.

251 LOJAN, R. Zapojenie kresťanskej komunity v starostlivosti o umierajúcich pacientov. In *Nové horizonty : časopis pre teológiu, kultúru a spoločnosť.* Roč. 8, č. 1 (2014), s. 20-22.

252 Porov. PAVOLOK, V. *Péče společnosti o integraci občanů společensky nepřispúsobených.* Praha : Československý výzkumný ústav práce a sociálních věcí 1982, s. 219.

- *sociálne poradenstvo pre bezdomovcov* sprostredkúvajú najmä neštátne subjekty. V prevažnej miere je terénnym poradenstvo, výnimku tvoria len poradenské služby v azylových domoch;

5.3.3 Poradenstvo pre nezamestnaných

zamestnanecké poradenstvo - poradenstvo pre nezamestnaných - pomoc človeku, ktorý má problémy v práci, problémy s nezamestnanosťou a s uplatnením sa na trhu práce. Sociálny poradca pomáha klientovi minimalizovať stres, aktívne sa orientovať na trhu práce, poskytuje poradenstvo pri výbere a rozširovaní si svojich profesionálnych kompetencií, vyrovnať sa s kariérovou zmenou.

Poradenstvo pre nezamestnaných je zamerané na riešenie problémov postavenia človeka v pracovnom procese i mimo neho. Významnú úlohu v tomto poradenstve zohrávajú úseky poradenstva na ÚPSVaR. Poradenská činnosť je zameraná do oblastí vymedzených zákonom o zamestnanosti. Ide o dve základné oblasti, a to do:

informačných poradenských služieb – prvotné a základné informácie o možnostiach zamestnania sa, rekvalifikácie, podpore v nezamestnanosti, o povinnostiach a právach nezamestnaných, o možnostiach poradenstva (informácie poskytujú pracovníci ÚPSVaR, ktorí sú v prvom kontakte s nezamestnanými),

odborných poradenských služieb - sú poskytované odbornými poradcami. Služby sú zamerané na vytváranie súladu medzi osobnými a osobnostnými predpokladmi občana a požiadavkami, ktoré na pracovníka kladie výkon určitého zamestnania, na podporu rozhodovania a správania sa občana na trhu práce s cieľom získať vhodné zamestnanie, na otázky sociálnej a pracovnej adaptácie občana, na prevenciu nezamestnanosti hlavne u absolventov škôl;

akademické poradenstvo - v poslednom období sa nástojčivo nastoľuje potreba rozvíjať poradenstvo u poslucháčov vysokých škôl s dôrazom na vyššie ročníky a končiacich študentov pri rozhodnutiach o voľbe špecializácie, možnostiach a požiadavkách práce a pri správnom rozmiestnení i adaptácii v praxi. Toto poradenstvo je zamerané na orientačno-poradenskú a psychoterapeutickú starostlivosť.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ANSEN, H. *Soziale Beratung im Grundriss.* In http://dvsg.org/uploads/media/SozialeBeratungAnsen_04.pdf (13.12.2014)

BARKER, R L. The Social Work Dictionary. 5th Ed. Washington, DC : NASW, 2003. 493 p. ISBN 0-87101-355-X.

GABURA, J. *Sociálne poradenstvo.* Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca 2005. 221 s. ISBN 80-89185-10-X.

GABURA, J. a kol. *Poradenstvo v sociálnej práci. Projekt profesnej prípravy sociálnych pracovníkov.* Bratislava Prievidza 1999.

GABURA, J. *Sociálne poradenstvo*. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2005. 222 s. ISBN 80-89185-10-X.

HOLLSTEIN-BRINKMANN, H. *Sociálna práca a systémové teórie.* Trnava : SAP - Slovak Academic Press 2001. 198 s. ISBN 8O-88908-78-7.

KAŠPARU, M. *Lékařské konsilium v oboru pastorálni teológie. Dizertační práce*. Košice : Katolícka univerzita Ružomberok, Teologická fakulta Košice 2005.

KOŠČO, J. a kol. *Teória a prax poradenskej psychologie.* Bratislava : SPN 1980.

KOŠČO, J. a kol. *Poradenská psychológia.* Bratislava : SPN 1987. 445 s.

KREDATUS, J. - ONDREJKOVIČ, P. Sociálna patológia a rizikové skupiny. In TOKÁROVÁ, A. a kolektív: *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce.* Prešov : AKCENT PRINT - Pavol Šidelský 2003. 572 s. ISBN 80-968367-5-7.

LEVICKÁ, J. Vývoj a súčasný stav sociálneho poradenstva. In *Sociálne poradenstvo.* Zborník. Trnava, 1998. 102s. ISBN 80-88908-26-4.

LEVICKÁ, J. – MRÁZOVÁ, A. *Úvod do sociálnej práce.* Trnava : SAP - Slovak Academic Press 2004. 124 s. ISBN 80-89104-35-5.

LOJAN, R. Zapojenie kresťanskej komunity v starostlivosti o umierajúcich pacientov. In *Nové horizonty : časopis pre teológiu, kultúru a spoločnosť*. Roč. 8, č. 1 (2014), s. 20-22. ISSN 1337-6535.

LOJAN, R. *The art of being fully present to the dying patient in palliative care*. Brno : Tribun EU, 2015. s. 136-149. 260s. ISBN 978-80-263-0963-5.

MÁTEL, A. – SCHAVEL, M. et al. Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. 442 s. ISBN 978-80-8132-009-5.

MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociálni práce*. Praha : Portál 2001. 309 s. ISBN 80-7178-473-7.

MATOUŠEK, O. *Potřebujete psychoterapii?* Praha : Portál 1995. 136 s. ISBN 80-7178-314-5.

MYDLÍKOVÁ, E. - GABURA, J. - SCHAVEL, M. *Sociálne poradenstvo.* Bratislava : ASSP 2002. 218 s.

NOVOSAD, L. *Základy speciálního poradenství.* Praha : Portál 2000. 159 s. ISBN 80-7367-194-3.

OLÁH, M. - SCHAVEL, M. *Sociálne poradenstvo a komunikácia*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove Pravoslávna bohoslovecká fakulta 2006. 192 s. ISBN 80-8068-487-1.

PAVOLOK, V. *Péče společnosti o integraci občanů společensky nepřispůsobených..* Praha : Československý výzkumný ústav práce a sociálních věcí 1982.

SEDLÁKOVÁ - M., SEDLÁK, P. Zdravá rodina – nádej pre opustené deti. In: *Rodina – nádej budúcnosti. Zborník.* Košice : Seminár sv. Karola Boromejského 2008, s. 245 - 258. ISBN 978-80-89361-21-2.

SCHAVEL, M. – OLÁH, M. *Poradenstvo a komunikácia.* Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2008. 218 s. ISBN 8080684871.

SCHILLING, J. *Sociálna práca. Hlavné smery vývoja sociálnej pedagogiky a sociálnej práce.* 1. vyd. Trnava : SAP, 1999. 272 s. ISBN 80-88908-54-X.

STRIEŽENEC, Š. *Teória a metodológia sociálnej práce.* 1. vyd. Trnava : Tripsoft, 2006. 296 s. ISBN 80-969390-4-1.

TIMUĽÁK, L. *Základy vedení psychoterapeutického rozhovoru.* Praha : Portál 2006. 181 s. ISBN 80-7367-106-9.

TOKÁROVÁ, A. a kol. *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce.* Prešov : FF PU Akcent Print 2003. 572 s. ISBN 80-968367-5-7.

TOLAN, J. *Na osobu zaměřený přístup v poradenství a psychoterapii.* Praha : Portál 2006. 223 s. ISBN 80-7367-146-8.

VITKOVIČOVÁ, K. Vývoj profesionalizácie poradenstva. In TOKÁROVÁ a kol. *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce.* Prešov : FF PU Akcent Print 2003. 572 s. ISBN 80-968367-5-7.

VITKOVIČOVÁ, K. Predmanželské, manželské, rodičovské a rodinné poradenstvo. In TOKÁROVÁ a kol. *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce.* Prešov : FF PU Akcent Print 2003. 572 s. ISBN 80-968367-5-7.

6 OTCOVSTVO A MATERSTVO

Lenka Urbanová, Alena Stopková

Každé manželstvo začína svadbou a je logické, že manželia tvoria rodinu práve preto, že sa im rodia deti. V tom je rozdiel medzi rodinou a priateľstvom. V žiadnej kultúre nevieme o nijakom obrade, ktorý by bol potrebný, alebo sa konal na zahájenie priateľstva.[253] Rodina nie je len miestom vzniku nového života, ale predovšetkým miestom bezpečia, jeho rozvoja a zrenia. Je miestom, ktoré poskytuje oporu a bezpečie všetkým svojím členom. Osobné vzťahy na úrovni manželstva sa prelievajú do širšieho kontextu rodiny a stávajú sa vysoko stabilizujúcim prvkom pre všetky generácie rodinného spoločenstva.[254] Rodičovstvo sa nedá zrušiť. Môžeme ho zaprieť, potlačiť, nehlásiť sa k nemu, ale odpísať ho nemôžeme. Byť rodičom znamená nesenie zodpovednosti za ďalší priaznivý vývoj zdravej, silnej a zdatnej osobnosti detí. K tomu patrí aj to, aby boli v živote šťastné, prínosné a uspokojivo zapojené do svojej spoločnosti.[255] Podľa Tomáša Akvinského máme byť svojim rodičom vďační za tri veci: darovali nám život, starali sa o náš rast a vychovali nás. Cieľom výchovy je teda vedenie k plnosti ľudstva. Rodina je v istom zmysle druhým duchovným lonom. V ňom má zrodené dieťa zrieť v mravnú osobnosť. Dieťa musí mať pocit, že je oslovené, inak bude napriek telesnej starostlivosti, duševne zaostávať. Ťažkú záťaž pre dieťa predstavuje aj matkina práca mimo domova. Keď sa matka usmieva na svoje dieťa, je v tom skrytá výzva, aby sa aj ono usmievalo. Od toho dňa, kedy sa toto prvýkrát stane, matka sa cíti byť pochopená svojím dieťaťom.[256]

---

253 Porov. DRÁPAL, D. Manželství a rodičovství. In Mezinárodní den rodiny 2014: rodina a společnost: sborník projevů z mezinárodní konference pořádané dne 22. května 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Praha : Ideál, 2014, s. 77.

254 Porov. ŠRAJER, J. – MUSIL, L. Etické kontexty sociální práce s rodinou. České Budějovice : Libor Musil v nakl. Albert, 2008, s. 127.

255 Porov. MATĚJČEK, Z. – DYTRYCH, Z. Přestali jste být manželi, ale zůstaváte rodiči. Praha : Vydavateľstvo H&H, 1992, s. 5.

256 Porov. HÖFFNER, J. Manželství a rodina. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultúry, 1999, s. 27.

6.1 MATERSTVO V HISTORICKOM VÝVINE

Napriek tomu, o čom nás chcú presvedčiť dnešné média, materstvo by sa malo uskutočňovať v manželstve. Svedčí o tom aj fakt, že deťom sa najlepšej výchovy dostáva tam, kde majú oboch vlastných rodičov, žijúcich v pevnom zväzku.[257] Nezanedbateľná nie je ani zrejmá skutočnosť, že žiadna žena nechce vychovávať dieťa bez podpory manžela. Prvou povinnosťou otca voči svojím deťom je milovať ich matku. Darom naozajstnej lásky je schopnosť darovať seba, svoj čas, svoju prítomnosť. Mať otvorenú náruč i srdce pre manželku, manžela a deti.[258] Otec a matka by mali vždy pamätať na to, že sú aj manželom a manželkou a že ich láska má rásť spolu s ich deťmi.[259] Deti potrebujú pre svoj zdravý rast náročnú lásku otca a vľúdnu lásku matky. Náročná láska otcovská je podmienená úspechom dieťaťa. Vľúdna láska matky je nepodmienená, je stále rovnaká bez ohľadu na to, či sa dieťaťu darí alebo nie.[260] Pápež Ján Pavol II. vo svojom Apoštolskom liste[261] píše, že materstvo od začiatku v sebe zahŕňa zvláštnu ochotu priviesť na svet novú osobu a práve toto je poslaním ženy. V tejto ochote, v počatí a narodení dieťaťa, žena samu seba plne objaví v naozajstnom sebadarovaní. Dar vnútornej ochoty k prijatiu a zrodeniu dieťaťa je spätý s manželským spojením, ktoré by malo byť zvláštnym prejavom vzájomného sebadarovania sa ženy a muža. Počatie a narodenie nového človeka sú podľa Biblie sprevádzané slovami ženy – rodičky: „Dostala som človeka od Pána“ (Gn 4,1).

6.1.1 Chápanie materstva v 17. – 19. storočí

V 17. – 18. storočí si spoločnosť vôbec nevšímala materské úlohy a materstvu nepripisovala žiadnu hodnotu. Súvislo to aj s tým, že spoločnosť dieťaťu nepripisovala také miesto, aké má

[257] Porov. MELCHIOROVÁ, A. Mateřství. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 157.
[258] Porov. FERRERO, B. Vychovávej jako Don Bosco. Praha : Portál, 2007, s. 23.
[259] FFERRERO, B. Šťastní rodičia. Bratislava : Don Bosco, 1998, s. 77.
[260] BOSCO, T. Život mamy Margity. Bratislava : Don Bosco, 2006, s. 41.
[261] JÁN PAVOL II. Apoštolský list svätého otca Jána Pavla II. o dôstojnosti a povolaní ženy. Rím : SÚSCM, 1991, s. 52-53.

dnes.[262] Na konci 18. storočia sa obraz matky a jej úloha mení a pozornosť sa upriamuje na starostlivosť o dieťa a výchovné praktiky. Novým imperatívom je prežitie detí a matkám sa ukladá povinnosť svoje deti dojčiť.[263] Matky začínajú dbať na správnu výživu, hygienu a zdravie dieťaťa viac, ako to bolo u predchádzajúcich generácii.

Celé 19. storočie sa nesie v duchu vydávania odborných príručiek, ktoré sa venujú tehotným ženám, pôrodu a starostlivosti o dieťa. Materstvo sa stáva vďačnou úlohou, je velebené a hovorí sa o jeho vznešenej funkcii a poslaní ženy byť matkou. Psychoanalýza urobila z matky prvú príčinu psychickej rovnováhy dieťaťa a veľkou mierou prispela k tomu, že sa z matky stala ústredná postava rodiny.[264] Dôstojnosť, nezastupiteľnosť a výlučnosť tejto ženskej roly, nebola v tej dobe spoločnosťou už žene odopieraná. Úlohy v rodine už boli rozdelené: muž sa staral o „vonkajšie“ záležitosti rodiny a žena sa starala o „vnútorné“ záležitosti rodiny.[265]

6.1.2 Chápanie materstva v 20. storočí

V druhej polovici 20. storočia ženy pootvorili dvere svojich domovov a zaplavili univerzity, súdy, nemocnice, ... a ukázali, že ambície a nezávislosť nie sú len výsadou mužov. V tomto období ženy pociťujú rozpor medzi materskou a ženskou rolou. Napriek týmto zmenám pracujúce ženy 20. storočia majú bližší vzťah k svojim deťom a starajú sa o ne oveľa viac ako kedysi. Materstvo je stále prvoradou záležitosťou ženy a záujem o dieťa stojí pred záujmom ženy. Avšak prichádza nový problém, ktorý vychádza z nespokojnosti žien, aby sa aj muži zapájali do domácich a rodičovských povinností.[266] Táto nová požiadavka týkajúca sa deľby práce privádza ženy k poznaniu, že ženské šťastie sa nemusí nutne spájať s materstvom, že sú aj iné spôsoby

---

[262] BADINTER, E. Materská láska od 17. storočia po súčasnosť. Bratislava : Aspekt, 1998, s. 70.

[263] BADINTER, E. Materská láska od 17. storočia po súčasnosť, s. 107.

[264] BADINTER, E. Materská láska od 17. storočia po súčasnosť, s. 150-151,177, 221.

[265] Porov. VODÁKOVÁ, A. - VODÁKOVÁ, O. Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme? Praha : Sociologické nakladatelství, 2003, s. 85.

[266] BADINTER, E. Materská láska od 17. storočia po súčasnosť, s. 251-260.

„naplnenia“ života, ktoré sa nutne nemusia spájať s manželstvom a materstvom.

A dostali sme sa do doby, kedy v úvahách, či mať alebo nemať dieťa, ženy narážajú na tieto najčastejšie prekážky:

- po skončení školy chcú cestovať, uchytiť sa v zahraničí, získať dobre platenú prácu a byt,
- obavy, že po skončení materskej dovolenky, ak budú chcieť pokračovať v práci, narazia na odmietavý postoj zamestnávateľa,
- strach z nezamestnanosti núti otcov i matky odchádzať od detí za prácou do cudziny,
- istý životný štýl, na ktorý si zvykli a nechcú ho meniť.[267]

Štatistické údaje ukazujú, že pokles pôrodnosti na Slovensku sa začal už koncom osemdesiatych rokov a trvá dodnes. Pre lepšiu prehľadnosť uvádzame tabuľku, v ktorej sme si zvolili dva ukazovatele, a to počet živonarodených detí a priemerný vek ženy pri pôrode na Slovensku.[268]

[267] Porov. LENCZOVÁ, Terézia. Postavenie matky v spoločnosti na Slovensku. Bratislava : 2007 [cit. 2014-06-11]. Dostupné z URL <http://www.family-sk.sk/kategorie.php?id=34&clanok=123>.

[268] Porov. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Vývoj obyvateľstva v Slovenskej republike a krajoch v roku 2012. Bratislava : 2013, s. 8.

Tab. č. 1 Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR

Rok	Počet živonarodených detí v SR	Priemerný vek ženy pri pôrode v SR	Rok	Počet živonarodených detí v SR	Priemerný vek ženy pri pôrode v SR
1980	95 100	25,08	1997	59 310	25,66
1981	93 290	25,22	1998	57 582	25,81
1982	92 618	25,18	1999	56 223	25,99
1983	92 053	25,23	2000	55 151	26,21
1984	90 843	25,21	2001	51 136	26,45
1985	90 155	25,21	2002	50 841	26,66
1986	87 138	25,25	2003	51 713	26,95
1987	84 006	25,22	2004	53 747	27,19
1988	83 242	25,28	2005	54 430	27,51
1989	80 116	25,26	2006	53 904	27,78
1990	79 989	25,24	2007	54 424	28,07
1991	78 569	25,06	2008	57 360	28,31
1992	74 640	25,11	2009	61 217	28,59
1993	73 256	25,15	2010	60 410	28,83
1994	66 370	25,25	2011	60 813	29,13
1995	61 427	25,35	2012	55 535	29,11
1996	60 123	25,49	2013	54 823	29,22

6.1.3 Materstvo v kontexte spoločenského vývinu spoločnosti

Postoje k materstvu v posledných rokoch sa výrazne zmenili. Ženy sú vystavené mnohým spoločenským i psychologickým tlakom:

- vláda podporuje inštitucionalizovanú starostlivosť o dieťa,
- kladie sa dôraz na uprednostňovanie práce pred rodinou,
- média propagujú slobodu, sex a pestovanie nezáväzných vzťahov,
- reklamy propagujú vidinu večnej mladosti upriamovaním našej pozornosti na spotrebné predmety,

- a všetci spolu nás chcú presvedčiť, že náš príjem vyjadruje, kto vlastne sme a materstvo sa do týchto predstáv veľmi nehodí.[269]

Krátky exkurz do histórie nám už predznačil, prečo je tomu tak. Ako sme už spomenuli, druhá polovica 20. storočia zaznamenala masívny vstup žien na trh práce. Nasadenie žien do pracovného procesu bolo špecifikom komunistickej predstavy o zrovnoprávnení žien. Štatistiky hovoria až o 90% zamestnanosti matiek detí do 15 rokov. Táto účasť žien v zamestnaní mala byť prejavom socialistickej emancipácie žien a vládnucej ideológie, ktorá presadzovala takýto model rozvoja osobnosti ženy. Už tu môžeme hovoriť o počiatkoch zrovnoprávňovania žien s mužmi. Štát si vyhradil právo suplovať funkciu trhu i rodiny a stal sa skoro výlučným nositeľom solidarity spoločnosti. Ideologické dôvody a neefektívna socialistická ekonomika spôsobili, že:

- snaha o zrovnoprávnenie žien sa premenila na tlak vyrovnať sa mužovi aj v typicky mužských povolaniach,
- dôraz na profesnú sebarealizáciu ženy zatienil hodnotu materstva,
- snaha o slobodu žien pri voľbe povolania a partnera sa premenila na snahu oslobodiť ženu – matku od dieťaťa a rodiny, čím žena prichádza o podstatnú dimenziu svojej osobnosti.[270]

Na Slovensku sa po zmene režimu mnohé matky tešili na väčšie možnosti voľby v starostlivosti o deti a rodinu. Avšak väčšina žien si už zvykla na dvojsmerný spôsob života rodina – práca a bolo len málo takých, ktoré by sa chceli naplno venovať len rodine a výchove detí. Socializmus na Slovensku dopustil, že materská úloha žien nebola vnímaná ako jedna zo životných poslaní ženy, čo malo vážne dôsledky na pozíciu inštitúcie rodiny, ktorá si k materstvu (i otcovstvu) vytvára vlažný až ľahostajný postoj

---

269 Porov. MELCHIOROVÁ, A. Mateřství, s. 21. Podľa I. Sobotkovej medzi negatívne stránky materstva patrí: spomalenie kariéry ženy, finančné znevýhodnenie ženy na materskej dovolenke, obmedzenie resp. strata osobnej slobody, dopad na manželský vzťah. Porov. SOBOTKOVÁ, I. Psychologie rodiny. Praha : Portál, 2007, s.157.

270 LENCZOVÁ, Terézia. Postavenie matky v spoločnosti na Slovensku. Bratislava : 2007 [cit. 2014-06-11]. Dostupné z URL <http://www.family-sk.sk/kategorie.php?id=34&clanok=123>; Porov. MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha : SLON, 1997, s. 28.

a kladie ich na posledné miesto rozvojových stratégií spoločnosti.[271]

Hovorí sa, že ruka na kolíske hýbe svetom, preto matka je základom spoločnosti. Matka vytvára domov, ktorý je útočiskom celej rodiny. A rodina udržuje v chode celú spoločnosť.

[271] Porov. LENCZOVÁ, Terézia. Postavenie matky v spoločnosti na Slovensku. Bratislava : 2007 [cit. 2014-06-11]. Dostupné z URL <http://www.family-sk.sk/kategorie.php?id=34&clanok=123>; Porov. LEŠKOVÁ, L. Mladí ľudia a ich vzťah k manželstvu a rodičovstvu. Hodnotová orientácia mladých ľudí a ich vzťah k inštitúcii manželstva. Prešov : Michal Vaško, 2013. s. 75-87; Porov. LEŠKOVÁ, L. Sociálny pracovník Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny na Slovensku a jeho kompetencie pri zabezpečovaní sociálno-právnej ochrany ohrozeným kategóriám občanov. Aktuálny stav výučby sociálno-právnej ochrany a možnosti jej skvalitnenia. Prešov : Michal Vaško, 2013, s. 85-98.

6.2 OTCOVSTVO V HISTORICKOM VÝVINE

Je zrejmé, že v dnešnej spoločnosti je stále viac detí vychovávaných iba matkami, zatiaľ čo rola otca postupne stráca na význame. Napriek tomu sa odborníci zhodujú na tom, že otec má v rodine nezastupiteľné miesto a jeho prínos pre zdravý vývoj dieťaťa je neodškriepiteľný. V 70. rokoch boli iniciované výskumy, ktoré priniesli zistenie, že otec je významný, nielen keď sú deti staršie, ale aj v ranných rokoch. Význam otca v rodine sa menil v súvislosti so spoločenským vývojom. Rovnako ako každá sociálna rola je i rola otca definovaná a formovaná mnohými spoločenskými a kultúrnymi faktormi, ktoré ovplyvňujú a premieňajú štatút otca v spoločnosti, spoločne s ich právami a povinnosťami.[272]

V antickom Ríme mali otcovia takmer absolútnu moc nad svojimi deťmi, mohli ich predať do otroctva alebo dokonca zabiť. Práva matiek prakticky neexistovali. Ak došlo k rozvodu, prešla starostlivosť o dieťa automaticky na otca. V neskorších dobách mal otec väčšiu zodpovednosť za dieťa než matka a takmer vo všetkých prípadoch rozvodu bolo dieťa zverené otcovi.

6.2.1 Chápanie otcovstva v 19. storočí

V priebehu 19. storočia však prichádzajú prvé pomalé zmeny. V dôsledku ekonomického rozvoja došlo k oddeleniu pracovného a domáceho prostredia. Muži ako živitelia rodín opúšťali domovy a trávili oveľa viac času v práci. Zodpovednosť za deti prechádzala na matky. I súdy začali obmedzovať takmer absolútne práva otca na zverenie dieťaťa po rozvode. Otcovia si udržovali svoj formálny štatút hlavy rodiny, ale rola vychovávateľa detí pripadala stále viac matkám. Stúpala tendencia mužov hľadať zmysel svojho mužstva mimo domova. Menej sa vzťahovali k hodnote domova a rodičovstva, pre ich sebaurčenie boli dôležitejšie individuálne ambície a úspech. Otcovstvo sa stalo menej dôležitou úlohou. Tradičné chápanie otcovstva zahrňovalo štyri hlavné roly.

---

[272] Porov. LOVASOVÁ, L. Rodinné vztahy. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 13-14.

Otec bol:

- ✓ nenahraditeľným ochrancom a opatrovateľom,
- ✓ vychovával a odovzdával svojim deťom morálne zásady,
- ✓ bol hlavou rodiny,
- ✓ a jej živiteľom.

Všetky tieto roly stratili v priebehu posledných dvoch storočiach na dôležitosti. Otcovia stratili autoritu a prestíž v širšej spoločnosti a otcovstvo ako také, strácalo na vážnosti. Pravdepodobne i v súvislosti s týmto vývojom sa uprednostňovali matky pri zverení starostlivosti o deti, a to i deti starších vekových kategórií.

6.2.2 Chápanie otcovstva v 20. storočí

Na počiatku 20. storočia sa už matkám zverovali deti akéhokoľvek veku do trvalej starostlivosti. Preferencie otcov boli nahradené takmer bezvýhradnou preferenciou matiek. Tento postoj spoločnosti bol ešte upevnený stále populárnejšou psychoanalytickou teóriou, ktorá kládla veľký dôraz na prínos matky k psychickej pohode dieťaťa. Usudzovalo sa, že vzťah medzi matkou a dieťaťom je výnimočný, ďaleko intímnejší a dôležitejší ako vzťah dieťaťa s otcom a že iba matka dokáže správne reagovať na potreby dieťaťa. Vznikol kult materstva, ktorý so sebou mimo nekritickej viery v materinské inštinkty priniesol podceňovanie významu otca pre vývoj dieťaťa. Súčasní muži 21. storočia si však začínajú dôležitosť svojej roly čím ďalej viac uvedomovať, sú aktívnejší a viac sa angažujú vo výchove a starostlivosti o svoje deti. Donedávna neslýchaná bola tzv. otcovská dovolenka, ktorú dnes považujeme za plnohodnotnú alternatívu materskej dovolenky. Sudcovia v rozvodovom konaní zase častejšie uvažujú i o možnosti zveriť dieťa do starostlivosti otca. Tiež výchovné aktivity otcov sú inej povahy než predtým, kedy pristupovali k výchove viac z mocenskej pozície. Teraz sú otcovia skôr partnermi svojho dieťaťa, snáď sú i citovo angažovanejší a sú priamou súčasťou života dieťaťa, než len vonkajšou autoritou.[273]

[273] Porov. LOVASOVÁ, L. Rodinné vzťahy, s. 14. Sociologické prieskumy ukázali, že funkcie otca sa v posledných rokoch zmenila výraznejšie ako funkcia matky. A zmenila sa pravdepodobne k lepšiemu. Otcovia si dnes nepomerne viac so svojimi deťmi užívajú. Užívajú si tiež viac intimity

6.2.3 Otcovstvo v kontexte spoločenského vývinu spoločnosti

Rôzne generácie[274] mužov žijúcich v súčasnej spoločnosti prechádzali a prechádzajú skúsenosťami otcovstva v rozdielnych spoločenských podmienkach, čo zásadným spôsobom ovplyvňuje to, ako si ich príslušníci otcovstvo predstavujú, ako vnímajú svoju identitu otca a tiež, ako v role otca jednajú. Pre generáciu otcov sú dôležité tie okolnosti, za ktorých sa utváralo ich otcovstvo.

Generácia „zakladateľov socialistických rodín“, v súčasnosti najstaršia žijúca generácia – muži narodení väčšinou v 30. rokoch, ktorí zakladali rodiny v 50. a na začiatku 60. rokov 20. storočia.

Generácia normalizácie, generácia prarodičov dnešných detí – muži narodení väčšinou v 40. alebo 50. rokoch, ktorí zakladali rodiny v 70. a 80. rokoch 20. storočia, teda v období neskoršieho „normalizačného“ socializmu.

Generácia „ponovembrových zmien“, muži narodení väčšinou v 70. alebo na začiatku 80. rokov – generácia dnešných otcov malých detí, ktorí zakladať rodiny začali okolo roku 2000 a sú teda rodičmi dnešných malých detí alebo mladších teenagerov.

---

rodinného života v porovnaní so svojimi starými rodičmi. V minulosti totiž otcova rola väčšinou spočívala v tom, že zaobstarával pre rodinu obživu a chránil ju pred nebezpečenstvom, ktoré na ňu doliehalo zvonku. Dnes však je jeho pôsobenie zamerané ďaleko viac do rodiny než mimo ňu. Vonkajšie nebezpečenstvá z minulosti stratili svoj význam a na ich miesto nastúpili nebezpečenstvá nové, vnútorné. Rodina už dávno nie je ohrozená dravou zverou a nepriateľskými kmeňmi, ale svojimi vnútornými nedorozumeniami, nedostatkom lásky, nedostatkom ohľadu jedného voči druhému. Porov. MATĚJČEK, Z. Rodiče a děti. Praha : Avicenum, 1986, s.58.

274 Generácie sú v sociologickom slova zmysle vekové kohorty, ktoré sú formované určitými historickými udalosťami a skúsenosťami, ktoré ich príslušníci prežili v obdobných fázach životnej dráhy. To utvára zdieľaný pocit prináležitosti vo vnútri generácii a súčasne pocit odlišnosti vo vzťahu k príslušníkom generácie ostatných. Porov. VODOCHODSKÝ, I. Expertní pohled. Generace otců v dnešní společnosti. In RaTATA : magazín Ligy otevřených mužů : čtení pro řádné, neřádné i mimořádné táty. Praha : Liga otevřených mužů, 2008, s. 2-3.

6.2.4 Generačná skúsenosť

Tieto tri generácie mužov sa niekedy stretávajú v rámci jednej rodiny, v úlohách dedkov, synov a vnukov, ale nie je tomu tak vždy, a to hlavne z dôvodu rôzne veľkých medzier a prekrytí medzi generáciami a rozdielnymi životnými stratégiami jednotlivcov. Každá z uvedených generácií má svoju špecifickú generačnú skúsenosť.

1. generácia - pre najstaršiu generáciu je typická skúsenosť s počiatočnými fázami plánovaného hospodárstva, súčasťou ktorého bola štátom riadená emancipácie žien s ich zapojením do pracovného procesu a zriadením rôznych služieb, ktoré im mali uľahčiť starostlivosť o rodinu, akými boli napr. predškolské zariadenia – jasle, škôlky. Od mužov sa neočakávalo, že prevezmú časť starostlivosti o deti a domácnosť, tú mali prevziať práve rôzne štátom zriaďované inštitúcie.

2. generácia - prostredná generácia zažila celkom iný typ socialistickej rodinnej politiky. Ten bol založený na štedrej podpore rodín s deťmi – predlžovaním materskej dovolenky, zvyšovaním materských dávok, rodičovského príspevku, zavedením novomanželských pôžičiek atď. Ani tu sa však nepredpokladá väčšie zapojenie mužov do starostlivosti, nakoľko väčšina výhod bola adresovaná ženám, napr. materskú dovolenku mohli čerpať len ženy. Typické pre túto generáciu bolo i to, že sa zakladali rodiny (z dnešného pohľadu) vo veľmi nízkom veku – u mužov okolo 21. roku čo taktiež vytvára určitú generačnú skúsenosť. Typickou súčasťou bolo taktiež uzatváranie manželstiev z dôvodu tehotenstva partnerky, často v dobe pred základnou vojenskou službou alebo počas nej. Muži teda často neboli v rannom veku svojich detí ani fyzicky prítomní, pretože vykonávali vojenskú službu.

3. generácia - naopak v 90. rokoch došlo k známemu poklesu sobášnosti a pôrodnosti, takže pre najmladšiu generáciu mužov je typické zakladanie rodiny neskôr až vo veku okolo 30. rokov alebo ešte neskoršie. Celkom novou skúsenosťou je možnosť, či dokonca nutnosť väčšieho zapojenia sa do starostlivosti o deti a o domácnosť. Napriek tomu, že veľká časť mužov túto možnosť víta a chápe ju, problémom môže byť práve absencia pozitívnych vzorov, s ktorými by sa mohli starostliví muži identifikovať. Muži, ktorí zakladali rodiny v 90. rokoch však naďalej prežívali

špecifickú situáciu, pretože akokoľvek sa rodina a jej postavenie v spoločnosti premieňalo, prežívali mnohé stereotypy. Napr. fakt, že niektoré pôrodnice naďalej neformálne bránili účasti otcov pri pôrode, neexistovala rodičovská dovolenka pre mužov či inštitút striedavej výchovy. Dnešná spoločnosť kladie na mužov tak i na ženy veľké nároky. Na jednej strane doma majú byť muži jemní a starostliví, v práci priebojní a medzi kamarátmi drsní a cynickí. Spoločnosť takto rôznorodá s protichodnými očakávaniami kladie nároky tiež na ženy. Oceňuje ich schopnosť starať sa, no súčasne od nich požaduje spolupodieľanie sa na finančnom zabezpečení rodiny alebo úplne finančné zabezpečenie v prípade žien – samoživiteliek. Tieto generačné skúsenosti rôznych vekových skupín mužov – otcov sú základom pre ťažké hľadanie porozumenia napriek generáciami. Pre mužov najstaršej a strednej generácie môže byť rovnako ťažké pochopiť snahu o starostlivosť ich vnukov, resp. synov a pre mladších mužov zase porozumieť ich častej absencii u staršej generácie. Vzorce správania sa často reprodukujú vo vnútri rodín, takže najmladší muži môžu byť konfrontovaní s tým, že sa od nich vyžaduje niečo, čo u svojich otcov a dedov nevideli. To môže vyvolávať volanie po „starých dobrých časoch“, na druhej strane môže spôsobovať rozčarovanie „neschopných otcov“, ktorí svoju otcovskú a manželskú rolu možno nevykonávali tak, ako mohli a mali.

6.2.5 Medzigeneračný prenos

Skúsenosti medzi otcami, synmi a vnukmi prebieha po línii odovzdávania si rôznych schopností, zvykov, návykov či koníčkov. Vzťahy medzi otcami a synmi bývajú niekedy nefunkčné už počas dospievania a skutočnosť, že sa mladší stane otcom, spravidla nič nezmení. Naopak tam, kde skôr nedošlo k narušeniu vzťahov medzi otcom a synom, má skutočnosť, že sa jeden z nich stane otcom a druhý dedkom, mierne pozitívny vplyv. U žien je situácia, kedy sa dcéry samé stávajú matkami pre ďalšie utváranie vzťahov medzi dcérami a novopečenými babičkami častejšie komplikovaná a zlomová. Babičky majú tendenciu svojim dcéram odovzdávať

svoje vlastné materské skúsenosti, na čo môžu dcéry reagovať rôznym spôsobom – od ústretovosti až k úplnému odmietnutiu.[275]

[275] Porov. VODOCHODSKÝ, I. Expertní pohled. Generace otců v dnešní společnosti. In RaTATA : magazín Ligy otevřených mužů : čtení pro řádné, neřádné i mimořádné táty. Praha : Liga otevřených mužů, 2008, s. 2-3.

6.3 ROLA MUŽA – OTCA A ROLA ŽENY – MATKY V RODINE

Tendencia k miešaniu mužských a ženských roly prichádza z Ameriky, kde je hlboko zakorenená. Ženy fajčia cigarety a nosia nohavice. Muži na seba striekajú parfumy a zdobia sa šperkami. Dĺžka vlasov, správanie, záujmy a zamestnanie o ich pohlaví veľa nenapovedá a vývoj sa týmto smerom uberá ešte ďalej. Takáto podobnosť medzi mužmi a ženami spôsobuje v mysliach detí, ohľadne ich vlastnej sexuálnej identity, veľký zmätok. Nemajú pred sebou žiadne výrazne modely, ktoré by mohli napodobovať. Stieranie odlišností v rolách prispieva k tomu, že musia sami hľadať vhodné správanie a postoje, čo prispieva k homosexualite a zmätku v otázkach sexuality, čomu dnes čelíme. Deti v prvých rokoch ich života je potrebné učiť o tradičných rolách muža a ženy. Vzdialiť sa od tohto predpísaného správania znamená pre dieťa ďalšie poškodzovanie jeho pocitu vlastnej identity. Mužské a ženské roly si deti osvojujú cez obliekanie, tesné stotožnenie sa s rodičom rovnakého pohlavia, do istej miery aj cez typ práce, ktorá sa od nich vyžaduje a cez to, aké hračky dostáva na hranie. Nemali by desiť niektoré chlapčenské sklony dievčat, nemali by sme vyžadovať od chlapcov „chlapské“ správanie. Rovnako tiež nie je neprijateľné, keď chlapec umyje riad a dievča uprace garáž. Na druhej strane by mali rodičia svoje deti posúvať smerom k role, ktorá odpovedá ich pohlaviu. Aj podľa Božieho plánu, jasne popísaného v Biblii, má každé z oboch pohlaví ustanovené konkrétne mužské alebo ženské roly, ktoré nesmú byť opomínané bez toho, že by to prinieslo bolestivé následky. Muži a ženy sú rovnoprávni, ale nie rovnakí! To znamená, že majú rovnakú hodnotu ako ľudia, ale sú jasne určení k odlišným úlohám.[276]

6.3.1 Výchova otca a matky v rodine

Výchova vyžaduje spoločné úsilie otca a matky. Práve muž je v modernej spoločnosti v nebezpečenstve, že sa mu otcovstvo odcudzí a bude vo vlastnej rodine hrať rolu outsidera. Čiastočne je to odrazom toho, že väčšiu časť dňa strávi mimo rodiny

[276] Porov. DOBSON, J. Být sám sebou. Praha : Návrat domů, 1994, s. 129-130.

v zamestnaní, môže sa aj sám od rodiny odťahovať. Z druhej časti pôsobí aj fakt, že jeho rola je zatienená mechanickým chápaním a používaním zásady rovnoprávnosti. Písmo sväté označuje výraz „byť doma“ ako „byť u otca“. Je to vyjadrené napr. aj v podobenstve o stratenom synovi, kde sa matka nespomína, ale je tam samostatne myslená. Je horšie, keď otec na rodinu nemá čas, ako keby pre ňu nemal peniaze.[277]

Deti, ktoré majú od začiatku života oboch rodičov, sa skoro naučia rozoznávať rôzne typy vzťahov a od každého vzťahu očakávať niečo iné. To im uľahčuje orientáciu v nových situáciách. Kvôli nevyhnutnému oddeleniu sa od matky, ktoré nastáva v puberte (u chlapcov toto oddelenie nastáva skôr ako u dievčat), je dôležité, aby dievčatá mali vo svojom živote od začiatku tiež otca, aby si mohli utvoriť „pozitívny komplex otca“.[278] Pokiaľ ranná skúsenosť dievčat obsahuje prítomnosť otca (ak to nie je možné, tak niekoho, kto sa o ne tiež stará), bude pre ne jednoduchšie sa zo symbiózy matka – dieťa oddeliť a poznajú, že vzťahy majú rôzne odtiene: že mama a otec s nimi jednajú odlišne a že každý rodič má svoje charakteristické vlastnosti. Zatiaľ čo mamu dievča vníma ako niekoho rovnakého, ako je ona sama, otec jej prináša fascináciu z „cudzinca“ (čo je od začiatku veľmi významné). Otcovia reagujú na reč svojich detí rovnako ako matky, ale líšia sa tým, že často dávajú prednosť hrám, ktoré stimulujú fyzickú stránku, jasne definovaným pohybom a náhlych zmien medzi aktívnou a pasívnou fázou interakcie. Otcovský spôsob hry býva viac vzrušujúci než materský a deti ho veľmi oceňujú.[279]

Otec prispieva k vývinu svojich detí tým, že:

- ✓ je modelom ako pre syna tak aj dcéru,

---

[277] Porov. HÖFFNER, J. Manželství a rodina, s. 27.

[278] Pozitívny komplex otca nastáva, keď dievčatá obdivujú a milujú svojich otcov nadovšetko, prispôsobujú sa im a robia im po vôli veľa vecí. A títo otcovia sú veľmi pyšní na svoje dcéry a neustále ich povzbudzujú. V tomto bode je dôležité si pamätať, že v puberte prichádza k oddeleniu, ktoré je veľmi dôležité. Pokiaľ k nemu nedôjde, strávi dievča celý život tým, že sa bude prispôsobovať mužom a nerozvinie svoju vlastnú identitu. Žena, ktorá v detstve nezažila trvalú rodičovskú lásku otca i matky, je vo svojej sebaúcte hlboko zranená. Tento typ žien, ktorí si myslí, že nie je hoden lásky, bude tráviť život tak, že sa budú nevedome ponúkať ako obeť, pretože si myslia, že si nič lepšie nezaslúžia. Porov. PREUSCHOFF, G. Výchova dívek. Praha : Portál, 2007, s. 140-142.

[279] Porov. PREUSCHOFF, G. Výchova dívek, s. 32-33.

- ✓ je disciplinujúcim činiteľom v rodine,
- ✓ ovplyvňuje rodinnú atmosféru,
- ✓ ovplyvňuje morálny vývin svojich detí (viac u syna, než u dcéry),
- ✓ ovplyvňuje intelektový vývin (viac u syna, než u dcéry),
- ✓ je tolerantnejší a veľkorysejší.[280]

V mnohých rodinách s dvoma deťmi, jednou dcérou a jedným synom, býva dcéra otcovým dievčatkom a syn maminým chlapčekom. Určitých roly sa nedá úplne zbaviť, ale je potrebné dávať si pozor na toto nálepkovanie, aby toto rozdeľovanie nebolo príliš silné a pevné. Jedným z kľúčových pravidiel, ako to už bolo zmienené, je neprekračovať generačný odstup. To znamená, že rodičia vždy budú rodičmi a deti deťmi. Napr. ak sa matka so synom stavajú proti otcovi, nikdy z toho nič dobré nevzíde. Rodičia by sa mali vo svojej rodičovskej role vzájomne podporovať a predkladať deťom jednotnú formu výchovy.[281]

6.3.2 Úloha matky v rodine

Pre materský vzťah k dieťaťu je typická veľmi silná a hlboká psychologická identifikácia sa s dieťaťom. Matka je s dieťaťom citovo spätá omnoho viac ako otec a rovnako viac sa s ním stotožňuje. Prežíva svoje dieťa ako súčasť seba samej a má na jeho živote účasť, ako nemá nikto iný. Nedá sa povedať, že život dieťaťa je pre ňu dôležitý, stavia ho dokonca vyššie než svoj vlastný život.[282] Podľa E. Fromma je materinská láska od prírody

---

[280] Porov. POLI, O. Srdce táty. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 31-57.

[281] Porov. PREUSCHOFF, G. Výchova dívek, s. 150; Pokiaľ sa v rodine začína takéto rozdeľovanie objavovať, je treba tento vzdor vedome zlomiť tým, že rodič úmyselne bude robiť niečo s dieťaťom, ktoré nie je na jeho strane. Je dôležité, aby robili spolu niečo, čo baví dieťa a rozprávali sa s ním. Dieťa potrebuje oboch rodičov. Otec a matka majú byť vo výchovnom pôsobení naladení na rovnakú vlnovú dĺžku, mali by byť v zhode. Deti veľmi rýchlo vytušia nejednotu a využívajú to na dosiahnutie svojich záujmov.
Porov. KUNÁK, S. Vybrané možnosti primárnej prevencie negatívnych vplyvov na deti a mládež. Bratislava : IRIS, 2007, s. 61.

[282] Porov. POLI, O. Srdce táty, s. 21.

nepodmienená. Matka miluje svoje dieťa, pretože je to jej dieťa a nie preto, že dieťa splnilo nejaké zvláštne očakávania.[283]

Matka má pocit, že musí dieťaťu odstrániť z cesty všetko, čo by mu mohlo spôsobiť bolesť. Dokonca považuje za svoju povinnosť zaistiť, aby sa dieťa nemuselo namáhať a aby nikdy nezažilo sklamanie, či nezdar, preto sa ho snaží chrániť pred všetkými ranami, ktoré život prináša. Zákon materstva hovorí: moje dieťa nesmie trpieť. Zákon otcovstva naproti tomu tvrdí: moje dieťa musí byť silné a musí byť schopné pobiť sa so všetkým, čo sa mu postaví do cesty. Otec dieťa povzbudzuje k tomu, aby sa snažilo všetkým problémom a ťažkostiam čeliť, aby nemalo strach zo života a z rôznych obmedzení, ktoré so sebou život prináša. Otec takto vedie dieťa k tomu, aby dokázalo žiť v reálnom svete, v ktorom sa nevyhnutne stretne i s bolesťou a trápením.[284] Obidvaja rodičia zdieľajú rovnaký cit – lásku k svojim deťom a obaja túžia vychovávať ich čo najlepšie. Tento spoločný cieľ je jadrom ich spoločného výchovného úsilia. Otec má za úlohu pomôcť matke, aby nebola do života svojich detí tak hlboko pohrúžená, aby si uvedomila, že jej túžba dieťaťu pomáhať musí mať určitú neprekročiteľnú hranicu. Otec tiež má a musí matku chrániť pred deťmi, to znamená otvorene sa za ňu postaviť, ak požiadavky detí prekračujú únosnú hranicu a zaraziť detské pokusy zneužívať matkinu ochotu a ústretovosť.[285]

6.3.3 Typy matiek

Milujúca matka: žiaduci a spoločensky uznávaný typ z hľadiska výchovy detí a spolužitia v rodine. Ide o kamarátske, obetavé a empatické matky, ktoré vedia odpúšťať, byť veľkorysé a nezištné. Sú oporou pre deti i manžela.

---

[283] FROMM, E. Umenie milovať. Bratislava : Ikar, 2006. s. 19.

[284] Porov. POLI, O. Srdce táty, s. 23-24. Otec sa nebojí povedať dieťaťu: „poraď si sám!“; otec dieťaťu neodstraňuje z cesty prekážky; otec sa nebojí požiadať deti, aby rešpektovali jeho požiadavky; otec je presvedčený, že dieťa je schopné pochopiť, čo potrebuje, a požiadať o to; otec pomáha dieťaťu prevziať zodpovednosť za svoje činy; otec sa nebojí chcieť od svojich detí, aby sa prispôsobili; otec ľahšie pripustí, že i jeho deti robia chyby; otec deti konfrontuje so skutočnosťou. Porov. POLI, O. Srdce táty, s. 31-57.

[285] Porov. POLI, O. Srdce táty, s. 103-104.

Egoistická matka: prechováva nepriateľský postoj k svojmu okoliu i k deťom. Chýba jej nežnosť a obetavosť. Deti sú pre ňu príťažou. Vo vzťahu k nim dáva najavo, že bez nich by bola spokojnejšia.

Nekompromisná matka: svoju rodinu i deti má rada, ale má svoje zásady, ktoré každý musí rešpektovať. Častým výchovným prostriedkom sú tresty.

Úzkostná a nevyrovnaná matka: snaží sa byť dobrou a kamarátskou, ale chýba jej potrebný pokoj a vyrovnanosť. Sama so sebou je nespokojná, neverí si. Nevie sa rozhodovať ani riešiť rodinné problémy.

Snobská matka: svoj vzťah k deťom i k rodine z časti predstiera – deti sú pre ňu prostriedkom k predvádzaniu sa jej vlastnej osoby, úrovne rodiny. Vôbec nemá zmysel pre rodinný a manželský život.

Netradičná a odviazaná matka: výchova detí ju nezaujíma, pristupuje k nej s premáhaním a odporom.[286]

Slabá matka: nezvláda nástrahy materstva a jej výchova nie vždy prináša dobré výsledky. Ignorovanie potrieb dieťa spôsobuje depriváciu, hnev, nedostatočnú starostlivosť, deťom chýba pocit bezpečia. Dieťa môže začať citlivo reagovať na potreby matky, čím dochádza k zmene generačných hraníc a dieťa začína fungovať ako „dobrá matka“. Namiesto toho, aby matka chránila dieťa, dieťa matkine úlohy robí za ňu a keďže matku zažíva ako „zraniteľnú“ svoj hnev, že je zanedbávané, potláča.[287]

6.3.4 Úloha otca vo vzťahu otec – déra

Otcovská láska sa nezískava tak ľahko ako materská a práve preto deti viac motivuje. Viac ako o náklonnosť a cit v nej ide o uznanie, úctu a dieťa si ju musí zaslúžiť tým, že niečo dokáže, niečo zvládne alebo sa v niečom osvedčí.[288] Otec je prvým mužom

---

[286] Porov. ĎURDIAK, Ľ. Psychohygiena mladého človeka. Nitra : Enigma, 2001, s. 55.

[287] Porov. SLIPP, S. Freudovská mystika: Freud, ženy a feminizmus. Praha : Triton, 2007, s. 47- 48.

[288] Úcta a uznanie sú zložité etické pojmy a na rozdiel od prirodzeného citu ich je možné chovať len k niekomu, kto podal dôkaz vlastnej hodnoty, či už v oblasti mravnej, športovej, intelektuálnej a musel sa pri tom v niečom premôcť – stálo ho to námahu, musel byť vytrvalý, dôsledný

v živote malého dievčatka a hrá v ňom veľmi dôležitú úlohu. Predstavuje mužské pohlavie, a tak je vzorom životnej roly.

Rola otca vo vzťahu otec – dcéra

Dcéra v otcovi hľadá:

1. *Prijatie svojej osoby, ochranu a oporu* – dcéra hľadá v otcovi svojho pôvodcu, chce sa pre neho cítiť významná a dôležitá.[289]
2. *Vzor pri výbere svojho budúceho manžela* – dcéry každého muža, ktorý v ich živote získa určitý význam, zrovnávajú so svojím otcom. Pokiaľ má otec so svojou dcérou veľmi úzky, dobrý vzťah, je veľmi pravdepodobné, že si vyberie manžela, ktorý bude ako otec. Ale niektoré dcéry si vyberajú protichodné typy, pretože je to pre ne výzva. Rovnako tak každá žena, ktorá mala so svojím otcom zlé skúsenosti, bude hľadať muža, ktorý je „úplne iný". Všetkým sa to pochopiteľne nepodarí a niektoré zo žien si napriek tomu zvolia takéto vzory správania, ktoré zažívali v detstve. Ak sa – podobne ako u vzťahov matky a dcéry – problémy vo vzťahoch neriešia a nespracovávajú, budú sa prenášať z generácie na generáciu. Preto napr. týrané dievčatá často vstupujú do manželstva, v ktorých sú ony alebo ich dcéry zneužívané.[290]
3. *Možnosť vyskúšať si nácvik postojov a správanie sa voči mužom aj v iných medziľudských vzťahoch.*[291]

Aby sa muž mohol vyvíjať, musí byť schopný identifikácie s otcom a matkou. Musí sa vytvoriť trojuholník otec – matka – syn a nahradiť diádu matka – syn. Keď nie je otec prítomný, nedôjde k prenosu identifikácie z matky na otca. Syn ostáva uväznený v identifikácii s matkou. Absencia otca znamená zvýšený vplyv matky, na ktorý je tak položená veľká zodpovednosť. Takto

---

a prekonávať problémy. Úctu a uznanie si zaslúži len ten, kto pochopil, že všetko nejde získať ľahko a bez námahy. Porov. POLI, O. Srdce táty, s. 61.

289 Porov. POTOČÁROVÁ, M. Otec a matka v rodine. In LENCZOVÁ, T. Úloha otca a matky v rodine : Radikálne spoločenské zmeny ako výzva a šanca. Zborník referátov z konferencie. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre rodinu a a zodpovedné rodičovstvo, 2003, s. 72.

290 Porov. CORNEAU, G. Chybějící otec, chybující syn: jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity. Praha : Portál, 2012, s. 24.

291 Porov. POTOČÁROVÁ, M. Otec a matka v rodine. In LENCZOVÁ, T. Úloha otca a matky v rodine : Radikálne spoločenské zmeny ako výzva a šanca, s. 72.

nemôže vzniknúť spomínaný trojuholník alebo sa vytvorí nesprávne.[292]

6.3.5 Rola otca vo vzťahu otec – syn

Otec sa stáva synovi vzorom v troch hlavných oblastiach:

1. V správaní sa a spôsobe jednania so ženami – spôsoby ako jedná so svojou manželkou, ako sa správa k ženám. Keď si raz bude hľadať partnerku, bude jednať podľa štýlu a stratégií otca.
2. V oblasti typicky mužských aktivít – šport, manuálna zručnosť, praktickosť, narábanie s prístrojmi, domáce práce.
3. V oblasti prestíže a úcty, ktorá vyplýva z otcovho verejného postavenia a spoločenskej úrovne.[293]

6.3.6 Typy otcov

Autoritatívny a despotický otec: tento typ si myslí, že sa mu manželka musí podriaďovať. Tento typ otca so sebou nesie riziko, že sa jeho dcéra bude vnímať ako obeť. Ak nebude mať gurážnu a vzdorovitú matku, je možné, že sa jej bude ťažko vzdorovať mužom so zlými úmyslami. Despotizmus sa môže prejavovať tvrdosťou, agresivitou až surovosťou.

Mäkký otec: tento typ otca je svojou dcérou zbožňovaný. Zároveň s ním ale bude manipulovať. Hrozí nebezpečenstvo, že táto dcéra sa naučí pomocou „ženskej prefikanosti“ manipulovať s mužmi. Je pravdepodobné, že v ďalšom živote zažije mnoho sklamania, keď zistí, že nie všetci muži budú pred ňou kapitulovať a že slzy a sklopené viečka nie vždy zapôsobia. Tento typ je dobrým otcom vtedy, ak stanoví svojej dcére hranice a pravidla a ukáže, že mama ani otec nepripustia, aby využívala jedného proti druhému. Otec, ktorý svojej dcére ukazuje svoju

---

[292] Porov. CORNEAU, G. Chybějící otec, chybující syn: jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity, s. 24.

[293] Porov. POTOČÁROVÁ, M. Otec a matka v rodine. In LENCZOVÁ, T. Úloha otca a matky v rodine : Radikálne spoločenské zmeny ako výzva a šanca, s. 70.

emocionálnu stránku, jej pomôže, aby si k nemu vypestovala veľkú dôveru. To sa neskôr v jej živote prejaví tak, že za ním bude chodiť so žiadosťou o radu. Takýto otec musí svojej dcére ukázať, že stojí za to pristupovať k určitým záležitostiam s argumentmi namiesto s emóciami.

Skutočný a milujúci otec: je oveľa viac kamarát, je nositeľom dobre nálady a pokoja. V rodine nevyvoláva konflikty, ale snaží sa ich riešiť a zo svojich chýb sa dokáže poučiť. Jeho láska k deťom a záujem o ne sú neotrasiteľné. Vie byť láskavý a dokáže viac odpúšťať než bežný kamarát. Tiež musí byť niekedy tvrdší, než bežný kamarát. Takýto otec od svojich detí niečo očakáva – učí ich, aby boli spolupracujúcimi členmi rodiny, aby dodržovali dohody, jednali s druhými s úctou, boli ohľaduplní a podieľali sa na každodennom chode domácnosti. To všetko by mal správny otec vyžadovať nie tvrdosťou, ale pokojnou silou, bez útokov a zastrašovania. Vzťah k deťom je založený na vzájomnej úcte, ale nie je a ešte dlho nebude rovnocenný. Presne to deti od svojich rodičov potrebujú – istotu, ktorá pramení z toho, že vedia, že rodičia stoja pevne na svojom a nemôžu s nimi manipulovať.[294]

Puntičkársky otec: nebýva v rodine veľmi obľúbený, pretože neprispieva k dobrému spolužitiu v rodine. Dôraz kladie na nepodstatné maličkosti, všetko musí byť podľa jeho noriem a v úplnom poriadku.

Nezúčastnený otec: výchova detí spočíva na matke resp. starých rodičoch, pretože väčšiu časť svojho života trávi z rôznych dôvodov mimo rodiny. Nezúčastnenosť môže vyplývať z jeho nezáujmu o výchovu detí.

Nenáročný otec: nerád sa angažuje v rodinnom živote a nechce si robiť starosti. Do istej miery ho deti majú rady, lebo od nich nevyžaduje bežné povinnosti ako iní otcovia. Až neskôr si uvedomia, že takýto otec ich nič nenaučí. [295]

Výskumy potvrdzujú, že tí, ktorí sú dobrí manželia a otcovia, sú v priemere mnoho úspešnejší v práci, tešia sa lepšiemu mentálnemu zdraviu, sú šťastnejší a sú väčším prínosom pre svoje okolie než ich slobodní alebo bezdetní vrstovníci.[296]

---

[294] Porov. PREUSCHOFF, G. Výchova dívek, s. 143; Porov. ĎURDIAK, Ľ. Psychohygiena mladého človeka, s. 52-54.

[295] Porov. ĎURDIAK, Ľ. Psychohygiena mladého človeka, s. 52-54.

[296] Porov. SLAYTON, G. Staňte se lepším tátou již dnes: 10 užitečných nástrojů pro každého otce. Kroměříž : Kvartus Media, 2013, s. 23.

6.3.7 Prínosy otcovstva a materstva – rodičovstva

- ✓ Rozvoj vzťahov: materstvo prináša nový, radostný vzťah s dieťaťom a dodáva novú dimenziu vo vzťahu k partnerovi – žena vidí manžela v úlohe otca, manžel vidí ženu v úlohe matky. Materstvo je základom pre nové priateľstvá s inými rodinami.
- ✓ Osobné naplnenie: materstvo je príležitosťou k sebavyjadreniu, osobnému rozvoju, dáva zmysel životu. Žena naplní svoje poslanie.
- ✓ Pokračovanie rodu: veľmi podstatný pocit, ktorý rodičom dodáva istotu do budúcnosti.
- ✓ Rodičovstvo je výzva: rodičia poznávajú seba i druhého tak, ako by to bez dieťaťa nikdy nebolo možné.
- ✓ Rodičovstvo je známkou dospelosti.[297]

[297] Porov. SOBOTKOVÁ, I. Psychologie rodiny, s.158.

6.4 CHÝBAJÚCI OTEC A MATKA

6.4.1 Syn vyrastajúci bez otca

Deti môžu byť šťastné aj bez otca, ale niečo im vždy bude chýbať. V životopise budú mať trvalú medzeru. Adoptované deti, ktoré ako dospelé hľadajú svoju biologickú matku a otca, tento pocit taktiež vyjadrujú. V poslednej dobe si stále viac ľudí myslí, že adoptované deti majú právo poznať svojich biologických rodičov. Je veľmi dôležité poznať svoju biologickú matku a otca k vytvoreniu sebavedomej identity. Nedostatok otca si syn kompenzuje nevedomou idealizáciou. Syn, ktorého otec opustil rodinu, si otca idealizuje alebo neustále v skutočnosti pátra po postave ideálneho otca. Býva často zaslepený svojou túžbou, takže nedokáže správne odhadnúť toho, s kým má čo dočinenia a prežíva znova zradu od náhradnej otcovskej postavy. Jedným z hlavných následkov otcovej absencie je, že synovia zostávajú ako bez tela. Telo je však základom všetkej identity a práve tu musí budovanie identity začínať. Synova identita je zakotvená v tele otca.[298] Zlý vzťah medzi otcom a synom je tradičným predindikátorom delikvencie u mládeži, ale aj u dospelých. Kombinácia odmietania a nepriateľstva s trestami nevedie k disciplíne, ale k agresivite.[299] Štatistiky potvrdzujú, že deti vyrastajúce bez otca, majú dva až trikrát väčšie sklony k tomu, aby skončili vo väzení, nikdy nenašli stálu prácu, trpeli vážnymi psychickými poruchami, získali závislosť na drogách alebo alkohole. Majú tri až štyrikrát častejšie mimomanželské deti, a tak pokračuje ďalej začarovaný kruh devastácie našej spoločnosti.[300]

---

[298] Porov. CORNEAU, G. Chybějící otec, chybující syn: jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity, s 27.

[299] Agresivita sa nemusí obracať len navonok. Máva aj opačný, tzv. intrapunitívny smer. Tri štvrtiny mužských samovrážd sú zo skupiny bez otca. Majú viac úrazov, psychosomatické choroby. Až 8 z 10 pacientov detskej psychiatrie patrí do spomínanej skupiny. Porov. NOVÁK, T. O otcovské roli: [význam otce v rodině]. Praha : Grada, 2013, s. 68.

[300] Porov. SLAYTON, G. Staňte se lepším tátou již dnes: 10 užitečných nástrojů pro každého otce, s. 20.

6.4.2 Dcéra vyrastajúca bez otca

U dievčat, vyrastajúcich bez otca, sa zvyšuje pravdepodobnosť voľby výrazne staršieho alebo rozvedeného partnera. Niekedy sa to označuje ako „komplex z nedostatku otcovstva“. Starší muž najprv imponuje, je vnímavým partnerom a zároveň „milujúcim otcom“. Má ale svoju „históriu“, ktorá ho občas tvrdo dostihne.[301] Z oblasti patológie je u dievčat z rozvedených rodín preukázané výrazne vyššie riziko znásilnenia novým partnerom matky, než je riziko incestu. Dievčatá vyrastajúce bez otca sú výrazne zastúpené medzi prostitútkami.[302]

Súčasná degradácia otcov sa výhradne objavuje po rozvode, kedy deti sú zverené matke. Otcovská autorita je v lepšom prípade len narušená, v horšom úplne zmizne. V najhoršom prípade je dokonca záporná. Otec môže byť prezentovaný ako odstrašujúci príklad. Deti pozerajú na rozvedeného otca ako na „šaša“, outsidera, referenta zábavného programu, náhradníka ako ich potešiť. Je málo pravdepodobné, aby u nich vznikla úcta do takej miery, akú má plnoprávny rodič.[303]

6.4.3 Náhradný otec ?

Ak dieťa musí vyrastať bez otca, je dôležité, aby vo svojom živote malo iné príklady mužských rolí, napr. dedka, učiteľa,... ktorý do týchto vzťahov musí vstupovať slobodne. Niekedy vznikajú spontánne. Takýto vzor životnej roly môže nájsť napr. v oddanom otcovi kamarátky, vo vychovávateľovi detského domova, strediska alebo v učiteľovi v škole. Niekedy si matka privedie iného muža, ktorý by za predpokladu, že to bude chcieť, mohol prevziať otcovskú rolu. Dôležité je však nepredstierať, že tento muž je skutočným otcom detí. V ideálnom prípade sa môže stať dobrým kamarátom a prevziať niektoré rodičovské

---

301 Porov. NOVÁK, T. O otcovské roli: [význam otce v rodině], s. 69.

302 Porov. NOVÁK, T. O otcovské roli: [význam otce v rodině], s. 69.

303 Nadpolovičná väčšina trestných činov, vrátane znásilnenia bola zistená práve u detí pochádzajúcich z rozvedených rodín. Výskyt porúch správania chlapcov „bez otca“ je jedenásť krát vyššia ako u chlapcov „s otcom“. Do desiatich rokov po rozvode tak žije polovica adolescentov, ich potomkov. Nemajú partnerské vzťahy, ak napriek tomu, že už nejaké vzťahy zažili, no išlo skôr o náhodné, nie vážne. Porov. NOVÁK, T. O otcovské roli: [význam otce v rodině], s. 68-69.

povinnosti. Pokiaľ takáto situácia vznikne, ak sú deti ešte veľmi malé, môže nevlastný otec prevziať z otcovskej roly viac, ako keď je deťom napr. trinásť rokov, alebo ak im chýba pravidelný kontakt so svojím biologickým otcom. V takejto situácii musia byť vytvorené nové pravidlá spoločného spolužitia, na ktorých sa budú podieľať všetky zainteresované strany spoločne.

Pokiaľ ide o reakcie detí na nového partnera, priateľstvo, láska a úcta sa nedajú vynútiť. Pre väčšinu detí znamená nové partnerstvo problém, ale pretože chcú svoju matku, alebo otca chrániť, nepovedia to. Preto je pri vyrovnávaní sa s novou situáciou dôležité mať na mysli, že každé dieťa má právo milovať svojho otca a matku a učiť sa od obidvoch. Ak je dieťa veľmi malé, mali by sa rodičia dohodnúť na starostlivosti a návštevách. Hlavné by vždy mali byť záujmy dieťaťa. Nezhody, ktoré majú rodičia medzi sebou, nemajú čo robiť s deťmi. Deti nesmú byť využívané ako špehovia, nesmú plniť úlohu náhradných partnerov. Ak sa matka, alebo otec cítia byť vo vzťahu poškodení, alebo deti nemali možnosť vypočuť si obidve strany príbehu, môžu napísať svoju verziu na papier a dať ju deťom prečítať až budú dosť staré na to, aby to pochopili.[304]

6.4.4 Chýbajúca matka v rodine

Ak v rodine chýba matka (rozvod, rozchod, smrť)[305], zostávajú deti vo veľmi ťažkej situácii. Zatiaľ čo malý chlapec stráca svoju prvú veľkú lásku, dievčatko stráca nielen prvú veľkú lásku, ale i človeka, s ktorým sa najviac identifikuje.[306] Dcéry a matky majú k sebe silný vzťah od samého začiatku aj vďaka prostému biologickému faktu, že mama osobne prežila deväť mesiacov tehotenstva. U mnohých otcov sa ich dieťa stáva pre nich skutočným v okamihu narodenia. U otcov nevzniká silné puto s deťmi naraz, ale zrie postupne s časom.[307] Zväzok matky a dcéry

---

[304] Porov. PREUSCHOFF, G. Výchova dívek, s. 144-146.

[305] Podľa Kasanovej neúplná rodina vzniká: 1. úmrtím jedného z rodičov, 2. rozvodom manželstva, 3. odchodom manželského partnera - opustenie rodiny, 4. rozhodnutím ženy stať sa slobodnou matkou s dieťaťom. KASANOVÁ, A. Sprievodca sociálneho pracovníka : rodina a deti. Nitra : UKF, 2008, s.59.

[306] Porov. PREUSCHOFF, G. Výchova dívek, s. 146-147.

[307] Porov. PREUSCHOFF, G. Výchova dívek, s. 136.

je tak hlboký a trvalý, že ženy svoju matku postrádajú ešte päťdesiat rokov potom, čo zomrela. Pôrodom začína byť vzťah matka – dcéra v podstate nesmrteľným. Materstvo je viac než len poslanie či biologické predurčenie. Matky nie sú len ženy, ktoré porodili dcéry, ktoré vychovávajú. Matka je viac ako len význam, ktorý sa spája s týmto slovom. Materstvo je termín učiaci milovať, myslieť, dorásť do vlastného potenciálu, do svojho ženstva. V tom najlepšom prípade nás matka učí byť sama sebou.[308] V okamihu, keď matka počuje: „Je to chlapec!“, v srdci jej vykvitne láska, ktorá sa nepodobá žiadnemu inému spojeniu na svete. Keď ju syn odmieta spustiť z očí, napriek tomu, že sa neskôr odmieta ukázať s ňou na verejnosti, jej láska sa ešte prehlbuje. Vo svojom synovi vidí nielen budúcu generáciu, ale celú budúcnosť ľudstva. Matkina láska je bez hraníc, prekypuje radosťou, oddanosťou a odpustením. I keď sa syn nakoniec pustí matkinej sukne, v jej srdci zostane naveky.[309]

[308] Porov. CANFIELD, J. – HANSEN, M. V. Slepičí polévka pro matku a dceru. Praha : Práh, 2008, s. 11.

[309] Porov. CANFIELD, J. – HANSEN, M. V. Slepičí polévka pro matku a syna. Praha : Práh, 2009, s. 9.

6.5 PRÁVNA OCHRANA OTCOVSTVA A MATERSTVA

6.5.1 Právna ochrana materstva

Materstvo je poslanie ženy, ktorému spoločnosť poskytuje nielen svoju ochranu, ale aj starostlivosť hmotným zabezpečením matky a detí. Počas materstva je žena v určitom nevýhodnom postavení, a preto sa jej poskytuje zvýšená ochrana v oblasti pracovného práva a sociálneho zabezpečenia.[310]

Ústava SR[311] zakotvuje základné ľudské práva a slobody, aj sociálne práva občanov, vrátane ochrany tehotných žien a matiek. Úprava postavenia žien je zakotvená v čl. 38 ods. 1, ktorý hovorí, že ženy majú právo na zvýšenú ochranu zdravia pri práci a osobitné pracovné podmienky. V čl. 41 ods. 2 sa ženám v tehotenstve zaručuje osobitná starostlivosť, ochrana v pracovných vzťahoch a zodpovedajúce pracovné podmienky.

O dôležitosti ochrany tehotenstva a materstva svedčí aj množstvo uzatvorených medzinárodných zmlúv, deklarácií a dohovorov.

Z Listiny základných práv a slobôd[312] pramení právo na osobitnú ochranu tehotných žien a matiek. Z medzinárodných dokumentov, Všeobecná deklarácia ľudských práv v čl. 16 ods. 3 hovorí o ochrane rodiny zo strany spoločnosti a štátu. Ochrana matky je zdôraznená v čl. 25 ods. 2, v ktorom sa hovorí, že materstvo a detstvo majú nárok na osobitnú starostlivosť a pomoc a všetky deti (zrodené v manželstve alebo mimo neho), majú rovnakú sociálnu ochranu.[313] Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach v čl. 10 ods. 2 priznáva osobitnú ochranu matkám v období pred narodením a po narodení dieťaťa. Ochrane žien v materstve sa venuje tiež

---

310 VAVRINČINOVÁ, L. - JUSKO, P. Sociálne zabezpečenie a poisťovníctvo. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, Občianske združenie PEDAGÓG, 2007, s. 22.

311 Zákon č. 460/1992 Z. z. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

312 Ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd.

313 DEMEK, P. Právo sociálneho zabezpečenia : Všeobecná časť. Košice : Univerzita P. J. Šafárika, 2009, s. 48-49.

Medzinárodná organizácia práce a jej konkrétne dohovory, ktoré sú záväzné aj pre SR.

- *Dohovor o ochrane materstva*[314] č. 183 z roku 2000 – žena má právo na materskú dovolenku v trvaní najmenej štrnástich týždňov a peňažné dávky v takej výške, aby žene zabezpečili pokrytie nákladov na živobytie pre seba a svoje dieťa na primeranej životnej úrovni.
- *Európska sociálna charta*[315] v čl. 8 upravuje právo zamestnaných žien na ochranu materstva. Európska únia prostredníctvom mnohých smerníc zaväzuje jednotlivé členské štáty, aby napĺňali základné ciele a to nielen v oblasti pracovných podmienok tehotných žien, ale rovnako i žien a mužov, ktorí sa starajú o deti.
- *Smernica Rady č. 76/207/EHS* (1976) o postupnom vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach súvisiacich s prístupom k zamestnaniu, pracovným postupom a pracovnými podmienkami, nepriamo hovorí o ochrane materstva a vyplývajú z nej ostatné spomínané smernice.
- *Smernica 86/613/EH* o ochrane zárobkovo činných žien počas materstva.
- *Smernica Rady č. 92/85/EHS* (tehotenská smernica – 1992) o zavedení opatrení na podporu zlepšenia bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci tehotných pracovníčok a pracovníčok krátko po pôrode alebo dojčiacich pracovníčok.
- *Smernica č. 92/85/ES* o ochrane matiek – opatrenia na podporu zlepšenia bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci tehotných pracovníčok, pracovníčok krátko po pôrode a dojčiacich pracovníčok.
- *Smernica č. 96/34/ES* o rodičovskej dovolenke.[316]

---

314 Dohovor MOP o ochrane materstva č. 183 z r. 2000. [cit. 2014-06-11]. Dostupné z URL <www.zbierka.sk/sk/predpisy/190-2002-z-z.p-6349.pdf>.

315 SOCIÁLNA CHARTA NA PRVÝ POHĽAD. [cit. 2014-06-11]. Dostupné z URL <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/presentation/charterglance/Slovak.pdf>.

316 BARANCOVÁ, H. a kol. Pracovný pomer a poistný systém. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 2008, s. 393; ZOZNAM SMERNÍC. [cit. 2014-

Zákonník práce[317] v § 166-168 podrobne upravuje dĺžku materskej dovolenky. V súvislosti s pôrodom a so starostlivosťou o dieťa patrí žene materská dovolenka v trvaní 34 týždňov. Osamelej žene patrí materská dovolenka v trvaní 37 týždňov a žene, ktorá porodila zároveň dve alebo viac detí, patrí materská dovolenka v trvaní 43 týždňov (§166 ods.1 Zákonníka práce č. 311/2001 Z. z v znení neskorších predpisov). Materskádovolenka[318] je právnym nárokom ženy, o ktorý nemusí osobitne žiadať.[319] Dávkami, ktorými sú ženy zabezpečované počas materskej dovolenky, sú najmä dávky nemocenského poistenia zo sociálnej poisťovne. Ide najmä o nemocenskú dávku – materské. Dávky zabezpečujúce ženy po narodení dieťaťa zo systému štátnej sociálnej podpory sú štátnymi sociálnymi dávkami, ktoré sa čerpajú zo štátneho rozpočtu. Ide o dávky ako príspevok pri narodení dieťaťa, prídavok na dieťa či rodičovský príspevok.[320]

06-11]. Dostupné z URL <http://zenskaloby.wordpress.com/rodova-rovnost-v-eu/smernice-k-rodovej-rovnosti/zoznam-smernic/>.

317 Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov.

318 Materská dovolenka v ČR: trvá 28-37 týždňov, z toho 6-8 pred termínom pôrodu a 20/22-29/31 po pôrode. Rodičovská dovolenka v ČR: trvá do 3 rokov veku (najmladšieho) dieťaťa. Po dohode so zamestnávateľom je možné potom čerpať neplatené voľno. Rodičovská dovolenka nie je to isté čo rodičovský príspevok a materská nie je to isté, čo peňažná pomoc v materstve. Peňažná pomoc v materstve je dávka nemocenského poistenia. Nárok vzniká ak je dotyčný aspoň 270 dní v posledných dvoch rokoch účastníkom nemocenského poistenia. Poberá sa v dobe materskej dovolenky. Rodičovský príspevok je sociálna dávka, nepodmienená predchádzajúcou prácou a platením nemocenského poistenia (je i pre študentov, nezamestnaných, podnikateľov, ktorí neplatia nemocenské poistenie). Nárok je podmienený celodennou starostlivosťou o (najmladšie) dieťa. Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenskom poistení upravuje podmienky peňažnej pomoci v materstve i nárok na ošetrovné. Podmienky výplaty rodičovského príspevku upravuje zákon č. 117/1995 Sb., o štátnej sociálnej podpore. Materskú a rodičovskú dovolenku upravuje § 195-198 zákona č. 262/2006 Sb., zákonníka práce. Nariadenia vlády č. 590/2006 k voľnu okolo pôrodu. Nárok na skrátený úväzok je popísaný v § 241 odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákonníka práce. Porov. Právní minimum. Rodičovská není matěrská. In RaTATA : magazín Ligy otevřených mužů : čtení pro řádné, neřádné i mimořádné táty. Praha : Liga otevřených mužů, 2008, s. 20-23.

319 BARANCOVÁ, H. a kol. Pracovný pomer a poistný systém, s. 397.

320 MACKOVÁ, Z. Právo sociálneho zabezpečenia : Všeobecná časť. Šamorín : Heuréka, 2009, s. 130.

6.5.2 Otcovská dovolenka

Okrem materskej dovolenky poznáme aj termín otcovská dovolenka. Otcovská dovolenka je určená zamestnancom, ktorí počas nepretržitého trvalého pracovného pomeru k tomu istému zamestnávateľovi svoju prácu vykonávali u neho aspoň 60 dní. V čase narodenia dieťaťa tak majú nárok na otcovskú dovolenku v trvaní jedného týždňa. Vyčerpať ju môžu do jedného mesiaca od narodenia dieťaťa. V prípade nevyčerpania dovolenky nemajú nárok na náhradu mzdy.[321]

6.5.3 Otcovská dovolenka - situácia v zahraničí

V porovnaní so zahraničnými krajinami, napr. na **Islande** rodičovská dovolenka vzťahujúca sa k jednému dieťaťu trvá 9 mesiacov, z toho 3 mesiace sú určené len matke a ďalšie 3 len otcovi. O zvyšok sa rodičia môžu podeliť, ako chcú. Islandské výskumy ukazujú, že sa po zavedení tohto modelu zvýšila rovnoprávnosť žien a mužov na trhu práce a tiež sa zvýšila pôrodnosť na cca. 2,1 dieťa na ženu. V **Nemecku**, podobne ako u nás, existuje rodičovská dovolenka a rodičovský príspevok. Nárok na rodičovskú dovolenku má akýkoľvek zamestnanec behom prvých 3 rokov dieťaťa. Svoju dvojmesačnú rodičovskú dovolenku podľa štatistík čerpá až 20% otcov. V **Nórsku** majú rodičia u jedného dieťaťa celkovo nárok na 49-59 týždňov platenej rodičovskej dovolenky, z toho 14 týždňov patrí len matke a rovnaký čas len otcovi. Zvyšok si môžu vyčerpať, ako chcú. Po zavedení tzv. otcovskej kvóty sa počet mužov čerpajúcich rodičovskú dovolenku zvýšil na 90% a zvýšil sa i počet mužov, ktorí doma ostávajú i nad rámec svojich 14 týždňov. V **Slovinsku** existuje materská, rodičovská i otcovská dovolenka. Materská trvá 15 týždňov. Otcovská dovolenka je stanovená zhruba na 13

[321] Porov. Zákon z ..... 2015, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov, čl.I, § 108, 1-3. [online]. [2015-22-10]. Dostupné na internete: http://www.epredpisy.sk/zbierka-zakonov-s-dovod-spravami/3-text-novely-zakona-predpisu/2528782-zakonnik-prace-otcovska-dovolenka.

týždňov. Zostávajúcich 11 týždňov poberajú otcovské príspevky odvodené z minimálnej mzdy. Využívanie otcovskej dovolenky postupne narastá. V roku 2006 čerpalo otcovskú dovolenku 74,5% otcov. Zatiaľ však najčastejšie využívajú len dobu 15 dní.[322]

Záver

Súčasná spoločnosť by mala opätovne oceňovať to, čím sa mužské chápanie výchovy líši od ženského, aby sa prestali presadzovať výchovné modely založené len na chápaní ženskom. Zároveň je dôležité mať stále na pamäti, že jedno nemá byť druhému nadradené. Výchova je záležitosťou obidvoch partnerov. Tým najvzácnejším v každej rodine je súlad medzi manželmi vychádzajúci z náležitého ocenenia výchovného prístupu toho druhého, z presvedčenia, že odlišnosti v názoroch sú dobré, žiaduce a užitočné. Pokusy vyhnúť sa rozporom medzi mužom a ženou tým, že sa vymažu rozdiely medzi nimi, nemajú dobrý koniec. Je treba pokúsiť sa o pravý opak. Zistiť ako a prečo môže rozdielny prístup výchovy otca a matky predstavovať v ich vzájomnom vzťahu skôr obohatenie ako trápenie. Súlad vo výchove neznamená, že sa matkin a otcov prístup prepojí natoľko, že už nebude možné rozoznať jedného od druhého. Otec a matka majú dôverovať úsudku manžela/manželky. Vo vzájomnej výmene názorov sa rodí „vlastná výchovná kultúra“ – to znamená, že každý z rodičov i vo chvíli, keď je s deťmi sám, „má so sebou“ i toho druhého. V náročných sporoch týkajúcich sa výchovy sa stanoviská obidvoch rodičov zbližujú, takže sú schopní chápať a zdieľať partnerov spôsob myslenia a cítenia. Ich vzťah dosahuje istý stupeň zrelosti a ich vzťahy k deťom väčšiu vyrovnanosť. Už nie sú ja a ty, ale my.[323]

---

322 Porov. HANLON, N. Pohled za hranice. Caring Masculinities and affective Equality. In RaTATA : magazín Ligy otevřených mužů : čtení pro řádné, neřádné i mimořádné táty. Praha : Liga otevřených mužů, 2008, s. 30-31

323 Porov. POLI, O. Srdce táty, s. 6-8.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BADINTER, E. *Materská láska od 17. storočia po súčasnosť.* Bratislava : Aspekt, 1998. 277 s. ISBN 80-85549-04-2.

BARANCOVÁ, H. a kol. *Pracovný pomer a poistný systém*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 2008. 510 s. ISBN 978-80-224-1059-5.

BOSCO, T. *Život mamy Margity*. Bratislava : Don Bosco, 2006. 200 s. ISBN 80-8074-047-X.

CANFIELD, J. – HANSEN, M. V. *Slepičí polévka pro matku a dceru*. Praha : Práh, 2008. 289 s. ISBN 978-80-7252-236-1.

CANFIELD, J. – HANSEN, M. V. *Slepičí polévka pro matku a syna*. Praha : Práh, 2009. 263 s. ISBN 978-80-7252-279-8.

CORNEAU, G. *Chybějící otec, chybující syn: jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity*. Praha : Portál, 2012. 191 s. ISBN 978-80-262-0075-8.

DEMEK, P. *Právo sociálneho zabezpečenia : Všeobecná časť*. Košice : Univerzita P. J. Šafárika, 2009. 184 s. ISBN 978-80-7097-744-6.

DOBSON, J. *Být sám sebou*. Praha : Návrat domů, 1994. 174 s. ISBN 80-85495-32-5.

Dohovor MOP o ochrane materstva č. 183 z r. 2000. [cit. 2014-06-11]. Dostupné z URL <www.zbierka.sk/sk/predpisy/190-2002-z-z.p-6349.pdf>.

DRÁPAL, D. Manželství a rodičovství. In *Mezinárodní den rodiny 2014: rodina a společnost: sborník projevů z mezinárodní konference pořádané dne 22. května 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR*. Praha : Ideál, 2014, s. 77 - 86. ISBN 978-80-86995-28-1.

ĎURDIAK, Ľ. *Psychohygiena mladého človeka*. Nitra : Enigma, 2001. 149 s. ISBN 80-85471-84-1.

FERRERO, B. *Šťastní rodičia.* Bratislava : Don Bosco, 1998. 186 s. ISBN 80-8540-585-7.

FERRERO, B. *Vychovávej jako Don Bosco*. Praha : Portál, 2007. 143 s. ISBN 978-80-7367-294-2.

FROMM, E. *Umenie milovať*. Bratislava : Ikar, 2006. 148 s. ISBN 80-551-1234-7.

HÖFFNER, J. *Manželství a rodina.* Brno : Centrum pro studium demokracie a kultúry, 1999. 43 s. ISBN 80-85959-49-6.

JÁN PAVOL II. A*poštolský list svätého otca Jána Pavla II. o dôstojnosti a povolaní ženy.* Rím : SÚSCM, 1991. 94 s.

KASANOVÁ, A. *Sprievodca sociálneho pracovníka : rodina a deti.* Nitra : UKF, 2008. 449 s. ISBN 978-80-8094-277-9.

LENCZOVÁ, T. *Postavenie matky v spoločnosti na Slovensku*. Bratislava : 2007 [cit. 2014-06-11]. Dostupné z URL <http://www.family-sk.sk/kategorie.php?id=34&clanok=123>.

LEŠKOVÁ, L. Mladí ľudia a ich vzťah k manželstvu a rodičovstvu. *Hodnotová orientácia mladých ľudí a ich vzťah k inštitúcii manželstva.* Prešov : Michal Vaško, 2013. s. 75-87.ISBN 978-80-7165-921-1.

LEŠKOVÁ, L. Sociálny pracovník Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny na Slovensku a jeho kompetencie pri zabezpečovaní sociálno-právnej ochrany ohrozeným kategóriám občanov. *Aktuálny stav výučby sociálno-právnej ochrany a možnosti jej skvalitnenia.* Prešov : Michal Vaško, 2013. s. 85-98.ISBN 978-80-7165-920-4.

LOVASOVÁ, L. *Rodinné vztahy*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 32 s. ISBN 80-86991-66-0.

MACKOVÁ, Z. *Právo sociálneho zabezpečenia : Všeobecná časť.* Šamorín : Heuréka, 2009. 162 s. ISBN 978-80-89122-53-0.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti.* Praha : Avicenum, 1986. 336 s. ISBN 08-011-86.

MATĚJČEK, Z. – DYTRYCH, Z. *Přestali jste být manželi, ale zůstaváte rodiči.* Praha : Vydavateľstvo H&H, 1992. 16 s. ISBN 80-85467-53-4.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : SLON, 1997. 124 s. ISBN 80-85850-24-9.

MELCHIOROVÁ, A. *Mateřství.* Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2009. 175 s. ISBN 978-80-7195-267-1.

NOVÁK, T. *O otcovské roli: [význam otce v rodině]*. Praha : Grada, 2013. 127 s. ISBN 978-80-247-4498-8.

POLI, O. *Srdce táty*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2010. 151 s. ISBN 978-80-7195-408-8.

POTOČÁROVÁ, M. Otec a matka v rodine. In LENCZOVÁ, T. *Úloha otca a matky v rodine : Radikálne spoločenské zmeny ako výzva a šanca.* Zborník referátov z konferencie. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre rodinu a a zodpovedné rodičovstvo, 2003. 66-72 s. ISBN 80-968891-0-9.

RaTATA : magazín Ligy otevřených mužů : čtení pro řádné, neřádné i mimořádné táty. Praha : Liga otevřených mužů, 2008. 35 s. ISBN 978-80-905848-0-8.

SLAYTON, G. *Staňte se lepším tátou již dnes: 10 užitečných nástrojů pro každého otce*. Kroměříž : Kvartus Media, 2013. 274 s. ISBN 978-80-904916-9-4.

SLIPP, S. *Freudovská mystika: Freud, ženy a feminizmus*. Praha : Triton, 2007. 265s. ISBN 978-80-7254-891-0.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha : Portál, 2007. 224 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

SOCIÁLNA CHARTA NA PRVÝ POHĽAD. [cit. 2014-06-11]. Dostupné z URL <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/presentation/charterglance/Slovak.pdf>.

ŠRAJER, J. – MUSIL, L. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. České Budějovice : Libor Musil v nakl. Albert, 2008, 150 s. ISBN 978-80-7326-145-0.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Vývoj obyvateľstva v Slovenskej republike a krajoch v roku 2012.* Bratislava : 2013. 137 s. ISBN 978-80-8121-236-9.

Ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd. Zákon č. 460/1992 Z. z. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov.

VAVRINČINOVÁ, L. - JUSKO, P. *Sociálne zabezpečenie a poisťovníctvo.* Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, Občianske združenie PEDAGÓG, 2007. 142 s. ISBN 978-80-8083-402-9.

VODÁKOVÁ, A. - VODÁKOVÁ, O. *Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* Praha : Sociologické nakladatelství, 2003. 356 s. ISBN 80-86429-18-0.

ZOZNAM SMERNÍC. [cit. 2014-06-11].

Dostupné z URL <http://zenskaloby.wordpress.com/rodova-rovnost-v-eu/smernice-k-rodovej-rovnosti/zoznam-smernic/>.

7 BIOETICKÉ DILÉMY DNEŠNEJ DOBY

Radoslav Lojan

7.1 BIOETIKA AKO APLIKOVANÁ ETIKA

Etika (gr. ethos, éthos, obyčaj, temperament, charakter; ethicos, etické cnosti; ethica ako veda, ktorá skúma etické čnosti). Je tradične chápaná ako filozofická disciplína, ktorá pomáha človeku poznať, aký má v reálnom živote zaujať postoj. Pomáha mu hľadať odpovede na praktické otázky nášho života: Čo mám alebo čo by som mal urobiť? Čo je správne? To znamená, že etické poznanie sa nerozvíja samoúčelne, ale predovšetkým preto, aby našlo uplatnenie v praktickom konaní človeka, ktoré je charakterizované spojením rozumu a vôle. Etika sa zároveň zaoberá kritickou analýzou existujúcich morálnych noriem a predstáv (niektoré prijíma, iné odmieta). Nastoľuje určité normy a ideály ľudského správania, presadzuje idey o tom, čo má byť, čo je a nie je dobré, t.j. predpisuje ľuďom, ako by sa mali správať. Etika je teda disciplína, ktorej predmetom skúmania je morálka.[324]

Bioetika ako aplikovaná etika má určovať morálne dôležité hodnotenia a normy v špecifickej oblasti ľudského konania. Ide o špecifické situácie a ľudské činnosti, ktoré sú kritické a hraničné, t.j. život človeka je ohrozený (napr. smrť, kóma) - odhaľujú sa v nich existenciálne otázky.[325] Keďže pri bioetike ide práve o človeka a jeho konanie, je preto namieste položiť si otázku: kto je človek ako a aké miesto má v spoločnosti a vo svete vôbec?

7.1.1 Človek ako duchovno-telesná bytosť

Po telesnej stránke je súčasťou biosféry zeme. Po duchovnej stránke je nositeľom nesmrteľnej duše, ktorá presahuje pozemské bytia, je transcendentná. Ale aj telo nosí v sebe záloh , ktorý

---

[324] Porov. SKOBLÍK, J. *Přehled křesťanské etiky*. Praha : Karolinum, 1997, s. 18-21.

[325] Porov. LUCAS-LUCAS, R.*Bioetika pre všetkých*. Trnava : SSV, 2010, s. 16.

presahuje ostatné pozemské bytia – je určené pre budúce vzkriesenie. Keďže človek je nositeľom nesmrteľnej duše a je obdarený rozumom a slobodnou vôľou, je osobou. Každý ľudský jedinec je osobitnou (jedinečnou) osobou. Takže každý jeden človek je obrazom Božím. Jedinečnosť je výsadou každého človeka. Nikto nie je a ani nemôže byť tým, čím som ja. Nikto do detailov nevníma, nepoznáva, nerobí si obrazy a predstavy tak, ako ja. Nikto sa do detailov nerozhoduje tak, ako ja. Jedinečnosť nás nevzďaľuje od všeobecnej ľudskej prirodzenosti, naopak, dokresľuje ju. Miliardy ľudských tvári dokresľujú ľudskú tvár ponímanú vo všeobecnosti. V podstate všetky tváre sú rovnaké: čelo, nos, ústa, lícia, brada. A predsa každá tvár je iná. Hovorí o nesmiernych Božích možnostiach. Ale aj o ľudských. Z miliárd ľudí dokážeme identifikovať človeka, ktorého poznáme. Tvár je poznávacím znamením každého človeka. Často aj hlas.

Výnimočnosť človeka ako osoby v biosfére

Aj veda potvrdzuje výnimočnosť človeka v biosfére. Ak pripustíme vývoj človeka v prírode, vzniká tu otázka, prečo sa ten vývoj zastavil pri človekovi. Žiaden prírodovedec, ani filozof už nehovorí o ďalšom vývoji. Thailard de Chardin hovorí už len o duchovnom zdokonaľovaní človeka.[326] Používa tu výraz noosféra, ako priestor pre duchovný rozvoj človeka. Človek svojim duchom vytvára vo svete úžasné veci. Pritom však jeho biologická stránka upadá. Poznáme civilizačné choroby. Z toho dôvodu, že človek je bytosť duchovno-telesná, nemožno na neho aplikovať všetky ľudské zásahy, ktoré objavila a vytvorila biomedicínska veda a ktoré môže aplikovať na ostatné zložky biosféry zeme.

7.1.2 Bioetika – definícia, širšie a užšie vymedzenie

Bioetika sa zaoberá závažnými, často až chúlostivými otázkami. Prináša totiž nové pohľady na ľudský život v jeho rôznych obdobiach a pomáha chápať i jeho ohrozenia. Vznikla v sedemdesiatych rokoch minulého storočia v dôsledku búrlivého vývoja vedeckého poznania vrátane lekárskych a biologických vied, keď sa vynorili nové etické otázky týkajúce sa schopnosti

[326] Porov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky.* Praha: Zvon, 1994, s.12.

človeka ovládať svoje poznanie v službe rozvoja ľudstva, alebo, naopak, v jeho zotročení či zničení. Zároveň sa rozvíjalo povedomie o neodňateľných ľudských právach založených na dôstojnosti osoby, ktoré existujú bez ohľadu na to, či ich zákony krajiny uznávajú, alebo nie. Už pojem bioetika (gr. bios – život a éthos – spôsob myslenia, postupovania, konania, životný štýl vzhľadom na hodnoty) vyjadruje, že ide o život v širokých súvislostiach. Zahŕňa súbor prúdov, smerov a škôl, rozpracúva jednotlivé filozofické systémy či myslenia na oblasť živej prírody, človeka, medicíny. Podľa toho, čím sa uvažovanie v bioetike inšpiruje, možno rozoznávať bioetiku náboženskú, sekulárnu (svetskú) alebo personalistickú, ktorá kladie do stredu ľudskú osobu.[327]

Bioetika - okolnosti jej vzniku; rozličné prúdy v bioetike

Bežný človek možno ťažšie porozumie náročným bioetickým témam a zložitému medicínskemu či filozofickému slovníku. Napriek tomu sa dá o veciach hovoriť jasne, aby sa pochopila podstata. Život nás ustavične núti učiť sa – počítače, nové predpisy, daňové priznania, nová mena. O to viac to platí pri témach ako dôstojnosť ľudskej osoby, hodnota života, výhrady vo svedomí, umelé oplodnenie, darovanie orgánov či napríklad zloženie potravín, ktoré kupujeme. Pochopiteľne, každá veda má aj svoj slovník. Bioetika spolupracuje s inými vedami (genetika, medicína, filozofia, právo, teológia, psychológia, demografia), takže nie je vždy ľahké vysvetliť zložité veci jednoduchým spôsobom, ale treba sa o to pokúsiť. Na tomto mieste bude dobré definovať aj rozličné prúdy v bioetike ako napríklad:

a) Bioetika – (bios – život a éthos – spôsob myslenia, konania, životný štýl) – nová vedecká disciplína, ktorá vznikla v sedemdesiatych rokoch 20. storočia. Zameraná je na etické poznanie a systematické štúdium ľudského rozhodovania a konania v oblasti života a zdravia.

b) Bioetika náboženská – inšpiruje sa náboženským presvedčením, prijíma Božie zjavenie.

c) Bioetika sekulárna – stavia iba na ľudskom rozume, odmieta náboženské presvedčenie

---

[327] Porov. GLUCHMAN, V. *Úvod do etiky*. Prešov: LIM, 2000, s. 17.

d) Bioetika personalistická – do stredu svojho záujmu kladie ľudskú osobu (lat. persona).

Dobro osoby je hlavným kritériom toho, aby sa ľudské myslenie a konanie mohlo považovať za eticky či mravne dobré, a tak dovolené, alebo za eticky či mravne zlé, a tak nedovolené. Bioetika ako jedna z disciplín aplikovanej etiky sa dotýka otázok a problémov, ktoré súvisia s problematikou života a to v užších i širších súvislostiach. Reaguje na alternatívy medicínskej praxe a s ňou súvisiacich nových spôsobov a možností liečby. Dotýka sa možnosti ovplyvniť genetickú informáciu, meniť ju a modernými metódami a prostriedkami akými sú napr. transplantácia, umelé oplodnenie či terapeutické klonovanie zmeniť podobu života na Zemi.[328]

Dejiny bioetiky, jej objavy

Za zakladateľa bioetiky, alebo lekárskej etiky sa považuje Grék Hippokrates (460-370 pr. Kr.). Načrtol znaky dobrého lekára v slávnej prísahe, ktorú pred začiatkom lekárskej praxe už storočia odriekajú všetci lekári. Rozvoj bioetiky v dnešnom chápaní a v dnešnej šírke začal v polovici 20.stor.[329] Spôsobil to nevídaný rozvoj bio-medicínskych vied. Ten zasa vyvolal nové filozofické a teologické otázky, ako sú: dôstojnosť ľudskej osoby, jej neodcudziteľné práva, ktoré nie sú závislé na ľudskom zákonodarstve, záväznosť vedy zachovať etické princípy, povinnosť človeka voči svojmu životnému prostrediu a pod.

Spomenieme len niektoré objavy v 50tych rokoch 20.stor., pre ilustráciu:

l953 – odhalenie štruktúr zdvojenej špirály DNA. To umožnilo významný pokrok v genetike.

1954 – prvé uplatnenie reanimačných techník. Hranica medzi životom a smrťou sa stáva labilnejšou.

1955 – prvé pokusy s transplantáciou obličiek. Srdce v r.l967. Človek môže renovovať podstatné časti svojho organizmu.

1959 – prvé pokusy umelého oplodnenia živočíchov „in vitro“. Prvý človek z umelého oplodnenia sa narodil r.l978. Človek vie zasiahnuť do procesov plodenia a ovládať ich.

---

328 Porov. ŠLIPKO, T. *Hranice života*. Trnava : Dobrá kniha, 1998, s. 15-18.

329 Porov. ŠLIPKO, T. *Hranice života*. Trnava : Dobrá kniha, 1998, s. 18-20.

1960 – na portorických ženách prvé experimenty antikoncepčnej tabletky.[330]

7.1.3 Katolícka bioetika, jej posolstvo

Bioetika je etikou, alebo morálkou, ľudského života. Jej základným východiskom je hodnota ľudského života. Nepriamo sa potom dotýka aj ostatných atribútov ľudskej osoby, ako sú osobnostné práva na spravodlivosť, česť, ľudské zaobchádzanie, pracovné podmienky a pod. Bioetika má aj styčné body s ďalšími oblasťami vedy, ako sú:

a) Medicína, ktorá sa zaoberá fyzickým stavom ľudského tela.
b) Antropológia, ktorá skúma človeka z filozofického pohľadu; jeho postavenie uprostred
c) sveta a jeho hodnotu ako zvláštneho bytia, jedinečného.
d) Teológia , ktorá pozerá na človeka zo zorného uhla Božieho zjavenia a Magistéria.

Katolícka bioetika je a musí ostať ozvenou biblického posolstva o človeku a to vo svete, ktorý stráca zmysel pre ľudskú dôstojnosť a ešte viac pre transcendentálnu hodnotu každého človeka. Musí pozdvihnúť svoj hlas na obranu ľudského života od jeho úsvitu až po jeho pozemský koniec vo všetkých okolnostiach a podmienkach. Kresťania nesmú stáť iba v defenzíve, ale sa musia angažovať za tvorbu takých podmienok, kde „byť“ znamená viac ako „mať“.[331] Treba povedať aj to, že pre bioetika nie je všetko jednoduché. Sú aj veľmi komplikované situácie, ktoré si vyžadujú vysokú zodpovednosť voči životu a zároveň aj voči evanjeliovému posolstvu.

Východiská kresťanskej bioetiky

Najaktuálnejšou otázkou bioetiky sa stáva problém prirodzeného poriadku vecí a to v nadväznosti na morálne

---

330 Porov. DOKUTIL, M., GLUCHMAN, V. *Praktické otázky etiky a morálky*, Prešov : LIM, 2000, s. 12.

331 Porov. FAGGIONI, M.P. *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*. Spišská Kapitula : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2007, s. 51-53.

problémy súvisiacich so vstup biotechnológií do súčasných podmienok života. Nedotknuteľnosť nevinného ľudského života je overenou konštantou. V nedávnych dejinách napríklad pápež Pius XII vyhlásil: „Každý ľudský život, rovnako aj dieťaťa v matkinom lone, má právo na život priamo od Boha a nie od rodičov alebo z ľudských úkonov. Preto nie je autoritou, vedcom, zdravotníkom, sociálnym, ekonomickým alebo morálnym odborníkom, kto tvrdí, že môže ponúknuť alebo vytvoriť skutočný právnický pojem, či systém na zámernú manipuláciu s nedotknuteľným ľudským životom.“[332] Pretože posvätnosť ľudského života je zakotvená v základnom presvedčení, že sme stvorení na obraz a podobu Boha, neexistuje bezcenný život, či už v počiatku alebo na konci ľudskej existencie. Odvolávanie sa na túto základnú dôstojnosť z nej a rešpektujúc ľudskú osobu

Druhý vatikánsky koncil stanovil: „...všetko, čo je proti samému životu, teda vraždy každého druhu, genocída, potraty, eutanázia, ako aj samovraždy; všetko, čo poškodzuje celistvosť ľudskej osoby, ako okypťovanie, fyzické a duševné trýznenie a psychologické donucovanie; všetko, čo uráža ľudskú dôstojnosť, ako sú neľudské životné podmienky, svojvoľné zatvárania, deportácie, otroctvo, prostitúcia, kupčenie so ženami a mladistvými; taktiež nečestné pracovné podmienky, v ktorých sa zaobchádza s pracujúcimi ako s obyčajnými nástrojmi ziskuchtivosti, a nie ako so slobodnými a zodpovednými osobami: všetky tieto a im podobné veci sú naozaj nehanebné a poškodzujú civilizáciu, pričom sú viac na potupu tým, čo ich páchajú, než tým, čo podstupujú bezprávie, a konečne sú ťažkou urážkou Stvoriteľa.“ (GS 27).

7.1.4 Hlavné princípy bioetiky

Ak uvažujeme o vývoji súčasnej bioetiky, musíme konštatovať, že sa v nej postupne sformovalo niekoľko základných princípov, ktoré akceptujú predstavitelia rôznych kultúrnych a morálnych tradícií. Medzi najdôležitejšie princípy bioetiky patria:

Princíp správcovstva: človek je správcom; je teda za svoj život zodpovedný, t.j. má zodpovednosť ho chrániť a kultivovať jeho funkcie v prípade „porúch“ vyhľadať lekársku pomoc;

---

[332] Porov. PIUS XII, Encyclical *Humani Generis*: AAS 42, 1950, s. 575.

Princíp dôstojnosti a nedotknuteľnosti ľudského života: je spätý s právom na život, ale súčasne aj s povinnosťou život ochraňovať. Podľa tohto princípu sa človek nemôže života vzdať, čo súvisí s problémom odmietania interrupcií, aktívnej eutanázie, samovraždy. Priame zabitie nevinnej osoby z vlastnej vôle je zlým skutkom. Je zrejme, že tento princíp vychádza z pojmu osoby človeka, ako základnej kategórie personalistickej filozofie, ktorý možno interpretovať nasledovne: „Všetky etické rozhodnutia, vrátane tých, ktoré sa týkajú starostlivosti o zdravie, musia uspokojovať vrodené i kultúrne potreby každej ľudskej osoby, ako člena ľudského spoločenstva.“[333]

Princíp totality a integrity, známy aj ako terapeutický princíp: týka sa pravidiel, akým spôsobom je možné do života zasahovať (napr. v prípade chirurgických zákrokov), lebo časť tela existuje pre dobro celku a môže byť obetovaná len vtedy, ak je to pre dobro celku nutné, t.j. ak chorý orgán ohrozuje celé telo. Ľudská prirodzenosť je systém s hierarchiou jednotlivých funkcií a práve termín integrita zahŕňa súlad všetkých týchto funkcií. Samotný pojem totality a integrity charakterizuje psycho-somatickú jednotu človeka (nejde len o fyzickú - telesnú totalitu). Princíp totality a integrity sa aplikuje v prípadoch transplantácií orgánov od živých darcov, v preventívnej medicíne a pod. ako východisko pre hľadanie riešenia.[334]

Princíp dvojakého efektu: vyskytuje sa v určitých prípadoch, keď z jedného konania môžu vzniknúť dva efekty, pozitívny a negatívny. Podstatné je, že negatívny efekt nebol zamýšľaný, ale vznikol ako sekundárny dôsledok konania. Podľa Peschkeho je „nevyhnutné jasne formulovať podmienky, v ktorých možno tento princíp aplikovať: hlavné konanie (činnosť) je samo osebe dobré, alebo aspoň indiferentné; zámerom konajúceho je dobrý efekt; dobrý efekt nie je docielený prostredníctvom zlého, ktorý z akcie vyplýva ako sekundárny (alebo nanajvýš ako paralelný k dobrému efektu); pozitívny efekt prevažuje nad negatívnym efektom (alebo je aspoň rovnaký); konanie, ktoré má aj negatívne dôsledky, nemôže byť v danej situácii nahradené iným.“

princíp slobody a zodpovednosti: prejav slobody je správny len vtedy, ak je založený na myšlienke zodpovednosti, na

---

333 PESCHKE, K.H. *Křesťanská etika.* Praha : Vyšehrad, 1999, s. 273.

334 Porov. BEAUCHAMP, T. L., CHILDRESS , J. F. *Principles of Biomedical Ethics*. Oxford: University Press, 2001, s. 25-30.

zvažovaní svojich vlastných skutkov vo vzťahu nielen k sebe, ale aj k iným ľuďom;

princíp spoločenstva a vzájomnej pomoci: predpokladá, že k dosiahnutiu všeobecného dobra, života a zdravia spoločnosti možno dôjsť len cez individuálne dobro. Základom pre takéto uvažovanie/konanie je povinnosť vzájomne sa rešpektovať, uznávať dôstojnosť každej ľudskej bytosti.[335]

[335] Porov. FAGGIONI, M.P. *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*. Spišská Kapitula : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2007, s. 96-103.

7.2 UMELÉ OPLODNENIE – ASISTOVANÁ REPRODUKCIA

7.2.1 Asistovaná reprodukcia, jej vymedzenie

Narastajúcim bioetickým problémom, s ktorým sa v dnešnej dobe stretávame je umelé oplodnenie, čiže asistovaná reprodukcia. Aj na Slovensku je už viacej centier asistovanej reprodukcie (ďalej len AR), ako napríklad v Košiciach, Bratislave, ale aj iných okresných mestách na Slovensku. Okrem toho zo dňa na deň pribúda neplodných manželstiev, najmä pre neplodnosť mužov, ktorá je spôsobená najmä z nasledujúcich príčin: azoospermia (žiadne spermie v ejakuláte), oligospermia (nedostatočný počet – už 20 miliónov spermií a menej je označených ako neplodnosť), astenospermia (spermie nie sú dostatočne pohyblivé, tzv. „lenivé“) alebo posledne teratospermia (viac než 60 % je netypických). Nemožno nespomenúť aj príčiny neplodnosti u žien ako napr. nenastáva ovulácia (dozrievanie a uvoľnenie vajíčka), upchatie vajíčkovodov (napr. po zápale), absencia vajíčkovodov (napr. po mimomaternicovom tehotenstve),maternicové synechie (väzivové zrasty po zápale), vrodené nevyvinutie pohlavného ústrojenstva alebo problémy s maternicovým hlienom. Príčin samozrejme môže byť aj viac a nemusia byť špecificky medicínske, môže ísť aj o príčiny psychického alebo sociálneho rázu.

7.2.2 Spôsoby a techniky manipulácie s pohlavnými bunkami

Spôsoby AR môžu byť **homológne** (manželia) alebo **heterológne** (kde je jeden alebo dvaja darcovia pohlavných buniek).

1. Umelá inseminácia (AI – artificialinsemination) Ide o umiestnenie mužských spermií do pohlavného ústrojenstva ženy. S vajíčkom (vajíčkami) sa nemanipuluje, žena však môže podstúpiť vopred stimuláciu vaječníkov. Spermie po odobratí sa technologicky upravia – v centrifúge sa oddelia kvalitné od poškodených. Podľa toho, či sa použijú spermie manžela alebo

darcu, sa označujú **AIH** alebo **AID**: **AIH** (Artificialinsemination by thehusband – Umelá inseminácia spermiami manžela), **AID** (Artificialinsemination by a donor - Umelá inseminácia spermiami darcu). Techník AI je niekoľko, najčastejšou a najúspešnejšou je **IUI** (Intrauterineinsemination – Vnútromaternicová inseminácia) – zavedenie spermií katétrom do maternice ženy. Ďalšie sú IntravaginalInsemination, IntracervicalInsemination, IntratubalInseminination.

2. Umelé oplodnenie. Techniky, pri ktorých sa manipuluje s vajíčkami aj spermiami je viacero. Najbežnejšie sú:

IVF (IVF-ET, FIVET) – IN VITRO FERTILIZATION AND EMBRYO TRANSFER - oplodnenie vajíčka nastane mimo tela ženy v Petriho miske (in vitro – v skle, preto výraz „deti zo skúmavky"), následne sa embryo kultivuje a po niekoľkých dňoch (v štádiu 8 buniek) sa vloží do maternice (v lokálnej anestézii). Zvyčajne sa oplodní niekoľko vajíčok (8-10), z nich sa po mikroskopickom vyšetrení vyberú najlepšie (3-4), ktoré sa umiestnia do maternice. Predpokladá sa, že minimálne dve odumrú. Ak sa uhniezdia všetky, žene je ponúknutý tzv. selektívny potrat, aby donosila jedno, max. 2 deti. V súčasnosti, pretože sa táto technika často kombinuje s ICSI (vysvetlená nižšie), alebo preto, že sa použijú ďalšie techniky na lepšie uchytenie vajíčka, sa oplodňuje a umiestňuje aj menší počet vajíčok.

ZIFT – ZYGOTE INTRA-FALLOPIAN TRANSFER – prenos zygoty do

vajíčkovodov; ide o včasnejšie štádium IVF, oplodnené vajíčko v štádiu len dvoch buniek (zygota) je vložené do vajíčkovodov, nie do maternice (v SR sa nerobí).

GIFT – GAMETE INTRA-FALLOPIAN TRANSFER – prenos gamét do

vajíčkovodov; odobratie gamét (spermií a vajíčok), vyšetrenie mimo tela ženy a následne v tenkom katétri, oddelené vzduchovou bublinkou, zavedené laparoskopicky (v celkovej anestézii) do vajíčkovodov, aby v nich nastalo oplodnenie.

ICSI – INTRA-CYTOPLASMIC SPERM INJECTION – vnútrovaječná injekcia

spermie; pri nedostatku spermií sa vyberie jedna spermia, ktorá sa vstrekne priamo do vajíčka. Embryo sa kultivuje niekoľko dní, potom sa vykoná aj predimplantačná diagnostika (zo 6 – 8 buniek sa odoberú dve na genetické vyšetrenia). Objavená r. 1992

úspešnou „náhodou“, používaná často v kombinácii s IVF. Znamenala veľký prelom v spôsobe AR, lebo dáva nádej aj mužom, ktorí nemajú v ejakuláte žiadne spermie, že sa stanú biologickými otcami. Spermie sa získavajú punkciou nadsemenníkov (MESA) alebo biopsiou – chirurgickým odobratím kúska tkaniva zo semenníkov (TESE), z ktorého sa kultivujú spermie na oplodnenie. Pred objavením tejto techniky boli nepolodné páry odkázané na spermie darcu.

Ďalšími bioetickými dilemami a to nielen z pohľadu Katolíckej Cirkvi sú:

1. Náhradné materstvo – žena ponúkne svoje vajíčko, ktoré po oplodnení vynosí, a dieťa dá páru, ktorý si tehotenstvo zmluvne dohodol;

2. Prenájom maternice – žena vynosí vajíčko anonymnej darkyne oplodnené spermiou anonymného darcu a odovzdá páru, ktorý si ho zmluvne objednal. V takomto prípade môže dieťa mať 2 otcov (biologický a adoptívny) a 3 matky (biologická, adoptívna a „prirodzená“).

7.2.3 Postoj Katolíckej Cirkvi k otázkam umelého oplodnenia

Postoj Katolíckej Cirkvi k otázkam umelého oplodnenia je jasne stanovený v jej dokumentoch.[336] Samotné oplodnenie mimo manželského úkonu je morálne neprípustné. Ľudskú plodnosť nemožno posudzovať len po stránke biologickej, ale musíme tu brať zreteľ aj na prirodzenosť ľudskej osoby. Človek je rozumné stvorenie v zjednotenej celistvosti duše a tela. Takže toto musí byť východisko pre hľadanie etickej normy ľudského plodenia. Aj to, čo sa splodí, je ľudskou osobou. Jej splodenie nemožno prirovnať k produkovaniu nejakého predmetu. Počaté dieťa má byť ovocím manželskej lásky. A tak nemožno oddeliť úkon plodenia od úkonu lásky.

---

[336]Porov. SUBKOMISIA PRE BIOETIKU TEOLOGICKEJ KOMISIE KBS. *Vyhlásenie k problému oplodnenia v skúmavke* (z 6. 11. 1999), *Vyhlásenie k problému umelého oplodnenia* (z 27. 1. 2001), *Stanovisko o darcovstve pohlavných buniek* (z 22. 4. 2012) (dostupné na internete: www.kbs.sk). [online].[2015-08-15].

Inštrukcia *Donum vitae* túto problematiku charakterizuje takto: „Z morálneho hľadiska je plodenie zbavené svojej vlastnej dokonalosti vtedy, keď nie je chcené ako výsledok manželského úkonu, totiž ako osobitného gesta manželského zjednotenia.“[337] Osobitnú pozornosť venuje Inštrukcia *Donum vitae* aj AR *in vitro*. Je tu viacero závažných skutočností, ktoré si treba všimnúť: l. Stimulácia vaječníkov k produkcii nadpočetných vajíčok; 2. Získanie mužského semena polúciou; 3. Oplodnenie asi 8 vajíčok, z ktorých sa vypestujú embryá. Implantujú sa 2-4 embryá. Ak by sa zahniezdili všetky, nežiaduce sa potratia. Ostatné zmrazia, pre prípad, žeby sa prvý pokus nevydaril. Zmrazením sa ale čiastočne poškodzujú, lebo po istom čase ich už ani nepoužijú.[338]

V súvislosti s AR sa hovorí o práve na dieťa. Je to zavádzajúce. Existuje právo na veci, ale nie na osoby. Dieťa je osobou. Nikto si nemôže nárokovať právo na osoby. Je to skôr povinnosť vyplývajúca z podstaty manželstva. Ale kde je nemožnosť (sterilita), tam povinnosť neviaže. *Katechizmus katolíckej Cirkvi* uvádza v bode 2378 nasledujúce: „Dieťa nie je dlh, na ktorý možno mať nárok, ale dar. Najvznešenejším darom manželstva je nová ľudská osoba. Dieťa nemožno považovať za predmet vlastníctva, k čomu by viedlo uznanie domnelého práva na dieťa. V tejto oblasti má iba dieťa skutočné práva: právo byť plodom osobitného úkonu manželskej lásky svojich rodičov a aj právo byť rešpektované ako osoba už od chvíle svojho počatia.“

---

[337]Porov. KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY. Inštrukcia *Donum vitae* - o rešpektovaní rodiaceho sa ľudského života a o dôstojnosti plodenia (22. 2. 1987), SSV Trnava, 1998, II.B 4b.

[338]Porov. KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY. Inštrukcia *Dignitas personae* - o niektorých otázkach bioetiky (z 8. 9. 2008), č. 14, pozn. 27: „*Treba však poukázať aj na to, že vzhľadom na pomer medzi celkovým počtom vytvorených embryí a tými, ktoré sa skutočne narodia, je počet obetovaných embryí veľmi vysoký. V súčasnosti aj v najväčších strediskách umelého oplodnenia dosahuje počet obetovaných embryí viac než 80%.*“ (dostupné na internete: www.kbs.sk). [online].[2015-08-15].

7.3 MORÁLNE HODNOTENIE UMELÉHO POTRATU

7.3.1 Terminologické vymedzenie abortu

V dnešnej dobe je vo viacerých oblastiach vedy zaužívaný a prijatý termín *umelé prerušenie tehotenstva*, napriek tomu, že daný termín je nepravdivý, zavádzajúci a sugestívny. Z rozličných vedeckých zorných uhlov je zrejmé, že tehotenstvo nemožno prerušiť a neskôr v ňom pokračovať, ako sa to sugestívne tvrdí, ale pravda je taká, že tehotenstvo možno umelo ukončiť z rozličných dôvodov a nemožno v ňom neskôr zase pokračovať. Ale život dieťaťa má prevahu nad celou verejnou mienkou a pre odobratie jeho života sa nemožno odvolávať na slobodu názoru či na princíp demokratickej väčšiny alebo na dovolenosť umelého ukončenia tehotenstva zo strany právneho systému alebo na rozličné medicínske dôvody.

Abortus je v medicínskej terminológii označením predčasného pôrodu do 7. mesiaca ťarchavosti ale súčasne označuje vyhnanie alebo odstránenie plodu, pričom môže byť samovoľný alebo umelo vyvolaný. V prípade, že dôjde k ukončeniu tehotenstva pred 20. týždňom, z dôvodov nepodliehajúcim kontrole vôle, tak sa tento jav nazýva samovoľný potrat, pričom po 20. týždni sa hovorí o predčasnom pôrode. Ak sa toto terminologické vyjadrenie používa pre umelé ukončenie tehotenstva je zrejmé, že sa má na mysli umelé vyvolanie potratu, čiže ***procuratio abortus***. Principiálne možno vyjadriť pravdu, že ***feticidium*** aj ***abortus***, ktorý je priamo realizovaný, sú morálne zlé a preto jednoznačne nedovolené.

Teologické nazeranie na uvedenú problematiku je v terminologickom vyjadrení diametrálne odlišné od právnej roviny argumentácie. Umelé ukončenie tehotenstva, čiže potrat, je v morálnej teológii považované za vraždu nevinnej ľudskej bytosti, ktorá je jedinečnou osobou s právom na život. V právnej i medicínskej rovine sa počas prenatálneho vývoja rozlišuje medzi usmrtením embrya, plodu a dieťaťa, čo však na podstate problematiky nič nemení, teda ani na fakte, že stále ide o ľudskú osobu, ktorá má svoju neodňateľnú dôstojnosť a právo na život. Čiže i pri chirurgickej operácii ***feticidium***, počas ktorej sa odstraňuje ***fetus*** pomocou ***craniotomie*** alebo ***caephalotomie***

ide nevinnú ľudskú bytosť, ktorá je odlišná od každého iného ľudského bytia.

7.3.2 Postoj Katolíckej Cirkvi k otázke potratu

Postoj Katolíckej Cirkvi k otázke umelého ukončenia tehotenstva, čiže potratu jasne definoval už pápež Ján Pavol II, reagujúc na hrozivé rozmery tohto strašného javu, ktorým zabíjanie nenarodených detí nepochybne je, výslovným a súčasne slávnostným spôsobom rozhodne vyhlásil: „Preto mocou autority, ktorú Kristus udelil Petrovi a jeho nástupcom, v spoločenstve s biskupmi, ktorí veľakrát odsúdili umelý potrat, a v rámci spomínanej predchádzajúcej konzultácie, hoci roztratení po svete, jednomyseľne toto učenie schválili, vyhlasujem, že priamy potrat, teda chcený ako tiež alebo ako prostriedok, je vždy vážnym morálnym neporiadkom, lebo je dobrovoľným zabitím nevinnej ľudskej bytosti.“ (EV 62)

Žiadne okolnosti alebo ciele nemôžu zmeniť podstatu mravne zlého a nedovoleného aktu na akt dobrý a dovolený. Teda priame, chcené a prevedené umelé ukončenie tehotenstva čiže *procuratio abortus directa,* ktoré je cieľom alebo prostriedkom k cieľu, je vždy aktom, ktorý je v rozpore nielen s Božím zákonom, bytostne vpísaným do intímneho vnútra každej ľudskej bytosti ale je i v rozpore s prirodzeným mravným zákonom. Tento rozhodný kresťanský postoj sa opiera o prirodzený zákon. Z uvedeného vyplýva, že nie je dovolené spáchať potrat i keď je ohrozený život matky, lebo dieťa nie je nespravodlivým agresorom, preto nie je mravne dovolené pozbaviť ho života. Stanovisko pápeža Jána Pavla II je v tejto problematike jasné: „Zavraždená je ľudská bytosť na prahu života, a teda bytosť najnevinnejšia: nemožno ju preto nikdy považovať za útočníka, tým menej za nespravodlivého útočníka. Je slabá a bezbranná do takej miery, že je zbavená aj tej minimálnej formy obrany, akou je u novonarodeného dieťaťa jeho prosebné kvílenie a plač.“ (EV 58)

7.3.3 Princíp dvojitého efektu pri aborte

V tejto súvislosti je vhodné pripomenúť, že úsudok ľudského rozumu môže naznačovať, že je pravdepodobne možné uprednostniť smrť samotného plodu pred spoločnou smrťou plodu i matky a to aj vtedy, ak by smrť plodu nastala skrze priamy zásah človeka. V tejto situácii je nutné argumentovať zásadou ***princíp dvojitého efektu***, ktorého aplikácia umožňuje teologicko-morálne hodnotenie veľmi zložitých prípadov. Stručne možno túto zásadu zhrnúť do nasledujúcich formulácií: Akt sám v sebe je mravne dobrý alebo prinajmenšom mravne indiferentný; priamy účinok tohto aktu je mravne dobrý; priamy (dobrý) účinok *(per se)* je cieľom konajúceho a zlý účinok je len nechcene pripustený (tolerovaný) *(per accidens)*; jestvujú proporcionálne závažné dôvody pre vykonanie takého aktu.

Priame ukončenie tehotenstva je také konanie, ktoré priamo smeruje k usmrteniu plodu, pričom smrť je cieľom samým v sebe alebo je chceným prostriedkom na dosiahnutie iného cieľa. Ak niekto (lekár, matka alebo iná osoba) dopredu rozhodne, že nenarodené dieťa je nutné pozbaviť života a obetuje tento nevinný život na záchranu iného života, tak takéto konanie má charakter priameho útoku na nevinný život a je aktom vraždy nenarodeného dieťaťa. Je pravdou, že človek môže obetovať svoj život za iného človeka ale človek nesmie sám seba zabiť (akt samovraždy) aby zachránil iného človeka, a už vôbec žiaden človek nemá právo disponovať životom druhého človeka.

7.3.4 Nepriame ukončenie tehotenstva

Veľmi zložitou je situácia keď sa morálne hodnotí nepriame ukončenie tehotenstva, pričom treba zdôrazniť, že ak ide skutočne o konanie nepriame, tak sa neoznačuje takéto konanie ako ukončenie tehotenstva, ale definuje sa ako smrť dieťaťa alebo smrť plodu počas medicínskej intervencie zachraňujúcej život matky. Z veľmi závažných dôvodov môže byť niekedy náležité aplikovať konanie, ktoré nepriamo a nechcene môže smerovať k smrti dieťaťa. Toto tvrdenie však nemožno interpretovať v duchu morálneho laxizmu a permisivizmu, lebo nie každé nepriame ukončenie tehotenstva možno označiť za morálne

náležité a primerané, či dovolené. Za morálne prípustné môže byť označené len také nepriame konanie, ktoré bolo realizované z veľmi vážnych motívov a v situácii skutočného a hraničného ohrozenia života matky, pričom možno na tento prípad vzťahovať všetky špeciálne zásady konania podľa ***principium duplicis effectus***. Čiže zlý účinok smrť dieťaťa môže byť skutočne predpokladaná, ale nikdy nesmie byť priamo chcená, ba čo viac, nesmie byť prostriedkom pre dosiahnutie pozitívneho cieľa, ktorým je záchrana života matky. Ukončenie života plodu je v takej situácii náhodným a vedľajším účinkom, ktorý bytostne nie je chcený a je potrebné urobiť všetky kroky k jeho záchrane pokiaľ to možnosti dovoľujú.

Umelé ukončenia tehotenstva na základe medicínskych indikácií

V tejto súvislosti je vhodné pripomenúť, že prvé jasné a rozhodné odmietnutie tzv. **terapeutického potratu** je obsiahnuté v príhovore pápeža Pia XII k Združeniu mnohodetných rodín (1951), kde používa výraz "priamy útok na život nevinného" a hovorí, že „ak záchrana života budúcej matky nezávisle od faktu jej tehotenstva si vyžaduje chirurgické konanie alebo iný terapeutický prostriedok, ktoré by mali ako náhodnú konzekvenciu smrť plodu (konzekvenciu žiadnym spôsobom neočakávanú ako takú, ale ako takú, ktorej sa nedá vyhnúť), tak potom také konanie nemôže byť nazvané priamym útokom na život nevinného, za predpokladu, že nie je možné preložiť tú intervenciu na dobu po narodení dieťaťa, ani nie je možné odvolať sa na iný účinný prostriedok." [339]

Tieto prípady krajného ohrozenia života matky sú dnes čoraz zriedkavejšie z dôvodu rozvoja medicíny. Vo vyššie spomenutých podmienkach môže byť operácia náležitá podobne ako iné intervencie toho typu, ak skutočne ide o dobro veľkej hodnoty, ktorým je život. Dar života je neodškriepiteľne najvyšším prirodzeným a časným dobrom ako aj právom ľudskej osoby ale nemožno to chápať v absolútnom zmysle slova, lebo je tu večná spása človeka a realizácia Božieho plánu s ľudstvom a svetom v dynamickom zmysle. Tento uhol nazerania zdanlivo chápe smrť

[339] PIUS XII., Príhovor k Frontu rodiny a k Združeniu mnohodetných rodín, 27.11.1951.

dieťaťa a plodu ako menšie zlo (a život dieťaťa ako menšie dobro) a podľa viacerých teológov matka môže ešte svojou aktivitou napomôcť realizácii Božieho plánu spásy najmä ak je matkou viacerých detí (či manželkou starajúcou sa napr. o ťažko chorého manžela), pričom je zrejmé že plod neprežije smrť svojej matky a preto sa nebude môcť slobodne a osobne angažovať na realizácii večného plánu spásy. Z týchto dôvodov sa niektorí autori domnievajú, že právo dieťaťa plodu na život (aj keď len na určitú relatívne krátku dobu) je podriadené právu na život matky (väčšie dobro), lebo to je ústupok vyšším nárokom božského plánu.[340]

7.3.5 Zásada konkurencie medzi určitými dobrami

Z teologicko-morálneho zorného uhla nazerania nie je možné sa odvolávať na zásadu konkurencie medzi určitými dobrami (hodnotami) podľa ktorej v situácii keď nie je možné zachovať (zachrániť) obidve dobrá (hodnoty) má človek právo rozhodnúť sa, ktoré z týchto dvoch dobier je väčšie a zachovať ho na úkor iného dobra. Nemožno totiž túto zásadu aplikovať na zvažovanie hodnoty života dvoch ľudí, lebo nikto z ľudí nemôže byť arbitrom v tomto zmysle a nikto nemôže rozhodovať o tom, ktorý život má väčšiu hodnotu. Nikto okrem Boha nevie aký je plán spásy s konkrétnymi osobami v tejto konkrétnej a vždy jedinečnej situácii. Nikto nemá právo stavať sa na miesto, ktoré prináleží len Bohu a rozhodnúť o tom, čo je skutočne Božím úmyslom. Nikto nevie odpovedať na otázku, či sa do momentu, keď nastane reálne krajné ohrozenie života matky nenájde iný (nový) medicínsky spôsob ako oba životy zachrániť. Ale vynára sa súčasne i pochybnosť, či je zodpovedným aktom lásky (v celistvom kresťanskom chápaní plnosti tohto termínu) nechať zomrieť plod dieťa spolu s jeho matkou. Odpoveď znie, že nie je, lebo je to

340 Porov. LOJAN, R. *Hodnota ľudskej osoby v súčasnej spoločnosti*. In: Konferencia o živote a diele Prof. Dr. Karl Heinz Peschke SVD: zborník z vedeckej konferencie, Inocent-Mária Vladimír Szaniszló, Daniel Demočko, ed. Prešov: Vyd. Michala Vaška, 2012, s. 95.

pravdepodobne zanedbanie dobra, ktoré umožňuje vyspelá úroveň medicíny realizovať.[341]

Je zrejmé, že prezentované pochybnosti komplikujú už beztak zložitú etickú situáciu najmä ak sa vezmú do úvahy i subjektívne činitele (psychické uspôsobenie zúčastnených osôb, vedomie dôležitosti zamýšľaného aktu u týchto osôb, ***optio fundamentalis*** u týchto osôb) morálneho hodnotenia ľudských aktov, ktoré sú spojené s problematikou. V duchu úprimného hľadania pravdy však možno konštatovať, že je vhodné v duchu kresťanskej lásky zachrániť život matky, ktorý možno zachrániť a že život plodu - dieťaťa, ktorý je určite dlhodobo neudržateľný a cestou prirodzeného vývoja určite stratený, nemožno v danej situácii (úroveň a možnosti medicíny) zachrániť. Teologicky sa možno odvolať do oblasti pôsobenia Božej vôle a prozreteľnosti a dôvery človeka Bohu, ktorému je nutné všetko v nádeji odovzdať. Kresťanská vízia rodinného života, dar materstva a duch viery vnútorne disponujú matky a najbližších zúčastnených k tomu, aby sa odovzdali do rúk prozreteľnosti Toho, od ktorého je závislé všetko. Z hľadiska prirodzeného ľudského rozumu a ľudského pohľadu sa môže zdať, že tento postoj je absurdný a alibistický ale ľudská skúsenosť kresťanskej viery je jasným svedectvom, že nemožno podceňovať transcendentnú rovinu problematiky.

7.3.6 Prenatálna diagnostika

V súčasnej dobe je možné ultrazvukom pozorovať vývoj plodu v materinskom lone. Môže to mať dvojaký účel: Zistiť, či je plod zdravý – a keby bol postihnutý, tak sa matka rozhodne pre potrat. Alebo ak je postihnutý, možno urobiť mnohé liečebné zákroky. Samotná prenatálna diagnostika je po morálnej stránke dovolená, ale rozhodnutie pre potrat a jeho vykonanie je morálne zlé, ako v každom inom prípade.[342] Pozitívne hodnotenie predpôrodných vyšetrení – pod podmienkou, že sú výrazne usmernené na neskoršiu terapeutickú činnosť – neznamená nejaké preháňanie

---

[341] Porov. FAGGIONI, M.P. *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*. Spišská Kapitula : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2007, s. 309-325.

[342] Porov. SCHOOYANS, M. *Rozhodnutie pre život*. Bratislava : Serafín, 1997, s. 15.

pri poukazovaní na ich hodnotu. Najdôležitejšie je totiž – aj pre lekára vykonávajúceho takéto vyšetrenia – že manželia (rodičia), ktorí majú určité malé genetické nedostatky, majú právo odovzdávať život, ak len majú určité hodnoty a vychovávateľské schopnosti, než takí, ktorí sú možno že geneticky zdraví, ale nie sú schopní ponúknuť skutočne ľudské podmienky pre budúcu výchovu svojich detí. Pozitívne sa hodnotia aj tie liečebné zákroky na ľudskom plode, ktoré sa vykonávajú skutočne za účelom liečenia, nápravy zdravotného stavu alebo záchrany života, poznamenávajúc okrem toho, že nevyhnutnou podmienkou je tiež súhlas dobre informovaných rodičova rozvážne uváženie možných škôd v takej delikátnej oblasti medicínskych zásahov.

7.4 ANTIKONCEPCIA

7.4.1 Morálne hodnotenie antikoncepcie

Antikoncepcia pochádza z latinských slov *anti-* proti a *concipio-* počať. Jedná sa tu teda o umelé zneplodnenie. Antikoncepcia na rovine subjektívnej znamená úmysel zabrániť pri manželskom styku počatiu, na rovine objektívnej sú takto označované rôzne antikoncepčné metódy alebo prostriedky. Encyklika Pavla VI. *Humanae vitae* hneď v prvom bode hovorí: „Odovzdávanie ľudského života je veľmi vážna úloha. Manželia ňou slobodne a vedome spolupracujú s Bohom Stvoriteľom. Každý manželský akt má na základe prirodzeného zákona dve neoddeliteľné vlastnosti: zjednotenie (význam spojivý) a plodenie (význam plodivý). „Ak sa zachovajú obe tieto základné vlastnosti, totiž zjednocujúca a plodiaca, manželský úkon si podrží zmysel vzájomnej a pravej lásky i svoje zameranie na svoju vznešenú úlohu rodičovstva, na ktorú je človek povolaný.“ (HV1) Keď sa manželia vzájomne dávajú jeden druhému, usilujú sa o také spoločenstvo osôb, ktorým sa navzájom zdokonaľujú, aby spolupracovali s Bohom pri plodení a výchove nových bytostí. Na základe tejto skutočnosti treba povedať, že rodičovstvo dvíha manželov na hodnosť bezprostredných spolupracovníkov samého Stvoriteľa v diele stvorenia nového človeka. V okamihu splynutia buniek - spermie a vajíčka v pohlavných ústrojoch ženy, manželia sa stávajú rodičmi - odovzdávajú dieťaťu fyzický život. Darcom života je však sám Boh, ktorý v tom okamihu obdarúva ich dieťa nesmrteľnou dušou. Manželský akt za použitia antikoncepcie je samovoľným konaním proti Božiemu zákonu vpísanému do prirodzenosti človeka.[343]

7.4.2 Postoj Katolíckej Cirkvi k otázke antikoncepcie

V knihe *Láska a zodpovednosť* od Karola Wojtylu je antikoncepcia opísaná ako „úmyselné zamedzenie plodenia

[343] *Charta práv rodiny*, ktorú predložila Apoštolská Stolica 22. októbra 1983,v treťom článku tiež pripomína, že prirodzený mravný poriadok odmietaantikoncepciu.

ľudskými bytosťami konajúcimi proti poriadku a zákonom prírody. Muž a žena používajú (alebo jeden používa so súhlasom druhého) umelé metódy alebo prostriedky s cieľom znemožniť plodenie. To znamená, že muž a žena pri pohlavnom styku používajú kondómy, pilulky alebo iné prostriedky, aby žena neotehotnela. To je v protiklade s prirodzeným a Božím zákonom. Dieťa je dar od Boha".

Pavol VI. pripomína, že Učiteľskému úradu Cirkvi patrí vykladať *prirodzený mravný zákon* a teda „Cirkev tým, že upozorňuje ľudí na zachovávanie noriem *prirodzeného zákona*, objasňovaného svojou stálou náukou, zároveň poučuje, že akýkoľvek manželský akt musí zostať otvoreným na odovzdávanie života." (HV 11) Preto „treba vylúčiť akýkoľvek zásah, ktorý buď vzhľadom k predvídanému manželskému styku, alebo pri jeho uskutočňovaní, alebo v priebehu jeho prirodzených následkov sleduje ako cieľ alebo ako prostriedok znemožniť splodenie života." (HV14) Boh je Pánom života a dáva život a rodičia sú spolupracovníkmi Boha a užívateľmi prameňov života. Používaním antikoncepcie je poriadok opačný. Manželia sa stavajú do úlohy Boha - darcu života. Tým, že používajú antikoncepciu, „manželia si akosi privlastňujú kompetenciu Boha a z vlastnej vôle robia konečné rozhodnutie o povolaní ich dieťaťa k životu. Takto konajúc, pretŕhajú puto s Bohom."

Pavol VI. hovorí: „Kto však používa dar manželskej lásky a pritom zachováva zákony plodenia, nepovažuje sa za pána prameňov života, ale skôr za služobníka Stvoriteľovho úmyslu. Ako totiž človek nemá vo všeobecnosti bezhraničnú moc nad svojím telom, tak ju nemá, a to pre osobitný dôvod, ani nad plodivými schopnosťami ako takými, pretože tieto svojou povahou sú zamerané na plodenie ľudského života, ktorého počiatkom je Boh." (HV13)

7.4.3 Manželia ako spolupracovníci lásky Boha Stvoriteľa

Katechizmus Katolíckej cirkvi hovorí: „Manželia tým, že sú povolaní dávať život, majú účasť na stvoriteľskej Božej moci a na Božom otcovstve: Manželia vedia, že v úlohe odovzdávania a vychovávania ľudského života, čo treba pokladať za ich vlastné poslanie, sú *spolupracovníkmi* lásky *Boha Stvoriteľa* a akoby jeho tlmočníkmi. Preto majú plniť svoju úlohu s ľudskou a

kresťanskou zodpovednosťou.“ (KKC 2367) Dozrievanie manželskej lásky od erotickej k čoraz hlbšej osobnej láske sa dokonáva cez obetavosť, premáhanie vlastného egoizmu a stálym úsilím čoraz lepšie pochopiť manželského partnera. Jednou z podmienok v rozvoji lásky je plné akceptovanie partnera takého, aký je. Láska je darom zo seba. Pri používaní antikoncepcie sa umocňujú egoistické postoje. Antikoncepcia spôsobuje degradáciu manželského aktu, lebo vzájomný dar osôb - čiže možné materstvo ženy a otcovstvo muža nie sú uctené a prijaté. Jednou z podmienok rozvoja manželskej lásky je prijatie spolumanžela ako osoby a túžba po jeho dobre. Manželský sexuálny akt musí byť aktom pravdivej lásky medzi osobami, to znamená, že musí mať vnútorný charakter osobnej jednoty tela i duše.

Okrem námietky, že umelé antikoncepčné metódy porušujú otvorenosť manželského aktu pre život, ktorú uviedol už Pavol VI., nachádza Ján Pavol II. druhú námietku v tom, že tieto metódy ničia hodnotu úplného sebadarovania: „Vždy, keď manželia používajú antikoncepčné prostriedky, oddeľujú tie dva významy, ktoré Boh Stvoriteľ vložil do samej prirodzenosti muža a ženy a do dynamického priebehu ich pohlavného spojenia, počínajú si ako „sudcovia“ nad Božím plánom a „manipulujú“ a znevažujú ľudskú sexualitu a s ňou vlastnú osobu, ako aj osobu manželského partnera, a menia tak hodnotu „totálneho“ darovania. Takto prirodzenému „slovu“, ktoré vyjadruje pôvodný zmysel vzájomného darovania sa manželov, prekážanie počatia dáva protikladný zmysel, že totiž darovanie ani jedného nie je úplné. Z toho plynie nielen pozitívne a rozhodné odmietnutie otvorenosti voči životu, ale aj falšovanie vnútornej pravdy o manželskej láske, ktorá smeruje k plnému darovaniu celej osoby... Plodnosť je dar, je jedným z cieľov manželstva, lebo manželská láska prirodzene smeruje k tomu, aby bola plodná.“ (FC32)

7.4.4 Dieťa ako dar

Dieťa neprichádza zvonku ako čosi pridané k vzájomnej láske manželov; vzniká v samom srdci tohto vzájomného darovania sa, ktorého je ovocím a zavŕšením. Antikoncepcia spôsobuje degradáciu manželského aktu, privádzajúc ho k sexuálnym

skúsenostiam, kde nieto opravdivej lásky, lebo každý z manželov myslí iba na vlastné prežitie aktu. Pri používaní antikoncepcie je pohlavnosť využívaná ako predmet, ktorý rúca osobnú jednotu duše i tela, rozbíja samotné dielo Boha Stvoriteľa, v najhlbšom spojení prírody a osoby.

K všetkým týmto vyjadreniam treba pripomenúť základnú morálnu zásadu, že „nie je dovolené, ani z najvážnejších dôvodov, robiť zlo, aby z toho vzišlo dobro: totiž súhlasiť s tým, čo svojou povahou porušuje mravný poriadok a čo preto treba považovať za nedôstojné človeka, hoci sa to deje s úmyslom brániť alebo napomáhať dobrá jednotlivcov, rodín alebo ľudskej spoločnosti. Preto sa vonkoncom mýli, kto sa domnieva, že manželský úkon úmyselne zbavený plodnosti, teda vnútorne nemravný, môže sa uznať za dovolený na základe plodných stykov celého manželského života.“ (HV14)

Na celom svete je známe, že antikoncepcia vznikla zo strachu pred dieťaťom. Avšak pri jej používaní tento strach nie je odstránený, ale trvá, ba dokonca narastá, pretože žena si uvedomuje, že každý antikoncepčný prostriedok sa môže ukázať ako chybný. Tento strach prerastá až do situácie, keď žena siaha viac po radikálnych prostriedkoch - prostriedkoch skorého potratu.

I keď sa dostávajú do popredia masovokomunikačné prostriedky, ktoré často propagujú antikoncepciu ako znak pokroku a výdobytok slobody a kresťanskú morálku predstavujú ako nepriateľa slobody a pokroku, náuka Cirkvi v tejto oblasti je jasná. Používanie antikoncepcie je mravne neprípustné, či už ide o priame prerušenie už začatého procesu plodenia alebo akýkoľvek zásah, ktorý zamýšľa znemožniť splodenie života (rôzne tabletky, hormonálna antikoncepcia, vnútromaternicová antikoncepcia, bariérové metódy, chirurgická antikoncepcia).

7.5 GENETICKÉ ZÁSAHY, KLONOVANIE, DAROVANIE ORGÁNOV

Genetika a jej jednotlivé zásahy do života človeka zaznamenala a stále aktuálne znamená obrovský vedecký rozmach v mnohých oblastiach ako napríklad:

1. Boli zavedené výroby niektorých dôležitých látok ako inzulín, rôzne rastové hormóny, protilátky pre boj s vírusovými chorobami, aktivátory na rozpúšťanie zrazenín krvi a iné.
2. Génové manipulácie našli veľké uplatnenie i v rastlinnej a živočíšnej ríši – ide vlastne o vývoj organizmov s určitými požadovanými vlastnosťami. Patrí sem napr. šľachtenie dobytka (napr. zameranie hovädzieho dobytka na mlieko alebo na mäso), kríženie rôznych druhov obilia cieľom zvýšiť výnosy, vyvinutie účinných látok pre boj so škodcami či na ochranu životného prostredia.
3. Až potiaľto nenaráža využitie genetických zásahov na žiadne etické problémy, hoci sami vedci vyjadrili určité obavy, že by neúmyselne mohli pri výskume vzniknúť i rôzne patogénne organizmy ohrozujúce prírodu i človeka. Rovnako sa v posledných rokoch stále viac poukazuje na možný negatívny vplyv geneticky modifikovaných zložiek potravy na ľudský organizmus.[344]

7.5.1 Génová diagnostika a terapia

Pri aplikovaní vedeckých poznatkov z genetiky na človeka však nastávajú vážne etické problémy. Využitie genetických zásahov v humánnej medicíne predstavuje najmä dve oblasti:

1. Diagnostika genetických porúch v prenatálnej fáze – od 70. rokov 20. storočia sa rozvíjajú metódy diagnostikovania genetických porúch, ktoré sú príčinou až 40 % detskej úmrtnosti. Najviac prepracovanou je amniocentéza – vyšetrenie plodovej vody. Už jej odber z tela ženy predstavuje 3 – 5 % riziko vyvolania potratu. Hoci pravdepodobnosť zistenia poruchy je pomerne vysoká – až 75 %, zatiaľ, žiaľ, liečbou sa dá pomôcť iba asi v 5 –

[344] Porov. FAGGIONI, M.P. *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*. Spišská Kapitula : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2007, s. 243-260.

10 % prípadov. Na základe tejto diagnózy sa však až 90 % žien rozhoduje pre potrat – a s tým kresťanská etika rozhodne nemôže súhlasiť. Z tohto dôvodu kresťanskí lekári ženám toto vyšetrenie neodporúčajú.

2. Terapia genetických porúch v prenatálnej fáze – teoreticky ide o odstránenie dedičných porúch v istých telesných bunkách, napr. pri poruchách tvorby krvi sa vyberú z tela choré bunky kostnej drene a po genetickom ošetrení sa vrátia späť, aby sa ďalej množili. Sem by patrila i možnosť odstránenia nadbytočného 21. chromozómu, ktorý spôsobuje Downov syndróm (mongoloizmus). Žiaľ, technické zvládnutie týchto postupov je ešte stále na pomerne nízkej úrovni spoľahlivosti.

7.5.2 Klonovanie

Veľký nielen technický a vedecký, ale najmä etický problém predstavuje v súčasnosti klonovanie. Ide vlastne veľmi zjednodušene povedané o identické kópie genetického materiálu. Rozoznávame dva druhy klonovania:

a) Reprodukčné klonovanie – vytváranie identických ľudí s úplne rovnakým genetickým materiálom. V roku 1996 obletela svet správa o prvom klonovanom zvierati – ovci Dolly. Popri veľkom úspechu vedy sa už menej spomínalo, že táto ovca bola až 277. pokusom, že bola ťažko chorá a dožila sa iba polovice veku ovcí. Technicky teda tento proces ešte ani zďaleka nie je zvládnutý. Genetické inžinierstvo sa snaží o modelovanie jedinca, prípadne i viacerých, s naprogramovanými vlastnosťami, ktorých by bolo možné manipulovať a zneužiť na akékoľvek ciele. Navyše je sporné i získavanie základných kmeňových buniek. Ide o nediferencované bunky v rannom štádiu vývinu počatého života, ktoré sa umelo upravujú a delia. V roku 1998 bola izolovaná prvá ľudská kmeňová bunka z oplodnenia v skúmavke. Hoci v médiách odznelo už viacero správ o klonovaných ľuďoch, zatiaľ vznik takéhoto jedinca vedecky nebol dokázaný, ba viacerí vedci považujú možnosť klonovania človeka za málo pravdepodobnú.

b) Terapeutické klonovanie – ide o „výrobu“ ľudských tkanív riadenou diferenciáciou kmeňových buniek. Rovnaký genetický materiál zabezpečuje, že organizmus takéto tkanivo prijme. Kmeňové bunky sa získavajú z embryí v počiatočnom štádiu

vývinu. Ide teda o „výrobu náhradných dielov“ pre človeka na úkor inej ľudskej bytosti (embrya).

Postoj Katolíckej Cirkvi je voči reprodukčnému klonovaniu je zásadne odmietavé, najmä

z týchto dôvodov: 1. rozpor s osobnou dôstojnosťou ľudskej bytosti; 2. vážne ohrozenie rodiny a spoločnosti; 3. novodobá eugenika (selekcia ľudí podľa rôznych kritérií); 4. obrovské riziká zneužitia.

Rovnako i praktiky terapeutického klonovania sú pre kresťana neprijateľné, pretože ide o dosiahnutie dobra (zdravie jedného človeka) zlými prostriedkami (zničenie embrya). Určitú nádej do budúcnosti dáva myšlienka získať „materiál“ na nové tkanivá z dospelých kmeňových buniek – napr. z kmeňových buniek kostí toho istého človeka možno transdifereniáciou „vyrobiť“ tkanivo pečene – čo by pri dostatočnom technickom zvládnutí mohlo byť i eticky prijateľné.[345]

7.5.3 Transplantácie a konštatovanie momentu smrti

Ďalšou bioetickou dilémou je otázka transplantácie a konštatovanie momentu smrti. Transplantácie orgánov predstavujú pomerne nový medicínsky odbor. Prvé pokusy s transplantáciou kože prebehli v roku 1923 a postupne pribúdali ďalšie orgány – v roku 1954 obličky, ďalej pečeň, pľúca a v roku 1967 sa uskutočnila prvá transplantácia ľudského srdca. Najväčším problémom bolo a dodnes zostáva to, že imunitný systém príjemcu nový orgán nemusí prijať. Transplantácia jedného so zdvojených orgánov ako sú napr. obličky nerobí veľký morálny problém.Z hľadiska **darcu a príjemcu orgánov** rozlišujeme tri druhy transplantácie:

1) **autotransplantácia**– prenos z jedného miesta vlastného tela na iné, napr.

transplantácia kože pri popáleninách alebo transplantácia kostí. Keďže ide o orgán toho istého človeka, odpadá problém imunity. Morálne nepredstavuje žiadny problém a preto je dovolená z akéhokoľvek zdravotného dôvodu.

---

[345] Porov. ŠLIPKO, T. *Hranice života*. Trnava : Dobrá kniha, 1998, s. 114; porov. SKOBLÍK, J. *Přehled křesťanské etiky*. Praha: Karolinum, 1997, s. 36.

2) **heterotransplantácia** (tiež sa nazýva xenotransplantácia) – prenos orgánov zo zvierat na človeka. Eticky je tiež dovolená, okrem prípadov, ktoré vedú ku zmenám osobnosti (napr. prenos pohlavných žliaz zvierat na ľudí).

3) **homotransplantácia** – prenos orgánov z jedného človeka na druhého. Ide tu o dva prípady:

a) ***z mŕtveho darcu*** (srdce, pľúca, obličky, pečeň, očná rohovka a iné orgány). Eticky je to bez problémov, ak sú splnené dve podmienky:

- darca je skutočne mŕtvy (konečný výpadok činnosti mozgu)
- nie je známe, že si to mŕtvy darca alebo jeho príbuzní nepriali

b) ***zo živého darcu*** – je to eticky možné pri splnení týchto podmienok:

- príjemcovi nemožno pomôcť inak,
- nesmie sa narušiť celistvosť organizmu darcu. Nie všetky párové orgány sú dovolené.
- vysoká pravdepodobnosť, že strata orgánu bude znamenať pre darcu iba malé obmedzenie zdravia (napr. pri transplantácii jednej obličky jej funkciu preberie druhá).
- objektívny predpoklad, že úkon prinesie príjemcovi dlhotrvajúci účinok a úžitok.[346]

7.5.4 Postoj Katolíckej Cirkvi k otázke darovania orgánov

Nájdu sa aj takí, ktorí namietajú, že u darcu sa jedná o zmrzačenie, že sa človek vystavuje nebezpečenstvu, že ten jeden orgán, ktorý mu ostal, môže zlyhať a pod. Treba naopak povedať, že je to úkon lásky. Samozrejme, že nie je dovolené zmrzačiť sa bez dostatočného dôvodu. Z dostatočného dôvodu je to dovolené. A záchrana života blížneho je dostatočný dôvod. Darovanie orgánov musí byť vždy prejavom dobrovoľného rozhodnutia človeka z lásky. Nie je možné obetovať svoj život za iného tak, že mu darujeme životne dôležitý orgán. Darcom nemôže byť dieťa ani

[346] Porov. LUCAS-LUCAS, R. *Bioetika pre všetkých*. Trnava : SSV, 2010, s. 65.

nesvojprávny človek. Obchod s ľudskými orgánmi je v každom prípade nemorálny a odsúdenia hodný.

Väčším problémom je transplantácia životne dôležitých orgánov, jediných, bez ktorých človek nemôže žiť. Problém spočíva v stanovení momentu smrti, kedy už možno orgán odobrať. Živému to nemožno, lebo by to bola priama vražda. Po smrti však sa telo začína rozkladať a s odobratím orgánu nemožno meškať. A tak nastáva etický problém, kedy nastáva smrť človeka.Odpoveď nie je jednoduchá. Odpoveď možno formulovať na základe filozofie a na základe exaktných vied. Zo strany kresťanskej filozofie vychádzame z tézy o psychofyzickej štruktúre človeka a o duchovnom, nehmotnom charaktere jej psychickej zložky. Teda o duši. Na základe toho môžeme definovať, že smrť je prerušenie vnútornej jednoty duše a tela človeka.

7.5.5 Kritéria určenia smrti – mozgová smrť

Ďalšou bioetickou dilémou je odpoveď na otázku: ***Kedy nastáva smrť (tela)***? Tu je ťažko určiť **okamih smrti**. Skôr možno konštatovať, že už nastala. Podľa skúseností sa dnes nehovorí o okamihu smrti, ale o jej procese. Ten sa považuje za deliteľný. Optimálny model o konštatovaní smrti je zastavenie činnosti troch dôležitých orgánov: mozgu, srdca a pľúc. To sú vonkajšie kritéria používané oddávna aj bez technických prístrojov. Reanimačná technika narušila túto istotu, lebo technicky je možné udržiavať činnosť srdca a pľúc aj po dlhšiu dobu. Nastal problém, kedy možno konštatovať smrť a ktorý orgán je rozhodujúci. Riešenie je naliehavé, lebo je tu tlak transplantačných tímov a na druhej strane znepokojenie verejnej mienky, ktorá má obavy zo zmanipulovania kritérií smrti. Berú sa do úvahy vyššie spomínané tri orgány. Keď funguje mozog, srdce a pľúca, vieme, že človek žije. Keď sú všetky tri orgány nefunkčné, vieme iste, že človek zomrel.

Ako však posudzovať situáciu, keď sa zastaví len krvný obeh, teda srdce a dýchanie? Peschke tvrdí, že: „Až keď sa potvrdí smrť mozgu, vtedy už ani tlkot srdca, ani dýchanie netreba uznávať za symptóm života, ak sa umelo udržiava; v tomto prípade to vôbec

nie sú prejavy života...je to iba činnosť stroja, ktorý sa zapína (v starostlivo vymedzených podmienkach).“[347]

S tým logicky súvisí aj otázka, dokedy má lekár povinnosť udržiavať život pacienta? Je to otázka tzv. úpornej terapie a následne terapeutické opustenie. Tu platí princíp proporcionality, čiže úmernosť medzi nádejou na zlepšenie stavu za použitia primeraných prostriedkov a medzi rozumne predpokladaným neúčinným predlžovaním života, niekedy až agónie. Odmietnutie úpornej starostlivosti môže byť niekedy aj morálnou povinnosťou. Ale aj vtedy ostáva povinnosť paliatívnej starostlivosti.

[347] Porov. PESCHKE, K.H. *Křesťanská etika*. Praha : Vyšehrad, 1999, s. 280; porov. SZANISZLÓ, I. M., DEMOČKO, D. *Od počatia po narodenie. Orientácia v riešení vybraných súčasných bioetických problémov*. Košice : Heuréka Evolution, 2011, s. 60.

7.6 EUTANÁZIA

7.6.1 Eutanázia a jej definovanie

Pri bioetických dilemách nemožno nespomenúť aj eutanáziu. Pred jej definovaním a predstavením najprv niekoľko poznámok o utrpení a smrti. Človek sa nemôže správať ako absolútny pán života a smrti. Bolesť/utrpenie je znakom toho, že niečo v organizme nie je v poriadku. Je teda dobrá, nakoľko človeka upozorňuje, že harmónia a rovnováha tela bola narušená. S bolesťou však súvisí utrpenie, preto je snaha o odstránenie bolesti prirodzená.

Tvárou v tvár chorému, ktorého život sa chýli ku koncu, v súvislosti s bioetikou hovoríme o troch dilemách týkajúcich sa eutanázie:

1) ukončenie jeho utrpenie a teda i života – eutanázia a asistovaná samovražda,

2) udržania sa odchádzajúceho života za každú cenu – úporná alebo neústupná liečba,

3) sprevádzanie chorého a umierajúceho človeka – paliatívna starostlivosť.

Bioetika tvrdí, že ten kto trpí, môže realizovať seba samého a žiť dôstojným životom. Môže sa naučiť spolunažívať s chorobou a bolesťou. Pre pochopenie zmyslu bolesti je však nutné byť presvedčenými o tom, že okrem bolesti existuje ešte niečo iné, čo tejto bolesti môže odolať a odoláva, a že vo vzťahu k nesmiernej hodnote ľudského života a k Absolútnu je bolesť len relatívnou.[348]

7.6.2 Eutanázia v širšom a užšom slova zmysle

O **eutanázii** môžeme teda hovoriť v širšom slova zmysle a v užšom slova zmysle. V **širšom slova zmysle** ide o vylúčenie „nehodnotného života“ v prospechárskom a pôžitkárskom prístupe k ľudskému životu. Patria tu činnosti, ktoré fakticky majú charakter obyčajnej vraždy, pretože tu ide o bezbolestné

[348] Porov. FAGGIONI, M.P. *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*. Spišská Kapitula : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2007, s. 361-367.

„usmrcovanie“ starých ľudí, bezvládnych, psychicky chorých, mentálne zaostalých (a to nezávisle od toho, či sa to stalo na prosbu týchto ľudí, či opierajúc sa o rozhodnutie iných ľudí).

V užšom slova zmysle pod eutanáziou treba rozumieť skutok alebo zanedbanie, ktoré na základe svojej podstaty alebo na základe úmyslu konajúceho spôsobuje smrť za účelom odstránenie každého utrpenia. Podstatným pri eutanázii je zohľadnenie úmyslu a použitých metód. Eutanázia teda znamená spôsobenie bezbolestnej smrti niekomu (alebo samému sebe) v situácii utrpenia smerujúceho k smrti. Aspekty tohto konania sú:

- situácia chorého postihnutého veľkým utrpením v hraničnej životnej situácií;
- nie sú žiadne reálne šance zmeniť túto chorobnú situáciu;
- povzbudením pre takéto konanie je výlučne súcit s chorým,
- snaha uľahčiť tejto osobe bezbolestnosť
- výkon činnosti vedúcej k usmrteniu osoby.

Kvôli presnejšiemu hodnoteniu eutanázie je potrebné základné rozlíšenie jej dvoch základných typov: **1. činná – aktívna** –to je také konanie, ktorého priamym cieľom je urýchlenie smrti ide tu o aktívne spôsobenie smrti trpiacej osoby; **2. trpná – pasívna – negatívna -** zanechanie použitia určitých liečebných metód alebo prerušenie skôr použitých metód, ktoré by mohli predĺžiť život, za účelom uľahčenia v utrpení a zoči-voči strate všetkej nádeje na prinavrátenie zdravia.

7.6.3 Morálne hodnotenie eutanázie

Pri morálnom hodnotení eutanázie je dôležité stotožňovať morálnu akceptáciu (prijatie) rezignácie (zrieknutia) z udržiavania života s negatívnou eutanáziou. Pretože upustiť od mimoriadnych prostriedkov udržiavania a predlžovania života nemôže byť uznané za prijatie negatívnej eutanázie. Existuje tu totiž podstatný rozdiel, predovšetkým čo sa týka úmyslu konania. Tu je dôležitá odpoveď na otázku:

- ✓ či sa rezignuje na mimoriadne prostriedky výlučne preto, že sa zdajú nežiaduce (lebo ešte zväčšujú utrpenie, a neprinavracajú zdravie)

- ✓ či sa preruší liečenie (alebo sa vôbec nevykonáva) tak mimoriadnymi ako aj obyčajnými prostriedkami, lebo sa nechce predlžovať život, poznačený mimoriadnou chorobou a utrpením a chce sa v tomto utrpení uľahčiť.

V mene tohto rozlíšenia (a teda hodnotiac úmysly konajúceho) – odolávajúc sa na zásadu konania s dvojakým následkom – lekár bude mať naplno právo používať prostriedky zmierňujúce bolesť alebo zmenšujúce strach chorého, aj vtedy, keď predvída, že tieto prostriedky urýchlia priebeh smrteľnej choroby, pretože priamym cieľom používania týchto prostriedkov nie je snaha urýchliť smrť.

Negatívnu eutanáziu nemožno uznať za morálne prípustnú. Konanie, ktorého priamym úmyslom je ponechať smrteľnú chorobu jej priechodu, s tým, že sa už vopred povie, že sa nepoužije liečenie, ktoré predlžuje život. Pri tomto konaní nejde o to, že by bolo ťažké použiť mimoriadne prostriedky predĺženie života, ale o to, aby sa ukončilo ťažké utrpenie a obtiažna situácia, ktorá sa nedá zosúladiť s právom na dôstojné umieranie. Pozitívnu eutanáziu nemožno uznať tak isto za morálne prípustnú. Eutanázia je vážnym porušením Božieho zákona ako morálne neprípustná vražda ľudskej osoby.

7.6.4 Postoj Katolíckej Cirkvi k otázke eutanázie

Argumenty za odmietnutie eutanázie sú viaceré. Vymenujme aspoň tie najzákladnejšie:

1. Život je Božím darom a Boh je Pánom života. Ak to uznávame, tak usmrtenie človeka, dokonca bezbolestným spôsobom a zo súcitu, neprestáva byť vzatím daru života, a tým samým pripísanie si práva rozhodovať o tom, čo nezávisí od človeka. Eutanázia je zobratie moci rozhodovať o tom, kto má žiť, a kto má zomrieť „Len Boh má tú moc“, a „keď, človek zaslepený hlúposťou a egoizmom, berie si túto moc, nevyhnutne robí z nej nástroj nespravodlivosti a smrti.

2. Nemožno uznať, že utrpenie samo o sebe je kliatbou pre človeka, ale utrpenie môže byť šancou prejavenia sa morálnej veľkosti človeka. Eutanázia je teda vedomým pozbavením človeka tejto šance. Preto je potrebné poukazovať na pravú kresťanskú nádej.

3. Nemožno sa tiež v žiadnom prípade odvolávať na lásku k blížnemu, pretože napriek subjektívnemu presvedčeniu eutanázia nemôže byť nikdy uznaná za akt lásky. Postoj voči utrpeniu a chorobe blížneho sa prejavuje nie v spôsobení smrti, ale v spoluúčasti na utrpení.

4. Na eutanáziu treba tiež pozerať ako na falošný súcit, pretože „pravý“ súcit núti k solidarite s cudzou bolesťou, a nie zabiť osobu, ktorej utrpenie nedokážeme zniesť.

5. Nemožno sa odvolávať na právo na slobodu, na právo rozhodovať o samom sebe. Sloboda totiž v žiadnom prípade nesplnomocňuje človeka rozhodovať o konci ničiaceho života (ani vlastného).

6. Základným argumentom proti eutanázii je zásada mravnej autonómie vo vzťahu k spoločnosti. Ide tu o primát osoby vo vzťahu k spoločnosti – toto spoločenstvo je pre osobu a nie osoba pre spoločnosť. Eutanázia je vždy vystúpením proti človeku, a nie zabezpečením jeho primátu a preto legalizovaním by sa nakoniec obrátilo aj proti spoločnosti. U mnohých starých a chorých ľudí by to vzbudilo „pocit viny“, že sú ťarchou kvôli tomu, že žijú a spôsobilo by to rezignáciu, podriadenie sa smrti. Eutanázia vedie veľmi výrazne k oslabeniu vzájomnej dôvery – pretože život slabšieho je daný do rúk silnejšieho.

7. Paliatívne liečenie (konania s dvojakými následkami) sa uznáva nielen za morálne správne, ale týmto sa zdôrazňuje potreba takejto samaritánskej služby voči nevyliečiteľne chorým.[349]

7.6.5 Biomedicínske pokusy a dilemy bioetiky

Lekárska veda sa nezaobíde bez experimentálneho overovania. Overujú sa rôzne medicínske postupy, všetky liečivá, vplyv rôznych chemikálií na zdravie človeka. Pri pokusoch na človeku ba i na zvieratách však platia určité etické princípy. Medzi najdôležitejšie medzinárodné dokumenty pre oblasť etiky biomedicínskeho výskumu patria:

[349] Porov. LOJAN, R. *The art of beingfullypresent to thedyingpatient in palliativecare*. Brno : Tribun EU, 2015, s. 157-200.

- **Norimberský kódex (1947)**, ktorý stanovil podmienky pre etické vykonávanie výskumu, na ktorom sa zúčastňujú ľudské subjekty.
- **Helsinská deklarácia (1964)**, ktorá formuluje dôležité odporúčania lekárom zaoberajúcim sa výskumom na ľuďoch.

Z hľadiska človeka, na ktorom sa robia pokusy, rozoznávame nasledujúce výskumy:

- **Terapeutický výskum** – na chorom človeku sa skúšajú nedostatočne overené metódy

a lieky. Môže byť eticky oprávnený pri splnení týchto podmienok:

- očakávaný liečebný účinok musí byť vyšší než eventuálne riziko škodlivých následkov,
- pacient a jeho rodinní príslušníci musia byť úplne a pravdivo informovaní o postupe a rizikách,
- musí byť jasný a slobodný súhlas pacienta.

- **Neterapeutický výskum** – na zdravých dobrovoľníkoch. Eticky môže byť oprávnený,

ak sú splnené tieto podmienky:

- cieľom je liečenie, pokrok medicíny (nie napr. testovanie bojových chemických látok),
- musí byť plne rešpektovaná dôstojnosť ľudskej osoby,
- riziko nesmie byť príliš vysoké,
- je nutný slobodný súhlas dobrovoľníkov (zákaz zneužívania väzňov, zajatcov, duševne chorých ľudí, detí...)

Všetky tieto zásady platia v plnej miere i pre pokusy vedca na vlastnej osobe. Osobitný problém dnes predstavujú pokusy na ľudských embryách v počiatočnom štádiu vývinu. Nijaký účel a cieľ, aj keď sám osebe ušľachtilý (napr. úžitok pre vedu, iné ľudské bytosti či celú spoločnosť) nemôže vonkoncom ospravedlniť pokusy na ľudských zárodkoch v embryonálnom alebo rozvinutejšom štádiu, ak sú akýmkoľvek spôsobom živé, a to tak v matkinom lone ak aj mimo neho.

Záver

Nevídaný rozvoj vedy a techniky na konci 20. storočia a začiatkom 21. storočia priniesol človeku na jednej strane obrovské možnosti a realizáciu mnohých doposiaľ nepoznaných snov, no na druhej strane i veľmi vážne problémy a ohrozenia. Mnohé parlamenty a vlády v rôznych častiach sveta rokujú

v súčasnosti o problematike potratov, eutanázie, umelého oplodnenia, genetických zásahov či klonovania, o využití ľudských embryí na biomedicínske pokusy a podobne. Akoby ľudstvo zabudlo, že existuje Boží a prirodzený zákon, ktorý jednoznačne chráni ľudský život od jeho počatia až po prirodzenú smrť, ktorý prikazuje rešpektovať ľudskú dôstojnosť každého človeka, ktorý nevidí rozdiel v hodnote mladého či starého, zdravého či chorého, bohatého či chudobného človeka. A súčasne hovorí, že žiadny človek ani parlament nemá právo meniť tieto ustanovenia, rozhodovať o živote či smrti iných a upierať im základné práva. Žijeme teda v dobe, kedy sa verejne vyhlasuje zlo za dobro, kedy sa siahnutie na život nevinného dieťaťa považuje za základné právo ženy – matky, kedy si jeden človek privileguje predĺžiť svoj život na úkor vraždy iného.

Liberálna a konzumná propaganda proti životu formuje názory stále viacerých ľudí a mladý človek sa často nevie orientovať, nevie, kde nájsť skutočnú pravdu. Pre kresťanov, kresťanské manželstvá sú záväzné stanoviská Cirkvi, ktorá vydáva k aktuálnym etickým problémom jednoznačné stanoviská v duchu katolíckej viery a morálky. Na úrovni univerzálnej miestnej Cirkvi sú zriadené bioetické komisie zložené nielen z teológov ale i špičkových odborníkov z oblasti prírodných a spoločenských vied. Ich stanoviská neobsahujú iba zákazy či dovolenia, ale i jasné vedecké argumenty pochopiteľné pre každého, kto ich chce pochopiť a prijať. Stále teda platí, že nie všetko, čo je technicky možné, je i mravne dovolené. Ak totiž ide o človeka, k aspektu vedeckému a technickému treba nevyhnutne pričleniť i aspekt etický a prirodzený morálny zákon.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BEAUCHAMP, T. L., CHILDRESS , J. F. *Principles of Biomedical Ethics*. Oxford: University Press, 2001. 454 p. ISBN 13-978-07817-9379-7.

DOKUMENTY DRUHÉHO VATIKÁNSKEHO KONCILU I. Trnava: SSV, 1993.

DOKUTIL, M., GLUCHMAN, V. *Praktické otázky etiky a morálky*.1. vyd. Prešov : LIM, 2000. ISBN 80-967778-9-0.

FAGGIONI, M.P. *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*. Spišská Kapitula : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2007. ISBN 9788089170258.

JÁN PAVOL II. *Evangelium vitae*. Trnava :SSV, 1995. 195 s. ISBN 80-7162-097-1.

JÁN PAVOL II., Apoštolská exhortácia *Familiaris consortio* (22.11.1981). Trnava : SSV, 1993.

KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI: SSV, Trnava 1998. 918 s. ISBN 80-7162-253-2.

KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY. *Inštrukcia Donum vitae - o rešpektovaní rodiaceho sa ľudského života a o dôstojnosti plodenia* (22. 2. 1987). Trnava : SSV, 1998. ISBN 80-7162-233-8.

KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY. *Inštrukcia Dignitas personae - o niektorých otázkach bioetiky* (z 8. 9. 2008), dostupné na internete: www.kbs.sk). [online].[2015-08-15].

LOJAN, R. *Hodnota ľudskej osoby v súčasnej spoločnosti*. In: Konferencia o živote a diele Prof. Dr. Karl Heinz Peschke SVD/Inocent-Mária Vladimír Szaniszló, Daniel Demočko. ed. Prešov: Vyd. Michala Vaška, 2012. s. 94-103. ISBN978-80-7165-897-9.

LOJAN, R. *The art of being fully present to the dying patient in palliative care*. 1. vyd. Brno : Tribun EU, 2015. ISBN 978-80-263-0963-5.

LUCAS-LUCAS, R. *Bioetika pre všetkých*. Trnava : SSV, 2010. ISBN 9788071628545.

PAVOL VI. *Humanae vitae*. Rím : Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1989. 75 s.

PESCHKE, K.H. Křesťanská etika. Praha : Vyšehrad, 1999.ISBN 80–7021–331–0.

PIUS XI. Encyklika *Casti connubii* (31.12.1930). Trnava : SSV, 1931.

PIUS XII. Encyclical *Humani Generis* (12.08.1950). In: AAS 42, 1950.

SCHOOYANS, M. *Rozhodnutie pre život*. Bratislava: Serafín, 1997. 188 s. ISBN 85310-69-4.

ŠLIPKO, T. *Hranice života*. 1. vyd. Trnava : Dobrá kniha, 1998. ISBN 807 1411185X.

SKOBLÍK, J. *Přehledkřesťanské etiky*. Praha: Karolinum, 1997. 319 s. ISBN 80-7184-35-357-1.

SZANISZLÓ, I. M., DEMOČKO, D. *Od počatia po narodenie. Orientácia v riešení vybraných súčasných bioetických problémov.* Košice : Heuréka, 2011. 167 s. ISBN 978-80-970090-2-1.

SUBKOMISIA PRE BIOETIKU TEOLOGICKEJ KOMISIE KBS. *Vyhlásenie k problému oplodnenia v skúmavke* (z 6. 11. 1999). (dostupné na internete: www.kbs.sk). [online].[2015-08-15].

SUBKOMISIA PRE BIOETIKU TEOLOGICKEJ KOMISIE KBS. *Vyhlásenie k problému umelého oplodnenia* (z 27. 1. 2001). (dostupné na internete: www.kbs.sk). [online].[2015-08-15].

SUBKOMISIA PRE BIOETIKU TEOLOGICKEJ KOMISIE KBS. *Stanovisko o darcovstve pohlavných buniek* (z 22. 4. 2012) (dostupné na internete: www.kbs.sk). [online].[2015-08-15].

8 UMELÝ POTRAT A POSTABORTÍVNY SYNDRÓM

Michaela Šuľová

8.1 UMELÝ POTRAT

8.1.1 Terminologické vymedzenie pojmu umelý potrat

Slovo abort (potrat) znamená zomrieť pred narodením a pochádza z latinského slova „abortio.“ Znamená to teda, že potrat je ukončenie života ľudského jedinca ešte pred jeho narodením. Pri umelom potrate ide o priame zabitie ľudskej bytosti v prvých fázach jeho existencie, bez ohľadu na spôsob. Za umelý potrat sa považujú všetky úmyselné zásahy pred narodením človeka. Umelý potrat neberie ohľad na miesto (či sa embryo nachádza vo vajíčkovode alebo v maternici), na čas, ktorý uplynul od oplodnenia (pred uhniezdením alebo po uhniezdení v maternici, počas fetálneho obdobia), na prostriedok, ktorým sa potrat vykonáva (vybratie z matkinho tela, usmrtenie v lone matky, chirurgický zákrok alebo chemické látky) a na motiváciu, teda to, čo doviedlo matku k potratu.[350]

Umelé ukončenie tehotenstva je zákrok, ktorým sa priamo v maternici ničí živý plod, či už v embryonálnom alebo fetálnom období.[351]

Názov umelé prerušenie tehotenstva nie je správny, lebo ide o umelé ukončenie tehotenstva. V skutočnosti ide o ukončenie nenarodeného života, nie jeho prerušenie, nedá sa už nikdy vrátiť späť, či nejako po istom čase pokračovať. Nie je to len odstránenie nejakého zhluku tkaniva, ale je to zabitie nenarodeného dieťaťa. Život vzniká pri počatí a už tá jedna bunka – zygota predstavuje život. Momentom oplodnenia začína plynulý proces vývinu človeka, jeho embryonálneho a postembryonálneho vývinu po narodení, obdobia detstva, dospelosti až starnutia. Vymedzovať okamihy a na tom zakladať právne postavenie nie je logické ani

---

350 Porov. LUCAS, R. *Bioetika pre všetkých.* Trnava : SSV, 2010, s. 133-134.

351 Porov. BOŠMANSKÝ, K – LACKO, A. *Človek z pohľadu pastorálnej medicíny a bioetiky.* Ružomberok : FZ KU, 2007, s. 27.

možné. Interrupciu je potrebné akceptovať ako umelé ukončenie tehotenstva.[352]

Prostredníctvom definovania substanciálnej úplnosti a dôstojnosti človeka, ktoré radíme medzi atribúty osoby, môžeme povedať, že človek ako osoba má hodnotu sám v sebe, preto nie je možné ho užívať ako prostriedok, je vždy cieľom a je človekom už od počatia, to znamená, že sa aktualizuje, ale nie tvorí.[353]

8.1.2 Legislatíva o potrate

Zákon 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva upresňuje, že žena môže podstúpiť umelý potrat, ak tehotenstvo nepresahuje dvanásť týždňov a ak tomu nebránia jej zdravotné dôvody.[354]

Vyhláška 74/1986 Zb. Ministerstva zdravotníctva, ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva uvádza, že: „Zo zdravotných dôvodov možno umelo prerušiť tehotenstvo najneskoršie do dvanásť týždňov jeho trvania. Bez ohľadu na trvanie tehotenstva možno ho umelo prerušiť, ak je ohrozený život ženy alebo ak zistilo, že plod nie je schopný života alebo že je ťažko poškodený. Z genetických dôvodov možno umelo prerušiť tehotenstvo do dvadsaťštyri týždňov jeho trvania“. [355]

8.1.3 Súvislosti s potratovou skúsenosťou

Umelý potrat v sebe skrýva aj biologické, sociálne, etické a morálne aspekty. Človek je viacrozmerná bytosť a umelé ukončenie tehotenstva môže zasiahnuť všetky jeho dimenzie, a to telesnú, psychický, sociálnu, duchovnú. Ide tu predovšetkým o matku, ktorá tento zákrok podstúpila.

Dlho sa nevedelo o tom, že umelý potrat môže mať následky na psychiku ženy, ktorá sa stala jeho obeťou. Množstvo zástancov

---

[352] Porov. ŠOLTÉS, L. a kol. *Ošetrovateľská etika*. Ružomberok : FZ KU, 2008, s. 37.

[353] Porov. DEGRO, I. *Filozofická antropológia.* Bratislava : IRIS, 2010, s. 76.

[354] Porov. *Zákon 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva,* § 4.

[355] *Vyhláška 74/1986 Zb. Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky, ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva,* § 2.

potratov zdieľalo názor, že keď potrat vykoná lekár v nemocnici a na začiatku tehotenstva, tak žena nebude mať telesné ani psychické problémy. Práve naopak, tvrdili, že komplikácie nastanú skôr vtedy, ak bude potrat vykonaný nelegálne a v nevhodných podmienkach. Keď sa v jednotlivých krajinách začali legálne vykonávať potraty prostredníctvom vyškolených zdravotníkov, tak sa ešte počas nasledujúcich rokov nevedelo o možných potratových problémoch.

Prvou príčinou je fakt, že ženy trpia po potrate rôznymi fyzickými aj psychickými problémami, ktoré sa často nedávajú do súvisu s popotratovou skúsenosťou. Druhou príčinou je fakt, že vnútorný stav ženy môže byť dlho skrytý a potlačený a navonok sa nemusí prejaviť hneď po potrate. U niektorej to môžu byť dni či týždne, u inej mesiace aj roky. Spúšťacím mechanizmom môže byť napr. menopauza, odchod posledného dieťaťa z domu, narodenie ďalšieho dieťaťa či vnúčaťa. Prejavy sa zhoršujú najmä v dňoch výročia potratu alebo vypočítaného termínu pôrodu dieťaťa. Treťou príčinou je skutočnosť, že ženy nechcú o tom hovoriť alebo ak aj chcú, nemajú s kým. Ďalšou príčinou je, že každá žena je jedinečná, a preto prežíva tragédiu interrupcie svojím spôsobom. No napriek tomu sa u mnohých vyskytujú rovnaké problémy.[356]

[356] Porov. MICHALČÍK, M. *Kto uverí mi? Slovenské matky svedčia o potrate.* Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2007, s. 87.

8.2 TELESNÉ NÁSLEDKY UMELÉHO POTRATU

8.2.1 Bezprostredné a neskoré následky

Čech uvádza bezprostredné, včasné následky a neskoré následky. K **bezprostredným** a **včasným** následkom patrí narušenie steny maternice, krvácanie, poškodenie krčka maternice, infekcia maternice, zápal vajcovodov a vaječníkov, poranenie močového mechúra, šokový stav. Môže sa stať, že v maternici ostanú zvyšky po interrupcii, teda časti plodu a jeho obalov. K **neskorým** následkom interrupcie patria jazvy na maternici alebo zrasty v maternici, ktoré bránia oplodnenému vajíčku nidovať sa v jej stene, čoho dôsledkom je neplodnosť. Zrasty môžu vzniknúť aj vo vajíčkovodoch, čím môže dôjsť k mimomaternicovému tehotenstvu, keďže sa cez nich nedostane oplodnené vajíčko.[357]

Pri násilnom rozťahovaní krčka maternice môže dôjsť k jeho poškodeniu a pri ďalšom tehotenstve nebude schopný udržať plod v maternici, dôsledkom čoho je predčasný pôrod alebo neželaný samovoľný potrat ďalšieho plodu. V prípade, že má žena krvnú skupinu s negatívnym Rh faktorom, potrat zvyšuje riziko sérovej choroby u jej ďalších detí. Ťažký stupeň tejto choroby môže viesť až k usmrteniu plodu.

8.2.2 Rakovina prsníka

Následkom interrupcie je aj riziko rakoviny prsníka. Od začiatku gravidity hormóny podnecujú bunky prsnej žľazy k deleniu a množeniu. V posledných týždňoch tehotenstva dochádza k dozrievaniu týchto buniek a po pôrode umožňuje tvorbu mlieka a dojčenia dieťaťa. Pri náhlom a násilnom zastavení tohto procesu, v žľaze zostávajú nedozreté vybudené bunky, v ktorých sa ľahšie môže spustiť nádorový proces. Naproti tomu, tehotenstvo ukončené pôrodom a následné dojčenie sú známym faktorom, ktorý chráni pred nádormi prsníka. Ďalším následkom

[357] Porov. ČECH, E. A a kol. *Porodnictví*. Praha : Grada Avicenum, 2006.

je narušenie biorytmov, menštruačného cyklu, iných hormonálnych cyklov.[358]

Žena má prirodzené a opakujúce sa rytmy a týka sa to aj celého tehotenstva. V organizme ženy existujú silne účinkujúce hormóny, ktoré vyvolávajú psychologické zmeny a rýchle rozmnoženie buniek v prsníkoch. Po skončení doby kojenia, produkcia hormónov klesá a tkanivo prsníkov sa pomaly zmenšuje. Ak sa preruší tento hormonálny cyklus naraz potratom, je vážne podozrenie na to, že žena je náchylnejšia na ochorenie rakoviny prsníka. Náhle prerušenie tohto komplikovaného hormonálneho cyklu ukončením gravidity zanechá v matke pocit prázdnoty, bezcieľnosti, čo vedie často k depresii.[359]

Organizmus gravidnej ženy je vysokou hladinou hormónov pripravený chrániť plod. Maternica je značne prekrvená. Plod je uhniezdený v maternici, krček maternice je uzavretý. Za tohto stavu sa pri umelom potrate musí tehotenstvo ukončiť behom pár minút a organizmus ženy je nútený rýchle sa prispôsobiť zmeneným podmienkam. Náhle ukončenie prirodzených dejov v organizme ženy umelým potratom vedie k silnému zaťaženiu nervovej sústavy a k poruchám činnosti žliaz s vnútornou sekréciou. Niektoré následky umelého potratu sa prejavia neskôr. K časným komplikáciám po interrupcii dochádza u 5-10% žien, k trvalým alebo dlhodobým u 15-70% žien.[360]

Alcorn uvádza, že potrat zvyšuje výskyt rakoviny prsníka, predčasných pôrodov a samovrážd matiek. U žien, ktoré podstúpili potrat, je štatisticky viac úmrtí rôzneho druhu. U žien, ktoré podstúpili potrat, je preukázaný nárast výskytu predčasných pôrodov a riziká nízkej pôrodnej váhy. Niektoré ženy nie sú schopné po potrate opäť otehotnieť. Potrat zvyšuje pravdepodobnosť výskytu malformácií u ich ďalších detí. Úmrtnosť kojencov matiek, ktoré v minulosti podstúpili potrat, je dvakrát až štyrikrát vyššia, než je bežné.

---

358 Porov. ČECH, E. A a kol. *Porodnictví*; Michalčík, 2007, s. 90-91

359 Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate.* Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1998, s. 81.

360 Porov. ŠIPR, K. *Hovory o lásce.* Praha : Avicenum, 1981, s. 73.

8.2.3 Ektopická gravidita

Ministerstvo zdravotníctva Spojených štátov amerických realizovalo po dobu dvadsiatich rokov výskum výskytu ektopickej gravidity. Výsledky poukázali na fakt, že od okamihu legalizácie potratov výskyt mimomaternicového tehotenstva vzrástol až päťnásobne. Štúdie vypovedajú o tom, že riziko výskytu ektopickej gravidity je dvakrát vyššie u žien, ktoré v minulosti podstúpili jeden potrat, a až štyrikrát vyššie u žien, ktoré absolvovali dva alebo viac potratov.

Zápal malej panvy je infekcia, ktorá vyvoláva horúčku a neplodnosť. Výskumní pracovníci uvádzajú, že zápal malej panvy je bežná a závažná komplikácia umelého potratu a je doložená až u 30% všetkých prípadov. Výskumy realizované medzi ženami, ktoré v prvom trimestri podstúpili potrat, ukázal, že u žien so zápalom malej panvy po potrate je významne vyšší výskyt samovoľných potratov, sekundárnej neplodnosti a chronické panvové bolesti. Príčinou vcestnej placenty, nesprávneho umiestnenia placenty, je predošlé poškodenie alebo poranenie maternice. Je sedemkrát až pätnásťkrát častejšie u žien, ktoré podstúpili potrat, než u žien, ktoré túto skúsenosť nemajú. Štúdie dlhodobých komplikácii vypovedajú o ich výskyte minimálne u 17% umelých potratov a často hovoria o výskyte komplikácii u 25 až 40% potratov.[361]

8.2.4 Iné zdravotné komplikácie

Zdravotné komplikácie, ktoré sa môžu vyskytnúť po chirurgickom potrate zahrňujú hemorágiu, infekciu, poranenia maternicového krčka a perforáciu maternice. Nechirurgický alebo chemický (RU486) potrat môže spôsobiť kruté bolesti, kŕče, nauzeu, hemorágiu, infekciu a neúplný potrat. Niekedy sú komplikácie po interrupcii natoľko vážne, že vedú k smrti matky. Možné dlhodobé následky umelého potratu zahrňujú sterilitu,

[361] Porov. ALCORN, R. *Proč chranit nenarozený život. Péče o nenarozené děti a jejich matky.* Praha : Návrat domů, 2011, s. 70-71.

samovoľný potrat, predčasný pôrod, zvýšené riziko rakoviny prsníka a mimomaternicové tehotenstvo.[362]

Ženy po jednom potrate u seba zdvojnásobujú riziko výskytu rakoviny krčka maternice v porovnaní so ženami, ktoré potrat nikdy nepodstúpili, zatiaľ čo ženy po dvoch či viacerých potratoch u seba násobia toto riziko takmer päťkrát. Podobne sa v súvislosti s jedným a opakovaným potratom zvyšuje taktiež nebezpečenstvo výskytu rakoviny vaječníkov a pečene. Joel Brind, profesor endokrinológie na Newyorskej univerzite, dospel po rozsiahlom výskumu k záveru, že rizikovým faktorom rakoviny prsníka je umelo vyvolaný potrat. Žena, ktorá podstúpila potrat, zvyšuje riziko, že ochorie rakovinou prsníka najmenej o 50 a niekedy až o 300%.[363]

Majtán ako zdravotné následky interrupcie uvádza poškodenie steny maternice, akútne a chronické zápaly panvových orgánov, zvýšenie rizika, že žena nebude schopná donosiť dieťa v ďalšom tehotenstve.[364]

Nemčeková k somatickým následkom umelého potratu radí zápalové procesy, niekedy s následnou sterilitou alebo rizikovou graviditou.[365]

Štúdie uverejnené v časopise Southern Medical Journal ukázali, že ženám, ktoré podstúpili potrat, hrozí úmrtie vo významne vyššej miere než rodiacim ženám. Tento údaj zahrňuje aj o 154% vyššie riziko úmrtia pri samovraždách a taktiež vyšší počet smrteľných nehôd a zabití.[366]

---

362 Porov. KOTMANOVÁ, D. Zdravie a potrat. In: *Fórum života*, roč. 9, 2012, č. 4, s. 23.

363 Porov. ALCORN, R. *Proč chranit nenarozený život. Péče o nenarozené děti a jejich matky*, s. 72.

364 Porov. MAJTÁN, Ľ. *Potrat (A čo na to Cirkev?).* Martin : Štúdio Fork, 2012, s. 16.

365 Porov. NEMČEKOVÁ, M. *Praktické otázky etiky a morálky. Etika III.* Prešov : PVT, 1998, s. 91.

366 Porov. ALCORN, R. *Proč chranit nenarozený život. Péče o nenarozené děti a jejich matky*, s. 70-74.

8.3 PSYCHICKÉ NÁSLEDKY UMELÉHO POTRATU

Okrem somatickej oblasti vznikajú ťažkosti aj v psychickej sfére, taktiež poškodenie vzniká aj na duševnom zdraví ženy. U žien, ktoré sa rozhodli podstúpiť interrupciu, môže nastať vnútorný konflikt, ktorý je neuvedomený, ale vnútorne tlačí, znepokojuje a neurotizuje. Na základe psychodynamických zákonitostí sa následne objavia kompenzačno-obranné mechanizmy rôzneho druhu. Tieto však môžu zabezpečiť čiastočnú duševnú rovnováhu len dočasne. Ak sa konflikt nerieši, vyviera z neho neurotická úzkosť vo forme Niobinho syndrómu. Lekári Peltonen a Freybergh na základe svojho pozorovania konštatovali, že pre dané ženy bol potrat otrasným zážitkom a zanechal v ich psychickom živote hlboké stopy. Vytvoril v nich stav pretrvávajúcej úzkosti až depresie. U zasiahnutých žien išlo o druh neurózy, ktorá vznikla psychogénne na báze traumatického zážitku v súvislostiach s potratom.[367]

Z psychickým následkov umelého potratu Majtán vyzdvihuje depresiu, vedomie viny, agresivitu voči vlastnej osobe a otcovi dieťaťa a následné rúcanie sa vzájomného vzťahu muža a ženy.[368]

Nemčeková poukazuje na výsledky výskumu, uskutočneného 1-2 roky po umelom ukončení tehotenstva, ktorý ukázal, že až 40% žien trpí poruchami sexuálneho prežívania, 26% zvýšenou anxiozitou a stavmi strachu. Až jedna pätina týchto žien má rozličné neurotické príznaky. Časté môžu byť pocity viny, výčitky svedomia a porovnávanie nenarodeného dieťaťa s vrstovníkmi.[369]

Alcorn uvádza, že desiatky štúdií spájajú interrupciu s nárastom sexuálnych dysfunkcií, odporom k sexu, stratou dôvernosti vo vzťahu, nečakanými pocitmi viny, vznikom mimomanželského pomeru, posttraumatickým stresovým syndrómom, rozštiepením osobnosti, zármutkom, týraním a zanedbávaním detí a nárastom alkoholizmu a zneužívania drog. Štúdie Elliotovho ústavu naznačujú, že u žien, ktoré podstúpili potrat, je päťkrát vyššia pravdepodobnosť, že budú brať drogy.[370]

---

[367] Porov. BOŠMANSKÝ, K – LACKO, A. *Človek z pohľadu pastorálnej medicíny a bioetiky*, s. 28-29.

[368] Porov. MAJTÁN, Ľ. *Potrat (A čo na to Cirkev?)*, s. 16.

[369] Porov. NEMČEKOVÁ, M. *Praktické otázky etiky a morálky. Etika III*, s. 91.

[370] Porov. ALCORN, R. *Proč chranit nenarozený život. Péče o nenarozené děti a jejich matky*, s. 72.

Špecialista na postpotratové stavy Dávid Reardon píše, že v rámci výskumu medzi pacientkami, ktoré sú osem týždňov po zákroku umelého potratu, bolo zistené, že 44% sa sťažovalo na nervové poruchy, 36% trpelo poruchami spánku, 31% ľutovalo svoje rozhodnutie a 11% predpísal lekár psychotropný liek. To je obzvlášť významné, lebo niektoré ženy aj dlhé roky po interrupcii žiadne jej viditeľné následky nevykazujú.[371]

K psychickým následkom interrupcie patrí aj zármutok, depresívne stavy, zneužívanie liekov ako aj problémy vo vzťahoch.[372]

V súčasnosti je umelý potrat bežnou záležitosťou. Predsa však, bezprostredné psychické poškodenie matky je hlboké a dlhodobé dôsledky môžu trvať celý život.[373]

[371] Porov. ALCORN, R. *Proč chranit nenarozený život. Péče o nenarozené děti a jejich matky*, s. 72.

[372] Porov. KOTMANOVÁ, D. Zdravie a potrat. In: *Fórum života*, s. 24.

[373] Porov. MCALL, K. *Uzdravenie rodových koreňov.* Bratislava : Karmelitánske nakladateľstvo, 2010, s. 72.

8.4 SOCIÁLNE NÁSLEDKY UMELÉHO POTRATU

Interrupcia zasahuje hlboko do vnútorného života ženy. Stáva sa, že postihnuté ženy sa vyhýbajú **medziľudským vzťahom**, najmä majú obavu budovať priateľstvo so svojimi rovesníčkami, lebo sa nechcú dotknúť témy tehotenstva a potratov.

Umelý potrat nemôže byť len privátnym problémom, ale má aj sociálny rozmer. Ak štát prehlási potrat za právo občana, znamená to, že uznáva právo na nezodpovedné sexuálne chovanie a podporuje kultúru sexuálneho konzumu. Pozitívnou úlohou spoločnosti je odstraňovať hlavné príčiny požiadaviek o potrat, poskytovať napr. väčšiu pomoc slobodným matkám, zriaďovať prístupné a kompetentné poradne, zabezpečovať dostatočnú úroveň rodinných miezd, starať sa o adekvátnu sexuálnu výchovu mladých ľudí a pod.. Taktiež je potrebné poskytovať poučenie o rizikách interrupcie.[374]

Podľa Bernadiča má interrupcia negatívny dopad na **spoločenské štruktúry**, konkrétne na rast pasívneho postoja voči ľudským tragédiám, vymiznutie od predkov prebraného nemenného zákona chrániť dieťa a slabého, stúpajúce požiadavky plánovania pôrodnosti, zhrubnutie emočnej reakcie voči vražde a násiliu, tendencia smerom k eutanázii a eugenike, narušenie súladu medzi tým, čo veríme, a tým, čo konáme.[375]

8.4.1 Právna a hospodárska oblasť

K následkom potratu v **právnej a hospodárskej oblasti** patrí oslabenie zákona, ktorý už neslúži ako mravná smernica, strata dôvery k vládam a menovým systémom, pribúdanie nečestnosti a podozrievavosti vo verejnosti, naliehanie na „politicky korektné“ rozsudky, zavrhovanie tých, čo sa zasadzujú za život, oslabovanie ochrany slabých a dokonca aj finančný zisk z mŕtvych.

Negatívny dopad interrupcie na **medicínu** spočíva v poklese dôvery vo vzťahu lekár a pacient, vo zvýšení nákladov na

---

374 Porov. ONDOK, J. P. *Bioetika.* Svitany : Trinitas, 1999, s. 83.

375 Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 107-108.

zdravotníctvo (viac vyšetrení, psychických ochorení), v prekrúcaní pravdy a eliminovaní publikácií, ktoré kriticky rozoberajú otázky umelého potratu, v prenasledovaní lekárov, ktorí obraňujú život a v neposlednom rade prináša mentalitu tzv. usmrtenia z milosti.

Následky umelého potratu voči **demografii** spočívajú vo zvýšení napätia medzi národmi sveta a nerovnováhy medzi Severom a Juhom, medzi chudobnými a bohatými krajinami, taktiež v presunoch vo vekovej pyramíde (pribúdanie starších ľudí), vo vzraste finančného zaťaženia pre stále menší počet mladých rodín a genocídy (vyhubenie národa) v dôsledku fetocídy (Tibet).[376]

Môžeme uvažovať aj o jednej z možných príčinných súvislostí zhoršovania genofondu populácie, nakoľko asi 60% žien, ktoré žiadajú zákrok je v produktívnom veku, majú už jedno alebo dve deti a sú u nich biologické predpoklady porodenia zdravých jedincov.[377]

K sociálnym následkom potratu môžeme zaradiť aj **kultúrne dôsledky**, ktoré sú dané **vzťahom k hodnotám**, ktoré človek uznáva. V posledných desaťročiach dochádza k odsúvaniu hodnôt, ktoré sú abstraktné (láska, priateľstvo a pod.) aj keď sú človekovi vlastné a kladie sa dôraz na hodnoty hmotné (financie, majetok a pod.). Je viditeľný posun od kultúry života, ktorá si ctí a chráni život, ku kultúre smrti, ktorá hľadá rýchle riešenia pod tlakom iracionálnych vnuknutí. Záleží však na osobnom rozhodnutí človeka, akú kultúru si zvolí.[378]

8.4.2 Cykly násilia

Následky interrupcie postihujú všetkých členov rodiny a ohrozujú ich existenciu. Celá spoločnosť je ohrozená, keď sa zničí rodina. Následky potratu pre rodinu a spoločnosť môžeme znázorniť pomocou tzv. bludného kruhu násilia. Pojem **cykly násilia** sa používa v sociálnej patológii. Je to následok udalostí,

---

376 Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 107-108.

377 Porov. NEMČEKOVÁ, M. *Praktické otázky etiky a morálky. Etika III*, s. 91.

378 Porov. LITTVA, V. Umelé ukončenie tehotenstva – zásah proti životu na začiatku. In: *Bioetické konflikty - stav a sociálne dôsledky 40 rokov po Humanae vitae : zborník z konferencie pri príležitosti 40. výročia encykliky Pavla VI. Humanae vitae, Ružomberok, 28. novembra 2008.* Ružomberok : Katolícka univerzita, 2008, s. 46.

ktoré sa s určitou zákonitosťou obnovujú, takže sa dajú analyzovať. Z tejto analýzy vyplýva možnosť liečby, ktorá by prerušila bludný kruh násilia. Potrat sa nachádza v centre viacerých takých cyklov a vysvetľuje mnohé cykly násilia, aké pozorujeme v súčasnej spoločnosti.

Prvým cyklom násilia je kruh spájajúci **týranie deti** a umelý potrat. Umelý potrat znižuje schopnosť matky nadviazať vzťah medzi ňou a dieťaťom. Ak matka nemá náklonnosť a citovú väzbu k dieťaťu, potom je náchylná k prejavom hnevu voči dieťaťu, týraniu alebo zanedbávaniu vlastného dieťaťa. Stáva sa, že v detstve zanedbávané dieťa má skôr sklon v budúcnosti dať umelo potratiť vlastné dieťa. Podstatu tohto cyklu nemožno úplne pochopiť, ak sa nezamyslíme nad tzv. faktorom prenášajúcim sa cez generácie. Bludný kruh násilia má tendenciu prenášať sa na nasledujúcu generáciu.

Druhý cyklus násilia sa dotýka muža. Ide o **pribúdanie násilia voči žene.** V spoločnosti, v ktorej si robí žena nárok na rozhodnutie pre interrupciu, už muž nemá právo nenarodené dieťa brániť. Severoamerické štúdie potvrdzujú, že 80% párov sa po umelom potrate rozchádza, človek je vo svojom vnútri hlboko zranený, keď si uvedomuje, že jeho sexualita priniesla nenarodenému dieťaťu smrť. Po interrupcii sexuálne poruchy vzrastajú a vzrastá aj násilie voči žene vo všetkých prejavoch.

Tretí cyklus násilia patrí k najhorším. Postihuje **deti, ktoré prežili umelý potrat v rodine**. Tieto deti sa narodili v rodine, kde potrat urobili, alebo sa o tom reálne uvažovalo. Postihnuté osoby si niekedy uvedomujú, že na mieste potrateného súrodenca mohli byť za iných okolností aj oni. Štvrtým cyklom násilia je **potrat a telesné postihnutie**. Pri tomto bludnom kruhu je skúmaný vzťah medzi potratom a eugenikou. Eugenická, t.j. každý „menejcenný“ život vylučujúca prax navrhuje umelé ukončenie tehotenstva aj tam, kde nik na to nemyslí. Len čo sa zistí anomália plodu, vyvíja sa na dotyčný pár tlak, aby si dali plod odstrániť. Liberalizácia umelých potratov dosahuje taký stupeň, že smeruje ku „konečnému riešeniu" spočívajúcemu v tom, že slabí, invalidní a tí, čo nie sú na osoh, sa eliminujú. Ide tu o nesprávny vzťah medzi potratom, eugenikou a etikou. Platí tu právo silnejšieho a negovanie zákona.[379]

---

[379] Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 101-106.

8.5 DUCHOVNÉ NÁSLEDKY UMELÉHO POTRATU

Žena, ktorá podstúpila umelé ukončenie tehotenstva, má často problém odpustiť si tento čin, taktiež nevie prijať odpustenie od Boha. U mnohých postihnutých žien dochádza k narušeniu vzťahu s Bohom.[380]

V roku 1978 bola na Loyolskej univerzite v Chicagu predstavená štúdia, ktorá ukázala, že niektorí pacienti sa pokúšali o samovraždu každý rok v ten istý deň. Andrew Feldmar, klinický psychológ, skúmal tento fenomén a dospel k záveru, že tieto dátumy sa zhodujú s dátumami, keď sa ich matky pokúšali o potrat. Dokonca aj metódy ich samovražedných pokusov (otrávenie, bodnutie ostrým predmetom a pod.) korelovali s metódami vyskúšanými pri pokuse o potrat. Feldmar prišiel k prekvapivému zisteniu, že plod si uchová vedomie pokusov o potrat, aj keď sa stali počas prvých týždňov tehotenstva a podľa toho usúdil, že vznik pamäti môžeme datovať od momentu počatia. Tento výskum ukázal, že plod vie zaznamenať spomienky dokonca ešte predtým, než sa v štrnástom týždni vytvorí mozog.[381]

[380] Porov. VELLA, E. *Ježiš, môj uzdravovateľ.* Bratislava : Per Immaculatam, 2012, s. 413.

[381] Porov. MCALL, K. *Uzdravenie rodových koreňov*, s. 62.

8.6 POSTABORTÍVNY SYNDRÓM A JEHO PREJAVY

Základnú myšlienku postabortívneho syndrómu prvá rozviedla vo svojej dizertačnej práci v roku 1985 americká psychologička a rodinná terapeutka Anna C. Speckhardová.[382]

Postabortívny syndróm (anglicky: Post Abortion Syndrom – PAS, synonymicky: popotratový syndróm, postinterupčný syndróm duševná trauma po potrate) zahŕňa komplex psychických symptómov, ktoré sa môžu objaviť ako následok zážitku potratu. Môže ísť o akútny alebo posttraumatický stres následkom potratu. Postihuje ženy, ich partnerov, aj zdravotníkov, ktorí sa na umelom ukončení tehotenstva podieľali. Postabortívny syndróm je vedecky na celom svete uznávaný, preskúmaný a verejnosti predstavený jav.[383]

Syndróm je lekársky termín a odkazuje na konšteláciu príznakov a symptómov, ktoré majú tendenciu vyskytovať sa spolu (syn-dromos = na rovnakej ceste). Postabortívny syndróm odkazuje na skupinu predovšetkým psychologických príznakov a symptómov, ktoré majú, ako ukazujú poznatky vedy aj klinickej praxe, sklon vyskytnúť sa po umelom potrate. Z výskumov a praktických skúseností lekárov a terapeutov je zjavné, že prejavy prežívané po potrate vykazujú isté spoločné vzorce. Ide o prežité traumy, ktoré zasahujú nielen ženu, ale tiež jej partnera (otca dieťaťa), všetky žijúce deti matky, rodinu a priateľov, ktorí sú súčasťou rozhodnutia o potrate, v neposlednom rade tiež lekársky personál, ktorý sa na procedúre podieľa.

S pojmom postabortívny syndróm sa stretávame v lekárskych skriptách psychiatrickej a inej špecializácie len zriedkakedy. Uznanie postabortívneho syndrómu lekárskou verejnosťou by totiž vynútilo konfrontáciu so závažnými etickými otázkami. V súčasnej dobe sa názory odborníkov pohybujú v celom spektre od tých, ktorí popotratový syndróm neuznávajú vôbec, až po tých, ktorí tento syndróm majú tendenciu „naordinovať“.[384]

---

[382] Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 51.
[383] Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 8.
[384] Porov. MICHALČÍK, M. *Kto uverí mi? Slovenské matky svedčia o potrate*, s. 92.

Prázdnota a vytesnenie

Žena často cíti po zákroku úľavu. Je rada, že sa tak nikto nebude môcť dozvedieť, že bola tehotná. Tento pocit však čoskoro vystrieda pocit vyprázdnenia telesného aj duševného. Vzniká citová otupenosť, po citovej stránke sa tejto ženy už nič nedotkne. Nevie smútiť, žialiť ani tešiť a radovať. Stáva sa menej citlivou k problémom iných ľudí. Žena sa citovým otupením aj chráni pred bolesťou, ktorú by spôsobovalo uvedomenie si svojho činu. Chce na to všetko zabudnúť. Tiež sa vyhýba podnetom, ktoré jej pripomínajú potrat, ako napr. že sa nedokáže pozerať na malé deti, tehotné ženy, nemocničné prostredie, prekáža jej zvuk odsávačky u zubára a pod.. Niekedy si ženy neuvedomujú, prečo im to prekáža, no aj tak sa tomu usilujú vyhýbať.[385]

Sebapoškodzovanie a samovraždy

Postihnuté ženy nevedia zvládnuť svoj čin a kompenzujú to fajčením, alkoholom, drogami. Strácajú sebaúctu, trpia depresiami, žijú v strese. Môžu sa u nich prejaviť aj poruchy príjmu potravy vo forme bulímie a anorexie. Alarmujúci je aj vysoký počet pokusov o samovraždu.[386]

Podráždenie a pocit viny

Podráždenie sa prejavuje v bežných životných situáciách, no ale vznikajú aj obranné reakcie na podnety, ktoré nie sú nebezpečné. Postihnutá žena v komunikácií s ľuďmi pôsobí nervózne, nedotklivo, hádavo. Vyskytujú sa aj výbuchy zlosti a agresívne správanie. Má problémy so spánkom a neschopnosť sústrediť sa.

Miera pocitu viny závisí od svedomia ženy, poznania a pochopenia svojho činu, ako si uvedomuje ublíženie dieťaťu, sebe samej, rodine a Bohu. Je to nepríjemný a ťaživý pocit, ktorému je ťažko čeliť. Žena sa ju snaží potlačiť, či vyrovnať sa s ňou nepriamo, a to jej odmietaním, hľadaním rozptýlenia – impulzívne nakupovanie, hektické aktivity, požívanie alkoholu či drog. Pocit

---

385 Porov. MAJTÁN, Ľ. *Potrat (A čo na to Cirkev?),* s. 17-18; BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 78-94.

386 Porov. MAJTÁN, Ľ. *Potrat (A čo na to Cirkev?),* s. 17-18; BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 78-94.

viny môže prerásť až do úmyselného sebapoškodzovania a sebaodmietania, takéto ženy si odopierajú svoju dôstojnosť.[387]

Vtieravé predstavy

Niektorým ženám sa časti potratového zážitku vracajú v predstavách, ktoré sa objavujú v nečakaných momentoch a situáciách, a to počas bdenia, ale aj v spánku. V týchto predstavách opätovne prežívajú časti potratu alebo vidia potratené dieťa, pociťujú hrôzu a beznádej.[388]

Šok

Žena, aby si mohla dať procesom interrupcie odstrániť dieťa, musí vlastné city a prirodzené inštinkty stlmiť. Taktiež musí dieťa istým spôsobom odľudštiť tým, že mu pripíše status zhluk tkaniva. Následne v sebe spustí racionalizačné zdôvodňovanie proti vnútornej morálke, teda proti vedomostiam, čo má o vnútornom prirodzenom zákone. Nechce vnímať svoje myšlienky, svedomie, a vníma len minimum z toho, čo sa v jej vnútri skutočne odohráva. Bolesť ale privedie postihnutú ženu do skutočnosti a vtedy je už ťažko utajiť to, čo sa stalo. Počas interrupcie sa zmyslové vnímanie všetkých podrobností zostruje. Ženy sa dokonca rozpomínajú na melódiu reči, farbu miestnosti, na chlad nábytku a pod..[389]

Vnútorná strnulosť

Po zvýšenom vnímaní v poslednom štádiu potratu nasleduje čas, keď žena citovo otupie. Chcela by byť osamote, ale zase tiež nie veľmi sama. Všetko ovláda pocit vyčerpanosti. Prirodzene, že človek nechce pobudnúť s pocitmi agresivity, zúfalstva a hrôzy. Najistejšie, ako ostať normálnym a funkčným, je nič necítiť. Ženy

---

[387] Porov. MAJTÁN, Ľ. *Potrat (A čo na to Cirkev?),* s. 17-18; BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 78-94.

[388] Porov. MAJTÁN, Ľ. *Potrat (A čo na to Cirkev?),* s. 17-18; BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 78-94.

[389] Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 76-77.

by chceli s niekým hovoriť, sú si ale vedomé, že hrozné pocity by ich znova ovládli, keby to otvorili.[390]

Chorobná práca s cieľom znovuozdravenia

Po tejto citovej strnulosti sa usilujú všetky osoby, čo prišli do kontaktu s interrupciou, či už priamo alebo nepriamo (matka, otec, starý otec, domáci lekár, pracovník v poradni) všetkými prostriedkami svoj život dostať pod kontrolu. Ich obrannými mechanizmami sú popieranie, racionálne zdôvodňovanie a potláčanie. Zo začiatku sa pokúšajú to, čo sa stalo, odsunúť zo svojho vedomia mnohými spoločenskými aktivitami a množstvom práce.[391]

Zrútenie obranného systému

Takto štruktúrovaný život sa nevydarí, ak osoba trávi priveľa času sama so sebou, ak jej niečo pripomenie potrat alebo jeho výročie, ak je vyčerpaná alebo ochorie, ak v rozhovore s priateľom alebo rodinným príslušníkom bude usvedčená zo svojho činu, ak zbadá dieťa, ktoré je vo veku, ako by bolo dnes jej vlastné, alebo ak znova otehotnie.[392]

Problémy v intímnom živote a v partnerskom vzťahu

Majtán uvádza, že viac ako tretina žien po umelom potrate má problémy s intímnym životom, ktoré začínajú v tesnej nadväznosti na zákrok. Potrat nevyrieši problémy, ale pridá nové. Partneri sa často odcudzia, rozídu alebo aj rozvedú. Ženám sa už ťažšie vytvorí funkčný trvalý vzťah k mužovi, lebo stratili sebaúctu, dôveru a majú v sebe konflikty. Postihnuté ženy strácajú radosť z milovania a pociťujú bolesť, a tak sa často vyhýbajú aj vlastnému manželovi. Iné začnú striedať partnerov, čím sa chcú samé potrestať.[393]

---

390 Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 76-77.

391 Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 76-77.

392 Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 76-77.

393 Porov. MAJTÁN, Ľ. *Potrat (A čo na to Cirkev?)*, s. 17-18.

Opakované potraty a nezdravý vzťah k deťom

Ženám po interrupcii hrozí štvornásobne vyššie riziko, že pôjdu znova na potrat. Taktiež matky majú prehnaný strach o žijúce deti, naviažu si deti silno na seba alebo sú často neschopné prejaviť im lásku. Známe sú aj prípady týrania a zanedbávania detí. Ďalšie deti ženy, ktorá podstúpila interrupciu, môžu byť zasiahnuté silným strachom, depresiou, odmietaním a rôznymi psychickými poruchami.[394]

Hnev

Hnev je výsledkom pocitu, že sme boli o niečo ukrátení, v prípade interrupcie o dieťa, o prežívanú radosť počaté dieťa vychovávať, o skutočný zmysel života, o predĺženie a zvečnenie seba samého v potomstve. Hnev smeruje proti žene samej alebo proti iným, vrátane partnera a lekára. Tento hnev je intenzívny u mladých dievčat zo sociálne slabších vrstiev, ktoré natrafili na človeka, ktorý ich prehovoril na interrupciu z dôvodu ich mladého veku. Mnohé z týchto dospievajúcich dievčat si chceli prostredníctvom dieťaťa nahradiť prítulnosť, ktorá im v detstve chýbala. Umelý potrat vyvolá v nich ešte väčší pocit straty a zintenzívni ich želanie po dieťati.[395]

Výročná reakcia a túžba po odplate

Niekedy majú postihnuté ženy pocit, že samy sú obeťami umelého potratu a myslia si, že sa musia pomstiť na tých, čo ich potrat vykonali, alebo ich na to prehovorili, alebo na mužoch, s ktorými otehotneli. Rok po umelom potrate sa zintenzívnia všetky príznaky, najmä bolesť v podbrušku. Vo výročný deň, v ktorom by sa bolo dieťa narodilo, bolesť a hnev často prerazia na povrch.

Často vzniká v žene po interrupcii túžba stratené dieťa nahradiť. Táto túžba sa mieša s tušením, že vo výchove dieťaťa sa môžu vyskytnúť problémy toho druhu, že na budúce dieťa by sa vnútorne silne nadviazala. Takto by mohla nasledujúce

---

394 Porov. MAJTÁN, Ľ. *Potrat (A čo na to Cirkev?)*, s. 17-18.

395 Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 80-84.

tehotenstvo odkladať, ale želanie po náhradnom dieťati neklesá.[396]

Strach z rodičovstva

Deštruktívny hnev proti deťom môže byť taktiež následkom potratu. Ženy no aj muži ho už neovládajú a obávajú sa, že by vlastné deti týrali, a preto sa rozhodujú nemať deti.

Postihnuté ženy majú strach, že budú opäť manipulované po tom, čo ich niekto, komu dôverovali, nepriamo priviedol k tomu, aby si dali urobiť potrat.

Mnohé ženy mávajú problémy so spánkom, s desivými snami, niektoré sa domnievajú, že počujú hlas zabitého dieťaťa.[397]

Kríza identity ženy

Žene je biologicky a prirodzene daná vlastnosť milovať, prinášať život a ho chrániť. Interrupciou nový život v sebe zničila. Sama už viac neverí, že je jemnou, milujúcou a starostlivou ženou. Napriek tomu sa snaží byť ženou a možno sa angažuje v sociálnych aktivitách alebo si povie, že už nemôže byť jemnou a ženskou, tak teda zatvrdne, zatrpkne a uzavrie sa do seba.[398]

Problémy dotýkať sa dieťaťa

Štúdie ukazujú, že ženy, ktoré podstúpili interrupciu, majú väčšie problémy dotýkať sa dieťaťa a sú menej ochotné kojiť ho. Ak dieťa vo svojej bezmocnosti plače, sú náchylné reagovať skôr samy bezmocne, úzkostlivo až agresívne. Matka a dieťa navzájom sú menej úzko spojené, narúša sa bezpečná vzťahová väzba, a dieťa je vydané hnevu a zanedbávaniu svojich rodičov. Takéto deti sa pevnejšie naviažu na matku. Dané správanie je motivované strachom a snahou nárokovať si matku pre seba, čo zase v matke vyvoláva väčšiu podráždenosť a precitlivenosť. Je možné, že sa

---

396 Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 80-84.

397 Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 80-84.

398 Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 80-84.

zbaví týchto pocitov, keď dieťa týra alebo zanedbáva, alebo sa pokúša dieťaťu neprivodiť nijakú škodu tým, že ho dá do materskej školy alebo si zaobstará pestúnku.[399]

Nová inscenácia tragédie

Ak má žena pocit, že konflikty po interrupcii sú neriešiteľné, má sklon opakovať tragédiu aj druhým umelým potratom. Veľmi pravdepodobne opakuje žena tragické týranie a zanedbávanie zo svojom detstva tým, že podstúpi zákrok umelého ukončenia tehotenstva, je taktiež možné, že napodobňuje umelý potrat svojej matky, aby tak riešila vlastné problémy vyplývajúce z jej situácie, čo prežila.[400]

Strach o vlastné žijúce deti

Umelým potratom rodičia narušili inštinktívnu biologickú bariéru brániacu agresii aj zabíjaniu. Po interrupcii ľudia strácajú dôveru v tento inštinkt. Obávajú sa, že sa to bude opakovať a začnú sa báť vlastných impulzov, agresie a hnevu. Svoju agresiu môžu vybíjať aj na iných ľuďoch a prenášať na nich svoju zodpovednosť. Často majú strach, že s nimi bude naložené rovnako. Majú obavu, že ich druhí nechajú v núdzi, že budú považovaní za zbytočných alebo že sa o nich nebude mať kto postarať. Tieto scenáre môžu byť náplňou nočných mor.

Taktiež môže ísť aj o strach, že ostatným vlastným narodeným deťom ženy, ktorá si dala urobiť potrat, sa môže niečo prihodiť. Každá matka si robí starosť a niekedy má aj strach, že sa môže jej dieťaťu niečo stať, napríklad cestou do materskej školy alebo do školy. Mnoho matiek pozná situáciu, že zacíti studený pot na chrbte, keď začuje sirénu sanitky a nemá svoje dieťa pri sebe. Ak sa ale tento strach, zachvacujúci každú matku, premení na záchvaty strachu, ktoré nie sú opodstatnené a nemajú konca, potom ide o niečo iné. Psyché pri všetkej racionalite konania sa nedá oklamať. Pre niektoré ženy sa môže vystupňovať strach o vlastné narodené dieťa na posadnutosť a šialenstvo, lebo sa v

---

[399] Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 80-84.

[400] Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 80-84.

nich smútok za potrateným dieťaťom vymanil spod kontroly. V tomto prípade pomôže len starostlivá terapia založená na dobrom teoretickom i praktickom poznaní postabortívneho syndrómu. Pri terapií sa zistí, či sa záchvaty strachu dajú priradiť traumatickému zážitku interrupcie.[401]

Potláčanie emócií

Každá strata prináša bolesť. Pretrpieť bolesť zo straty odstráneného dieťaťa je však veľmi náročná, pretože osoba si stratu, nad ktorou smúti, sama zapríčinila, taktiež pretože postihnuté osoby už nemajú možnosť vidieť telo strateného dieťaťa alebo sa ho dotknúť. Príčinou je aj to, že ich myslenie je ovplyvnené verejnou mienkou, ktorá hovorí, že neišlo o dieťa ale len o zhluk tkaniva a taktiež aj preto, že v ich okolí nie je osoba, vyškolená alebo dostupná, čo by ich v núdzi vypočula.

Ak sa postihnutá žena pokúša svoj smútok a bolesť ovládať potlačením, začína potláčať aj ostatné emócie. Vzopiera sa prežívaniu citov, pokúša sa nádobu so svojimi citmi zakryť, a tým pociťuje citovú izoláciu. Jej duševné zdravie sa stáva labilnejším, ťažšie si udržiava medziľudské vzťahy, pôsobí chladno. Potlačené city nezmiznú, ale kvasia pod povrchom a vynoria sa iným spôsobom. Je potrebné dať svojim citom voľný priebeh a nezakrývať ich.[402]

Smútok, depresia, agresivita

Medzi rodičmi a dieťaťom existuje od prvých týždňoch tehotenstva silná väzba a tá je umelým ukončením tehotenstva zničená. Aby sa umožnila prerušiť táto väzba k dieťaťu, smútok je nevyhnutný. Pri umelom potrate však vznikajú komplikácie, ako napr. že nie je možné vidieť a držať mŕtve telo dieťaťa, preto si ťažšie rodičia uvedomujú jeho smrť. Taktiež smútok za

---

401 Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 55-56, 80.

402 Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 78-79.

potrateným dieťaťom nie je spoločensky uznávaný a podporovaný, a teda rodičom nie je dopriati súcit a podpora.[403]

U niektorých žien môže hlboká depresia po potrate viesť aj k samovražde. Depresívna psychóza sa vyskytuje buď bezprostredne po potrate alebo neskôr, zvlášť však v klimaktériu. Bezprostredne po potrate sú pozorované taktiež psychózy so zmenami vedomia.[404]

Žena môže prežívať agresitivu voči vlastnej osobe, voči otcovi potrateného dieťaťa, voči rodine a priateľom, voči osobe, ktorá ju najviac ovplyvnila v procese rozhodovania sa pre interrupciu alebo voči lekárovi.[405]

Roboter feeling

Roboter feeling môžeme definovať ako odumretie citového života. Susan Stanfordová, ktorá sama podstúpila zákrok interrupcie, a ktorá sa rozhodla aktívne venovať terapeutickej pomoci ženám, ktoré taktiež podstúpili umelý potrat, roboter feeling opisuje ako prázdnotu, bezútešnosť, alebo ešte niečo horšie, čo nemožno pomenovať. Hovorí, že „predtým som mala osobnosť, život, dušu. Teraz som len telom s rozbitým vnútrom. Mala som pocit rozorvanosti, ktorý som nevedela ovládať. Po zákroku pri obliekaní som mala pocit, že obliekam figúru z výkladnej skrine.“[406]

Susan Stanfordová neskoršie zamenila svoju akademickú dráhu za terapeutickú činnosť pre ženy po umelom potrate. S neuveriteľnou presnosťou popisuje popotratový príznak nazvaný terapeutmi roboter feeling. Roboter feeling, trápiaci postihnuté ženy roky, a niekedy i navždy, nemusí byť bezvýhradne viditeľný, práve u žien, čo si nasadili masku ako ochranný štít proti svojej duševnej bolesti. Susan Stanfordová nadobudla vo svojej neskoršej praxi skúsenosť, že postihnuté ženy, čo sa tvária, že sú

---

403 Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 92-95.

404 Porov. POHUNKOVÁ, D. *Úcta k životu. Život nenarozený.* Praha : Zvon, 1991, s. 40.

405 Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 98-99.

406 BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 56-57.

v poriadku, neskôr sa priznali, že od umelého potratu vnútorne pomaly zomierali.[407]

K zoznamu príznakov postabortívneho syndrómu, ktorý zostavila skupina jednej mníchovskej poradne z podkladov amerických terapeutov (Davida Reardona, Susan Stanfordovej) patrí: dlhotrvajúce pocity straty a prázdnoty; agresivita voči otcovi dieťaťa, ktorý ho splodil, voči osobe, ktorá potrat vykonala, voči všetkým mužom i voči sebe samej; poruchy spánku, desivé sny; depresie; suicidálne myšlienky alebo aj pokus o samovraždu; uprené pozorovanie tehotných žien a malých detí alebo panický strach pri pohľade na ne; neovládateľné želanie napraviť omyl interrupcie opätovným otehotnením; príznaky ako pri poúrazovom šoku; poruchy koncentrácie, hyperaktivita; neprimerané citové reakcie na šum vysávača či odsávačky, pri pohľade na malé dieťa; telesné reakcie ako silné potenie, hysterické výkriky; odumretie citového života (roboter feeling); nutkavé znovuprežívanie potratu (intrusive memory); pokus o zdôvodnenie vlastného konania tým, že sa zasadzuje za potrat alebo proti potratu; pokúša sa iné ženy povzbudiť alebo odradiť od potratu; viacnásobné interrupcie; pohlavná chladnosť alebo iné sexuálne poruchy; problémy v medziľudských vzťahoch; pocity viny, nemravnosti, zatratenia; strach, že budú ostatné vlastné deti potrestané úrazmi; poruchy sebavedomia; zneužívanie liekov, alkoholu, drog.[408]

Záver

Interrupcia (umelý potrat, umelé ukončenie tehotenstva) predstavuje hlboký zásah do života ženy, a to tak po telesnej, psychickej, sociálnej i duchovnej stránke. K telesným následkom interrupcie patrí predovšetkým poškodenie steny maternice a krčka maternice, jazvy a zrasty v maternici, chronické zápaly panvových orgánov, narušenie hormonálneho cyklu, neplodnosť, mimomaternicové tehotenstvo, predčasný pôrod, samovoľný potrat, rakovina prsníka a ženských orgánov, malformácie u ďalších detí postihnutej ženy. Psychické dôsledky pozostávajú z vnútorného konfliktu, kompenzačno-obranných mechanizmov,

[407] Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 56-57.

[408] Porov. BERNADIČ, J. *Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate*, s. 46.

strachu, úzkosti, depresie, vedomia viny, môže dôjsť aj k neurózam, závislostiam a zneužívaniu liekov. Sociálne následky interrupcie predstavujú narušenie medziľudských vzťahov, nesprávnu hodnotovú orientáciu a vznik tzv. cyklov násilia. Duchovnými následkami je narušenie vzťahu s Bohom, neodpustenie a rodové zaťaženia.

Postabortívny syndróm patrí medzi psychické následky umelého potratu, ktoré môžu prežívať ženy, alebo ľudia, ktorí sa na umelom potrate spolupodieľali. Jeho prejavmi sú pocity viny, potlačovanie emócií, smútok, beznádej, depresia, sebapoškodzovanie, samovraždy, vtieravé predstavy, strach, hnev, agresivita, nedôvera, workoholizmus, tzv. výročná reakcia, kríza identity ženy, problémy v intímnom živote, problémy v partnerskom vzťahu, nezdravý vzťah k deťom a problémy s rodičovstvom.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ALCORN, R. Proč chranit nenarozený život. Péče o nenarozené děti a jejich matky. Praha : Návrat domů, 2011. 143 s. ISBN 978-80-7255-242-9.

BERNADIČ, J. Miriam, prečo plačeš? Utrpenie žien po potrate. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1998. 151 s. ISBN 80-7162-242-2.

BOŠMANSKÝ, K – LACKO, A. Človek z pohľadu pastorálnej medicíny a bioetiky. Ružomberok : FZ KU, 2007. 126 s. ISBN 978-80-8084-149-2.

ČECH, E. A a kol. Porodnictví. Praha : Grada Avicenum, 2006. 544 s. ISBN 80-247-1313-9.

DEGRO, I. Filozofická antropológia. Bratislava : IRIS, 2010. 215 s. ISBN 978-80-89238-29-3.

KOTMANOVÁ, D. Zdravie a potrat. In: Fórum života, roč. 9, 2012, č. 4, s. 19-25.

LITTVA, V. Umelé ukončenie tehotenstva – zásah proti životu na začiatku. In: Bioetické konflikty - stav a sociálne dôsledky 40 rokov po Humanae vitae : zborník z konferencie pri príležitosti 40. výročia encykliky Pavla VI. Humanae vitae, Ružomberok, 28. novembra 2008. Ružomberok : Katolícka univerzita, 2008, s. 34-47. ISBN 978-88080844288.

LUCAS, R. Bioetika pre všetkých. Trnava : SSV, 2010. 196 s. ISBN 978-80-7162-854-5.

MAJTÁN, Ľ. Potrat (A čo na to Cirkev?). Martin : Štúdio Fork, 2012. 32 s. ISBN 978-80-970426-2-2.

MICHALČÍK, M. Kto uverí mi? Slovenské matky svedčia o potrate. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2007. 106 s. ISBN 978-80-7165-607-4.

MCALL, K. Uzdravenie rodových koreňov. Bratislava : Karmelitánske nakladateľstvo, 2010. 117 s. ISBN 978-80-89231-21-8.

NEMČEKOVÁ, M. Praktické otázky etiky a morálky. Etika III. Prešov : PVT, 1998. 200 s. ISBN 80-88859-13-1.

ONDOK, J. P. Bioetika. Svitany : Trinitas, 1999. 134 s. ISBN 80-86036-24-3.

POHUNKOVÁ, D. Úcta k životu. Život nenarozený. Praha : Zvon, 1991. 199 s. ISBN 80-7113-010-9.

ŠIPR, K. Hovory o lásce. Praha : Avicenum, 1981. 112 s.

ŠOLTÉS, L. a kol. Ošetrovateľská etika. Ružomberok : FZ KU, 2008. 66 s. ISBN 978-80-8084-280-2

VELLA, E. Ježiš, môj uzdravovateľ. Bratislava : Per Immaculatam, 2012. 440 s. ISBN 978-80-97006-9-1.

Vyhláška 74/1986 Zb. Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky, ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva.

Zákon 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva.

ZÁVER

Vzhľadom na to, že v súčasnosti je množstvo literatúry a informácií o manželstve a rodičovstve, rozhodli sme sa touto publikáciou osvetliť základné životné hodnoty manželstva a rodičovstva v duchu katolíckej univerzity, čiže v duchu úcty k životu každého človeka ako jedinečného Božieho daru. V projekte KEGA 022KU-4/2013 s názvom: „Postoje k manželstvu a rodičovstvu. Sociologický prieskum ako východisková báza na vytvorenie komplexných multimediálnych učebných materiálov k predmetom Sociálna práca - Manželské a rodinné poradenstvo," nás viedla úprimná snaha k skúmaniu postojov študentov i k zisťovaniu príčin rôznosti názorov, mnohokrát ešte nevykryštalizovaných.

Publikácia prináša mnoho podnetov pre poradenskú činnosť súvisiacu s prípravou na manželstvo, ale aj pre poradenstvo v krízových situáciách, pre ľudí v rozvodovom alebo porozvodovom konaní, ako aj pri uplatňovaní sociálno-právnej ochrany detí.

Každý človek sníva o šťastnom a vydarenom živote, ale zostáva pravdou, že mnohí sú poranení z nenaplnených vzťahov a očakávaní. Preto štúdium a vedecký výskum v oblasti rodiny a rodičovstva zostáva prioritou pri výchove a vzdelávaní na Katolíckej univerzite.

AUTORI MONOGRAFIE

prof. ThDr. JCDr. Anton Fabian, PhD.
Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta v Košiciach
Hlavná 89
041 21 Košice
Slovenská republika
e-mail: fabian@ktfke.sk

doc. PhDr. Ing. Lýdia Lešková, PhD.
Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta v Košiciach
Katedra spoločenských vied
Hlavná 89
041 21 Košice
Slovenská republika
e-mail: lydia.leskova@ku.sk

JUDr. Mgr. Mária Sedláková, PhD.
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave
Ústav sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gojdiča v Prešove
Jilemnického 1/A
080 01 Prešov
Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta v Košiciach
Hlavná 89
041 21 Košice
Slovenská republika
e-mail: pravo@netkosice.sk

ThDr. Radoslav Lojan, PhD.
Katolícka univerzita v Ružomberku,
Teologická fakulta Košice
Hlavná 89
041 21 Košice
Slovenská republika
e-mail: radoslav.lojan@ku.sk

PhDr. Michaela Šuľová, PhD.
Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta v Košiciach
Katedra spoločenských vied
Hlavná 89
041 21 Košice
Slovenská republika
e-mail: mmichaela.sulova@gmail.com

Mgr. Lenka Urbanová
Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta v Košiciach
Katedra spoločenských vied
Hlavná 89
041 21 Košice
Slovenská republika
e-mail: lenka.urbanova81@gmail.com

Mgr. Bc. Alena Stopková
Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta v Košiciach
Katedra spoločenských vied
Hlavná 89
041 21 Košice
Slovenská republika
e-mail: ajka.stopkova@gmail.com

MANŽELSTVO A RODIČOVSTO Z ASPEKTU SOCIÁLNEJ PRÁCE

Anton Fabian a kol.

Recenzenti:
prof. PhDr. František Hanobik, PhD.
doc. PhDr. Lenka Haburajová - Ilavská, PhD.

Vedecká rada monografie:
prof. ThDr. JCDr. Anton Fabian, PhD.
prof. MUDr. PhDr. Peter Kalanin, PhD.
doc. PhDr. Ing. Lýdia Lešková, PhD.

Editori:
prof. ThDr. JCDr. Anton Fabian, PhD.
Mgr. Peter Židó

Vydalo Michal Vaško – Vydavateľstvo, Prešov

v roku 2015 ako svoju 978. publikáciu

Tlač a knihárske spracovanie:

VMV Prešov

Náklad: 100 ks

Počet strán: 281; [13,93 AH]

ISBN 978-80-7165-978-5